

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANABİLİM DALI
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI BİLİM DALI

HAT SANATINDA İCAZETNAME VE KETEBE
GELENEĞİ

Zeynep Afra SOYUER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Fatih ÖZKAFA

Konya-2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep Afra SOYUER		
	Numarası	144254002001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Geleneksel Türk Sanatları/ Geleneksel Türk Sanatları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tezin Adı	HAT SANATINDA İCAZETNAME VE KETEBE GELENEĞİ		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep Afra SOYUER		
	Numarası	144254002001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Geleneksel Türk Sanatları / Geleneksel Türk Sanatları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Fatih ÖZKAFA		
Tezin Adı		HAT SANATINDA İCAZETNAME VE KETEBE GELENEĞİ		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Hat Sanatında İcazetname ve Ketebe Geleneği” başlıklı bu çalışma 29/ 04/ 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Doç. Dr.

Doç. Dr.

Dr. Öğr. Ü.

Danışman ve Üyeler

Fatih ÖZKAFA

Zuhal TÜRKTAŞ

Hüseyin ÖKSÜZ

İmza

[Handwritten signatures of the supervisors and the student]

ÖNSÖZ

Hat estetiğinin asırlardır devam eden yolculuğu sırasında bu sanatın her bakımdan muhafaza edilmesini sağlayan temeşşuk, icazetname ve ketebe gelenekleri nelerdir? Geleneklerin hat sanatı içerisinde nasıl bir yeri ve rolü vardır? Hat sanatında icazetnamenin mahiyeti nedir? İcazetnameyi oluşturan unsurlar nelerdir? Hat sanatında imza demek olan ketebelerin türleri nelerdir? Hat estetiği içerisinde ketebenin ne gibi bir yeri vardır? Ketebenin kendi içerisinde bir estetik değeri var mıdır? Bu gibi soruların cevaplarının arandığı bu tez içerisinde, mümkün olduğunca fazla sayıda icazetname derlenecek ve incelenecektir. İcazet verenler ve alanlar, üstatların yazdıkları icazet metinlerinin çevirisi yapılarak tespit edilecektir. Ayrıca şimdiye kadar net olarak ortaya koyulmamış bir husus olan hat sanatında ketebe türleri tespit edilecek ve tanımlanmaya gayret edilecektir.

Bu sürecin en başından beri, kıymetli vaktini ve fikirlerini benimle paylaşan danışmanım Doç. Dr. Fatih Özkafa'ya şükranlarımı sunarım. Tez içerisindeki Arapça metinlerin çevirisinde bana yardımcı olan çok kıymetli Naciye Koçer'e ise teşekkürü borç bilirim.

Bu çalışma vesilesi ile hocam Hattat Levent Karaduman'a ve bu zorlu süreçte bana destek olan aileme minnettarlığımı dile getirmek isterim.

Zeynep Afra SOYUER

2019

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	ZEYNEP AFRA SOYUER	Numarası 144254002001
	Ana bilim/Bilim dalı	GELENEKSEL TÜRK SANATLARI/ GELENEKSEL TÜRK SANATLARI	
	Danışmanı	DOÇ. DR. FATİH ÖZKAFA	
Tezin adı		HAT SANATINDA İCAZETNAME VE KETEBE GELENEĞİ	

ÖZET

Hat sanatı, bünyesinde birçok gelenek barındırır. Temeşşuk sürecinin nihayete ermesi esnasında söz konusu olan icazet ve ketebe geleneği, bu sanatın özünün ve ona has olan bedii güzellikler ile geleneklerin de asırlarca muhafaza edilmesini sağlayan temel yapılardır. Verilen icazetin yazılı belgesi olan icazetnameler ise birer mezuniyet belgesi olmaktan ziyade, birbirinden kıymetli sanat eserleri ve aynı zamanda hat sanatı tarihine ışık tutan belgelerdir. İcazetname ve ketebe geleneğinin ele alındığı bu çalışma içerisinde, Topkapı Sarayı Müzesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi gibi önemli kurumların arşivlerinde bulunan icazetnameler tespit edilebildiği kadarıyla derlenmiş, incelenmiştir. Ayrıca hattat imzalarının (ketebe) türlerinin tespiti amaçlanmıştır.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	ZEYNEP AFRA SOYUER	Numarası 144254002001
	Ana Bilim/Bilim Dalı	GELENEKSEL TÜRK SANATLARI/ GELENEKSEL TÜRK SANATLARI	
	Danışmanı	DOÇ. DR. FATİH ÖZKAFA	
Tezin İngilizce Adı		IJAZATNAMA AND SIGNATURE TRADITION OF ISLAMIC CALLIGRAPHY ART	

SUMMARY

Islamic calligraphy includes many traditions within itself. The tradition of Ijazatnamah and signature (ketebe), which is the subject of the end of the one-to-one education (temeşşuk) process, are the basic structures that ensures the essence of this art and its aesthetic beauty and the traditions it contains. The written certificates of various Ijazats that given are not only certificates of graduation, they are also documents that shed light on precious masterpieces and the history of Islamic calligraphy. In this study, which deals with the tradition of Ijazatnamah and calligrapher signatures, documents found in the archives of important institutions such as Topkapı Palace Museum, Süleymaniye Library, Museum of Turkish and Islamic Arts have been compiled and examined. In addition, the aim of this study is to determine the signature species in islamic calligraphy.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
KISALTMALAR VE SİMGELER	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları.....	1
1.2. Konuyla İlgili Kaynaklar ve Araştırmalar.....	2
1.3. Kullanılan Yöntem	4
İKİNCİ BÖLÜM – HAT SANATI TARİHÇESİ.....	6
2.1. Arap Yazısının Menşei.....	6
2.2. Asr-ı Saadette Yazı	7
2.3. Dört Halife Döneminde Yazı	9
2.4. Emevîler Döneminde Yazı	10
2.5. Abbâsîler Döneminde Yazı	12
2.6. Hat Sanatında Türkler	14
2.6.1. Osmanlı Öncesi	14
2.6.2. Hat Sanatı Osmanlılar.....	15
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- İCAZET GELENEĞİ.....	21
3.1. İSLAM EĞİTİMİNDE İCAZET.....	21
3.1.1. İslam’da Eğitim	21
3.1.2. İcazetin Anlamı	21
3.1.3. İcazetin Özellikleri ve Önemi.....	22
3.1.4. İcazet Türleri	24
3.2. HAT SANATINDA İCAZET GELENEĞİ	25
3.2.1. İcazetname Kavramı	26
3.2.2. Temeşşuk Süreci.....	29
3.2.3. İcazet Merasimi	32
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM- KETEBE GELENEĞİ.....	36
4.1. KETEBE	36

4.1.1. Tanımı.....	36
4.1.2. Kullanım Amacı	36
4.1.3. Özellikleri	37
4.2. HAT ESTETİĞİNDE İMZA VE İMZADA ‘ESTETİK’	39
4.2.1. Hat Sanatının ‘Estetik’ Unsurları	39
4.2.2. İmzada ‘Estetik’	44
4.2.3. Hat Eserinin Estetiğinde İmzanın Rolü	45
4.3. İMZA (KETEBE) TÜRLERİ.....	46
4.3.1. Satır İmza.....	46
4.3.2. Üslûplaştırılmış İmza.....	49
4.3.3. İstifli İmza	59
4.3.4. Tuğra İmza.....	66
BEŞİNCİ BÖLÜM- KATALOG: İCAZETNAMELER.....	67
6. DEĞERLENDİRME	245
6.1. İcazetname Türleri	246
6.1.1. Yazı Türü Bakımından	246
6.1.2. Formları Bakımından.....	246
6. 2. İcazetname Serileri.....	248
6. 3. İcazetname Unsurları	249
6. 3. 1. Eser Metni Bakımından	249
6. 3. 2. İcazet Metni Bakımından	250
7. SONUÇ	257
KAYNAKÇA.....	261

KISALTMALAR VE SİMGELER

bkz.	:	bakınız.
G.Y.	:	güzel yazı
r. a.	:	radiyallahu anh
s. a. v.	:	sallallahu aleyhi ve sellem

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Medresetü'l Hattatin Hocalar ve Talebeler, 1923	33
Şekil 2: İcazet Merasimi, 1993.....	35
Şekil 3- 15. yüzyıl, Şeyh Hamdullah, Sülüs-nesih kıt'a, Sami Tokgöz koleksiyonu	47
Şekil 4- 15. yüzyıl, Ahmed Karahisârî, Sülüs-nesih kıt'a	48
Şekil 5- 17. yüzyıl, Hafız Osman, Sülüs karalama, Sami Tokgöz koleksiyonu	48
Şekil 6- 17. yüzyıl, Sultan II. Mustafa, Celi sülüs levha, Türk İslam Eserleri Müzesi.....	48
Şekil 7- 17. yüzyıl, Sultan III. Ahmed, Celi sülüs kitabe, Topkapı Sarayı	50
Şekil 8- 19. yüzyıl, Mustafa Rakım Efendi, Celi sülüs levha, Sabancı koleksiyonu	51
Şekil 9- 15. yüzyıl, Şeyh Hamdullah	51
Şekil 10- 19. yüzyıl, Çarşambalı Arif Efendi, Celi Sülüs Levha	52
Şekil 11- 19. yüzyıl, Sami Efendi, Celi sülüs levha.....	53
Şekil 12- 20. yüzyıl, Nazif Bey, Celi sülüs levha	53
Şekil 13- 19. yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Celi sülüs levha	54
Şekil 14- 19. yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Celi sülüs levha	54
Şekil 15- 19. yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Celi sülüs levha, Mevlana Müzesi.....	55
Şekil 16- 19. yüzyıl, Şefik Bey, Celi sülüs levha, Albayrak Hat Koleksiyonu.....	55
Şekil 17- 20. yüzyıl, Mustafa Halim Özyazıcı, Celi sülüs levha, Ketebe.org.....	56
Şekil 18- 19. yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Mâil tâ'lik kıt'a.....	56
Şekil 19- 19. yüzyıl, Şevki Efendi, Celi sülüs levha.....	57
Şekil 20- 19. yüzyıl, Şevki Efendi, Celi sülüs levha.....	57
Şekil 21- 19. yüzyıl, Şefik Bey, Celi sülüs levha, Ketebe.org	58
Şekil 22- 19. yüzyıl, Şefik Bey, Celi sülüs levha, Sabancı koleksiyonu.....	59
Şekil 23- 20. yüzyıl, Mustafa Halim Özyazıcı, Celi sülüs levha	59
Şekil 24- 19. yüzyıl, Sultan Mahmud, Celi sülüs levha, Türk İslam Eserleri Müzesi.....	60
Şekil 25- 19. yüzyıl, Sultan Mahmud, Celi sülüs levha, Sabancı koleksiyonu.....	61
Şekil 26- 19. yüzyıl, Sultan Abdülmecid, Sülüs-nesih kıt'a, Sabancı koleksiyonu	61

Şekil 27-19.yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Celi sülüs levha, Ayasofya Camii.....	62
Şekil 28- 19. yüzyıl, Abdullah Zühdi Efendi, Mescid-i Nebevi	62
Şekil 29- 19. yüzyıl, Abdullah Zühdi Efendi, Celi sülüs levha, ketebe.org.....	63
Şekil 30- 15. yüzyıl, Ali bin Yahya Sofî, Müsennâ Celi Sülüs Kitabı, Topkapı Sarayı Bab-ı Hümayun.....	64
Şekil 31- 19. yüzyıl, Sami Efendi, Müsennâ Celi Sülüs Levha, Vakıf Hat Eserleri Müzesi.....	64
Şekil 32- 20. yüzyıl, İsmail Hakkı Altunbezer, Müsennâ celi sülüs levha, Sabancı koleksiyonu	65
Şekil 33- 17.yüzyıl, Sultan III. Ahmed, Celi sülüs kitabı, Topkapı Sarayı	66
Şekil 34: Mustafa Efendi, murakka' icazetname, 1098	67
Şekil 35: Ahmed Paşa bin Numan Paşa, sülüs icazetnamesi, kıt'a, 1151	73
Şekil 36: Ahmed Paşa bin Numan Paşa, sülüs icazetnamesi, karalama, kıt'a 2, 1151.....	74
Şekil 37: Ahmed Paşa bin Numan Paşa, sülüs icazetnamesi, kıt'a 3, 1151.....	75
Şekil 38: Ahmed Paşa bin Numan Paşa, sülüs icazetnamesi, kıt'a 4, 1151	76
Şekil 39: Mir Ahmed Efendi, nesih icazetnamesi, kıt'a, 1157	77
Şekil 40: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 1, 1161	79
Şekil 41: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 2, 1161	80
Şekil 42: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 3, 1161	81
Şekil 43: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 4, 1161	82
Şekil 44: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 5, 1161	83
Şekil 45: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 6, 1161	84
Şekil 46: Mustafa Âşir Efendi, sülüs icazetnamesi, murakka' 7, 1161	85
Şekil 47: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 8, 1161	86
Şekil 48: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 9, 1161	87
Şekil 49: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 10, 1161	88
Şekil 50: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 11, 1161	89
Şekil 51: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 12, 1161	90
Şekil 52: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 13, 1161	91
Şekil 53: Mehmed Es'ad Yesârî, tâ'lik icazetnâmesi, mâil kıt'a 1, 1167	92
Şekil 54: Mehmed Es'ad Yesârî, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a 2, 1167	94

Şekil 55: Mehmed Es'ad Yesârî, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a 3, 1167	96
Şekil 56: İsmail Zühdî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1180	98
Şekil 57: Molla Abdülkerim Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1182	99
Şekil 58: Mustafa Rakım Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1183	100
Şekil 59: Hüseyin Çelebi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1194	101
Şekil 60: Mehmed Emin Efendi, sülüs-nesih icazetnâmesi, kıt'a, 1197	102
Şekil 61: Şükrullah Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1197	103
Şekil 62: Mustafa Vehbi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1199	105
Şekil 63: Mustafa İzzet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1201	106
Şekil 64: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mail kıt'a, 1202	107
Şekil 65: Mehmed Naili Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1202	109
Şekil 66: Halil Hamid Efendi, sülüs icazetnamesi, kıt'a, 1203	110
Şekil 67: Mehmed Râşid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1204	111
Şekil 68: Mehmed Salih Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1209	112
Şekil 69: Mehmed Sıtkı Efendi, tâ'lik icazetnamesi, kıt'a, 1210	113
Şekil 70: Ahmet Tahir Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1210	114
Şekil 71: Mustafa Hüsâmeddin Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1211	115
Şekil 72: Mehmed Sadık Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1212	116
Şekil 73: İbrahim Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1213	117
Şekil 74: Mustafa Celâleddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1214	119
Şekil 75: Mehmed Salih Rıf'at Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1214	120
Şekil 76: Mir Mehmed Münir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1219	122
Şekil 77: Ahmed Râci Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1221	123
Şekil 78: Ahmed Râşid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1222	124
Şekil 79: Mehmed Faik Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1226	125
Şekil 80: Zeliha Nazîre Hanım, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1227	126
Şekil 81: Mehmed Ali Hulusi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1231	127
Şekil 82: Mustafa Nuri Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1231	128
Şekil 83: Mehmed Şakir Hilmi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1231	129
Şekil 84: Mehmed Nuri Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1232	130

Şekil 85: Arif Niyazi Efendi, muhakkak-sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1232.....	131
Şekil 86: İbrahim Sabri Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1233	132
Şekil 87: Hüseyin Hâmid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1237	133
Şekil 88: Alî Haydar Bey, tâ'lik icazetnâmesi, kıt'a, 1238.....	134
Şekil 89: Mehmed Es'ad Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1238	136
Şekil 90: Mehmed Râcih Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1238.....	138
Şekil 91: Osman Şakir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1240.....	139
Şekil 92: Ali Rüşdî Efendi, muhakkak- sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1240.....	140
Şekil 93: Mustafa Râşid Efendi, muhakkak- sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1240.....	142
Şekil 94: Süleyman Vehbi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1247	144
Şekil 95: Abdülfettah Paşa, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1248.....	146
Şekil 96: Şefik Bey, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1251	147
Şekil 97: Abdullah İffet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1251.....	148
Şekil 98: Abdullah İffet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1251.....	149
Şekil 99: Mustafa Hilmi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1253	150
Şekil 100: Mehmed Tevfik Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1254	151
Şekil 101: Cevher Ağa, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1255	152
Şekil 102: Numan Sıtkı Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1255	154
Şekil 103: Atiye Sultan, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1255	155
Şekil 104: Atiye Sultan, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 2, 1255	156
Şekil 105: İbrahim Ethem Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1256.....	157
Şekil 106: Mehmed Sezai Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1256.....	159
Şekil 107: Şevki Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1257	160
Şekil 108: Şevki Efendi, sülüs-nesih icazetname 2, kıt'a, 1257.....	161
Şekil 109: Mehmed Fehmi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1258.....	162
Şekil 110: Hasan Vehbi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1258.....	163
Şekil 111: Mehmed Behçet Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1258	164
Şekil 112: Mehmed Behçet Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a 2, 1258	165
Şekil 113: Mehmed Behçet Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a 3, 1258	166

Şekil 114: Sultan Abdülmecid, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1259	167
Şekil 115: Ahmed Necib Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1259	168
Şekil 116: Mehmed Câvid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1260.....	169
Şekil 117: Mehmed Tevfik Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1261	170
Şekil 118: Mehmed Süleyman Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1261	171
Şekil 119: Ahmed Nâsîh Efendi, muhakkak- sülüs- nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1262.....	172
Şekil 120: Mehmed Şakir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1262.....	174
Şekil 121: Salih Vehbi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1262	175
Şekil 122: Mehmed İlmî Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1262.....	176
Şekil 123: Ahmed Hamdi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1264.....	177
Şekil 124: Mehmed Sadık Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1265	178
Şekil 125: Mehmed Sadık Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 2, 1265	179
Şekil 126: Ahmed Fahreddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1266	180
Şekil 127: Mehmed Muhyî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1267	181
Şekil 128: Yahya Rakım Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1269	182
Şekil 129: Mehmed Vehbi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1269	183
Şekil 130: Mehmed Salih Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1269	184
Şekil 131: Mustafa Nazif Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1269	186
Şekil 132: Mustafa Celâleddin Bey, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1270.....	188
Şekil 133: İbrahim Hilmi Bey, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1270.....	189
Şekil 134: Mehmed Lütfî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1272	190
Şekil 135: Ali Vasfî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 1, kıt'a 2, 1273	191
Şekil 136: Abdülkadir Şükrî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1274	192
Şekil 137: Ahmed Şerâfeddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1274	193
Şekil 138: İsmail Zühdi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1274.....	194
Şekil 139: Salih Selahaddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1275	195
Şekil 140: Mehmed İsmet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1275	196
Şekil 141: Hüseyin Hüsnî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1275.....	197
Şekil 142: Osman Akif Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1276.....	198
Şekil 143: Mustafa Sabri Bey, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1276	199
Şekil 144: Mehmed Salih Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1276	200

Şekil 145: Sadeddin Necati Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1276	201
Şekil 146: Mehmed Zühdi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1277.....	202
Şekil 147: Mustafa Vasfi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1279.....	203
Şekil 148: İbrahim Ethem Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1280	204
Şekil 149: Sami Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1281	205
Şekil 150: Ahsen Sunûhi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1281	206
Şekil 151: Ahsen Sunûhi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 2, 1281	207
Şekil 152: Mir İzzet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1281.....	208
Şekil 153: İbrahim Şevket, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1282	209
Şekil 154: Ebubekir Fâik Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1282.....	211
Şekil 155: İbrahim Şevket Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1282.....	212
Şekil 156: Mir Aleaddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1284.....	213
Şekil 157: Hüseyin Bedreddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1284	214
Şekil 158: Hüseyin Bedreddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 2, 1284 ..	215
Şekil 159: Mehmed Sadettin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1285	216
Şekil 160: Ahmed Ferid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1286 ...	217
Şekil 161: Fatıma Abide Hanım, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1289	218
Şekil 162: Fatıma Abide Hanım, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1289	219
Şekil 163: Ahmed Cevdet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1292	220
Şekil 164: Adil Âbid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1294.....	221
Şekil 165: Mehmed Behaeddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1294	222
Şekil 166: Ali Rıza Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1294.....	223
Şekil 167: Abdullah Hilmi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1298	224
Şekil 168: Ahmed Kamil Akdik, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1301 ..	225
Şekil 169: Bakkal Arif Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1301.....	227
Şekil 170: Mehmed Said Naili Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1301 (?)	229
Şekil 171: Ömer Fevzi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1306	230
Şekil 172: Mehmed Necmeddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1324...	231
Şekil 173: Mehmed Nazif Bey, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1325.....	233
Şekil 174: Ömer Vasfi Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1325.....	235
Şekil 175: Mevlana Muhammed Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1326 ..	237

Şekil 176: Hüseyin Hüsni Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1337.....	238
Şekil 177: Mehmed Salahaddin es-Sa'di Efendi, talik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1338.....	240
Şekil 178: Mehmed Salahaddin es-Sa'di Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1338.....	242
Şekil 179: Hüseyin Hüsni Hıfzi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1363 ...	244
Şekil 180: Taslak 1- Sülüs-nesih icazetnamesi	247
Şekil 181: Taslak 2- Tâ'lik icazetnamesi.....	247

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları

Yazı, insanlığın his ve fikirlerinin ifadesini mümkün kılan, birey ve toplumların hafızalarının kalıcılığını temin eden mühim bir araçtır. Arap yazısı ise İslamiyet'in doğuşuyla İslam yazısı haline gelerek, iletişim araçlarından biri olmanın ötesine geçip, sanat hüviyeti kazanmıştır.

Hat sanatı, bünyesinde barındırdığı köklü geleneklere olan bağlılığıyla, asırlardan bu yana varlığını devam ettirmiştir. Hat, her dönemde o döneme has olan sanat zevki ile icra edilmiş, ömürlerini bu sanata vakfetmiş olan, ibda' kabiliyetleri yüksek hattatların elinde, merhale merhale şekillenerek günümüzdeki halini almıştır. Haiz olduğu gelenekler, hat sanatını kaligrafiden ayıran önemli unsurlardandır. Bu sanatın günümüze ulaşmasını sağlayan temeşşuk sistemi ile icazet geleneği sayesinde yalnızca sanatın değil, bağlı olduğu geleneklerinde sıhhatli bir şekilde aktarımı mümkün olmuştur. Bu iki temel sürecin nihayetinde talebe hocasının kanaati ile yazdığı yazılara imzasını atabilme ve hocalık yapabilme hakkını yani 'hattat' unvanını kazanır. Talebeliğin zahirî olarak bitişi¹ ile hattatlığın başlaması noktasında *icazetnameler* milattır. Diploma mahiyetinde olan, hattat silsilelerinin tespitine imkân veren bu belgeler, hattatların ilk eserleri olmaları bakımından da önemlidir. Hattatların icazetnameleri ile sanatlarının ilerleyen yıllarında ortaya koydukları eserler incelenerek, sanatsal yönden tekâmülleri net olarak gözlemlenebilir.

İcazet almadan, icazetname yazmadan, eserlere *ketebe (imza)* yazılmaması da geleneğin bir parçasıdır. Bu sanatta, bir kişi eserine ketebe koyuyorsa, onun sabır ve azimle temeşşuku tamamladığı, yalnızca sanatsal cihetten değil, aynı zamanda ahlaki ve ruhi yönden de belirli bir olgunluğa eriştiği anlaşılır. Bu nedenle, imzanın hat sanatında bir mânâ derinliği ve husûsî yeri vardır. Ayrıca bilinen anlamdaki imzadan onu ayıran hususiyetleri de vardır.

¹ Hat sanatı geleneğinde talebelik (sanatsal ve ahlaki tekâmül maksadıyla bilgiye talip olma hali) ömür boyu devam eder.

Hat sanatı, içerisinde barındırdığı gelenekler ile bir bütündür. Gelenekler, bu sanatın temelini oluşturan ve varlığını asırlarca devam ettirmesini mümkün kılan vazgeçilmez unsurlardır. Bu unsurlardan en mühimleri ise hat sanatına özgü eğitim ve öğrenim hususiyetleri taşıyan *temeşşuk sistemi* ile *icazet (icazetname)* ve *ketebe* geleneğidir. Bu temel yapılar üzerine, sanatın diğer unsurları inşa edilir. Tezimizin esas konusunu ise söz konusu olan yapılardan, icazetname ve ketebe geleneği oluşturacaktır. Bunun yanında araştırmacılara yardımcı olması maksadı ile zaman, mekân kısıtları çerçevesinde, müze ve kütüphanelerin arşivlerini açma istekliliği nispetinde ulaşabildiğimiz kadarıyla icazetnameler derlenecektir. Ketebe ise sistematik bir bakış açısı ile ele alınarak sınıflandırılmaya gayret edilecek, estetik hususiyetleri ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

1.2. Konuyla İlgili Kaynaklar ve Araştırmalar

Hat sanatı alanında, hat eserleri ve hattatlara yönelik birçok araştırma yapıldığı gibi, icazetname ve ketebe hususlarını da açıklığa kavuşturmayı amaçlayan birtakım çalışmalar mevcuttur.

Gerek kronolojik bakımdan, gerekse çok yönlü yaklaşımından ötürü, ilk olarak, Uğur Derman'ın 1970 yılında, VII. Türk Tarih Kongresinde sunduğu '*Yazı Tarihimizde Hattat İmza ve Şecereleri*' ve '*Türk Yazı Sanatında İcazetnameler ve Taklid Yazılar*' isimli yayınlanmış bildirilerinden bahsedilmelidir. Bu bildirilerde ketebe ve icazetnameler, genel hatları ile tatmin edici düzeyde bilgi içeriyor olmakla birlikte, yazarın ifadesi ile Türk yazı tarihinde ilk kez ele alınmıştır. Temel kaynak olarak kullandığımız bu iki bildirinin hakkını teslim etmekle birlikte, bu geleneklerin hat sanatındaki önemine binaen, bir tez çalışması kapsamında, gerek türleri bakımından gerekse dikey ve yatay derinliği ile ele alınıp görsellerle de desteklenerek sınıflandırılması gerektiği kanaatindeyiz.

Türk Diyanet Ansiklopedisi'nde yer alan Uğur Derman'ın yazdığı '*hattat*' maddesinde ise hat sanatındaki icazet ve ketebe geleneğine ana hatları ile değinilmiştir. Bunların yanında tek tek olmak üzere, hattatların hayatlarını ve eserlerini geniş kapsamlı olarak konu alan çalışmaların çoğunda, çalışmaya bahis

olan hattatın imzalarından ya da icazetnamesinden söz edilir. Ancak bu gibi çalışmalar şimdilik az sayıda olup daha ziyade meşhur hattatlar ile sınırlıdır.

Bunlar dışında, Antik Dekor dergisinde, 1990 yılından başlayarak yayınlanmış bir yazı dizisi olan, isminden ötürü, doğrudan konumuzla alakalı olduğu izlenimini uyandıran, Vahe Berkin'e ait '*Osmanlı Hattatlarının imzaları: Ketebeler I, II, III, IV*' isimli çalışmalar, ismiyle oluşturduğu intibanın aksine, konuyu açıklığa kavuşturmaktan uzaktır. Bir takım hattatların mevcut imzalarından, herhangi bir örneğin yer aldığı bu metinlerde, mevzu bahis olan ketebeler, üslûplaştırılmış vasıfta olup, yazar tarafından oluşturulan belirli bir sisteme göre renklendirilmiştir. Lakin imzaları oluşturan harfler, sanatsal yönden kusurludur. Bizim konumuz ile ayrışmasına neden olan esas nokta ise Vahe Berkin'in bu çalışmalarının amacının yalnızca, ketebelerin, oluşturulan bir renklendirme sistemi ile kolayca okunmasını sağlamak olmasıdır.

İcazet geleneğinin, var olduğu tüm alanları kapsayacak şekilde ele alındığı çalışmalarda mevcuttur. Mesut Idrız'ın '*İslam Eğitim Yaşamında İcazet Geleneği*' adlı Değerler Eğitimi Dergisinde yayınlanan makalesi, Cemil Akpınar'ın Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde kaleme aldığı '*İcazet*' maddesi bunlardan bazılarıdır. Bu tür çalışmalar bu geleneği genel olarak ele almış olup, türlerinden kısaca bahsetmişlerdir. Bizim konumuz ise temelde, hattatlara mahsus olan icazetnameler, dolaylı olarak ise icazet verme geleneğidir. Bu geleneğe geniş bir bakış açısı sunmaları açısından bu tür çalışmalar da bize kaynak teşkil etmiştir.

İcazet geleneğinin hat sanatı özelinde ele alındığı çalışmalarda vardır. Bunlardan İrvin Cemil Schick'in '*İslami Kitap Sanatlarında Standartlaşma: Usta-Çırak İlişkisi ve İcazet Geleneği*' isimli makalesi bu hususta eleştirel bir bakış açısı barındırması cihetinden dikkate değerdir. Fatih Özkafa'nın '*Kur'an Sanatını Koruyan Gelenek: Meşk ve İcazet Usûlü*', '*Sanatta Usul ve Vusul İlişkisi*', '*Zor Bir Başlangıç*', '*Hat Sanatında Tasavvuf Etkisi*' isimli çalışmaları da faydalandığımız diğer kaynaklardır. Abdülhamid Tüfekçioğlu'nun '*Hat Sanatında Meşk ve İcazet*' isimli bir makalesi İsmek Dergisinde yayınlanmıştır. Yusuf Bilen'in '*Hat Eğitim Öğretiminde Hoca-Talebe Münasebeti*' adlı makalesi, Abdülhamit Tüfekçioğlu'nun

'Tarihte ve Günümüzde Hat San'atının Öğretim Metotları' isimli bildirisi, Ali Akay'ın *'Kur'an-ı Kerim Kitabeti Bağlamında Hat Sanatında İcazet ve Bir Hat İcazetnamesi Örneği'* isimli makalesi ve Mehmed Memiş'in *'Osmanlı'da Hat Sanatını Zirveye Çıkaran Eğitim Yöntemi: Meşk ve İcazet Geleneği'* adlı makalesi bize kaynak teşkil eden tezimizle ilgisi olan çalışmalardır. Temeşşuk ve icazet geleneği tezimiz ile doğrudan bağlantılı olmakla birlikte, çalışmamızın esas konusunu icazetnameler ve ketebeleler oluşturmaktadır. Ayrıca bu çalışma içerisinde bir icazetname kataloğuna yer verilecek, icazetnamelerin icazet (izin) cümlelerinin çevirisi yapılacaktır.

Ketebeleler hususunda ise Zeynep Pehlivanlar'a ait *'Osmanlı Döneminde Hattat İmzaları'* isimli yayınlanmış bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu tezde imzalar kapsamlı olarak ele alınıp iki sınıfta incelenmiştir. Çalışmamızda ise imzaların dört sınıfa ayrılması gerektiği savunulmuş, örneklendirilmiştir. Söz konusu tezde, üslûlaştırılmış imzanın Mustafa Rakım'ın icadı olduğundan bahsedilirken çalışmamızda, üslûlaştırılmış imza mefhumu yeniden tanımlanmış, bu hususta Sultan III. Ahmed'in önemi özellikle vurgulanmıştır. Bunun yanında hat sanatında imzanın, 'estetik' boyutuna da yer verilmiştir.

1.3. Kullanılan Yöntem

Hat sanatında, icazetname ve ketebe geleneğini konu edindiğimiz bu tezde, ilk olarak, Ankara Milli Kütüphane'de hat sanatı tarihi, icazet geleneği ve ketebeleler üzerine literatür taraması yapılmış ve bulunan kaynaklar incelenmiştir. Tarihçe yazılmış, temeşşuk sistemi ve icazet geleneği ile ilgili bilgi verilmiştir. İcazetin genel kullanımından bahsedildikten sonra icazet, hat sanatı özelinde ele alınmıştır.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi ve Türk ve İslam Eserleri Müzesi arşivlerindeki icazetnameler incelenmiş ve görselleri talep edilmiştir. Sabancı Müzesi'nin dijital ortama aktardığı arşivinde tarama yapılmış, bulunan icazetnameler kataloğa dâhil edilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Güzel Yazılar koleksiyonunun, dijital ortama görsel olarak aktarılmamış olması, arşivdeki düzensizlik ve tasnif sıkıntısı, envanter numarası ve eser bilgisini içeren bir kataloğun bulunmaması, bunların yanında çalışanların da arşiv hususundaki tutucu

tavırları sebebi ile orada olduğu kaynaklarda geçen 120 kadar icazetnameden, çok daha azının görseli temin edilebilmiştir. Ayrıca Alif Art, Artam, Bali, Portakal, Özbilenler gibi müzayede şirketlerinin farklı zamanlara ait olan onlarca kataloğu taranmış, rastlanan icazetnamelerin görselleri tezimizdeki kataloğa eklenmiştir. Katalogda yer alan icazetnamelerin tamamında, icazet veren-alan hattatların isimleri tarafımızdan tespit edilmiştir. Ayrıca hocalara ve icazeti tasdik edenlere ait olan Arapça izin cümlelerinin de okunabildiği ölçüde çevirisi yapılmıştır. İcazetnamelerden tarihi yahut hattatı tespit edilemeyenler ayrıca 21. yüzyıla ve yaşayan hattatlara ait olanlar çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Ankara Etnografya Müzesi, Konya Mevlana ve İzzet Koyunoğlu Şehir Müzeleri, İstanbul Sabancı ve Türk İslam Eserleri Müzeleri ziyaret edilmiş, teşhirde bulunan eserler ketebeleri gözetilerek tarafımızdan fotoğraflanmıştır. Yine İstanbul'da, müze olarak ziyaret etme imkânı bulduğumuz Ayasofya Camii ile Topkapı Sarayı'ndaki mimarî unsurlar üzerinde bulunan yazıların ketebeleri fotoğraflanmıştır. Bunun yanında halen geliştirilmekte olan, www.ketebe.org sitesindeki 1600'den fazla eser ketebeler bakımından incelenmiştir. Söz konusu eserlerin ketebelerinden araştırmamıza zenginlik katacak nitelikte olanlar seçilerek, görselleri çalışmamıza eklenmiştir. Yine yaşayan hattatlar ve 21. yüzyıl imzaları bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Eklenen imzaların, bulunduğu eserin hangi yüzyıla ait olduğu, hattatı, yazı çeşidi fotoğrafın üzerine başlık olarak yazılmış, görseller metin içerisinde kullanılmıştır. Değerlendirme kısmında, icazetnameler incelenmiş, bazı genellemeler ve istisnalardan söz edilmiştir. Ketebeler incelenerek, değerlendirmelerde bulunulmuştur. Sonrasında bu ketebeler biçimsel yönden bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Ortaya koyulan türler tanımlanmıştır. Ketebelerin sahip oldukları 'estetik' kıymetler bu sanatın, kendine has bedii güzellik anlayışı içerisinde değerlendirilmiştir. Ancak tüm bunlardan önce hat sanatının tarih içerisindeki gelişiminden bahsedeceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM – HAT SANATI TARİHÇESİ

İslamiyet'in doğuşu ile birlikte ona tâbî olanlar, Hz. Muhammed'in rehberliğinde, Kur'ân-ı Kerim'i anlama imkânı bulmakla beraber, onu şahsî idrakleri nispetinde içselleştirerek, “kalb-i selim”, “akl-ı selim” ve “zevk-î selim” sahibi olmuşlardır. Ayetlerde sıkça bahsedildiği üzere, kâinatın da özünde olan “*mizan muvazene, ahenk, ahsen, kıvam, intizam*” gibi, zevk-i selîmin temel unsurlarından alınan ilhamın (Günüç, 2010: 136) mukaddese olan hürmet ile birleşmesi, İslam yazısını güzelleştirme gayretini doğurmuştur. Böylelikle Arap yazısı zaman içerisinde, umumî anlamıyla bir yazı olmaktan çıkıp, hususi ‘estetik’ unsurlar barındıran² başlı başına bir sanat haline gelmiştir. “Batı kaynaklı yahut başka coğrafi kültürel farklılıklara dayalı akımların, felsefî ya da sanatsal görüşlerin, hat sanatının metafizik diliyle bağlantılı olmaması ise, bu sanatın kendi içinde ‘mütemâdiyen’ gelişmesini sağlamıştır.” (Özkafa, 2007: 92) Çalışmamızın bu bölümünde, Arap yazısının İslam yazısı haline gelmesi ile hat sanatının ortaya çıkışı ve onun tekâmül süreci ele alınacaktır.

2.1. Arap Yazısının Menşei

Arap yazısının ortaya çıktığı tarihten, İslamiyet'in doğuşuna kadar olan macerası, kesin olarak aydınlanmış olmamakla birlikte, hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Bu ihtilafli konuda Belâzürî'nin, Fütûhu'l-Büldan adlı eserinde geçen bir rivayet, İslam'dan çok az bir zaman önce, Anbar'da Süryânî yazısından Arap

² Estetiğin temel kıstaslarından olan ölçü, uyum, ahenk, denge, ritim zıtlık, leke, simetri, asimetri gibi kavramlar, hat sanatı içinde var olan hususlardır. Bununla birlikte *terkib, seyyâliyet, metânet, ibdâ', ölçülülük, tahrik* gibi ona mahsus olan bir takım unsurlar vardır. (Yazır, 1981: 103)

Bunun yanında Mahmut Bedreddin Yazır' ın, Kalem Güzeli'nde, çeşitli muhakemeler sonucunda ortaya koyduğu ‘estetik’ tanımı ise şöyledir: “*Tabiat ve sanat eseri güzellikleri içinden hissimize yerleşen, bedii güzel ve güzelliğin mahiyetinden bahseden, tecrübe ve nazariyelerden faydalanarak, felsefî idrake yol açan ve bu suretle, sanatın inkişaf ve tekâmülü imkânlarını arayan bir sistemdir. Bu sisteme göre; ne hilkatte, ne de sanatta, güzel ve güzellik tek bir varlık değildir. Onun için, her sanatın kendine mahsus bir mevzuu ve onunla mütenasip has bir estetiği mevcuttur. Bu estetiği, objede tahakkuka dayanan hususi bir tekniği, muayyen metotları ve prensipleri, bunları izah eden kanunları ve nazariyeleri, müşahade usulleri ve tecrübe yolları, idrak şartları, anlama ve anlatma şekilleri vardır.*” (Yazır, 1981: 99) Dolayısıyla greko-romen kökenli “estetik” mefhumu, hat sanatına dair hususî birtakım çözümlemelerin yapılması adına, yetersiz düşmektedir. Ancak bu mefhum, yukarıda bahsedilen hususi manası ile ‘yazına’ yerleşmiş olduğundan, bu çalışma içerisinde de yeni bir kelime arayışına girilmeyecektir.

yazısının çıkartılmış olduğu, onun bir müddet sonra da Mekke'ye intikal ettiğidir. (El-Belâzurî, 1987: 690)

“Yakın tarihlerdeki araştırma bulguları ışığında, şimdilerdeki genel kabul, aralarında ki benzer hususiyetler sebebi ile³ Arap yazısının, Âramî asıllı yuvarlak karakterli olan Nabâtî yazısına dayandığı yönündedir. Arap asıllı olan Nabâtîler, milattan önce. IV. yüzyılda Filistin'in güneyinde yerleşik düzene geçip, kuzeye ve güneye giden yollar üzerinde bulunan Petra şehrini merkez yapan bir kavimdir.” (Alparslan, 2012: 19)

2.2. Asr-ı Saadette Yazı

İnsanlığın dünya karanlığındaki son ışığı olan mukaddes kitap, Yaratıcı'nın ‘oku!’ emri ile başlamıştır. İnsandan, ilahî öğretinin rehberliğinde, varlık âlemini okuması ve düşünme yolu ile hakikati idrak etmesi istenmiştir. *İnsana kalemle yazı yazmayı öğretenin* onu yaratan olduğu hatırlatılırken, bunun yanında Kalem suresinin başında, *kaleme ve satıra dizdiklerine* yemin edilmiştir. Böylelikle “kitabî ilahî bir kaynağa bağlanmış, yazı, kadın erkek tüm Müslümanların hayatında zarurî olarak yerini almıştır.” (Çetin, 1995: 6)

Yazılar arasında genç bir yazı olan Arap yazısı, İslamiyet'in ilk yıllarında henüz ilkel durumdadır. Bu noktada belirtmek gerekir ki; “Asr-ı Saadet'teki yazının gelişmemiş olduğunu söylemek, İbn-i Haldun'un belirttiği gibi sahabeye karşı bir saygısızlık olmayacağı gibi onlar için noksanlık da değildir.” (Günüç, 2004: 147) Bu, yazının tabî gelişim seyri ile alakalı bir durumdur. Önceleri harf noktaları ve harekeleri olmadığından, harf şekilleri birçok kelime için ortak kullanılıp, ses karşılıkları okuyucu tarafından ayırt edilmiştir. (Aktan, 1988: 63) Kur'ân-ı Kerim'in yazı ile tespit edilmesi ve okunup anlaşılmasında, bu durumdan kaynaklı olarak yanlışlığa düşülmesi kaygısı ile yazıya sonradan nokta, hareke gibi eklemelerde bulunulmuştur.

³ Sağdan sola yazılması, Nabat yazısındaki 22 harfin Arap yazısında da mevcûd olması, harflerin birleşik yahut ayrı yazılması hususiyetleri için bkz. “Özkafa, Fatih (2008). İstanbul Selatin Camileri Kuşak Yazıları, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.”

“İslâmiyet, hattı ve kitâbeti zaruri kılan, kullanma sahasını artıran ve geliştiren amilleri beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan yazı, İslâmiyet ile yepyeni ve aydınlık bir safhaya girmiştir.” (Çetin, 1995: 6) Cahiliye dönemine ait herhangi bir yazılı vesikaya rastlanmamış olmasına karşın, Fütuhu’l-Büldan’da aktarılan rivâyette, İslam’ın zuhuru esnasında Kureyş kabilesinden 17 kişinin yazı yazdığı (El-Belâzurî, 1987: 691) söylenmiştir. Ancak gelişimi yönünden yazı, hicretten sonraki yarım asır içerisinde, geçmiş üç asırlık macerasındakinden çok daha hızlı yol almıştır.

Kur’ân-ı Kerim borç akitlerinin yazılmasını emretmiş, zekât ve ganimet mallarının kaydı gerekmiş, hükümdarlara mektuplar yazılmış ve daha Hz. Peygamber’in sağlığında hadisler yazılmaya başlanmıştır. (Hâmidullah, 1972: 6) Hz. Peygamber yazının ahenk kazanması için kâtiplerine bizzat talimatlarda⁴ bulunmuş, az sayıda olan okur-yazar sayısının artması için çaba sarf etmiştir. Kâtiplerin isimleri kaynaklarda malum olup, bunların bir kısmı vahiyleri yazarken, bazısı ahitname, hükümdarlara mektup gibi resmî belgeleri yazmakla vazifelendirilmiştir. Sayıları hususunda çeşitli görüşler bulunan kâtipler kaynaklarda, “Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali, Âmir b. Führeyre, Abdullah b. Erkam, Ubey b. Kab, Sâbit b. Kays, Hâlid b. Saîd b. Âs ve kardeşi Hibbân, Hanzale b. Ebû Âmir el- Esedî, Zeyd b. Sâbit, Şürahbil b. Hasene, Abdullah b. Abdullah b. Ebû Selûl, Zübeyr b. Avvâm, Muaykib b. Ebû Fatıma ed- Devsi, Muğire b. Şu’be, Hâlid b. Velid, Alâ b. El- Hadramî, Amr b. As, Cüheym b. Salt, Abdullah b. Revâha, Abdullah b. Mesleme, Abdullah b. Sa’d b. Ebû Serh⁵ olarak sıralanmıştır. Bu sahabeler arasında Hazret-i Ali, harf, kelime ve cümlelerin tertîb ve terkîbinde gösterdiği hüner, aralık ve birleşmelerinde kaideler ortaya koyması sebebiyle, hattatlar silsilesinin başlangıcı ve manevî rehberi kabul edilmektedir.” (Serin, 2008: 43)

“Kaynağı hakkında ittifak edilemeyen Arap yazısının, İslam’ın zuhurundan sonra: *hatt-ı cezm* ve *hatt-ı neshi (meşk)* diye iki çeşidinin bulunduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Bunlardan *hatt-ı cezm* Mushaf yazmakta, *hatt-ı neshi*

⁴ “mürekkebi ıslah et, kalemi yont, bâ’yı uzat, sin’in dislerini belli et, mim’i köreltme, Lâfzatullah’ı güzel yaz, er-Rahmân’ı uzat, er-Rahîm’i güzel yaz” için bkz. Kettânî, et-Terâtîbü’l-İdariyye, c. I. İstanbul, 1990, s. 211. (Özkafa, 2008: 13)

⁵ Âmiri’ nin, Behcetü’l-mehâfil’ inde ismi geçen kâtipler

(meşk) ise ticari işlerde ve muhaberatta kullanılmıştır.” (Aktan, 1988: 63) Hatt-ı neshi (meşk) o dönem ‘Şamî’ adı ile anılan, diğerine nazaran daha iptidai ve yuvarlak hususiyetli bir yazı iken, hatt-ı cezm, adı ‘Hicazî’ olan, köşeli karaktere sahip maklî yazıdır. Kur’ân-ı Kerim’in nazil olmaya başlamasından itibaren, âyetlerin yazımında, Şamî yazıya nazaran, biçim yönünden daha derli toplu olan, köşeli karakterli Hicazî yazı tercih edilmiştir. Bu tercih, Mahmut Bedrettin Yazır’ın da isabetle belirttiği gibi, daha en başından yazının inananlar tarafından “sanat haysiyeti” yönü ile ele alındığının ispatıdır. (Yazır, 1981: 59) Medine, yazının sanat olma yolundaki ilk merkezi olmuştur.

Asr-ı Saadet dönemi içerisinde, Maklî yazının düz ve köşeli olmasının yazarken getirdiği bir takım zorluklar gibi bazı tahmini sebeplerden dolayı bir kolaylık ve yenilik arayışına gidilmiş, mevzu bahis olan iki yazı kaynaştırılarak yeni bir yazı ortaya koyulmuştur ki; ‘Mensub’ denilen yazı bu olmalıdır. Hz. Peygamber’in komşu ülke hükümdarlarını İslam’a davet için yazdırdığı mektuplarda gördüğümüz, kâtiplerinde bir müddet sonra kullandıkları yazı da budur. (Özkafa, 2008: 14) Yazıldıkları yerlerin ismi ile anılan ilk dönem yazıları Mekkî, Medenî, Basrî, Kûfî, birbirinin aynısı olup, aralarındaki farklar, kâtiplerin şive ve tasarruf farklarından kaynaklanmaktadır. (Serin, 2008: 44) Özellikle Kûfe şehri fethedildikten sonra, Kur’ân yazma işinin burada yapılması ve yazılan Kur’anların cihana gönderilmesi⁶ ile İslam âleminde yazının ismi, Kûfî olarak nam kazanmıştır.

2.3. Dört Halife Döneminde Yazı

Hiz. Peygamber hayatta iken, Kur’ân-ı Kerim’in tamamı, muhtelif malzemeler üzerine vahiy kâtipleri tarafından yazılmış, parça parça muhafaza edilmiştir. Onun ahirete irtihalinden sonra, halife Hiz. Ebu Bekir (m. 632-634) ile Hiz. Ömer tarafından, “Kur’ân vahyini güvenli bir şekilde gelecek nesillere ulaştırmak arzusu ve görev bilinci” (Keleş, 2001: 108) ile parça halinde yazılı bulunan ayetlerin tedvin edilmesinde karar kılınmış; bu vazife vahiy kâtiplerinden Zeyd bin Sabit’e verilmiştir.

⁶ Habib, Hat ve Hattatan, s. 35

Zeyd bin Sabit, muhtelif malzemelerde yazılı bulunan ayetleri toparlayarak, mütecanis sahifelerde cem etmiştir. Muhafaza edilen bu *suhuf*, fetihlerin yayılmasıyla genişleyen İslam coğrafyasındaki kıraat ihtilafları ve hâfızların şهادetleri sebebi ile III. Halife Hz. Osman döneminde (m. 644-656) oluşturulan bir heyete istinsah ettirilerek, ilk kez *Mushaf* haline getirilmiştir. Bu Mushaf’a ‘Mushafu’l-İmâm’ denilmiştir. “Zeyd b. Sabit, Abdurrahman b. Amr b. As, Abdullah b. Zübeyr, İbn Abbas ve Abdurrahman b. Hâris gibi sahabeler tarafından çoğaltılan Mushaflar, *Kûfe*, *Basra*, *Şam*, *Mekke*, *Yemen* ve *Bahreyn*’e birer rehber okuyucu ile birlikte gönderilmiştir. Bir nüsha da Medine’de kalmıştır.” (Çetin, 1995: 9) Heyet tarafından belirlenen imla kuralları esas alınarak çoğaltılan Mushaflar, parşömen üzerine siyah mürekkeple yazılmış olup, nokta, hareke, tezyinî unsurların, sûre, cüz ve âyetleri ayıran işaretlerin cümlesinden ârîdir. (Çetin, 1995: 9) İstinsah heyetince, imla hususunda tespit edilmiş olan usullere ‘*resmu’l-mushaf*’ yahut ‘*resmu’l-osmânî*’ denmiştir. (Serin, 2008: 46) Bu Mushaflar yazılırken Kureyş lehçesine uygun yazılmış, böylelikle Müslümanlar tek tip bir lehçe/okuma etrafında birleştirilmiştir. (Okumuş, 2010: 8-9) Hz. Osman halife olarak, yalnızca bu Mushafların muteber olduklarını ilan edip, diğer her türlü nüshanın yakılarak imhasını emretmiştir.

2.4. Emevîler Döneminde Yazı

Emevîler döneminde (m. 661-750) Şam merkez olmuş, fetihlerle birlikte o güne kadar ki en geniş sınırlara ulaşılmıştır. Gücü ve zenginliği ellerinde bulunduran Emevî hükümdarlarının yaptırdıkları eserler İslâm döneminin ilk âbidevî ve gösterişli yapıları olup, İslam sanatının temelini teşkil etmiş, Emevîlere has sanat anlayışının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

“Arabistan çöllerinden gelen göçebe Arap anlayışıyla, Suriye’nin kökleri çok eskilere giden yerleşik medeniyet anlayışının bir sentezi olan Emevî sanatı, İslâm sanatı tarihi içinde müstesna bir devri temsil eder. Eski Mezopotamya ve İran medeniyetlerinin üzerine gelen Helenistik kültürün temeline dayanmış Hristiyan anlayışı karşısında İslâm’ı temsil eden Emevîler, eskileri gölgede bırakabilecek görkemli eserlerin bânisi oldukları kadar, yeni yeni şekillenen İslâm sanatının da

teşekkül ve tekâmülü yolunda önemli bir hizmette bulunmuşlardır.” (Beksaç, 1995: 105)

Emevîler döneminde, ilim ve sanat alanında ki canlanma ile Kur’ân ve kitap istinsahı, telif ve tercüme faaliyetlerinde artış meydana gelmiştir. Yazı, bu dönemden başlamak kaydı ile hem sistematığının ikmali, hem de bir sanat şubesi olarak iki yönlü bir gelişme safhasına girmiştir. (Çetin, 1995: 20)

Emevîler döneminde kâtiplikten ziyade, artık sanatkârlar yetiştirmeye başlamıştır. Velîd b. Abdülmelik için şiirler ve kasideler istinsah eden *Hâlid b. Ebû'l-Heyyâc* bunlardan biridir. Mescid-i Nebevî'nin kible duvarına Şems sûresinden Kur’ân'ın sonuna kadar olan kısmı altınla yazan bu zât, ilk celî yazı hattatı olarak kabul edilir. Emevî saray hattatı olan *Mâlik b. Dînâr* bir başka hattat olmakla beraber, bu dönemin ilk büyük yazı ıslahatçısı *Kutbe el- Muharrir*'dir. (Serin, 2008: 50-52) Bu dönemde, gerçek sanatkârları, yazısı yalnızca güzel olanlardan ayıran bir vasıf olarak ‘muharrir’ lakabı kullanılmış, çok sonraları onun yerini ‘hattat’ almıştır. (Çetin, 1995: 21) *Kutbe el-Muharrir*'in, Kûfî hattan dört çeşit yazı ihdâs ettiğine dair rivâyetler kaynaklarda yer almaktadır. Bunlardan biri, halifelerin resmi yazılarının yazıldığı, tûmar denilen büyük boy papirüs veya parşömene, tûmar kalemiyle irice yazılmış olandır. Emevîlerde çeşitli işlerde ve resmi evraklarda farklı ebatlı yapraklar kullanılmış, *Kutbe* bu ölçülü yapraklara münhasır kalemlerin genişliğini tespit etmiş, *celîl*, *sülûs*, *nısf* kalemlerinin genişliğini *tûmara* göre belirlemiştir. Tûmar kalemini ağız genişliği 24 beygir kılı (15 mm) iken, sülûs onun üçte biridir. (Serin, 2008, 52)

İslamiyet'in yayılması ile İslam yazısı haline gelen yazının, sistematik yöndeki tekâmülü, ihtiyaç neticesinde gerçekleşmiştir. Bu tekâmülün bir parçası olan *harekenin* (*i'râbın*), hangi vakitte, nereden alındığı kesin olmamakla birlikte, Süryânîce yahut İbrânîce'den gelmiş olabileceği düşünülmüş, Cahiliye döneminde ve İslam'ın ilk yıllarında bilindiği halde, muhatabı küçümseme olarak kabul edildiğinden kullanılmamıştır. İlerleyen zamanda İslamiyet'in bu denli yayılması ile özellikle Arap diline hâkim olmayan milletler tarafından okuma hataları ve bu hususta bir takım güçlükler ortaya çıkmış, bunları gidermek maksadı ile *harekenin* ve

harf noktalarının kullanımı başlamıştır. (Yılmaz, 2003: 45-46) İlk olarak, *Ebü'l-Esved ed-Düeli* tarafından, harfin üstüne, altına ve önüne yuvarlak noktalar koyularak bir ses sistemi oluşturularak, Kur'ân baştanbaşa bu sistem ile harekelenmiştir. Sonrasında Abdülmelik b. Mervan hilafetinde *Nasr b. Asım el-Leysi* yahut *Yahyâ b. Ya'mur* tarafından harflerin kimliğini belirleyen noktalar koyulmuştur. Nihâyetinde, *Halil b. Ahmed*'in çalışmaları ile bu günkü harekeleme usulü teşekkül etmiş ve yazı sisteminin noksan tarafları bu safhalar ile giderilmiştir. Ancak bir sanat şubesi olarak yazı, gelişmeye devam etmiştir.

2.5. Abbâsîler Döneminde Yazı

Abbâsîler döneminde (m. 750-1258), hilafet merkezi Şam'dan Bağdat'a taşınmış, kültür ve sanat hayatı, bir takım değişikliklere uğrayarak, canlanmaya devam etmiştir. Türklerin İslam ile müşerref olması da Abbâsî hilafetinde gerçekleşmiş; bunun yanında bu dönemde hat sanatının gelişmesine katkıda bulunan birçok hattat yetişmiştir. Ömrünün ve sanatının son dönemi, Abbâsî dönemi başlangıcına rastlayan *Kutbetü'l-Muharrir*'den (v.771) sonra, onun yazılarını daha öteye taşıyan *Dahhâk b. Aclân* ve *İshak b. Hammâd el-Kâtib* yetişmiştir. Birçok talebe yetiştiren İshak b. Hammâd'ın talebelerinden en meşhurları *Yusuf el-Kâtib*, *İbrahim es-Siczi*'dir. (Serin, 2008: 54) Pek mühim olan bir başka isim ise *Ahvel el-Muharrir*'dir ki; o ve yukarıda sayılan hattatlar, yazıda bir takım değişiklikler meydana getirmişlerdir. Bunlardan biri, on iki çeşit yazı ihdas edilmesidir. Bu yazıların isimleri kaynaklarda mevcuttur.⁷ Muhtelif kullanım sahalarına tahsis edilen, *aslî ve mevzun hatlar* denilen, farklı tarzlardaki bu yazılar, Abbâsî halife ve vezirlerinin teşviki, sanatkârların zevk ve sezişleri ile geliştirilmiştir. (Çetin, 1995: 26)

Ahvel el-Muharrir'in talebeleri olan (Habibullah, 1889: 38), Abbâsî veziri *Ebu Ali Muhammed b. Ali (İbn Mukle)* ve kardeşi *Ebu Abdullah el-Hasan b. Ali*'nin hendesî bilgilerle yoğurulmuş idrakleri neticesinde hat sanatında, *Hattu'l-mensûb* denilen yeni bir dönem başlamıştır ki bu: “onların geliştirdiği metodun adıdır.” (Alparslan, 1986: 13) Bu değişikliğin önemi, “sanatkârların sezişlerine bırakılmış

⁷ Bkz. Sertoğlu, Midhat (1989). Eski Yazımızın Menşei ve Tekâmülü. Türk Tarih, 3 (25), 14-17.

olan mevzun hatların nispetlerinin, muayyen esaslara bağlanması ile yazının, belirli kaidelere göre değerlendirilip öğretilmesinin mümkün kılınmış” (Çetin, 1995: 28) olmasından kaynaklanmaktadır. İbn Mukle’ye “*İmâmü’l-hattâtîn*” (Habibullah, 1889: 38) denilmiştir. İbn Mukle kardeşlerin sanata olan hizmetleri, birlikte mütâlea ettikleri çalışmaların eseri olmakla birlikte, bu başarıları siyasetteki yerinin de etkisiyle Vezir İbn Mukle temsil etmiştir. (Çetin, 1995: 28)

Bu gelişmelerden yaklaşık bir asır sonra, sanatkârane bir kişiliğe sahip olan Bağdatlı hattat “*Ali b. Hilal (İbnü’l-Bevvâb)*”, İbn Mukle’nin yazıdaki yolunu, güzel bir şekilde sokmuştur.” (Ünver, 1958: 5) 64 adet Mushaf yazdığı bilinen İbnü’l-Bevvâb’ın üslûbu, İslam âleminde Yâkut el-Musta’sımî’ye kadar, üç asra yakın bir süre hâkim olmuştur.

İbnü’l-Bevvâb’dan yaklaşık bir buçuk asır sonra, Bağdat’ta Abbasilerin son döneminde yaşamış olan, son halife El- Musta’sım Billah’ın kölesi *Cemalüddîn Yakut b. Abdullah El-Musta’sımî*’nin yazısı, zamanının en iyisi olmuştur. İbnü’l-Bevvâb ve İbn Mukle’nin yazılarından faydalanan Yakut’un yazıdaki şöhreti İslam âlemi içerisinde hızla yayılmış; çeşitli yerlerden gelen birçok talebesi olmuştur. Bunlar arasından aklâm-ı sitte⁸’den her birine bir kalem öğrettiği altı kişi vardır ki; Yakut ile birlikte *esâtize-î seb’a*⁹ olarak anılırlar. Halife’nin teşvikleri ile yazı çalışmalarını sürdürmüş olan Yakut’un hat sanatına en büyük katkısı, kalemin ucunu eğri kesmesi ile yazıyı “monotonluktan kurtarıp” (Günüç, 1991: 17), ona latif bir hususiyet ve ‘nefes gibi bir akış’¹⁰ kazandırmasıdır. Bunun yanında, İbn Mukle ile belirmeye başlayan aklâm-ı sitteyi, daha güzel yazmış, muhakkak ve reyhani yazıyı ise klasik güzelliğine kavuşturmuştur. (Serin, 2013: 291) Çok sayıda Kur’ân-ı kerim istinsah etmiştir. Osmanlı döneminde yazıya Türk zevki kazandıran Şeyh Hamdullah’ a kadar onun yazıdaki yolu, hattatlar tarafından takip edilmiştir.

⁸ Altı kalem: Muhakkak, Reyhanî, Sülüs, Nesih, Tevkî, Rika’a

⁹ Yedi üstad

¹⁰ Mahmut Bedrettin Yazır Kalem güzelinde geçen Yakut’a isnad edilen bir sözden alıntıdır. Bkz. Kalem cereyanı bahsi.

2.6. Hat Sanatında Türkler

2.6.1. Osmanlı Öncesi

Türkler daima, kültür ve sanat hayatlarında ‘milli karakteristiklerini’ muhafaza eden” (Günüç, 1991: 18) bir yapıda idiler. İslam’ı kabul etmelerinden sonra, Uygur alfabesini bırakıp, İslam yazısını benimsemiş; Karahanlılardan başlayarak Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk beş yılıyla birlikte bin yıla yakın bir zaman kullanmışlardır. Bu süre zarfında, İslam yazısının sanatsal hususiyeti ayrıca gözetilmiş, ekol sahibi olan birçok hattat yetiştirilmiş, siyasi alanlarda ki başarılarla paralel olarak, hat sanatında da İslam âlemine öncülük edilmiştir.

X. ve XII. yüzyıllar arasında kalan süre zaman diliminde, Türk hat sanatının kitabî gelişimi hususunda, elimizde yeterli vesika bulunmaması sebebi ile belirsizlik söz konusudur. (Alparslan, 2012: 14) İlk Türk-İslam devleti olan Karahanlılardan (m. 840-1212) başlayarak Gaznelilerin (m. 963- 1186) ve Büyük Selçukluların (m. 1040-1157) ortaya koydukları mimari eserlerde, makılî ve Selçuklu celi sülüsü denilen yazıların kullanıldığı görülür. Bu noktada söylemek gerekir ki; Selçuklu celi sülüsü ve celi yazının tekâmülünü tamamlamış şekli arasında epey bir fark olduğundan, vaktiyle ‘nesih’ diye anılmış olsa da bu isimlendirme doğru değildir. Bu dönem yazılarının genellikle bazen muhtelif malzemeler üzerine oyma yahut kabartma tekniği kullanılarak işlendiği, bazen de çini üzerine uygulandığı görülür.

Anadolu Selçukluları (m. 1077-1308) ise Konya’yı başkent yapıp, orada ve Anadolu’da abidevi eserler ortaya koyarak, imar faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu dönemde, kitabî yönden de çıkarımlar yapmamızı sağlayan kaynaklar mevcut olup, sülüs ve nesih yazının yanı sıra muhakkak ve reyhaniye de rastlanır. (Özkafa, 2008: 19)

Celi sülüste harflerin büyüyüp, bedii değerlerinin muhafazası zorlaştığından, onun tekâmülü, sülüse nazaran daha uzun zaman almıştır. Mustafa Râkım’a kadar, bu alanda hattatlar tarafından muvaffakiyet ile sağlanamamıştır. Selçuklu dönemi mimarisinde celi sülüs zemininin, helezonik kıvrım dallar ve nebâtî motifler ile tezyîn edildiği görülür. Sanki bu usul ile celi yazının olgunluktan uzak hali, tezyinat

ile gizlenmeye gayret edilmiştir. İlk olarak Anadolu Selçuklu döneminde rastladığımız (Tüfekçioğlu, 2001: 15), celi sülüsün zemin tezyînâtından arındırılmış şekli ise genel itibari ile istif yönünden fazla giriftir. Dikey harflerin gruplandırılarak kullanılması da, bu hususta dengesizliğe sebep olmuştur. Büyük Selçuklulardan farklı olarak, elif yahut lam gibi dikey harflere, yuvarlak bir formda, su damlasını andıran zülfe konulması; kef harfinin sereninin dalgalı yapılması; elif harflerinin alt kısmının sol tarafa kıvrık olması, Anadolu Selçuklu celi sülüsünün ayırt edici özelliklerindendir.

Zaman dilimi dikkate alındığında, Yakut henüz gelmemiş olduğundan, Anadolu Selçuklu dönemine kadar Türk hat sanatında, İbn Mukle yahut İbnü'l-Bevvâb'ın yolu benimsenmiş olsa gerektir. Beylikler döneminde ise yazının Yakûtâne bir üslup kazanıp, yeni bir tavır ile ele alındığına rastlanır. (Günüç, 1991: 29) Bunlara ilave olarak, bu dönem, öncekini takip eden bir dönemdir.

2.6.2. Hat Sanatı Osmanlılar

2.6.2.1. Aklâm-ı Sitte

Aklâm-ı sitteyi tüm kaideleri ile belirleyen Yakut'un yazı anlayışı, altı talebesi ile (esâtize-î seb'a) Bağdat'tan, İslam âleminin birçok yerine yayılmıştır. Hattatlar istidatları nispetinde, bu yolu benimsenmiş, devam ettirmişlerdir.

Yakut el-Musta'simî'nin kaynaklarda geçen vefat tarihi (m.1299), aynı zamanda Osmanlı devletinin kurulduğu yıldır. 1299 yılından 1453 İstanbul'un fethine kadar devletin kuruluş devri devam etmiştir. Hat sanatında milli benliğin arandığı (Serin, 2008: 90) bu süreçte, özellikle Fatih devrinde *Abdullah-ı Amâsî*, *Esedullah-ı Kirmânî* ile celi sülüste çok kıymetli eserler ortaya koymuş olan *Edirneli Yahya Sofî* ve oğlu *Ali bin Yahya Es-Sofî* gibi birçok hattat yetişmiştir.

Hat sanatına “klasik Türk ekolünü” (Alparslan, 2012: 38) kazandıran hattat ise Sühriverdiye tarikatı şeyhi Mustafa Dede'nin oğlu, Amasyalı *Şeyh Hamdullah* (v. m. 1520)'tir. Yazıyı *Hayreddin-i Marâşî*'den¹¹ öğrenip, sanatının ilk yıllarında

¹¹Hayreddin-î Maraşi'nin hocası, Yakut El-Musta'simî'nin talebesi Abdullahî Sayrefî'dir. Bkz. Celal, Melek (1948). Şeyh Hamdullah. İstanbul: Kenan Matbaası.

Yakut'un üslûbunu muvaffakiyetle sürdürmüştür. O dönem Amasya valiliği görevinde bulunan Sultan Fatih'in oğlu *Şehzade Beyazıt*, Şeyh Hamdullah'ı tanımış, ona talebe olmuştur. Şehzade Beyazıt'ın devletin başına geçmesi ile Şeyh Hamdullah'ta sanatına İstanbul'da devam etmiştir. Padişahın hâmîlik ettiği Şeyh, onun teşvikleri ile saray hazinesinde bulunan Yakut'a ait yazılar üzerinde (Celal, 1948: 9) incelemelerde bulunmuştur. Onun harfleri arasından, en bedii güzellikte olanları tespit ederek, kendine rehber edinmiştir. Bu gayretler neticesinde, dehası ile güzel olanı ayırt edebilmiş ve seçtiklerini daima aynı şekilde tekrarlayabilmiştir. (Derman, 1992: 33) Harflerin duruş güzelliklerini (Baltacıoğlu, 1993: 40) temin ederek, Yakut üslubundaki durgunluğu gidermiş; aklâm-ı sitte onun elinde Türk zevki ile yoğrulmuştur. Böylelikle *Kıbletü'l-Küttap*¹² unvanını (Sungur, 1989: 66) Yakut el-Musta'sımî'den devralmıştır. XV. yüzyıl sonlarında yaşanan bu gelişmeden sonra, günümüzde de geçerliliğini koruyor olmak üzere, İstanbul, İslam yazısının merkezi konumuna gelmiştir. Birçok talebe yetiştirmiş olan Şeyh Hamdullah'ın yazıdaki üslubu, XVI. yüzyıl başlarından itibaren Anadolu'da yayılmıştır. Talebelerinden yazısı en kudretli olanlar, oğlu *Mustafa Dede* ve damadı *Şükrullah Halife*'dir.

Ekol sahibi olup, Kanuni dönemi hattatlarından sayılan *Ahmed Karahisârî*, Esedullah-ı Kirmânî'nin (Ünver, 1964: 5) öğrencisidir. Neredeyse Şeyh ile aynı dönemde yaşayan bu zât, onun aksine Yakut üslubunun Osmanlı'daki temsilcisi olmuştur. Sanatında Yakut'u aşması hasebiyle bir kısım hattatlar tarafından takip edilmiş lakin vefatından sonra, onun takipçileri de Şeyh'in üslubuna dönmüştür. Onun, Şeyh ve takipçilerinden üstün tarafı, celi yazıda, özellikle istif ve terkip hususundaki maharetidir. Onunla birlikte, azatlı kölesi ve manevi oğlu olan *Hasan Çelebi (Hasan Halife)*, Râkım dönemine kadar celi yazının yegânesi olmuşlardır. (Derman, 1970: 273)

17. yüzyıla gelindiğinde yazı, Hâfız Osman'ın (v. m. 1698) elinde, daha da güzelleşmiş, tatlılık kazanmıştır. Döneminin önemli sîmâlarından Büyük Derviş Ali, Suyolcuzâde Mustafa Eyyübî, Nefeszâde Seyyid İsmail'den (Çığ, 1948: 10) sırası ile

¹² Kâtiplerin mihrakında bulunan, esin kaynağı, kiblesi.

yazı meşk ederek icâzet almıştır. Sanatının ilk döneminde hocalarının izinde, Şeyh Hamdullah mektebini layıkıyla takip etmiş, bir vakit sonra hat sanatının inceliklerine vakıf olup şahsi bir karakter ortaya koymuştur. Şeyh'in yazılarında ki, kûfiden kalma yataylığı ortadan kaldırmış, nesihlerinde bulunan sıkışıklığı gidermiştir. (Alparslan, 2012: 66) Aynı zamanda, hilye metnini, ilk kez levha şeklinde yazan kişinin Hâfız Osman olduğu kabul edilmektedir. (Derman: 1998: 47) Hâfız Osman'ın elinde, sülüs ve nesih yazı ana devrini tamamlamıştır. (Aslanapa, 1989: 390) Yazı üslubu, birçok hattat tarafından benimsenmiş, aklâm-ı sitte de mektep sahibi olmuştur. Osmanlı padişahlarından *Sultan II. Mustafa* ve *Sultan III. Ahmed* dâhil, birçok öğrenci yetiştirmiş olup, *Yedikuleli Seyyid Abdullah*, *Yusuf Mecdi* onların en meşhurlarındandır.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru *Şevki Efendi* (v. m. 1874) sülüs ve nesih, Hâfız Osman'ın yolunda en güzel tavır ile yazmıştır. (Alparslan, 2012: 86) Onun üslûbu, günümüzde hala takip edilmektedir.

2.6.2.2. Celi Yazı

Aklâm-ı sitten ayrı bir gayret ve uzmanlık gerektiren celi yazının, tekâmülü de başka şekilde gerçekleşmiştir. Yazının mimarî alanda tezyinat olarak kullanılmaya başlanması, yazıda celileşmeyi doğurmuştur. (Günüç, 1991: 61) Hat sanatında kelime anlamı olarak “iri, aşikâr, meydanda, belli” anlamlarına gelen celî, kalem nevilerinin, temeşşuk esnasında kullanılan olağan ölçülerinden daha büyük ölçüler ile yazılması ile meydana gelir. (Alparslan, 1993: 265) Celi, bir yazı çeşidi değil, yazının niteliğidir. Aklâm-ı sitteden yalnızca sülüs, nesih ve muhakkak yazının celisi mümkün iken, aklâm-ı sitte dışından celi nesta'lik vardır. (Alparslan, 1985: 27) Celi nesih azda olsa bazen yazılmış, celi muhakkak ise fazla yer kapladığından olsa gerek, pek tercih edilmemiştir. Bu nedenle sanatkârlar arasında celî denildiği vakit, kastedilen sülüs celisidir.

Selçuklu dönemi mimari yapılarında, celi sülüse sıkça rastlanmakla beraber, harflerde ve istif konusunda ‘estetik’ yönden, günümüzdeki anlamıyla bir olgunluk söz konusu olmadığını belirtmiştik. Osmanlı celi sülüsü, yaklaşık olarak, Fatih devrine kadar (Tüfekçioğlu, 2001: 460) Selçuklu tesirinde kalmıştır. Sultan Ahmet

Camii'ndeki, *Kasım Gubari*'ye ait yazılar, Osmanlı'da Selçuklu tesirinde kalan son celi sülüs örnekleri olarak kabul edilir.

Fatih devrinde, Yahya Sofî ve oğlu Ali ile Osmanlı celi üslûbu oluşmaya başlamıştır. Ali b. Yahya Es-Sofî'nin, Bab-ı Hümâyûn'un kapı kemerine, müsennâ¹³ şekilde yazdığı âyet ve kapı kemeri üstündeki girift celî sülüs inşa kitabesi ile Fatih Camiinde ki yazıları, o dönem celi yazan hattatların mihrâkında yer almıştır. Bu yazılar ve Edirne Üç Şerefeli Camii kitabesi “XIX. yüzyıla kadar celi sülüsün en güzel numuneleri olarak kalmıştır.” (Ayverdi, 1953: 19)

Yukarıda adı geçen ve aklâm-ı sittede mektep sahibi olan kıymetli sanatkârlarımız, Şeyh Hamdullah ile Hâfız Osman, celi yazı üzerinde fazla durmamışlardır. XVII. yüzyılda celi yazı ile meşgul olan hattatlar başlıca, *Hasan Üsküdarî*, *Seyyid Kâsım Gubârî*, *Teknecizade İbrahim*'dir. XVIII. yüzyılda ise, *Sultan III. Ahmed*, *Mehmed Bursevî*, *Beşir Ağa* ve *İsmail Zühdi Efendi* sayılabilir. (Alparslan, 2012: 108-113)

Celi yazıda klasik devri başlatan *Mustafa Râkım* (v. m. 1826), yazıyı *III. Derviş Ali* ile ağabeyi *İsmail Zühdi*'den öğrenmiş olup, şehzade II. Mahmud'a yazı hocalığı yapmıştır. O, celi harflerin bünyelerindeki donukluk ve istikrarsızlığı gidermiş, harflerin kalınlığı ile kalem kalınlığı arasında ki ideal ölçüyü yakalamış, istifî dağınıklıktan kurtarmıştır. Râkımın celi yazıda kullandığı bir teknik vardır ki, onu birçok kişi anlamamış, anlasa dâhi, eserlerine hakkı ile tatbik edememiştir. Bu, yazarken, yazının seyredileceği mesafeyi, yani perspektif noktasını hesaba katmasıdır. (Baltacıoğlu, 1993: 48) Gerçekleştirdiği bu inkılâplar öyle mühimdir ki; celi yazı Râkım öncesi ve Râkım sonrası olarak tarihlendirilir.

Râkım ile aynı vakitlerde yaşamış olan *Mahmud Celâleddin* (v. m.1828), kaynaklara göre yazıyı, Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman'ın yazılarına bakarak, kendi kendine öğrenmiştir.¹⁴ Üstâd mertebesine çıkıp, talebeler yetiştirmiştir. Sonraki zamanda, talebelerinden Mehmed Tâhir Efendi, Sultan Abdülmecid'in yazı hocası

¹³ Aynalı yazı, yazının yan yana simetrik şekilde iki defa yazılması.

¹⁴ Mahmud Celâleddin'in Şeyh'i takliden yazdığı yazılarından, kıt'a şeklinde eseri, İstanbul Sabancı Müzesinde görülebilir.

olunca; padişah, Mahmud Celâleddin mektebine iltifat etmiştir. Sultanın himayesine giren bu ekol, o dönem takip edilmiş olsa da; onda haiz olan sert ve durgun tavır, Râkım'ın canlı ve gergin üslubu karşısında fazla tutunamamıştır. (Derman, 2003: 359) Mahmud Celâleddin üslûbu, celi tarihimizin bir zenginliği olarak değerini günümüze kadar muhafaza etmiştir.

Celi yazıda diğer bir önemli sanatkâr, *Kazasker Mustafa İzzet Efendi*'dir ki (v. m. 1876) ondan: “Hattatların içinde onun ayarında bir mûsikîşinas olmadığı gibi, mûsikî ile uğraşanların içinde de o derecede bir hattat bulunmamaktadır.” (Derman, 2006: 306) denilerek bahsedilir. II. Mahmud döneminde bir taraftan askerlik görevini ifâ ederken, diğer yandan saraydaki sanat meclislerinin, hatırı sayılır isimlerinden olmuştur. *Çömez Mustafa Vâsîf Efendi*'den sülûs, nesih ve rik'a, *Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi*'den ta'lik meşk ederek icâzet almıştır. Yukarıda bahsettiğimiz üzere, II. Mahmud'un vefatı ile başa geçen Sultan Abdülmecid'in, Mahmud Celâleddin mektebini benimseyip dönemin hattatlarını da bu hususta yönlendirmesi sebebiyle, Kazasker Mustafa İzzet de o üslûbu takip etmiştir. Padişahın vefatından sonra, Râkım yolunda yazmaya gayret etse de, Râkım ile Celâleddin arasında bir şivenin sahibi olmuştur. Birçok eser bırakmakla beraber, Ayasofya Camii için yazdığı 7,5 metre çapındaki sekiz büyük levha da ona aittir. Yetiştirdiği talebeler arasında birçok tanınmış hattat bulunmaktadır. *Mehmed Şevket Vahdetî*, *Mehmed Şefik Bey*, *Muhsinzâde Abdullah Hamdi*, *Abdullah Zühdi*, *Kayışzâde Hâfız Osman* bunlardan bazılarıdır.

Sâmi Efendi (v. m. 1912) ise İsmail Zühdi'nin sülûs harflerini celîye tatbîk ederek, Râkım yoluna yeni bir şîve kazandırmış, istiflerde kullanılan hareketler yardımcı işaretler ve rakamları bu güne kadarki en câzip şekliyle yazmayı başarmıştır. (Derman, 2013: 481)

Görüldüğü üzere aklâm-ı sitte ve celî hali, Türklerin elinde çeşitli merhaleler geçirerek kemâle ulaşmıştır. Aralarından çıkardıkları mûcîc tabiatlı, dâhi sanatkârlar, yazıyı, kendilerine ulaştığı şekli ile aynen taklit etmek yerine, kendi hasletleri ve millî zevklerini de katarak, ömürleri boyunca en güzeli bulmaya gayret etmişlerdir. Osmanlı döneminde, şehzâdeliklerinden itibaren sanat ve ilimle iç içe olan padişahlar

ise çok renkli entelektüel kimlikleri ile muhtelif sanatlar icrâ ederek, sanata ve sanatkâra kıymet verip, destek olmuş; ‘Kur’ân Mekke’de indi, Mısır’da okundu, İstanbul’da yazıldı.’ deyişinin, tüm cihanda kabulüne zemin hazırlamışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- İCAZET GELENEĞİ

3.1. İSLAM EĞİTİMİNDE İCAZET

3.1.1. İslam’da Eğitim

İslam’ın doğuşuyla birlikte, Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerin ezberlenmesi ile anlaşılması etrafında, cami merkezli bir eğitim anlayışı ortaya çıkmıştır. Talebelerin artması ile camilerdeki eğitim halkalarının büyümesi, İslâmî ilim ve ilmî araştırmaların, ibadet mekânı olan camilerden, medreselere taşınmasının zeminini hazırlamıştır. Söz konusu medreselerde öğrenciler, uzmanlık alanlarına göre *müderris*, *şeyh*, *üstâd* gibi unvanlara sahip olan hocalardan ders alır, hocalarını kendileri seçerlerdi. (Idriz, 2003: 174) Yıllar boyu süren eğitimden sonra hocaların kanaatleri doğrultusunda uzmanlaştıkları alanlardan *icazet*lerini elde eden talebeler, söz konusu icazetin kapsamına göre edindikleri bilgiyi öğretme yetkisini kazanmış olurlar idi. İslam’da eğitim, medreselerin kuruluşu ile başlayan süreçte, kurumsallaşmış görüldüğünde dahi, arka planda, sivil olma hususunda muhafazakâr bir tavidir. Örneğin, “Müesseselerinin yetkilileri, öğrencilere diploma vermekle ilgilenmemiş, konuyu ilmî sorumluluk alanında ve âlimlerin serbest kanaat ve değerlendirmelerine bırakarak onlara imkân sağlamakla yetinmişlerdir.” (Akpınar, 2000: 398)

3.1.2. İcazetin Anlamı

“Sözlükte ‘su akıtmak; helâl kılmak, izin vermek, onaylamak, geçerli kılmak’ gibi mânalara gelen *cevz* kökünden türeyen *icâzet*, İbn Fâris’e göre ‘su akıtmak’ şeklindeki anlamından hareketle ‘bir âlimin ilmini talebesine aktarması’ mânasında terimleşmiştir. İslâm eğitim ve öğretim geleneğine has bir tecrübe olarak ortaya çıkan *icâzet* metinleri ilim, irfân, sanat ve meslek hareketlerinin güvenilirliği ve sağlıklı gelişmesine katkısı yanında tarih boyunca ilim, kültür ve medeniyet hareketlerinin yerini, zamanını, türünü ve seviyesini tespit etmede, içtimaî ve siyasî ilişkileri yorumlamada kaynak değeri olan belgelerdir.” (Akpınar, 2000: 393/399)

İcazet kelimesinin etimolojisine dair, “kaynaklarda¹⁵ eceze’ e kökünden türediği de yer almaktadır ki bu, *bir desteğe dayanmak* manasına gelir. Bir başka eserde¹⁶ ise *ecaze* kelimesinin, *tarlaları sulayan yahut susuzluğu gideren su* gibi bir kullanımı olduğundan söz edilmiştir.” (Düzenli, 2004: 267)

Tüm bu etimolojik görüşlerden sonra, belirtmek gerekir ki İslam eğitiminde icazet, ilk başlarda hadis alanında, *hadis rivayetine sözlü veya yazılı izin vermek, rivayet hakkını devretmek* (Akpınar, 2000: 393) kapsamında kullanılıyorken, fıkıh biliminin gelişmesi ile *öğretme ruhsatı* mahiyetine bürünmüştür. (Idriz, 2003: 177) Başka bir bakış açısı ile olmak üzere, İbn Manzur’un söylediğine göre icazet, talebelerin belirli bir alanda *yeterli bilgiye sahip olduklarını iddia etmek için güvendiği makamı* ifade eder. (Idriz, 2003: 175)

3.1.3. İcazetin Özellikleri ve Önemi

İcazet, hicri 3. yüzyılda, İslâmi ilimlerin etkisi altında, Müslümanlar tarafından geliştirilmiş özgün bir gelenektir. (Idriz, 2003: 169) Öyle ise icazete dair üzerinde durulması gereken en önemli hususiyet, onun *özgün* yapısıdır.

Hicri 4. yüzyıla gelindiğinde ise Müslüman ülkelerin tamamında bu gelenek uygulanır durumdaydı. İcazetin İslam ülkelerinde ortaya çıkışından yaklaşık iki asır sonra, Latin Batı’da, onunla ile aynı kapsam ve özelliklere sahip olup, ilerleyen yıllarda sertifika, diploma, derece gibi yapılara evrilecek olan *licentia docendi* isminde bir belgelendirme türü ortaya çıkmıştır. (Idriz, 2003: 183) Bir kısım kaynaklarda *licentianın* kökeninin İslam dünyasındaki icazete dayandığı, yine batılıların kendileri tarafından¹⁷ dile getirilmektedir. Bu durumda icazet, Müslümanlara özgü bir gelenek olmasının yanında, tarihsel süreç içerisinde Hristiyan Avrupa’nın eğitim yaşamı üzerinde önemli bir etkiye sahip olması bakımından da önem arz eder.

¹⁵ Bkz. İbn Manzur, Lisânu’l-Arab

¹⁶ Bkz. En-Nevevi

¹⁷ Daniel Haneberg “...Sanıyorum bizim licentiamız, bu İslami kurumdan (icazet) alınmıştır.” için bkz. İslam eğitim yaşamında icazet geleneği, Mesut Idriz

İcazetin bir başka özelliği ise onun zaman içerisinde yapısal olarak *değişmeyip, yozlaşmadan* başlangıçtan günümüze ilk hali ile gelmiş olmasıdır. Gelenekli yapısı, onun, İslam kültürü içerisinde asırdan asra devamını mümkün kılan unsurlardandır. Bunun yanında, yayıldıkları İslam coğrafyasında, icazet geleneği ve icazetnameler, küçük farklılıklar dışında genel özellikleri itibarıyla aynıdır. Az sayıdaki istisnaları haricinde İslam yazısı olan *Arapça* olarak yazılmaları da, aralarında dil birliğinin olduğunu kanıttır. Ayrıca icazetnameler, ilgili olduğu alanlardaki icazet silsileleri ve hoca-talebe bağlarının net olarak ortaya koyulabilmesi için kaynak değeri taşırlar. İcazet veren âlimlere, icazet alan talebelere dair biyografik bilgiler icazetin içeriğinde rastlanılan önemli unsurlardır. İcazet metinleri, özellikle ilmî icazetlerde, İslam ilimlerinin öğreniminde bibliyografyanın ve eğitim metodunun anlaşılması bakımından da tarihsel bilgiler ihtiva ederler. “İcazetlerin genellikle nerede verildiği yazılmamaktadır. Ne var ki eğer icazet resmî bir merasimle verilmiş ise, merasimin yapıldığı yer zikredilmektedir. Böylece diplomanın verildiği yer öğrenilmiş olunur. Ayrıca icazeti veren hocayı ve tarihini tespit etmek suretiyle icazetin verildiği yeri tespit etmek mümkündür. Böylece ilmîn coğrafi durumu çizilebilir. Yani nerede, ne zaman, hangi ve ne çeşit bir ilim tedris edildiği, bu suretle o bölgenin ve yerin siyasî, sosyal ilişkilerdeki yeri ve tarihte oynadığı rol ortaya çıkar.” (Atay, 1981: 189)

İcazet geleneği, ait olduğu alanda, *asgarî bir kalite düzeyi* (Schick, 2017: 260) temin edilmesi bakımından oldukça önemli bir unsurdur. Bunun yanında icazet geleneği hiçbir surette *kurumsallaşmamıştır*. Elbette, geçmişte ve günümüzde, varlığını herhangi bir kurum bünyesinde sürdürmüş ve sürdürmektedir. Ancak hiçbir zaman, resmi bir kurum, icazet verilmesi hususunda egemen yahut söz sahibi olmamıştır. İcazet geleneğinin usulünce sürdürülmesi adına, tüm *yetki ve sorumluluk yalnız ve bizzat hocaya aittir*. Yasal bir otorite tarafından, hocanın, icazet vermeye yahut vermemeye zorlanması söz konusu değildir. Buda İslâmî eğitimin, temelde bireyci ve kişisel olmasından (Idriz, 2003: 178) kaynaklanan bir durumdur. Ayrıca, “İslâmî gelenekte, öğrenimi sonunda ilmî ehliyeti görülen kimseye icâzet *verilmesi dinî ve ahlâkî bir vecîbe, verilmemesi ise bir hak ihlâli* olarak telakki edilmiş, bu sebeple, icâzet verme karşılığında para almak câiz görülmemiştir.” (Akpınar, 2000: 399)

3.1.4. İcazet Türleri

İcazetlerin muhtelif şekillerde tasnif edildiği görülür. Örneğin, ‘*özel icazet, özel olmayan icazet, genel icazet, belli bir kitap hakkında verilen icazet, yazışma ile verilen icazet ve onursal icazet*’ (Idriz, 2003: 179) gibi türleri içeren bir sınıflandırmada, icazet metinlerinin içeriği ve icazetin veriliş amacı kıstas olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte bu türler, kendi aralarında güçlü-zayıf olma esâsında derece sahibidir. Ayrıca icazetler, kullanıldıkları (ait oldukları) alanlar cihetiyle de tasnif edilebilir. Genel bir bakış sağlamak adına, hattat icazetnamelerine gelmeden önce, bu türlü bir sınıflandırmadan bahsetmenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

İslamiyet’in doğuşundan sonra, mescitlerde kurulan sohbet halkalarında, hadis ve Kur’an ayetlerinin ezberlenmesi ile anlaşılmasına yönelik gerçekleşen müzakerelerin, fıkıh ilmi ve diğer İslami ilimlerin ortaya çıkmasına zemin hazırladığından daha önce bahsedilmişti. Bu ilimler içerisinden tarihsel bakımdan öncelik arz eden hadis, icazet geleneğinin doğduğu ve ilk kullanıldığı sahadır. Sonrasında **ilmî icazet** diğer ilim alanlarında da yaygınlaşmıştır. “İlmi icazet, kapsamına göre *hususî* ve *umumî* olmak üzere ikiye ayrılır. Belli bir ilmin veya bir kitabın tahsilini tamamlayanlara verilen icazete hususî icazet denir... Bütün ilimlerin bir âlimden veya medreseden tahsilini tamamlayanlara verilen icâzet ise umumî icâzettir... Medreselerin kapatılması ile birlikte, geleneksel icazet uygulaması Türkiye’de rağbetini kaybetmiştir.” (Akpınar, 2000: 394) Ancak devam etmektedir.

İlmî icazetlerden, hususî icazetler, “kıraat icazeti, hadis icazeti, fıkıh icazeti, feraiz icazeti, sarf-nahv icazeti...” olarak çeşitlenebilir. Yahut Sahih-i Buhari icazeti gibi tek bir kitaba dair de olabilirdi.

Yalnızca nakli ilimlerde değil, akli ilimlerde de icazet geleneği görülür. **Fennî icazetler** diyebileceğimiz bu tür, deneye ve tecrübeye dayanan tıp, eczacılık yahut matematiksel olan ilim alanlarında verilen icazetnameleri kapsar. (Akpınar, 2000: 397)

‘Hilâfetname’ yahut ‘icazename’ de denilen **tasavvuf (tarikât) icazeti** ise “bir tarikate intisap ve zikrullahı muvazabet (sebat ile çalışma) ile menzilleri kat ederek irşat mertebesine vâsıl olanlara şeyhleri tarafından verilen vesikanın adıdır.” (Pakalın, 1993: 19) Bu icazetin verilmesinden sonra kişiye tâc yahut hırka giydirilir.

Konumuz dolayısıyla bizi esas ilgilendiren tür olan **sanat ve meslek icazetleri** “bilgiden çok iş, sanat ve beceriye dayalı üretim ve hizmet erbabı arasında, kendi özel eğitimleri sonucu verilen icazetlerdir.” (Akpınar, 2000: 398) Bünyesine giren kişiyi, hem ahlaki hem de mesleki yönden yetiştirmeyi amaçlayan ‘ahilik’ icazete dayalı olarak devamlılığını uzunca bir dönem sürdürmüş olan bir teşkilattır. Teşkilat içerisinde, yamaklık-çıraklık, kalfalık, ustalık gibi mesleki dereceler ve kişinin ustalığa ulaşmasını sağlayan bir süreç ile bazı şartlar mevcuttur. Bu süreci başarı ile tamamlayan kişiye ustalık icazeti tören ile verilir.

Sanat alanında ise icazet (icazetname) geleneğinin “Osmanlı’da, hat sanatı dışında, tezhip, ebru, minyatür, kaat’ı gibi gelenekli sanatlarda uygulandığına dair elimizde bir vesika yoktur. Yirminci yüzyılda, bu sanatlarda da icazet verilmeye başlanmıştır.” (Schick, 2017: 260)

Hat sanatında ise asırlardır icazete dayalı bir eğitim sürdürüldüğü, günümüze ulaşmış olan icazetnameler ve hat sanatı tarihinden bahseden kaynaklarda geçmesi dolayısıyla bilinmektedir.

3.2. HAT SANATINDA İCAZET GELENEĞİ

Hat kaynaklarında, icazetname geleneğinin başlangıcı; “*Necîbâ tahrîri üzere ibtidâ hüsn-i hatta vaz’-ı ketebe için talibe izn ü icazet resm ü âdeti bu vücûd-ı şerifin tarh eylediği ihtirâ-ı ameli hayırdır.*” (Müstakimzâde, 2014: 235) denilerek 15. asır hattatı olan Abdurrahmân es-Sâbig’a atfedilir. Ancak ulaştığımız en eski tarihli icazetname; 17. yüzyıla ait olup Mustafa Efendi’nin icazetnamesidir. Söz konusu icazetname yalnızca icazet metninden oluşan 1098 hicri tarihli bir murakka’dır. (Şekil 34)

3.2.1. İcazetname Kavramı

“Arapça *mezuniyet*, *ruhsat* mânalarına gelen ‘icazet’ ile Farsça *mektup*, *kitap* demek olan ‘name’nin birleşmesinden meydana gelen icazetname tâbirinin manası *izin kâğıdı* demek olur.” (Pakalın, 1993: 19)

Hattat icazetnameleri, talebe tarafından yazılan ‘*eser metni*’, hoca tarafından yazılan ‘*icazet metni*’ icazet merasiminde bulunup, devrin bir kısım hattatlarından oluşan kurul üyeleri tarafından yazılan ‘*icazet tasdiki*’ ve eserdeki ‘*tezyinat*’ olmak üzere dört unsurdan oluşur. Ancak belirtmek gerekir ki; icazet metni kavramı, icazet tasdiklerini de içine alan bir kapsama sahip olup, bu çalışma içerisinde bu kapsamda kullanılacaktır. Bunun sebebi, tasdik için yazılan metinlerin içeriklerinin ve hükmünün esas hoca tarafından yazılan icazet metni ile herhangi bir farklılık barındırmamasıdır. Bu çalışmada, icazet tasdiki mefhumundan kast edilen ise eserdeki yazının, icazet için yeterli bedii güzelliğe sahip olduğunun, hoca haricindeki başka bir hattat tarafından tasdikidir.

Bilhassa 19. yüzyılın başlarında adet olan (Derman, 1973: 720) aynı kıt’a üzerinde 30-40 kadar hattatın tasdikinin bulunabildiğini icazetnameler söz konusudur. Bu icazetnamelerin Edirne’ye has olmaları sebebiyle bunlara “*Edirnekâri icazetname*” denilir, bunlar çoğunlukla sırsız kitap yahut tomar şeklindedir. (Derman, 1965: 318)

Tâ’lik icazetnamelerde eser metni olarak İmadü’l Hasenî’nin kıt’alarının taklit edilmesi geleneği yaygındır. (Derman, 1973: 718)

İcazet metninin hoca tarafından *Arapça* olarak yazılmasının hat sanatında gelenek haline gelmiş olduğu görülür. Bu tâ’lik icazetnamelerinde de geçerli olup, bunun eser metninin dilinden bağımsız bir gelenek olduğu anlaşılmaktadır. İcazet ve tasdik metinlerinin, sülüs-nesih de *rika*’ ile yazılması ise bir başka gelenektir. İcazetnamelerde kullanılması dolayısıyla *rika*’ yazıya *hatt-ı icâze* de denilir. Tâ’lik icazetnamelerinde ise icazet ve tasdiki için *hurde tâ’lik* (*ince tâ’lik*) kullanılır. Böylelikle hocanın icazeti, eser metninden yalnızca tezyinat ile değil, ayrıca farklı bir yazı türü kullanılarak ayrılmış olur.

Hat sanatında, talebe tarafından yazılarak tezhip ettirilen icazetname, üstâd tarafından talebeye verilen sözlü icazetin (izin) yazılı belgesi konumundadır. Bu sanat içerisinde icazetname ve icazet kavramlarının, söyleyişte birbiri yerine kullanıldığı da görülür. Oysaki hat sanatında mevcut olan icazetname geleneği ve icazet geleneği birbiriyle doğrudan ilişkili olmasından ötürü çok yakın, ancak esasında ayrı şeylerdir. İcazet, hocanın iznidir. Ancak söz konusu izni, hocanın bizzat kendi yazısı ile belgelemesi hat sanatında sıkı sıkıya bağlı olunan ayrı bir husustur. Bir başka deyişle talebenin, temeşşuk sonucunda belirli bir olgunluğa ulaşarak bedii güzellik kazanmış, ayrıca tezhiptirilmiş olan yazısının altına, hocanın izin (icazet) yazması, tercihen başka hattatlara da tasdik ettirilmesi ile *icazetname* denilen belge vasfına sahip eser oluşur. Öyle ise icazetin, icazetname ile alınması hat sanatında başka bir gelenektir.

İcazetnamelerde eser metninin altında hattat namzedine ait ketebe bulunmaz. Çünkü ketebe izni bu belge ile verilir. İcazetname vasfını taşıyan eserin kime ait olduğu, icazet metni ve tasdiklerinde belirtilir. Ketebenin, bizzat sanatkârın kendisi tarafından yazılması gerekliliği göz ardı edilip, amacının, eser sahibinin kim olduğunu belirtmek olduğu düşünülürse, hattat olan kişinin ilk ketebesi bir bakımdan, hocaları tarafından koyulmuş olur.

Hat sanatına mahsus hali ile icazetnameler, yalnızca bir diploma yahut ruhsat olmaktan ziyade, gerek yazı, gerekse tezyinatları ile sanat eserleri olarak koleksiyonlarda, müze ve kütüphanelerde bulunmaktadır. Hocanın, talebedeki yeterli olgunluğu görüp, ondan icazetnamesini yazmasını istemesinden sonra talebenin hazırlamaya başladığı ve hocanın gerekli gördüğü düzeltmeler ile defalarca yazılmak nihayetinde ortaya çıkan bu eser, *hattatın ilk eseridir*. Dolayısı ile icazetnameler, hattatların sanatlarında kaydettikleri gelişimin gözlenebilmesini mümkün kılar. Çünkü hattat, icazetnamesi takdim edilip ilan edildikten sonra da eser üretirken edindiği sanat tecrübeleri ve hocası ile devam ettirdiği münasebeti neticesinde, yazının inceliklerine vakıf olmaya devam eder. Böylelikle hattatın sanatı da icazetnamesindeki haliyle kalmaz. Eserlerinde; harf bünyeleri, satır nizamı, kalem

akışı, istif dengesi, metanet, seyyâliyet, terkeb gibi...¹⁸ ‘estetik unsurlar’ devamlı tekâmül halindedir. Bu bakımdan icazetnamedeki yazı, eser üretme salâhiyetini elde etmiş olan hattatın ilk eseri, dolayısı ile bir hattat olarak yazacağı yazıların en iptidai hali olsa gerektir. Derman’ın söylediği gibi “...tarihe isimlerini yazmış olan hattatların ileride erişecekleri sanat mertebesi yazdıkları icazetnamelerden anlaşılmakta” (Derman, 1973, 717) olsa da icazetnamelerindeki yazılar ile sanat hayatlarının devamında kemal noktasına ulaşmış olan yazılar karşılaştırıldığında oluşan intiba; yazıya ömrünü vakfetme arzusu ile onu icra edenleri şevke getirecek türdendir.

İcazetnameler hat sanatı tarihine ışık tutan belgelerdendir. Hoca, icazet metinlerinde talebenin isminden sonra genellikle kendi hocası olmak üzere, bazen de hocasının hocasını, onun da hocasını, bazen daha da geriye en başa kadar götürerek Hz. Ali ve Hz. Osman’a kadar uzanan meşk silsilesini sayar. Metinlerde geçen hoca-talebe isimleri, hattat silsilelerin netleşmesine katkı sağlayabilir. Tasdiklerden yola çıkılarak hattatlar arasındaki dönemsellikler ve bağlantıların tespiti yapılabilir. İcazet metinleri, gerek talebe gerekse hoca yahut hocanın üstadı gibi hattatlar hakkında çeşitli şahsi bilgiler ihtiva etmesi bakımından da önem arz ederler.

Hat sanatında temeşşuk süreci ile bu süreçte gelişen hoca-talebe ilişkilerinin nihayetinde, sanatsal ve ahlaki yönden gerekli olgunluğa eriştiğine kanaat getirilen talebeye, üstadı tarafından icazetname yazdırılması geleneği, hat sanatında “kalite kontrolünü”¹⁹ (Schick, 2018: 260) mümkün hale getirerek, bir “kontrol mekanizması işlevi” (Memiş, 2018: 73) görmüştür. “Hattatlar ise böylesine zor bir eğitimden sonra hak ederek aldıkları icazet ile itibar kazanmışlardır.” (Özkafa, 2013: 30) Hat sanatında icazet mefhumunun daha iyi anlaşılabilmesi için, bu sanatta icazete layık hale gelmek ve yazıda olgunlaşmak amacı ile gayret gösteren her talebenin tecrübe ettiği, uzun soluklu bir süreç olan temeşşuktan bahsetmek elzemdir.

¹⁸ Bkz. Dördüncü Bölüm, Hat Sanatının Estetik Unsurları

¹⁹ Hat sanatı içerisinde, yukarıda bahsedilen yapılar ile temin edilen kalite düzeyinde, her dönemde rastlanabilecek “hatıra binaen verildiği aşikâr” (Derman, 1973: 725) olan icazetnâmelerden dolayı her hangi bir düşüş söz konusu olmamıştır. Hat sanatı tarihi boyunca yazının estetik seyri her döneminin sanat zevki kendine has olmak üzere şekillenmiştir.

3.2.2. Temeşşuk Süreci

Hat sanatının bizzat kendisi gibi tahsili de gelenekler ile bir bütündür. Bu geleneklerle, beraberinde gelen teknik ve fikri tecrübeler, yalnızca genel anlamda hat sanatının değil, hattatların bireysel anlamdaki sanat tekâmüllerine de kılavuzluk, aynı zamanda hâmilik etmiştir. Söz konusu tecrübe ve geleneklerin, asırdan asra, nesilden nesle aktarımı (bu günün üniversiteleri de dâhil olmak üzere) bu sanata has olan eğitim yönteminin *birebir*²⁰ nitelikte olması ve *belirli bir usûl* çerçevesinde yürütülen hoca-talebe irtibatının yaşam boyu diri tutulması ile mümkün olmuştur.

Hat sanatında, ‘yetişmenin’ ancak bir hocadan ders alınarak mümkün ve makbul olduğu söylenebilir. Çünkü çizgiler, ancak bu sanatla bizzat meşgul olanların kavrayabileceği incelikler barındırır. Hat sanatına has olan ‘estetik’i temin eden bu incelikler o kadar fazla ve detaylıdır ki, hoca olmadan bunlara vakıf olmak oldukça meşakkatlidir. Bu noktada hoca, kendi hocasından edindiği sanatsal ve ahlaki tecrübeleri, vakti geldikçe, *yüz yüze*²¹ ders ortamında talebesine, muhafaza etmesi ve talep edildiğinde paylaşması için emanet eder. “Talebe, asırların birikimini hocadan hazır olarak alır. Onun için işin usulünü hocadan bellemek hat sanatında en kestirme yoldur.” (Bilen, 2010: 130) Hat sanatı tarihinde, hocasız yetişmenin mümkün olduğunu bizlere gösteren, eski üstatların yazılarını inceleme yolu ile kendilerini yetiştiren, gördüğünü aynen tatbik edebilme yeteneğine sahip olmaları dolayısı ile dâhi kabul ettiğimiz, Mahmud Celâleddin Efendi gibi istisna şahsiyetler de görülmüştür.

Hat sanatı tahsili, yazıya karşı muhabbet besleyen kişinin yazıyı seyredip haz alma hâlinden bir adım öte olan bir hal olan çizgilerin dünyasına girme arzusu hissetmesine müteakip, kendince uygun gördüğü bir üstadı başvurup, meşk almayı talep etmesi, üstadında onu kabul etmesi ile başlar. Talebenin, belirli aralıklarla bir araya geldiği üstadının yazısını, aynen taklit ederek, yazısında güzelliği aşamalı bir

²⁰ Birebir eğitim ile hocanın her talebe ile tek tek ilgilenmesi, eğitimin bir topluluğa değil, şahıslara ayrı ayrı verilmesi kastedilmiştir. Bunun, genel manada İslam eğitim anlayışının bir hususiyeti olduğu daha önce belirtilmişti. Bkz. Mesut Idriz, 2003. Hat sanatında da eğitim metodu olarak bu geçerlidir.

²¹ Tarihte ve günümüzde, zorunluluklar sebebi ile hat sanatının mektup yahut mail yolu ile öğretildiği de görülür. Ancak bu şekilde uzaktan öğretimin verimi, yüz yüze temeşşuka nispetle oldukça düşük olur. Çünkü bu sanatta hocayı yazarken izlemek, kalem cereyanını görmek; eksiklerini fark etmek, tarifleri anlamak ve yazma hususiyetlerini anımsamak bakımından çok önemlidir.

şekilde temin etmeye gayret etmesine ve yazdığı yazıyı üstadına düzeltmelerde bulunması arzusu ile sunmasına, *meşk almak (meşk etmek)*²²; üstâdın talebenin yazısını detaylıca tâdil ederek, harflerin estetik unsurlarını göstermesine *meşk vermek* denir. Hat sanatı özünde taklide dayanır. Talebe, meşk sürecinde, hocasını ve kendinden önceki üstatların yazılarını taklit etmek yolu ile yazısında bedii güzelliği temin eder. Taklit, bilinen anlamının ve insan algısında uyandırdığı olumsuz intibainın aksine, hat sanatı içerisinde makbul olan bir öğrenim ve sanatkârın kudretini ispat yöntemidir. “Taklide dayanan meşk usulünün, hat sanatında bir standartlaşmaya yol açtığı ve yaratıcılığa engel olduğu şeklindeki eleştiriler haklı görülemez.” (Memiş, 2018: 73)

Osmanlı öncesinde hat sanatı tahsilinin ne tür uygulamalar ile gerçekleştirildiğine dair yeterli bilgi yoktur. (Serin, 2004: 372) “Osmanlı döneminden günümüze intikal eden meşk murakka’ları, hocaların talebe çalışmalarına yaptıkları çıkartmalar, hattat silsileleri ve icazetnameler, bu tahsilin usta-çırak (hoca-talebe) ilişkisi içinde, söz konusu meşk usulü ile disiplinli ve sistemli bir şekilde yürütüldüğünü göstermektedir.” (Memiş, 2018: 57)

Temeşşuk sürecinin, yazı öğrenmeyi talep edenler arasından sabırsız ve istikrarsız olanları kendiliğinden eleyen bir yapısı vardır. Hat sanatı tahsili evvela sabır ve kararlılık isteyen bir süreçtir. Tamamlanması süre bakımından, kaynaklarda 4-5 yıl olarak dile getirilen ancak, kişinin istidadı ve yaşam şartlarına bağlı olarak değişiklik gösterir iken bu tahsili yarıda bırakan nice talebe vardır ve olacaktır. Çünkü bu sanattaki “öğrenme yöntemlerinin, kısaca *meşk usûlü* şeklinde vasıflandırıldığı ve esasında bununla, sayısız kaideden teşekkül eden bir ‘kurallar hiyerarşisi’nin kastedildiği (aynı zamanda fazlaca sabır ve mesai gerektiren zorlu bir süreç olduğu) derslere devam eden talebe tarafından zaman içinde anlaşılır.” (Özkafa, 2013: 28)

Temeşşukun temeli, *eleştiriye* dayanır. Kişi yazı yazıp üstadının önüne koyduğunda, üstadından eleştiri talep etmiş olur. Hoca ise harflere, harf parçalarına, önünde bulunan kâğıttaki tüm unsurlara olumlu yahut olumsuz eleştiri yöneltir. Bu

²² “Falanca kişiden meşk alıyorum (meşk ediyorum).” şeklinde kullanılır.

şekilde talebeye, yazısını güzelleştirmesi için kavrayış fırsatları sunar. Beğendiğini kimi zaman sözlü olarak, kimi zaman ilgili yeri daire²³ içine alarak, bazen de ‘maşallah’ gibi ibareler yazarak yahut ders geçirerek gösterir. Bu tür olumlu tenkitler, birçok talebenin şevkini ve bu zorlu sürece tahammülünü arttırırken, bazılarında ise gayret yönünden gevşekliğe neden olabilir. Üstat bu bakımdan, her çeşit eleştirinin dozunu iyi ayarlamalıdır. Olumsuz tenkitler ise bu sanatın özünü kavrayabilmiş olan talebenin şevkini kırmaz, aksine böyle bir talebe yazısının altına düzeltme maksadı ile yapılan her çıkartmayı²⁴ sanatsal gelişimi için bir fırsat olarak değerlendirir.

Üstâd ise yürüttüğü birebir eğitim sürecinde, her bir talebenin ayrı ayrı olmak üzere, yalnız yazısında değil, kişiliğinde bulunan güçlü ve zayıf tarafları da tespit eder. Bu tespitler doğrultusunda, dersler esnasında, talebenin ahlaki yönden tekâmülünü de destekler. Bu noktada belirtmek gerekir ki, hat sanatında söz konusu olan “temeşşukun, tasavvuftaki *seyr-i sülûk* ile ciddi bir takım benzerlikleri bulunmaktadır.²⁵ Bu benzerlikler şu şekilde sıralanabilir:

- “Kişinin; icazeti olan bir üstada intisap etmesi
- Hocasına tam bir teslimiyet ile bağlanması
- Dersini geçemez ise itiraz etmemesi
- Ne zaman geçeceğini sormaması ve talep etmemesi
- Yazının ancak ahlakında güzelleşmesi ile güzelleşebileceğine olan inanç
- Tenkitlerden yılmama, beğenilmemeyi göze alma hali
- Zayıflığı ve kusurları kendine gösterilen talebenin zaman içerisinde, şayet var ise gurur ve kibrinin kırılması ile mütevazılık kazanması gerekliliği
- Hat eserlerinde, hattatların ketebelerinde yazılı olarak ortaya koydukları mahviyetkâr tutumdan anlaşılan, acizliğin farkında olma hali...” (Özkafa, 2010a: 424)

²³ Beğenilen harfi belli etmek amacı ile koyulan bu işaret için “kaftan giydirme” tabiri kullanılır.

²⁴ Çıkartma: Hocanın, öğretmek gayesi ile talebenin harfleri altına, gerekli eksiklikleri gidererek yazdığı, harf yahut harf parçasıdır.

²⁵ Bkz. Fatih Özkafa, Türk Hat Sanatında Tasavvuf Etkisi.

“Geleneksel sanatların pek çoğunun, tekke, dergâh gibi tasavvufî kurumlar bünyesinde öğretilmesinin, bu benzerliği oraya çıkardığı düşünülmektedir.” (Özkafa, 2010a, 424) Ayrıca bu noktada belirtmek gerekir ki, talebe ile hoca arasında söz konusu olan bağ, talebenin hocaya hürmeti ve teslim oluşu, sanatsal cihetten “hat sanatının ruhuna aykırı düşmeyecek hiçbir yeniliğe mani değildir.” (Memiş, 2018: 73)

Tâ'lik meşkine harfler tek başlarına yazılarak başlanırken, sülüs ve nesih meşkine başlandığında, talebeye ilk olarak *rabbiyessir duasını*²⁶ yazması söylenir. Defalarca yazdırılan bu dua, her bakımdan acemi olan talebe için, onu ne kadar zorlu bir sürecin beklediğinin habercisidir. Bu aşamada birçok istekli kişi elenir. Kalanlarda ise talebelik (bilgiye talip olma hali), ömür boyu sürer. Her hafta üstâdı ile bir araya gelen talebe zaman içinde, hocasının tarifleri ve meşkinde yaptığı düzeltmeler ile harflerin ilmine vakıf olur. Talebenin yazısında ve havsalasında bu türden bir olgunlaşma devam ederken, *müfredat*²⁷ ve *mürekkebat*²⁸ tamamlandığında; üstâd artık ona, yazılarının altına *imza (ketebe)* koyma ve sanatını başkasına öğretme yetkisi sağlayan, diploma mahiyetindeki, *icazetnamesini* yazmasını söyler. İcazetname için seçilen yazı da talebeye çoğu kez defalarca yazıldıktan sonra hoca tarafından onaylanır. Sonrasında bir merasim tertip edilir.

3.2.3. İcazet Merasimi

“İcazetnamenin tasdiki, takdimi ve ilanı için, cami, konak yahut bir mesire yerinde *icazet cemiyeti* denilen bir merasim tertip edilir. İcazet cemiyeti günü, hocanın onaylamış olduğu kıt'a -veya kıt'alar- yahut hilye-i şerif formundaki eser, tezyinatı bitmiş olarak merasime getirilir. Esas hocanın yanı sıra, kaç hattata tasdik yaptırılacaksa tezyinat arasında, o kadar boş yer bırakılır.” (Derman, 1973: 718) Bu

²⁶ Rabbi yessir ve lâ tu'assir, Rabbi temmim bi'l-hayr. (Rabbim! Kolaylaştır, zorlaştırma, hayır ile tamamla.) Bkz. Özkafa, Fatih (2011). Zor Bir Başlangıç. Mahalle Mektebi Hayat Edebiyat Dergisi, 1 (1), 9.

²⁷ Hat sanatında talim sürecinin ilk kısmıdır. Harflerin tek başlarına bir kâğıt üzerinde yazılması ile başlar. Sonrasında alfabetik sıraya göre harfler birbirleri ile birleştirilir. Be harfinin sırası ile elif, be, cim... ile birleşmesi, cim birleşmeleri... Müfredat kısmının tamamlandığına üstâdın kanaat getirmesi ile mürekkebâta geçilir. Bkz. Serin, Muhittin (2004). Meşk. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 29, 372-374. Ankara: Türk Diyanet Vakfı.

²⁸ Derslerin satır nizamına uyularak yahut istifli şekilde yazılması ile kompozisyon ve tertip kurallarının öğrenildiği safhadır.

merasimde, dönemin üstatlarından oluşan kurul, talebenin yazısını inceleyip, çoğunlukla alt kısımda bulunan kendileri için ayrılmış olan yere, birer izin cümlesi yazarlar. “Hoca dışında diğer hattatların izin cümlesi yazmasına *icazet tasdiki* denir. İcazet tasdiki mutlaka şart değildir. Tasdiksiz olarak sadece hocadan alınan icazette kâfidir.” (Derman, 1973: 719) İcazet *tasdiki* tamamlandığında, icazetname sahibine *takdim* edilir, bu şekilde merasime katılanlar içerisinde icazet *ilân* edilmiş olur. Geçmişte icazet merasimlerinde, duadan sonra yemek ikram edildiği (Derman, 1973: 719) ayrıca bu merasimlerin umumiyetle hafızlık merasimleri ile birlikte düzenlendiği de bilinmektedir.

Esas hoca çoğunlukla, diğer üstatların tasdik yahut izin cümlelerinden farklı, muallim olduğunu belirten ibareler kullanır. Bunun aksi olarak bu gibi ayırt edici bir ifadenin yer almadığı icazetnameler de mevcuttur. Bu durumda yalnızca icazetnameye bakılarak hoca tespit etmek mümkün olmaz.

Şekil 1: Medresetü'l Hattatin Hocalar ve Talebeler, 1923

“1339 senesinde Medresetü’l Hattatin’de tezhib, ahar ve ebrudan icazet aldığımın hatırası olmak üzere muallimler ile beraber çekilmiştir.” (Osmanlı Türkçesi ile koyulan ibare.)²⁹

Yukarıdaki fotoğraf, resmi bir kurum olup 20 Mayıs 1915 yılında açılmış olan Medresetü’l Hattatin mezunları için düzenlenmiş olan icazet merasiminden bir karedir. 1924 yılında medreselerin ilgasını kapsayan Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile kapatılan bu kurumda, ilki 1918, diğeri 1923 yıllarında olmak üzere iki kez icazet merasimi tertip edilebilmiştir. (Derman, 2015: 39) Bu noktada belirtmek gerekir ki, Medresetü’l Hattâtın bünyesinde verilen icazetnameler form olarak klasik icazetnamelerden, icazetnamelerin dağıtıldığı icazet cemiyeti de geleneksel merasimlerden farklıdır.

Medresetü’l Hattâtın icazetnamelerinde, “etrafını matbu bir tezyinâtın çevrelediği yazı sahasına hangi daldan mezun olunursa olunsun, klişeleşmiş bir izin cümlesi ekseriyetle Tuğrakeş Hakkı Bey tarafından divani hattıyla yazılmakta, altına ilgili muallimlerin ve Müze İdare Meclisi âzâlarının ayrıca Medresetü’l Hattatin Müdüriyeti ve Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti’nin mühürleri yer almaktaydı.” (Derman, 2015: 39) Medresetü’l Hattâtın talebelerinden Süheyl Ünver bu durumdan “...yani bizim bildiğimiz eski icazet cemiyetleri gibi olmadı. Pek alafranga bir şey oldu...” (Derman, 2015: 34) diyerek bahsetmiştir.

Aşağıda ise yakın geçmişte, geleneğe bağlı kalınarak klasik usulde düzenlenmiş olan bir icazet merasiminde icazet veren muallimler ve alan talebelerin yer aldığı başka bir fotoğraf görmekteyiz.

²⁹ Fotoğraf için bkz. Uğur Derman, Medresetül Hattatin Yüz Yaşında.

Şekil 2: İcazet Merasimi, 1993

Fatih Camii'nde icazet merasimi, Hasan Çelebi, Hüseyin Öksüz, Hüseyin Kutlu, Fuat Başer, 1993 İstanbul. İcazet Alanlar: Fevzi Güniç, Mehmet Özçay, Mehmet Memiş, Erol Dönmez.

30

Merasimde icazetnamesi takdim olunarak icazeti ilan edilen kişi artık yazılarının altına ismini yazma (ketebe koyma), sanatını başkasına öğretebilme yeterliliğine erişmiş demektir. Aynı zamanda hattat unvanını da böylelikle kazanmış olur. Hat sanatı camiasında temeşşuk, icazet ve icazetname geleneklerine, az sayıdaki istisnalar dışında katı bir şekilde bağlılık söz konusudur. Bunların dışında çok az sayıdaki istisnalar dışında aynı derecede bağlı olunan bir başka gelenek ise icazet almamış bir kişinin, yazılarının altına ketebe koymamasıdır.

³⁰ Fotoğraf için bkz. Akademik Sayfalar Dergisi, Cilt 15, Sayı 16.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM- KETEBE GELENEĞİ

4.1. KETEBE

İmzanın, Müslümanlar tarafından, İslam'ın başından beri kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin; vahiy kâtiplerinden olup, Resûl-i Ekrem'e gelen mektupları okuyup, gönderilecek olanları yazan Übey bin Kâ'b'ın, yazdığı mektupların sonuna "Übey bin Kâ'b tarafından yazılmıştır." ibâresini ekleyerek mektuplara imza atma geleneğini başlattığı söylenir. (Erul, 2012: 273) Hat sanatında, meydana getirdiği esere ilk imza koyan kişinin kim olduğu bilinmemektedir. Ancak Derman, hat eserlerinde IX. asırdan itibaren imzaya rastlandığını söyler. (Derman, 1973: 728)

Hat sanatında *ketebe* denilmekle ma'ruf olan 'imza', farklı bir takım hususiyetleri ihtiva etmesi sebebiyle, diğer alanlardaki kullanımlarından ayrılır. Ketebelerin kullanım gayeleri ve sahip oldukları husûsî vasıflar yazımızın devamında ele alınacaktır.

4.1.1. Tanımı

Sanat eserlerinin birçoğunda görülen, sanatkârın kimliğinin nişanı olan imzanın, hat sanatındaki husûsî karşılığı 'ketebe'dir. Yalnızca hattat isminin yer aldığı istisnalarının haricinde ketebe, 'falan bunu yazdı' manasına gelen Arapça bir cümleden meydana gelir. Ketebe kaydının, asırlardan beri Arapça olarak düşülmesi hattatlar arasında gelenekleşmiş olup, bunun yanında, daha az olmak kaydıyla, Osmanlı Türkçesi ifadelerin yer aldığı ketebeler de mevcuttur. Kelime anlamı, Arapçada 'yazmak' manasına gelen olan ketebe, mevzu bahis cümleler oluşturulurken kullanılan birçok fiilden en sık tercih edilenidir. Bu sebepten hat sanatında 'imza' yerine, tercihen, 'ketebe' denilmesi hattatlar arasında yaygınlaşıp, hat sanatı literatürüne yerleşmiştir.

4.1.2. Kullanım Amacı

Hat sanatında imzanın esas kullanım gayesi, eserin kime ait olduğunun belirtilmesidir. Ayrıca, bu geleneksel sanatta, kişi ancak temesşuku tamamlayıp,

üstâdından icazet aldıktan sonra yazılarına ketebe yazabilir. Hocasının verdiği icazet ile yazılarına imza atma hakkını kazanan kişi, hattat unvânı alarak talebe yetiştirebilir. Zaman zaman bu hususta, istisnâî durumlar yaşanması muhtemel olmakla birlikte, icazet almadan eserin altına ketebe yazmamak, hat sanatı içerisinde sıkı sıkıya bağlı olunan bir gelenektir. Bu sebepten denilebilir ki ketebe, kişinin yazıdaki yetkinliğinin de alâmetidir. “Onay” belirtmek üzere imza kullanımının ise hat sanatında bir karşılığı yoktur.

4.1.3. Özellikleri

Hat geleneğinde, hattatlar için, ketebe hususunda içerik yahut şekil bakımından herhangi bir sınırlama yoktur. Diğer bir deyişle, hat sanatına mahsus bir mefhum olan ketebenin, genel anlamda imza kullanımından farklı olarak, her zaman aynı bünye ve içerik ile kullanılma zorunluluğu bulunmaz. Hattatlar ketebelerin şekil ve içeriklerini, gelenekten gelen özü muhafaza ederek, kendi tercihleri doğrultusunda belirlerler. Bu tercihler doğrultusunda ketebeler, her esere farklı şekil ve içerikte de yazılabilir.

Asırlara dayanan hat geleneğinin süzgecinden geçen ketebelerde, geçmişten bu güne kadar, tıpkı yazıdaki gibi bir takım arayış ve denemeler söz konusu olmuştur. Estetik kaygılar sonucunda ortaya çıkan, farklı tarz ve içerikteki ketebelerden bazıları revaç bulurken, bazıları da eserlerde münferit güzellikler olarak kalmıştır. İlk dönemlerde, satır halinde yazılan ketebelerin, sonrasında yenilikçi hattatlar tarafından çeşitli eser türlerinde üslûplaştırılarak yahut istiflenerek de kullanıldığı görülür. Özellikle üslûplaştırılmış ve istifli ketebeler, eser içerisinde kesit olarak alındığında dahi, sahip oldukları bedii güzellikler ve tasarım esprileri ile sanatsal kıymet arz ederler. Ayrıca, bediî kıymetler cihetinden, ketebelerin tekâmülü de geleneğe göre mümkün ve makbuldür.

Hat sanatında imzaların okunabilir nitelikte olması da onun özelliklerinden biridir. Üslûplaştırmadan ötürü karmaşık gibi görünen ketebeler dahi, belirli bir düzen ve mantık üzerine tasarladığından, okunurken herhangi bir zorluk yaşanmaz. Ayrıca ketebelerde ‘Allah onu bağışlasın’ benzeri birtakım niyâz cümlelerine yer verilmesinden yola çıkılarak, bu cümleler her okunduğunda söz konusu niyâzın

tekrarlanması arzusunu güden hattatların ketebelerini yazarken okunabilme hususiyetini, ayrıca önemsedikleri düşünülebilir.

Yapı bakımından ise ketebeler, *isimden ibaret* olmasıyla imzanın genel kullanımı ile örtüşenler ve ketebelere mahsus olarak *cümle halinde yazılanlar* olmak üzere iki farklı şekilde karşımıza çıkar. Bunun yanında, ketebe cümlelerinde dil olarak *Arapçanın* kullanılması da hattatlar arasında süregelen geleneklerden biridir. Daha nadir olmakla beraber, Osmanlı Türkçesinin kullanıldığı imzalar da mevcuttur. Bunlar daha ziyade manzum olarak karşımıza çıkar.

Hat sanatında imza cümleleri umûmiyetle, ‘yazdı’ anlamına gelen bir fiil ile başlar. Bunlar arasından *ketebe*, hattatlar arasında en fazla tercih edilen fiil olduğundan, imza yerine (tercihen) *ketebe* kelimesi, “ketebe koymak, ketebe yazmak, ketebesiz yazı, eserin ketebesi vs.” gibi kullanımlarla yaygın hale gelerek, hat sanatı literatürüne girmiştir. Bu hususta, Mahmud Bedreddin Yazır’ın, söz konusu fiil cümlelerinin kullanım maksatlarını ihtiva eden bir tasnifi mevcuttur. “*Ketebehû* yerine *nemekahû*, yazan kendisinden bir söz katıyorsa *harrarahû*, harekeli yazmış ise *rakamehu*, tevâzû için yahut karalama yazdığını ifade için *sevvedehû*, bir meşke baka baka yazdığını yahut meşk olmak üzere itina ile yazıldığını ifade için *meşşakahû*, istinsah suretiyle yazmışsa *nesehahû* yahut *setarahû*, aynen taklit ederek yazıldığını ifade için *kalledehû* gibi tabirler kullanılmıştır.” (Yazır, 1981: 131)

Fiiliyatta ise hattatlar, bu maksatlardan uzak olarak, dilediklerini kullanmışlardır. Bu fiillerin sözlükteki³¹ manaları şunlardır:

- Ketebe: Yazmak
- Nemeka: Güzel yazmak, yazı yazmak.
- Sevvede: Mektup vs. müsveddesini yazmak.
- Harrara: Yazıyı doğru güzel ve sağlam yazmak.
- Rakame: Yazmak, noktalamak, harflerini belirtmek.
- Raseme: Yazmak, çizmek, taslak yapmak.
- Meşeka: Meşk etmek.

³¹ Bkz. Sarı, Mevlüt (1982). El-Mevarid Arapça Türkçe Lugat. İstanbul: Bahar Yayınevi.

Bu fiillerden biriyle başlayan ketebe, ardından aldığı *hû* ekinden hemen sonra hattat *isminin* yazılması ile noktalanabilir. Yahut tercihen, *mahviyet*, *unvan*, *niyaz* ifadelerine, *mahlaslara*, *hoca isimleri* ve *şecerelere* yer verilerek daha uzun da tutulabilir.³² Ayrıca hat sanatında imzanın özelliklerinden biri de biçimsel yönden de türlere ayrılmasıdır. Ketebe türleri çalışmanın devamında detaylı olarak ele alınacaktır.

4.2. HAT ESTETİĞİNDE İMZA VE İMZADA ‘ESTETİK’

4.2.1. Hat Sanatının ‘Estetik’ Unsurları

Antik Yunan medeniyetinden doğmuş bir mefhum olan ‘*estetik*’ in, Doğu medeniyetinin geleneksel şuuruyla temellenen hat sanatındaki karşılığından söz etmek gerekirse; öncelikle, *estetik* kelimesinin, “Yunanca *aisthesis* (αἰσθησις) veya *aisthanesthai* (αἰσθάνεσθαι) kelimelerinden geldiğini belirtmek gerekir. ‘Duyum, duyular, algı, duygu ile algılamak’ gibi anlamlar taşır. Bu kelimelerden çıkarılabilecek olan, estetiğin, duygusallığın sağladığı bilgilerin bilimi olmasıdır. ‘Estetiğin kurucusu *Alexander G. Baumgarten*’ dir. (1714-1762) Ona göre mantık, düşünce ve zihne bağlı bilgilerin doğruluğunu inceleyen bir bilimdir. Estetik de duyu ve duygulara bağlı bilgilerin doğruluğunu inceleyecektir. Yani estetik, ‘mantığın ikiz kardeşi’ veya ‘duyulara dayalı bilgilerin mantığı’ olarak ortaya konmuştur.” (Ergün, 2010: 1)

Beşir Ayvazoğlu’na göre: “Güzelliğin bilimi diye tarif edilmekle beraber, bu tarifin sınırlarını aşmış bir disiplin olan *estetik*; sanat eserinin ibda’sı, bir varlık alanı olarak sanat eseri, sanat eseriyle ilişkileri açısından tabiat, sanat eserinin değerlendirilmesi (eleştiri) ve zevk gibi konuları içine alan bir bilgi dalı ve sanat tarihi, sosyoloji, antropoloji, hatta biyoloji gibi ilimlerle ilişkisi bulunan bir felsefi ve psikolojik teoriler toplamıdır... Bu kavram, bütünüyle Batı sanatları ve felsefesi etrafında oluşmuş olup, köken itibari ile de Greko-Latin kültüre ait olduğundan İslam sanatlarını izah etmede yetersiz kalır... Bununla birlikte Arapça’da ‘*estetik*’ in

³² Ayrıntılar için bkz. Pehlivanlar, Zeynep (2010). Osmanlı Döneminde Hattat İmzaları. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

karşılığı olarak, ‘*İlmü’l-cemal*’; Osmanlı’nın son dönemlerinde ise yaratmak anlamına gelen, bedii sözcüğünden türetilmiş ‘*bedîyyat*’ kelimesi kullanıyorken, günümüzde *estetik* kelimesi kabul edilmiştir.” (Ayvazoğlu, 2000: 146)

Mahmut Bedreddin Yazır’ın, Kalem Güzeli’nde, çeşitli muhakemeler sonucunda ortaya koyduğu ‘*estetik*’ tanımı ise şöyledir: “Tabiat ve sanat eseri güzellikleri içinden hissimize yerleşen, bedii güzel ve güzelliğin mahiyetinden bahseden, tecrübe ve nazariyelerden faydalanarak, felsefi idrake yol açan ve bu suretle, sanatın inkişaf ve tekâmülü imkânlarını arayan bir sistemdir. Bu sisteme göre; ne hilkatte, ne de sanatta, güzel ve güzellik tek bir varlık değildir. Onun için, her sanatın kendine mahsus bir mevzuu ve onunla mütenasip bir estetiği mevcuttur. Bu estetiği, objede tahakkuka dayanan hususi bir tekniği, muayyen metotları ve prensipleri, bunları izah eden kanunları ve nazariyeleri, müşâhede usulleri ve tecrübe yolları, idrak şartları, anlama ve anlatma şekilleri vardır.” (Yazır, 1981: 99)

Hat sanatında harf bünyesi ifade edilirken baş, göz, burun, kaş, kol, alın, zülfe gibi bir takım isimlerin, cılız, kambur gibi sıfatların kullanılması, zihinde insan gövdesi ile bir münasebet kurulduğunu gösterir. Bu görüşten yola çıkan, İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından harfler zaman zaman insan bedeninin çeşitli duruş pozisyonlarına benzetilmiş; bu sanatın tabiatla ilişkisi tahlil edilip, ne ondan tam bir kaçış, ne de taklidi olduğu, bu ikisinin arasında kaldığı, gerçek yolu ile iç oluşları şuurlandırdığı, düşündürdüğü, gerçeküstü bir tavır takındığı sonucuna varılmıştır. (Baltacıoğlu, 1971: 85)

Esasında fikir sahasında “doğu doktrinlerinin anlaşılmaya çalışılmasından ziyade, bunlar batı kavramlarına indirgenmeye çalışılmaktadır ki bu da onları tamamen tahrif etmek demektir. Doğu’yu gözden düşürmek için, açık ve şuurlu bir tarafgîrlik yapılmıyorsa da, doğuda ne varsa, batıda da bunların olması gerektiği zımnen varsayılmaktadır; oysa bu, özellikle bugünkü [1924] batı söz konusu olduğunda tamamen yanlıştır.” (Guénon, 1980: 143)

Böylesi bir tutum, hat sanatı üzerinde geçerli kılındığında, bu sanatı çözümlemek için, izlenecek yordam, bir bakımdan yine bu sanata mahsus bir hale getirilmelidir. Bunun en tabîî sonucu olarak; “Hat sanatındaki güzelliğin bütünüyle

algılanabilmesi için, genel estetik kriterlerinin yanı sıra, sadece bu sanata mahsus olan kaidelere de hâkim olmak zaruridir.” (Özkafa, 2008: 37) Bu sebeple, yine de, karışıklığa mahal vermemek adına, bu çalışmada, ‘estetik’ kavramı, hat sanatına mahsus kılınmış şekliyle, yine ‘estetik’ olarak kullanılacaktır.

Estetiğin umumî kıstaslarından olan *ölçü, uyum, ahenk, denge, ritim, zıtlık, leke, simetri, asimetri* gibi kavramlar, hat sanatı içinde var olan hususlardır. Bununla birlikte, *terkib, seyyâliyet, metânet, ibdâ’, ölçülülük, tahrik* gibi ona mahsus olan bir takım unsurlar da vardır. (Yazır, 1981: 103)

Terkib; ruhani olarak nitelenen, bu sanata özgü olan geometriyi, kaidelerini gözeterek sanki bir canlı bünyeymişçesine bir ahenk oluşturup nizamlayarak, birçok çeşitli unsuru³³ dengeli biçimde kullanıp doğal bir güzellik oluşturmaktır.

Seyyâliyet; terkib şartları sağlanarak, kullanılan harflerin, birbirine ilişme, takılma, yerine göre cevherlerini³⁴ muhafaza ederek bünyelerinin değişmesi ile bulundukları yere tetabuk etme kabiliyetinin, ruhî hendese ile birleşmesinden doğan, Yakut ile İbn-i Hilâl’in de ifade ettiği şekliyle, ‘kalemin tabiatından kaynaklanan nefes gibi bir akış’ın³⁵ sağladığı hususiyettir. Bu akış, *kalem cereyânı* olarak isimlendirilir.

Metânet; maddi hendesede var olan metânetin, seyyal, halâvetli bir karakter gösterip, aynı zamanda nüfuz edilemez bir mukavemet hissettirmesidir. “Harflerin cılız ve gösterişsiz değil, sağlıklı ve gürbüz, korkak değil cesur, pasif değil aktif, dimdik ayakta görünmesidir.” (Özkafa, 2008: 49)

³³ “Harflerin birtakım şekil ve duruş hususiyetleri vardır. Bunlar; *tevfiye, itmâm, ikmâl, isba’, irsâl, tarsîf, te’lif, tastîr, tansîl* vb. isimlerle adlandırılan estetik ifadelerdir. *Tevfiye*, harfi yazarken kavisleri ve eğimleri hakkıyla yapmak; *İtmâm*, harfin uzunluk, kısalık, kalınlık, incelik gibi yönlerden hakkını vermek; *İkmâl*, harfi şeklen olması gerektiği gibi bir suretle yazmak; *İsba’*, harfin her kısmında kalemin hakkı neyse onu vermek; *Tarsîf*, bitişmesi gereken harfleri birbirine bağlamak; *Tansîl*, uzatılması güzel olan harflerde keşide yapmak; *Tastîr*, harfleri ve kelimeleri mıstarına uygun olarak satıra dizmek; *Te’lif*, bitişmeyen harfleri, en güzel şekilde diğerlerine bağlamaktır.” (Özkafa, 2008: 37, 440-445) Ayrıca bkz. el-Kalkaşendî, Ahmed b. Ali. Subhu’l-A’sâ fi Smâ’ati’l-İnşâ’, c. I-XV, Kahire, 1910-1920.

³⁴ Cevher: Bir harfin fonemine delil oluşturmaya yeten en küçük kısımdır. Harf, cevher ve zâid kısımlar toplamından oluşur. (Yazır, 1981: 177)

³⁵ Bkz. Mahmud Bedreddin Yazır, Kalem Güzeli

İbda', yepyeni, özgün (Özkafa, 2008: 49) manasını taşımakla birlikte, bunca ölçü ve kaide içerisinde, sanatkâra sonsuz tasarım imkânı ve kemâle doğru sürekli ilerleyiş vadeden hususiyettir. Böylelikle sanatkâr, kendini ruhen ve zihnen kısıtlamadığında, aynı ibareyi yazsa dahi hiçbir zaman tekrara düşmeyecektir.

Hat sanatında sanatkâr, kâinatı her yönden mütâlea edip, algısında ve ruhunda onu sindirip, diğer sanatlarda ki *ibda'* kavramlarından daha kuvvetli, tabiat ve eşyayı taklit temayülünden uzak bir *ibda'* ile 'fitrî bir güzellik' sunabilmenin imkânını elde etmiştir. Bu anlamda Batı'da bir ressamın şövaesini tabiatın karşısına değil de, ruhunun ve zihninin karşısına kurması, ancak 1910 ila 1917 yılları arasında mümkün olmuş, adına 'soyut sanat'³⁶ denmiştir. (Güvemli, 1960: 181)

Ölçülülük hususiyeti, her kalemin tarifinde haizdir. Örneğin; sülüs kalemi üçte ikisi düz, üçte biri yuvarlak olarak tarif edilir. 'Sülüsân nisbeti' de denen bu husus, sülüsün terkiib yöntemidir. (Yazır, 1981: 325) Her kalemin ölçüsü kendisine hastır, sanatkârların asırlar süren güzeli arama gayretleri ile meydana gelmiştir. Bununla beraber, kullanılan ölçü birimleri ortaktır. 'Kalem ağzı genişliği, nokta, yarım nokta, cezm' gibi ölçü birimleri kullanılarak harf bünyeleri oluşturulup, terkipte *tenasüp* sağlanır. Hat sanatında esas olan ölçü, sanatkârı kısıtlayan bir durum gibi görünse de aslında hedefi belirleyip, ahenk sağlamada işini kolaylaştırır. Yazarken bu ölçülere riayet etmekle beraber, harf bünyesinde ki metaneti ve halâveti gözeterak tabî bir akış sağlamak, ancak senelerce süren temeşşuk ile kazanılmış bir tahrik kabiliyetidir.

Tahrik, kalemi hareket ettirmektir. Bu hareket esnasında el, kalem, zihin ve his âdeta bütünleşir ve muhakemeli, isabetli bir şekilde hepsi de görevini yapar. (Özkafa, 2008: 50) Bunlardan bir tanesi gerektiği gibi çalışmadığında, yazıda seyyâliyet ve metânet yakalanamaz. Hattatın halet-i ruhîyesinin, 'tahrik' e olumsuz manada etkisinin olmaması için, çok sevinçli yahut elemli vakitlerde yazı yazılmaması gelenek içerisinde tavsiye edilegelmiştir.

³⁶ Soyut sanat: Soyutlama ve figürsüzlüğü içerir. Soyutlama çeşidinde dış gerçekteki figür tamamıyla soyut biçimler haline getirilir. Figürsüzlükte ise dış gerçekten herhangi bir şey alınmaz, onu hiçbir şekilde hatırlatmaz. (Güvemli, 1960: 187)

Hat sanatında ölçülülük hususiyetine göre *nokta*, yazı ‘estetik’ inin temeli olduğundan, nokta bahsini daha ayrıntılı hale getirmek gerektiği kanaatindeyiz.

Her hat nev’inde farklı olmak üzere, harf bünyeleri, meyilleri, satırlar ve satır araları köşegen boyu ile belirlenir. Nokta, istisnalar dışında,³⁷ kalemin kâğıt üzerinde belli bir miktar, soldan sağa, belirli bir eğimle ilerlemesi ile oluşan paralelkenar biçiminde ki izdir. Köşegen boyu ise köşeden köşeye ölçülür.

Hat sanatına mahsus olan ruhî hendese ile genel anlamda maddi hendese, bu sanatın ‘estetik’ inin temel unsuru olan nokta üzerinden yapılacak bir mukayese ile daha net ortaya koyulabilir.

Yukarıda ki noktalardan ilki cetvelle kenar çizgileri çizilip içi doldurularak elde edilirken, ikincisi hat sanatı icrasında kullanılan bir kalem ile yapılmıştır. Bu iki nokta aşikâr biçimde birbirinden farklıdır. Bu noktada değinmek istediğimiz husus ise daha çok sezilen farktır. Birinci noktada, alet yardımı ile elde edilmiş maddi hendesenin katıksız intizamı ilk anda hissedilirken; ikinci nokta, hat sanatına mahsus olan ‘estetik’ unsurların tümünü bünyesinde taşır. El ile kalemin kâğıtla aracısız temasından kaynaklanan bu samimi tavır, hat sanatında ki ‘estetik’ anlayışın yapı taşıdır. Zaten bu tavrın ve kalem hakkının, muhafaza edilebilmesi içinde, celi yazılarda bir mecburiyet olan tashih, mümkün olduğunca titiz biçimde ve belirsizlik gayreti ile yapılmış; celi olmayanlarda ise tashihsiz yazma kıymet arz etmiştir.

Çalışmamızın bu kısmında imzanın, bizzat haiz olduğu bedii kıymetler ile estetik bakımdan eser içerisinde bir unsur olması ele alınacaktır.

³⁷ İstif düzeni içerisinde daire şeklinde noktalarda kullanılmış olup, tâ’lik yazının noktası da kendine hastır.

4.2.2. İmzada ‘Estetik’

Ketebeler belirli kalem (yazı) türlerine bağlı olan harflerden oluşmaları sebebi ile hat sanatına mahsus olan estetiğin tümünü içerisinde barındırır. Satıra *terkib* edilmiş ketebelerde, *seyyâliyet*, *metânet*, *ölçülülük*, *tahrîk* gibi unsurlar tamamıyla mevcut iken, istiflenmiş ve üslûplaştırılmış ketebelerde *ibda*’ mefhumu da devreye girer.

Hat sanatında imza, sanatkârların yazıdaki hünerlerinin yanında, *ibda*’ kabiliyetlerini de istifleme yahut üslûplaştırma yolu ile sergiledikleri bir alandır. Çoğu hat eserinde ketebeler, yalnız başlarına dikkate alındığında dahi, bir eser kadar sanatsal kıymet arz ederler. Bu hususta en başta gelen örneklerden biri, hat sanatında yazılmış en iri yazılar olarak bilinen (Serin, 2005: 464), Kazasker Mustafa İzzet Efendi’nin, Ayasofya Müzesi’nde bulunan, her biri 7.5 metre çapındaki levhalarından, Hüseyin (r. a.) levhasında istiflediği imzasıdır. Bunun yanında imzanın en kısa hali olan, yalnızca ismin yazıldığı ketebeler dahi, bünyelerinde çeşitli tasarım esprileri ve yukarıda belirtilen estetik unsurları barındırır.

İmzadaki tarzının günümüze kadar birçok hattat tarafından benimsenmesi sebebiyle bu hususta, ilk akla gelen sanatkârlardan olan Mustafa Rakım’ın, meşhur noktasız ketebes, *seyyâliyet* unsurunun eser üzerinde doğru şekilde geçerli kılınmasından doğmuş, bedii bir terkiptir. Bu ve bu tarz olan terkipler oluşturulurken harfler, cevherleri saklı tutularak estetik kaygı ile bir nebze üslûplaştırılmıştır³⁸. Bu tür imzalarda, aşağı yönde dikey ve sağ yukarıya kavisli olmak üzere *asimetrik* iki çizgi *zıt yönlerde* kullanılarak, imza daha *dinamik* bir hale getirilmiştir. Dikey çizgilerin, tasarımlara *devinim* kazandırdığı temel tasarımda bilinen bir gerçektir. Ancak tıpkı harflerde olduğu gibi yukarıda mevzu bahis olan çizgilerde de, kalemin tabii seyrinden kaynaklanan akıştan doğan *canlılık*, hat sanatına mahsus olup, dinamizmin ötesine geçen bir olgudur. İstifli imzalarda ise harflerin, *ölçülülük* hususiyetinin muhafaza edilmesi ile *terkibi* söz konusudur. Terkip ise *leke dağılımı*, *boşluk-doluluk*, *denge*, *ritim* gibi tasarımın temel ilkelerinin tümünü içerisine alan bir mefhumdur. Müsennâ şekilde istiflenmiş imzalarda ise *simetri* ilkesi esastır.

³⁸ Üslûplaştırmak: Doğal biçimlerin görünüş özelliklerini yitirmeden yalınlaştırılmasıyla bir motif oluşturma, stilize etmek.

İmzalarda, görsel ahengin ötesinde, bir takım sanatlı söyleyişlerde görülür. Çoğunlukla Osmanlı Türkçesi olan manzumlar ve zaman zaman sanatkârların, kendi isimleri ile uyumlu bir fiil tercih ettikleri imzalar buna örnek teşkil eder.

Bu bölümde, hat sanatında estetik mefhumu ve bu bakımdan ona bizzat tâbi olan imzaların estetiğine genel bir bakış açısı ortaya koyulmuştur. Buna ilave olarak, hat eserinde, imzanın, harfler yahut tefrişat unsurları gibi öğelerden biri olması sebebiyle, bütünsel anlamda estetiğin temin edilmesinde imzanın yeri ve öneminden de ayrıca bahsedilecektir.

4.2.3. Hat Eserinin Estetiğinde İmzanın Rolü

Hat sanatında imza, işlevselliğinin ötesinde, hattatlar tarafından, eseri oluşturan unsurlardan biri olarak kabul edilmiştir. İmza, bu anlayış ile özenle yazılmış, tasarlanmış ve konumlandırılmıştır.

Hat eserinde imza, hangi türden olduğu fark etmeksizin, her durumda, eserin diğer unsurları ile *ahenk* içerisinde. Hilye-i şerif, kıt'a yahut satır türünden eserlerde imzalar, çoğunlukla metnin birebir devamı olarak yazılmış; bazen tezyinat ile metinden ayrılmıştır. Bazen de farklı yazı türü kullanma yoluna gidilerek, eser içerisinde daha belirgin hale getirilmiştir. Bir kısım eserlerde ise, görsel yönden, hiçbir suretle eser metninden ayrılmadığı görülür.

Celi yazılarda ise istif oluşturulurken, *boşluk-doluluk* yönünden *denge* sağlamak adına, tıpkı harfler, hareketler ve tefrişat unsurları gibi ketebeinin de yeri hassasiyetle belirlenir. Denge hususundaki bu genel yaklaşım, tüm imza türlerinde geçerlidir.

İmzada kullanılacak yazı türü belirlenirken, eserin tâbi olduğu yazı çeşidi esas alınır. Bu suretle, eser içerisinde yazı türleri bakımından da görsel bir *uyum* yakalanmış olur. Örneğin; tâ'lik eserlerde imza genellikle ince tâ'lik ile yazılmış olup, sülüs yahut nesih eserlerde ise çoğunlukla nesih veya hatt-ı icâze kullanılır. Sonuç olarak, imza hat eserinde, bütünsel anlamda estetiğin temini için tamamlayıcı ve mühim bir unsurdur.

4.3. İMZA (KETEBE) TÜRLERİ

Hat eserlerinde bulunan imzaların ilk bakışta, şekil bakımından farklılık gösterdikleri görülür. Bu biçimsel farklar, imzaların ait oldukları sanat eserinin türü ile bağlantılı olmakla beraber ‘şu türden eserde bu türden imza bulunur’ türünden genellemelerde bulunmak mümkün olmayacaktır. Bunun sebebi geleneğe göre, imza hususunun her yönüyle hattatın tercihinin bırakılmasıdır. Ancak eser türlerine göre şekilsel olarak, daha çok revaç bulmuş imza türlerinden bahsedilebilir.

4.3.1. Satır İmza

Hat sanatında imzanın ilk olarak nerede ve kim tarafından yazıldığı bilinmemekle birlikte, hat eserlerinde imza kullanımının ilk zamanlarında, imzanın, eserin sonuna satır halinde kayıt düşülmekle sınırlı kaldığı kanaatindeyiz. İmza türlerinden ilki olan *satır imzalar* böylelikle ortaya çıkmış olur. İmza hususunda, tasarım yönünden estetik kaygının ise daha sonra oluştuğu söylenebilir.

Her dönemde revaçta kalarak, varlığını muhafaza etmiş olan *satır imzalar*, harflerin bağlı oldukları yazı çeşidinin kaidelerine aynen uyularak yazılıp, satır denen düz hayalî çizgi üzerine, belirli bir usûl gözetilerek yerleştirilmesi ile oluşan imzalarlardır. Satır imzalarda, herhangi bir üslûplaştırma yahut istifleme gayreti söz konusu olmadığından harf bünyeleri tabî hallerini muhafaza eder.

Satır imzalar, her çeşitten ve her dönemden eserde karşımız çıkar. Mushafların neredeyse tamamında bu imza türü kullanılır. Kıt’alarda ise nadiren rastlanan istisnalar haricinde imzalar satıra yazılır. Hilye-i şerifler ve karalamalar da satır imzanın yaygın şekilde kullanıldığı eser türlerindendir. Çoğunlukla üslûplaştırılmış yahut istiflenmiş imzaların kullanıldığı celi yazılarda da sıklıkla satır imzaya rastlanır.

Satır halinde yazılmış olan ketebelere, satır sayısı, ketebe cümlesinin uzunluğuna göre değişiklik gösterir. Birden çok satırdan oluşan imza cümlelerinde satırlar, bazen metin benzeri olarak aralıklı biçimde alt alta dizilirken, bazen de harfler üst üste bindirilip, satırların birbirine yakın yazılarak daha bütünsel bir hale

getirildiği görülür. Form kazanmış olan bu imzalar, istiflemenin gereklerini taşımadığından, istifli imza kategorisine girmezler. Bahsi geçen bu gereklerin ne olduğu daha ayrıntılı biçimde, istiflenmiş imzalar tanımlanırken ortaya koyulacaktır.

Bir kısım eserlerde satır imzaların, tamamının yahut bir kısmının mâil olarak yazıldığı görülür. Mâil tâ'lik eserlerin neredeyse tümünde, imzanın da mâil olduğu göze çarpar. Bununla birlikte araştırmamız esnasında, tâ'lik kıt'alar dışında da imzanın mail yazılma durumuna oldukça fazla rastlanılmıştır.

Satır imzalar, biçim bakımından imzanın en iptidai hali olmakla birlikte aynı zamanda her dönemde ve celi haricindeki eser türlerinde, en çok tercih edilen imza türüdür. Celi yazıda ise üslûplaştırılmış ve istiflenmiş imzalar yoğun olarak tercih edilir.

Şekil 3- 15. yüzyıl, Şeyh Hamdullah, Sülüs-nesih kıt'a, Sami Tokgöz koleksiyonu

Ketebe: Arapça, Nesih, Mâil

Ya men ensafe hakka'l insâfi ünzur keyfe ketebe ve lime ketebe ve bime ketebe, kâtibü's-sultan Sultan Bayezid Han bin Sultan Muhammed Han –Halledallâhu mülkehû ma dâmel meleke ve daral feleke ve hâza's-semeke- Hamdullâh el-müştehiru bi İbni's-Şeyh Hâmidâ.

(Ey hakkı ile insaflı olan kişi, Sultan Mehmed Han oğlu Sultan Bayezid Han -Allah celle celâlihü onun saltanatını balıklar [denizde] yüzdükçe, yıldızlar gökyüzünde dolaştıkça ebedi kılsın- kâtibi İbni's-Şeyh olarak bilinen Hamdullah bunu nasıl yazdı, niçin yazdı, ne ile yazdı.)

Şekil 4- 15. yüzyıl, Ahmed Karahisârî, Sülüs-nesih kıt'a

Ketebe: Arapça, Hatt-ı İcâze, Mâil

Meşşekahû ez 'afû 'z-züafâ ve turâbî akdâmü 'l mesâkîn vel-fukarâ-i Ahmed el-Karahisârî min tilmîzi Seyyid Esedullâh Kirmânî rahmetullâhi aleyhi.

(Esedullâh-ı Kirmânî'nin -Allah *celle celâlihü* ona rahmet etsin- talebelerinden zayıfların en zayıfı, miskinlerin ayağının tozu Ahmed Karahisârî)

Şekil 5- 17. yüzyıl, Hafız Osman, Sülüs karalama, Sami Tokgöz koleksiyonu

Meşşekahû 'l-fakir Osman el-hafız bil-Kur'an.

Şekil 6- 17. yüzyıl, Sultan II. Mustafa, Celi sülüs levha, Türk İslam Eserleri Müzesi

Ketebehû 'l-fakir Mustafa.

4.3.2. Üslûplaştırılmış İmza

İmza cümlelerinin özü olan, “*bunu falan kişi yazdı*” ibaresinin (*ketebehû+isim.*) harflerinin, cevherleri saklı bırakılarak ile okunabilirlik vasıflarını ortadan kaldırmadan, estetik uğruna bir miktar farklılaştırılarak belirli bir düzen içerisinde yazılması ile oluşan imza türü için *üslûplaştırılmış imza* tabiri kullanılmıştır.

“*Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği, biçem, stil*”³⁹ anlamına gelen *üslûp* kelimesinde bulunan ‘*bir şeye özgü olma*’ vasfı, yukarıda bahsedilen türden ketebeler için *üslûplaştırma* tabirinin tercih edilmesinde etken olmuş olabilir. Bunun yanında bir sanat terimi olan “*doğadaki gerçekliğin bir miktar deforme edilmek yolu ile yalınlaştırılarak, gerçeğini andıran ancak onun aynı olmayan bir form kazandırma*” manasını içeren *üslûplaştırmanın*, söz konusu olan imza türünün ismi olarak yerinde kullanılmış bir tabir olduğu kanaatindeyiz. Çünkü üslûplaştırılmış imzalarda, yazı türlerine has kaidelerine dayanan harfler, mutlak hallerinden bir parça ödün verebilirler. Bu farklılaşma, istifli imzalardakinden daha fazla düzeydedir. Öyle ki, harfler mutlak hallerinde değil, onu andırır vaziyettedir. Bu noktada, üslûplaştırılmış imzada tüm harflerin aynı düzeyde üslûplaştırılmadığı, kimi harflerin asıllarını muhafaza ederken, kimisinin fazlaca üslûplaşmış olabileceğini belirtmek gerekir. Bu hususta Uğur Derman, üslûplaştırılmış imzalar içerisinde en fazla revaç bulan Mustafa Rakım Efendi’nin, söz konusu imzasını “*tahmini olarak hicri 1225 yılından itibaren icat edip, sülüs, divânî ve tevki’ hatlarının karışımı olacak şekilde*” (Derman, 1973: 730) tertip ettiğini söylemiştir.

Ketebeler hususunda, üslûplaştırma işinin ilk kez kim tarafından gerçekleştirildiği bilinmemektedir. Araştırmamız esnasında rastladığımız üslûplaştırılmış imzalar, kronolojik olarak sıralandığında, ilk sırada Topkapı Sarayı’nda bulunan Sultan III. Ahmed’e (ö. 1736) ait olan celî sülüs kitabelerin imzaları yer alır. Mevzu bahis eserlerin hepsinde aynı biçimde yazdığı imzasında, kendi ismi ile birlikte babasının ismine de yer vermiş, en üst kısmına ise ‘han’

³⁹ Bkz. Türk Dil Kurumu, Refik Halit Karay

kelimesini yine üslûplaştırmak suretiyle yerleştirerek terkibi tamamlamıştır. Aklâm-ı sittede Hafız Osman Efendi'nin talebesi olan III. Ahmed'in, kendi ismine ek olarak babasının ismini, 'han' unvanı ile birlikte yazarak, üslûplaştırdığı bu imza, sonraki hattatlara ve özellikle onlar arasından "hattat padişahlara has bir ketebe formu" oluşmasına ilham kaynağı olması bakımından mühim bir yere sahiptir.

Şekil 7- 17. yüzyıl, Sultan III. Ahmed, Celi sülüs kitabe, Topkapı Sarayı

Ahmed bin Mehmed Han.

İmzanın üslûplaştırılması hususunda güzide örnekler ortaya koymuş olan diğer bir hattat ise Mustafa Râkım Efendi'dir. (ö. 1826) Rakım Efendi'nin üslûplaştırma üzerine birçok denemesi olmakla birlikte, bunlardan biri hattatlar arasında, özellikle celi sülüs eserlerde oldukça fazla revaç bulmuştur.

Şekil 8- 19. yüzyıl, Mustafa Rakım Efendi, Celi sülüs levha, Sabancı koleksiyonu

Ketebehû Rakım.

Günümüzde dahi kullanılan bu imzanın, noktasız olması, üst kısmında mim harfinin bitiş noktasından çıkan kavisli bir çizginin bulunması, Rakım kelimesinin satırını dikey kesen aşağı yönde başka bir çizginin varlığı, bedii güzelliğinin tamamlayıcı unsurlarıdır. Rakım tarzındaki bu üslûplaşmış imzanın alt kısmında, genel itibariyle *ketebehû* olmak kaydıyla, bir fiil ile onun üstünde olacak şekilde hattatın ismi, üslûplaştırılarak yazılır. Araştırma esnasında rastladığımız, Şeyh Hamdullah Efendi'ye (ö. 1520) ait olan bir imzanın, üslûplaştırmanın özelliklerini taşımasa da, *ketebehu* kelimesinin üst kısmına ismin yazıldığı Rakım tarzı imza ile benzeşmesi cihetinden mühim olduğu kanaatindeyiz.

Şekil 9- 15. yüzyıl, Şeyh Hamdullah

Ketebehû Hamdullah.

Rakımdan sonra gelen hattatların neredeyse tamamının eserlerinde, çoğunlukla celi yazılar olmak üzere, onun tarzında imzalarını üslûplaştırdıkları görülür. Bu imza tarzının bu denli benimsenmesinin birden fazla sebebi olabileceği gibi, bizce bu durum, doğada var olduğu düşünülen ‘doğal seçilimi’ anımsatır biçimde, hat sanatında da ‘estetik’ bakımdan daha kuvvetli olan üslup, tarz, tavır yahut ortaya koyulan tasarımların hattatlar arasında daha fazla revaç bulmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Mustafa Rakım Efendi’nin bu noktasız ketebesini gibi üslûplaştırdığı başka ketebeleri de mevcuttur. Rakım’dan bu yana, günümüzde dahi halen revaçta olan bu noktasız tarzın örnekleri oldukça fazladır. Aşağıda, farklı hattatlara ait birkaç örnek yer alıyor.

Şekil 10- 19. yüzyıl, Çarşambalı Arif Efendi, Celi Sülüs Levha

Ketebehû Arif.

Şekil 11- 19. yüzyıl, Sami Efendi, Celi sülüs levha

Ketebehû Sami.

Şekil 12- 20. yüzyıl, Nazif Bey, Celi sülüs levha

Ketebehû Nazif.

İmza hususunda Mustafa Rakım ‘a ek olarak, bazı hattatlar vardır ki bunlar, imza üslûplaştırma hususunda diğerlerine göre daha fazla üretken ve istekli görünürler. Söz konusu hattatlardan olan Kazasker Mustafa İzzet Efendi’nin yalnızca ‘İzzet’ ismini üslûplaştırarak yazdığı ketepleri, hat sanatına mahsus olan estetiğin yalın haldeki özeti, adeta birer temsilcisi gibidir.

Şekil 13- 19. yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Celi sülüs levha

İzzet.

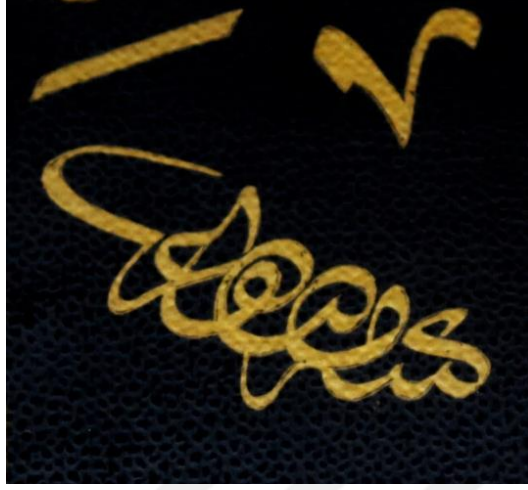
Şekil 14- 19. yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Celi sülüs levha

İzzet.

Kazasker'in Rakım tarzında yazdığı bir diğer imzasında, 'Mustafa' isminin harflerini birbirine alışlageldik olmayan bir biçimde bağladığı görülür. İmzalarında, harfleri bu şekilde birleştirmeyi tercih eden başka hattatlarda olmuştur. Şefik Bey, Halim Özyazıcı'nın imzaları buna örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 15- 19. yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Celi sülüs levha, Mevlana Müzesi

Ketebehû Mustafa İzzet.

Şekil 16- 19. yüzyıl, Şefik Bey, Celi sülüs levha, Albayrak Hat Koleksiyonu

Ketebehû Şefik.

Şekil 17- 20. yüzyıl, Mustafa Halim Özyazıcı, Celi sülüs levha, Ketebe.org

Mustafa Halim.

Bunların yanında, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin tâ'lik yazılarda, özellikle kıt'a türünden eserlerinde üslûplaştırılmış imza kullandığı görülür. Yukarıda bahsettiğimiz tarzda harf birleştirmesini içeren bu tâ'lik imza ise bir yenilik olmakla beraber, hattatlar tarafından devam ettirilmemiştir. Yukarıda belirttiğimiz üzere, estetik yönden kuvvetli olma, revaç bulmanın sebeplerinden biridir. Bunun yanında bir alanın yeniliğe açık olup olmaması yahut o alanda herhangi bir yeniliğe ihtiyaç hissedilip hissedilmemesi de bu hususta belirleyici rol oynar.

Şekil 18- 19. yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Mâil tâ'lik kıt'a

Seyyid İzzet Mustafa.

Şevkî Efendi'nin de, tıpkı Kazasker Mustafa İzzet gibi yalnızca ismini üslûplaştırarak, noktalı ve noktasız biçimde ketebe yazdığını görürüz.

Şekil 19- 19. yüzyıl, Şevki Efendi, Celi sülüs levha

Şevki.

Şevkî Efendi'nin, Rakım tarzında noktasız biçimde tasarladığı bir başka imzasındaki *ketebehû* fiilinin 'kef' harfinde yaptığı değişiklik ile imza bambaşka bir görünüm kazanmıştır.

Şekil 20- 19. yüzyıl, Şevki Efendi, Celi sülüs levha

Ketebehû Şevki.

Şefik Bey, imza üslûplaştırma hususunda yenilikçi tutuma sahip olan hattatlardandır. İlk anda, nebâtî bir motifmiş izlenimi uyandıran aşağıda yer alan imzası, farklı tasarımıyla bunun ispatı niteliğindedir.

Şekil 21- 19. yüzyıl, Şefik Bey, Celi sülüs levha, Ketebe.org

Ketebehû Şefik.

Üslûplaştırılmış imzalarda fiil olarak, ismi ile birlikte farklı kelimelerin kullandığı da görülür. Aşağıda, buna örnek olarak *âbid* ve *nemekahû* kelimelerinin kullanıldığı üslûplaştırılmış imzalar görmekteyiz.

Şekil 22- 19. yüzyıl, Şefik Bey, Celi sülüs levha, Sabancı koleksiyonu

Abid Mehmed Şefik.

Şekil 23- 20. yüzyıl, Mustafa Halim Özyazıcı, Celi sülüs levha

Nemekahû Halim.

4.3.3. İstifli İmza

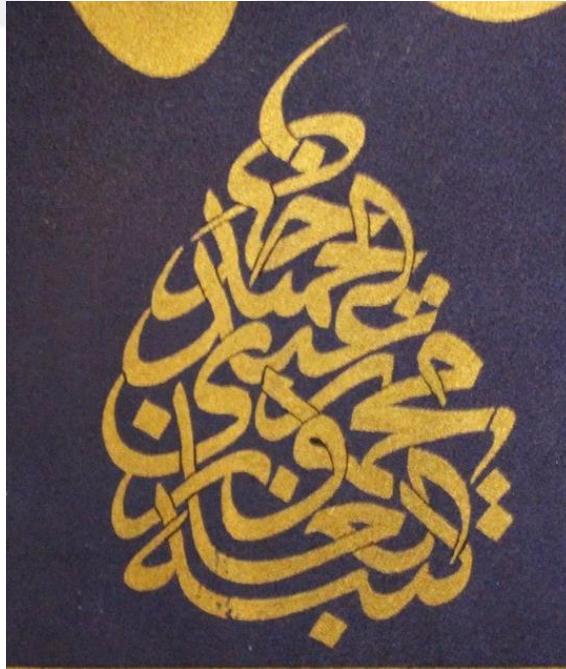
Genel itibariyle celi eserlerde olmak üzere, hat eserlerinde karşımıza çıkan bir başka imza çeşidi de istiflenmiş olanlardır. İstifli imzalar, imza cümlesindeki harflerin istiflenerek biçimsel olarak bir form kazanması ile oluşur. Bu imza terkinde harfler, üslûplaştırılmış olanların aksine, umumiyetle asıllarını ve ölçülü karakterlerini muhafaza ederler. İstif kaygısı ile harflerin uzunluk ve kısalıklarında bir takım değişmelerin gerçekleşmesi mümkün olsa da bu değişiklikler, harflerin anatomisine etki etmeyecek düzeyde ve az sayıda gerçekleşir.

Hattat Osmanlı padişahlarından Sultan III. Ahmed’in, imzasını üslûplaştırarak yazan ilk padişah -bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla- ilk hattat olduğundan söz etmiştik. Ondan sonraki padişahlardan, önce Kebecizâde’nin sonrasında ise Mustafa Rakım Efendi’nin talebesi olan Sultan Mahmud, hocası ile birlikte, daha sonra gelen padişahlar tarafından da benimsenecek bir imza formu ortaya koymuştur. Esasında birçok kaynakta bu imzanın Mustafa Rakım Efendi tarafından padişah için tasarlandığı söylenir. Sultan Abdülmecid’in de imzasını “*Ketebehû Abdülmecid bin Mahmud Han*” olarak Sultan Mahmud tarzında (Rakım tarzı) istifleyerek yazdığı görülür. Aşağıda ise Sultan Abdülmecid’in hattı icâze ile istiflediği bir imzasını görüyoruz. (

Ketebehû Mahmud bin Abdülhamid Han.

Şekil 26)

Şekil 24- 19. yüzyıl, Sultan Mahmud, Celi sülüs levha, Türk İslam Eserleri Müzesi

Şekil 25- 19. yüzyıl, Sultan Mahmud, Celi sülüs levha, Sabancı koleksiyonu

Ketebêhû Mahmud bin Abdülhamid Han.

Şekil 26- 19. yüzyıl, Sultan Abdülmecid, Sülüs-nesih kıt'a, Sabancı koleksiyonu

Ketebehû Abdülmecid bin Mahmud Han.

Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin şimdilerde müze olan Ayasofya Camii'sinde bulunan 7,5 metre çapındaki levhalarından birinde bulunan imzası, bu imza türünde yazılmış olmakla birlikte, gerek istifi gerekse büyüklüğü ile mühim bir yere sahiptir.

Şekil 27-19.yüzyıl, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Celi sülüs levha, Ayasofya Camii

Ketebehû es-seyyid el-Hâc Mustafa İzzet İmâmü's-sânî li emîri'l-mü'minîn Abdülmecid Han.

Şekil 28- 19. yüzyıl, Abdullah Zühdi Efendi, Mescid-i Nebevi

İstifli imzalar, kazandıkları formlar bakımından kendi aralarında türlere ayrılabilir. Yukarıda görselleri verilmiş olan, Kazasker Mustafa İzzet ve Abdullah Zühdi Efendi'nin imzaları, oval formda yazılmış olan istifli imzalara örnektir. Bunun dışında farklı formlarda imza istifleri de mevcuttur. Aşağıda yine Abdullah Zühdi Efendi'ye ait olan dörtgen formda bir imza görülmektedir.

Şekil 29- 19. yüzyıl, Abdullah Zühdi Efendi, Celi sülüs levha, ketebe.org

Daha ziyade müsennâ celi yazılarda karşımıza çıkan, müsennâ imzalar da istifli imza sınıfına dâhil edilebilir. Bu imza türünün, bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla, en erken döneme ait örneği, Ali bin Yahya Sofi'nin Topkapı Sarayı Bab-ı Hümayun'daki müsennâ yazısının bir kısmını oluşturan, müsennâ ketebesidir. Müsennâ yazı ile tam bir bütünlük içerisindeki müsennâ ketebe, bu şaheserin en alt kısmında yer alır. Eserden daha bağımsız olarak yazılıp, imzanın tek başına müsennâ olarak istiflendiği imzalar da söz konusudur.

**Şekil 30- 15. yüzyıl, Ali bin Yahya Sofi, Müsennâ Celi Sülüs Kitabı, Topkapı Sarayı
Bab-ı Hümayun**

Şekil 31- 19. yüzyıl, Sami Efendi, Müsennâ Celi Sülüs Levha, Vakıf Hat Eserleri Müzesi

Harrarahû Sami.

Şekil 32- 20. yüzyıl, İsmail Hakkı Altunbezer, Müsennâ celi sülûs levha, Sabancı koleksiyonu

Ketebehû Hakkı.

4.3.4. Tuğra İmza

“Türklerde devleti temsil eden hükümdarlık alâmeti” (Derman, 2012: 336) olan *tuğralar*, hat sanatının bedii güzelliklerini bünyelerinde barındıran, hükümdarlara ait imzalardır. Ancak, kullanım amaçları bakımından ketebelerle örtüşmemektedir.

Ketebeler hat eserini meydana getiren kişinin bizzat kendisi tarafından, o eser üzerine, sanatkârının belli olması gâyesi ile yazılır. Tuğralar ise ferman, berat gibi resmî evraklarda kullanılmak üzere, husûsi olarak görevlendirilmiş kişiler tarafından çekilip, stoklanarak ihtiyaç halinde evrakın üst kısmına yapıştırılır. Başkaca kişiler tarafından yazılan bu belgelerde imzanın kullanım maksadı, evrakın orijinallik bakımından güvenilirliğini arttırmaktır. Kullanım gayesindeki farklılıktan ötürü bu türden tuğralar bizim konumuza dâhil olmayacaktır.

Topkapı Sarayı’ndaki kitabelerden, Sultan III. Ahmed’in celi sülüs ile yazdığı kelime-i tevhid, tuğra imza türünün, bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla, tek örneği olması bakımında mühim bir eserdir. Tuğranın yalnızca bu şekildeki kullanımı, onu hat sanatında imza türlerinden biri haline getirir.

Şekil 33- 17.yüzyıl, Sultan III. Ahmed, Celi sülüs kitabe, Topkapı Sarayı

BEŞİNCİ BÖLÜM- KATALOG: İCAZETNAMELER

Şekil 34: Mustafa Efendi, murakka' icazetname, 1098

وَجَلَّ إِفْرًا وَرَبَّكَ الْأَكْرَمَ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عِلْمَ الْإِنْسَانِ مَا لَمْ يَعْطَهُ وَالصَّلَاةَ
وَالسَّلَامَ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَاحِبِ الْوَلَاءِ وَالْعِلْمِ وَعَلَى سَائِرِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَعَلَى آلِهِ
وَإِصْحَابِهِ صَاحِبِي الشَّرِيفِ وَالرَّفْعِ خُصُوصًا دَوَامَ ذَوَلِكَ بِأَدَسَاءِ رُؤْيِي رَفِيعِ خَادِمِ
الْحَرَمَيْنِ الشَّرِيفَيْنِ سُلْطَانِ الْبَرِّ خَافَانِ الْفِرْنِ إِنَّهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي كُلِّ وَقْتٍ وَإِنْ وَجِبَ

اللَّهُمَّ أَنْصُرْ وَأَنْصِرْ عَسَاكَرَهُ عَلَى عَدَائِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْإِيمَانِ بِحُرْمَةِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ
وَعَلَى الْخُصُوصِ مَا بَعَثَ هَذَا الْجَلِيسَ الشَّرِيفَ دَسْتُورَ السُّلْطَانِ فِي مَحَرَّمِ اسْتِرَارِ سَاكِنَاتِهِ
إِنِّي لَجَلِيسُ الْخَيْرِ الْخَيْرِ وَأَنِي صَاحِبُ الْقُرَى الْكَرِيمِ مَا لَكَ الْجُودُ وَالْهَيْمَمِ طَوَّلَ اللَّهُ عُمُرَ
إِلَى يَوْمِ النَّدَمِ مُسْتَعْنِي عَنِ الْأَوْصَافِ لَيْسَ مِثْلُهُ فِي السَّلَفِ وَالْخَلَفِ وَلَهُ الْعِزُّ
وَالشَّرَفُ الْأَوْهُوَ نَاطِرُ الْحَرَمَيْنِ الشَّرِيفَيْنِ حَضْرَتِ يُوسُفَ غَا غَاغَا دَارِ السَّعَادَةِ الشَّرِيفِ

مَدَّ اللَّهُ عُمُرَهُ وَطَوَّلَ اللَّهُ دَوْلَتَهُ وَجَعَلَ الْجَنَّةَ مَثْوَاهُ أَمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ
وَبَعْدَ ذَلِكَ أَيْ لِلنَّسَبَةِ فَوَائِدُ عَظِيمَةٍ يَذُوقُهَا الْعَارِفُونَ وَعَلَى مَضْمُونِهَا إِنَّا أَمِيرُ الْأَمْرَاءِ الْكِرَامِ
كَبِيرُ الْكِبَرَاءِ الْفَخَامِ ذَوِي الْقُدْرَةِ الْأَحْيَرَامِ حَضْرَتِ مُصْطَفَى بَيْتِكَ دَامَ قِبَالُهُ
وَصَلِّ وَخُطِّ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَنْ خَطَّ وَعَامَ وَرَحَى بِالسَّهَامِ نَعْلَهُ
وَقَالُوا أَوَّلَ مَنْ خَاطَ وَخَطَّ أَدْرِيْسُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ وَبَعْدَ ذَلِكَ مِيرْزَةُ حَضْرَتِ بَارِي

وأضع الخط والرسم شيخنا حضرت حمدا لله المعروف طرقتنا نسخ ولبثي ميل ● ومحمد افندي
 من بلاد ميبدرويش علي افندي بن بذا و ابراهيم اسكنداري من بلاد ميبدرويش مصطفي اغا و درویش علي افندي
 وكا تو محمد افندي الدقري وزره كنهيه اذن ويزوب ولكن جمله بينت اذن الما ابدن والمعين
 النكر احسن مضموني وزن بلدة قسطنطينيه ده اولان خطا طان ذوى لاختراحي جمع وخصيل
 وجمله و ستاد لرو خطا طر بنيند جاري اولان كنهيه اذن و طلب بيورمه لريله ذيل و شيقه ده

اولان و ستاد ان و خطا طان نقايقه اوستاده لر مير اولان مرحوم كا تو محمد افندي و مرحوم ايوب
 مصطفي افندي و مرحوم عنبر مصطفي اغا و مرحوم درویش علي افندي و رمضان افندي ● وابن
 نفس زاده اسمعيل افندي و مرحوم طونجا نوي محمود جلي ● و مرحوم امام المعروف بحفاظ محمد افندي
 و مرحوم نشاخي عمر بك بن ابراهيم باشا ● و مرحوم فرقيان زاده احمد افندي ● و مرحوم خطاط حسن
 و مرحوم فكيكي مصطفي افندي و مرحوم بلغادي محمد افندي ● و مرحوم وزير مكرم نشاخي باشا ●

و مرحوم نفس زاده ابراهيم افندي و انلرخي مرحوم خالدا افندي الدقري وزره ● انلرخي
 مرحوم اسكنداري حسن چلبيدن الدقري وزره ● انلرخي مرحوم محمد ده ابن مصطفي ده دن
 الدقري وزره انلرخي مرحوم شيخ زاده مر مصطفي ده دن الدقري و شكر الله افندي بن و جلال
 و حسين شاه ورواني افندي و دريش قلم و سمين فلم افندي لر دن الدقري وزره ● انلرخي مرحوم
 و مع فور له جنت مكان و فردوس اشكان واضع الرسم و الخط شيخنا و مير حمدا لله المعروف

بابن السبخ الأما سیدنا لدقلری اوزره ❀ انلردخی خیر الدین المرعسی سیدنا لدقلری اوزره
 انلردخی عبد الله صیرفیدنا لدقلری اوزره ❀ انلردخی قبله الکتاب مرحوم ومغفور له کمال الله
 یافوت المستعصمی البغدادی مولد الامامی حضرت نلرندن لدقلری اوزره ❀ انلردخی ابو حسن
 علی بن هلالی البغدادی ابن بوابدن الدقلری اوزره ❀ انلردخی ابو علی بن مقبله دکن لدقلری اوزره
 انلردخی محول الخط عن الکوفیه رئیس مشایخ عظام صوفیه حضرت حسن البصری رضی الله

تعالی عنه حضرت نلرندن لدقلری اوزره ❀ انلردخی اسد الله الغالب علی بن ابی طالب کرم الله
 وجهه ورضی الله تعالی عنه حضرت نلرندن ❀ وجامع القرآن صاحب الحلم والحياء والایمان
 عثمان بن عفان ذی النورین رضی الله تعالی عنه حضرت نلرندن لدقلری اوزره یلکاید اصول فروع
 خطی تعلیم و تسلیم ایلدکن اوزره ❀ بزلردخی بوفن شریف واجب التشریفایله میر مزبوری
 یلکاید مسترف ومکررا یلبوب ❀ کند و لردخی لدوغنی کبی ویرمک شرطیله وخریر ایلدکی

مصاحف شریفیه واوراد لطیفیه وغیر قطعه لرینه نام هم ستمی مصطفویه سنن قویوب کتبه
 عنوانیله سرافراز و ممتاز اولمه لر یچون اذن واجازت ویریلوب ❀ و بونچر بر دستور العمل
 دخی اجازت نامه اولمق ایچون بر موجب ادب اشرف القوم العرب ❀ دستور العمل اولمق ایچون
 سند عظیم و علم خطه تعظیم ❀ و خطاطان سلف خلفه توقیر برله کتب وخریر و ذیل وثیقه
 ده اولان و ستاد لطفندن ید شریف لرینه تسلیم اولند ❀ خیر اولمق و شریف لرینه تسلیم اولند
 علی بن ابی طالب کرم الله وجهه و رضی الله تعالی عنه

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter Numarası: Hamidiye-27

Eser metni: Bilinmiyor

İcazet veren: Hocazâde Mehmed Efendi

İcazet alan: Mustafa Efendi

İcazetname türü: Nesih Murakkaa'

İcazet metni: “Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla... Bu ümmeti yazı ile şereflendiren ve diğer milletlerden üstün kılan, Kur'an-ı Kerim'de de, insanlığın efendisi Hazret-i Muhammed'e yazının ve kalem hakkını bildiren Yaradan'a hamdolsun. Kur'an-ı Kerim'de buyurduğu gibi, dilediğine dilediği kadar veren Allah, diğer bir âyet-i kerimeyle de, kaleme ve onunla yazılanlar üzerine yemin etmektedir. Başka bir âyette de Hz. Peygamber'e “Oku! Senin, nimet ve fazlı hesabsız olan Rabbin, kalemle öğretmiştir ve insan oğluna bilmediğini öğretmiştir” buyurulmuştur. İman ve İslâm bayrağının sahibi olan Hz. Muhammed'e ve diğer Peygamberlere, onun Âline, kılıç ve kaleme sahip olan Ashabına salât ü selâm olsun. Bilhassa, yeryüzünün padişahı, Haremeyn-i Şerife'nin hâdimi, kara ve denizler sultanının devletinin devamı ve kendisinin her zaman muzaffer olması için yalvarırız. Ya Rabbi! Ona ve ona inanmayan düşmanlarının kahrolması için askerlerine, Peygamberler hürmetine sen yardım eyle !

Hususiyle, bu şerefli meclisin toplanmasına sebep olan; Padişahın has veziri ve sırlarının mahremi, onunla birlikte bulunanların en önde geleni, himmet ve cömertliğiyle tanınan -ömrü kıyamete dek uzun olsun- vasıfları anlatılamıyacak kadar çok, geçmişte ve gelecekte misli olmayan, Harem-i Şerif nazırı, Darüssaade Ağası Yusuf Ağa ki, Allah onun ömür ve ikbâlini uzatsın, cennet mekânı olsun, âmin !

Yazıya intisabın sayısız faydaları vardır. Bunu, ancak ârif olanlar tadabilirler. Bu meyanda, Emirlerin en büyüğü, büyüklerin en yükseği, şeref ve şân sahibi Hz. Mustafa Bey -ikbâli daim olsun- bu zevke erdi ve yazdı. Peygamberimizin “Kim yazar, yüzmeyi öğrenir ok atarsa ne mutlu gençtir” hadisine mazhar oldu. Derler ki, ilk dikiş diken ve yazı yazan İdris Aleyhisselâmdır.

Bundan sonra, (İcazetnâmenin aşağısı Türkçedir.) Mir-i Mezbur Hazretleri, Vâzî'ül hat ve-rresm, Şeyhimiz Hazret-i Hamdullah el ma'ruf tarikından nesih ve sülûsü tekmi ve Mehmet Efendi min tilâmiz-i Derviş Ali Efendi'den bed' ve İbrahim-i Üsküdari min tilâmiz-i Anber Mustafa Ağa ve Derviş Ali Efendi ve Kâtu Mehmed Efendi'den aldıkları üzere, Ketebe'ye izin verip ve lâkin cümle beyninde izin almak âdâbından olmağın, “Ettekrarü hasen” mazmunu üzere, belde-i Konstantiniyye'de olan hattatân-ı zevil ihtiram, cem'ü tahsil ve cümle üstadlar ve hattatlar beyninde cari olan ketebe'ye izin talep buyurmalarıyla, zeyl-i vesikada olan üstadân ve hattatân ittifakıyla, üstadlarımız olan merhum Kâtu Mehmed Efendi ve merhum Eyyubi Mustafa Efendi ve merhum Anber Mustafa Ağa ve merhum Derviş Ali Efendi ve Ramazan Efendi ve İbn-i Nefeszâde İsmail Efendi ve merhum Tophanevi Mahmud Çelebi ve merhum İmam el ma'ruf bi hafız Mehmed Efendi ve merhum Nişancı Ömer Bey İbn-i Nasuh Paşa ve merhum Kız-kapan zâde Ahmed Efendi ve merhum Hattat Hasan Paşa ve merhum Kanlıcavi Mustafa Efendi ve merhum Belgradi Mehmed Efendi ve merhum vezir-i mükerrrem Nişancı Paşa ve merhum Nefeszâde İbrahim Efendi ve anlar dahi merhum Halid Efendi'den aldıkları üzere, anlar dahi merhum Üsküdari Hasan Çelebi'den aldıkları üzere, anlar dahi merhum Mehmed Dede'den aldıkları üzere, anlar dahi merhum Şeyh zâdemiz Mustafa Dede'den aldıkları üzere ve Şükrullah Efendi'den ve Celâl ve Cemâl ve Hüseyin Şah ve Revani Efendi ve Zerrin Kalem ve Simin Kalem Efendi'lerden aldıkları üzere, anlar dahi merhum ve mağfurün leh cennet

mekân ve firdevs aşîyan, vâzî'ür resm vel hat Şeyhimiz ve Pirimiz Hamdullah el ma'ruf bi İbni's Şeyhü'l Amasi'den aldıkları üzere, anlar dahi Hayreddin ül Mar'aşı'den aldıkları üzere, anlar dahi Abdullah-ı Sayrefi'den aldıkları üzere, anlar dahi Kibletü'l küttab merhum ve mağfurün leh, kemal üd din Yakut ül Musta'sımi yül Bağdadi müvelliden el Amasi Hazretlerinden aldıkları üzere, anlar dahi Ebü Hasen Ali bin Hilâli yül Bağdadi ibn-i Bevvab'dan aldıkları üzere, anlar dahi Ebü Ali İbn-i Mukle'den aldıkları üzere, anlar dahi muhavvil ül hatt an il Küfiye, reisü'l meşayih-i izam-ı Sofiyye Hazret-i Hasan ül Basri -Allah ondan razı olsun-den aldıkları üzere, anlar dahi Esedullah ül galib Ali bin Ebi Talib-Allah onu yüceltsin ve ondan razı olsun-Hazretlerinden ve câmi ül Kur'an, sahib ül hilm ve-l hayâi ve-l iman Osman bin Affan-ı Zinnürein-Allah ondan razı olsun- Hazretlerinden aldıkları üzere, elden ele usûl ve fûrû'u hattı talim ve teslim eyledikleri üzere, bizler dahi bu fenn-i şerif-i vâcib üt teşrif ile mir-i mezbûru elden ele müşerref ve mükerrerrem eyleyip, kendüler dahi aldığı gibi vermek şartıyla ve tahrir eylediği mesahıf-i şerife'ye ve evrad-ı latife'ye ve gayrı kıt'alarına nâm-ı hem semiyi-i Mustafeviyyesin koyup ketebe ünvanıyla serefrâz olmalarıçün izin ve icazet verilip ve bu tahrir-i düstür ül amel dahi icazetnâme olmak için ber mücib-i âdâb-ı eşref ül kavm il Arap, düstür ül amel olmak için, sened-i azim ve ilm-i hatta tazim ve hattatân-ı selef ü halefe tevkir-birle ketb ü tahrir ve zeyl-i vesikada olan üstadlar tarafından yed-i şeriflerine teslim olundu. Rebiülâhır ortası, 1098 Hicri (Şubat 1687 sonu)” (Derman, 1973: 722-724)

Şekil 35: Ahmed Paşa bin Numan Paşa, sülüs icazetnamesi, kıt'a, 1151

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 3202

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet alan: Ahmed Paşa

İcazet veren: Yusuf Âhenî

İcazetname türü: Sülüs Kıt'a

İcazet metni: “ Bu hattın muharriri Köprülüzade ismi ile maruf olan sabık sadrazam Numan Paşa’nın oğlu Ahmed Paşa’ya ketebe koyması için icazet yazdım. Dünya ve ahirette dileğine nail olsun. Yazısının ziyadesi ile güzel olması sebebi ile izin verdiler. Allah hattının güzelliğini kemal mertebeye erdirdi. Ben fakir el-Hac Âhenî ismi ile ma’ruf Yusuf. Sene 1151”

Şekil 36: Ahmed Paşa bin Numan Paşa, sülüs icazetnamesi, karalama, kıt'a 2, 1151

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 3203

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet alan: Ahmed Paşa

İcazet veren: Çörekçizâde Mehmed Efendi

İcazetname türü: Sülüs Karalama

İcazet metni: “Hamd insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur... Salat, fazilet sahibi Muhammed’e (s.a.v.), hikmet hazinesi olan âline ve ashabınadır. Havas ve mukarrabinin övünç kaynağı, sultan ve meliklerin mutemedi, seçilmiş peygamberin kelimeleri olan bu hadis-i şerifin yazarı, melik ve mücib olan Allah’ın yardımı ile Niş Kalesi fatihi (Allah’tan yardım ve yakın bir fetih), vezirlerin en şerefli Ahmed Paşa... üstadı Hacı Hüseyin bin Ramazan’dan izin istedi... Bu sanatta mahir olanların güzel bulmasıyla, yazısının altına ketebe ünvanı olarak ismini yazması için kendisine izin verildi. Ben fakir, Çörekçizâde ismi ile meşhur (eş-Şehîr) Mehmed... Sene 1151.”

Şekil 37: Ahmed Paşa bin Numan Paşa, sülüs icazetnamesi, kıt'a 3, 1151

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 3218

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Suyolcuzâde Mehmed Necib Efendi

İcazet alan: Ahmed Paşa

İcazetname türü: Sülüs Kıt'a

İcazet metni: “Bu latif kıt'anın ve münif satırların yazarı vezir oğlu vezir... (övgüler)... Köprülüzâde ismi ile meşhur sabık sadrazam Numan Paşa'nın oğlu Ahmed Paşa. Allah onun dileğini ve temennisini kolaylaştırdı. Yazısının altına ketebe ünvanı olarak ismini yazmak için izin istedi. Umde-i hattatin olan üstâd, Habli ismi ile çağrılan Hacı Hüseyin Efendi, hazır bulunan üstâdları tarafından yazısı ziyadesiyle güzel bulunduğu için izin verildi. Ben fakir Suyolcuzâde Mehmed Necib el-Eyyûbî. Sene 1151.”

Şekil 38: Ahmed Paşa bin Numan Paşa, sülüs icazetnamesi, kıt'a 4, 1151

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 3219

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

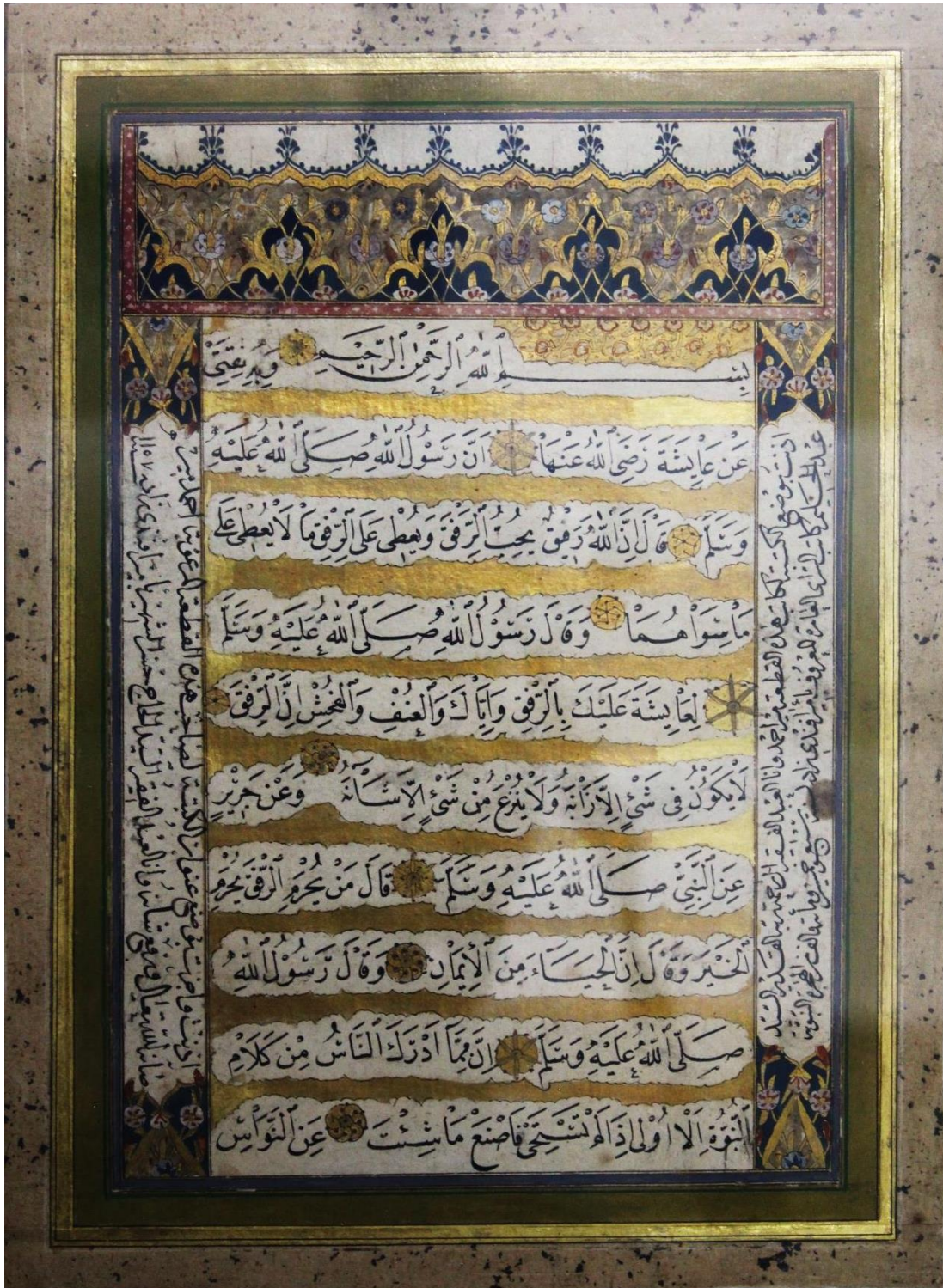
İcazet veren: Mehmed Rasim Efendi

İcazet alan: Ahmed Paşa

İcazetname türü: Sülüs Satır

İcazet metni: “Bu şerefli satırların ve latif hattın sahibi vezir oğlu vezir ... (övgü)... Köprülüzâde ismi ile müştahir olan sabık sadrazam Numan Paşa’nın oğlu Ahmed Paşa (ki o her istediğine nail olur.) hattının altına ketebe ünvanı olarak ismini koymak için izin isteyince, ona hattatların önderi, kâmil üstâd Habli ismi ile tanınan Hacı Hüseyin Efendi tarafından kendisine izin verildi. Ben fakir Saray-ı Âmire kâtibi Mehmed Râsim. Sene 1151.”

Şekil 39: Mir Ahmed Efendi, nesih icazetnamesi, küt'a, 1157

Bulunduđu yer: Ahmet Rasih İzzet Koyunođlu Műzesi

Envanter numarası: 14256/1232

Eser metni: Hadis-i şerif

İcazet veren: Mir Efendizâde Abdűlhalim Efendi, Mir Efendizâde Hasan Efendi

İcazet alan: Mir Ahmed Efendi

İcazetname türű: Nesih Kıt’a

İcazet metni: “Bu kıt’anın yazarı Mir Ahmed’e ketebe koyma izni verdim. Ve ben Kadir olan Rabbinin rahmetine Saray-ı Âmire katibi olup Mir Efendizâde ismi ile bilinen muhtaç kul Seyyid Abdulhalim, Nebi’nin hicretinin ...”

“Bu değerli kıt’anın sahibi Mir Ahmed’e ketebe unvanı koyma izni ve icazeti verdim. Allah onu korusun ve şanını yüceltsin. Ben fakir kul Mir Efendizâde ismi ile meşhur olan seyyid Hacı Hasan. Sene 1157.”

Şekil 40: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 1, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Rasim Efendi

İcazet alan: Mustafa Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın yazarı, Reisü'l-alim, fazıl, kâmiil ve mükemmel Mustafa Efendi'nin oğlu Mustafa Aşir Efendi'ye ketebe koyma izni verdim. Ben fakir Mehmed Râsim. Sene 1161.”

Şekil 41: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 2, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Dua, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Abdülhalim Efendi, Ahmed Paşazâde İsmail Efendi, Katipzâde Mustafa Efendi

İcazet alan: Mustafa Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “ Bu kıt'anın yazarı Mustafa Aşir'e ketebe koyma izni verdim. Ben Saray-ı Âmire katibi Emin Efendizâde ismi ile ma'ruf Seyyid Abdülhalim.Sene, şeref ve izzet sahibinin hicretinin 1161. Senesi.” (Ortada)

“Bu kıt'anın yazarı Mustafa Aşir'e ketebe koyma izni verdim.Ben Benli Ahmed Paşazâde İsmail.” (Sağda)

“Şeref ve izzet sahibinin hicretinin 1161. Yılında. Yazısının altına ismini tahrir etmesine izin verdim. Ben fakir Katipzâde Mustafa.” (Solda)

Şekil 42: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 3, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Mustafa Aşir Efendi-14

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Beşir Ağa

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Yazısının altına ketebe koyma izni verdim. Ben fakir Darüssaade Ağası Beşir. Sene 1161”

Şekil 43: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 4, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Dua, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Beşir Ağa

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu hattı güzel bulmam sebebiyle yazarına, yazısının altına ketebe yazması için cevaz verdim. Ben fakir Darüssaade-i Şerif Ağası Beşir. Sene 1161”

Şekil 44: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 5, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: İbrahim Namık Efendi

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: "Yazısına ketebe koyma izni verdim. Ben fakir İbrahim Namık. Sene 1161."

Şekil 45: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 6, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Hz. Ali'den (r.a.) rivayet

İcazet veren: İsmail Efendi

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: "Ketebe koyma izni verdim. Ben fakir İsmail ..."

Şekil 46: Mustafa Âşir Efendi, sülüs icazetnamesi, murakka' 7, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Ayet-i Kerime

İcazet veren: Yahya Fahreddin Efendi

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs Kıt'a

İcazet metni: “Ona ketebe koyma izni ve icazeti verdim. Ümmeti delalet üzere ittifak etmeyen Peygamber’e sımsıkı tutunarak. Ben fakir Fahreddin Yahya. Allah onu bağışlasın. Sene 1161”

Şekil 47: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 8, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Said Efendi

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu latif kıt'anın yazarı Hacı Mustafa Efendi'nin oğlu Mustafa Âşir'e ketebe koyma izni verdim. Ben fakir Mehmed Said. Sene 1161”

Şekil 49: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 10, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Beşir Ağa

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Selefin adeti vechile ketebe koyma icazeti verdim. Ben fakir Darussaade Ağası Beşir. Sene 1161”

Şekil 50: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 11, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Beşir Ağa

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın sahibine ketebe ünvanı koyma izni verdim. Ben fakir Daru's-saâde-i Şerif Ağası Beşir. Sene 1161 hicri.”

Şekil 51: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 12, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: İsmail Ragıp Efendi, İbrahim Namık Efendi

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu kıt’anın yazarına ketebe koyma izni ve icazeti verdim. Ben fakir İsmail Ragıp.
Sene 1161.” (Sağda)

“Hattı güzelliği itibariyle yeterli seviyeye ulaştığı için ona izin yazdım. Ben fakir İbrahim Namık.
Şeref ve izzet sahibinin hicretinin 1161. senesi.” (Solda)7

Şekil 52: Mustafa Âşir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, murakka' 13, 1161

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter numarası: Aşir Efendi-14

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Suyolcuzâde Mehmed Necib Efendi (Eyyübî)

İcazet alan: Aşir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu hattı; alim, âmir-i mudakkık, kamil, fazıl, efsahü'l belâğâ, ebleğul üdeba, Devlet-i Aliye-i Osmaniye eski Reisü'l ketebeşi Hacı Mustafa Efendi'nin oğlu Mustafa Âşir yazdı. (Sağda) Yazısının altına ma'ruf olan ketebe ünvanını yazması için Hocası, üstadı Katipzâde ismi ile bilinen Mustafa Efendi ve hazır olan sair üstatları tarafından izin verildi. Bunu fakir kul Suyolcuzâde Mehmed Necib Eyyübî tahrir etti.” (Sağ, sol ve orta)

Şekil 53: Mehmed Es'ad Yesârî, tâ'lik icazetnâmesi, mâil küt'a 1, 1167

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 324-87

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Dedezâde Mehmed Sa'id Efendi

İcazet alan: Mehmed Es'ad Yesârî

İcazet türü: Tâ'lik Mail Kıt'a

İcazet metni: "Bu kıt'anın yazarı Mevlana Mehmed Es'ad Yesârî'ye ketebe koyma izni verdim. Ben fakir, günahkâr Seyyid Mehmed Dedezâde. Allah onu bağışlasın. 1167."

Şekil 54: Mehmed Es'ad Yesâri, tâ'lik icazetnamesi, mâil küt'a 2, 1167

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 324-88

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Kâtibzâde Mehmed Refî Efendi

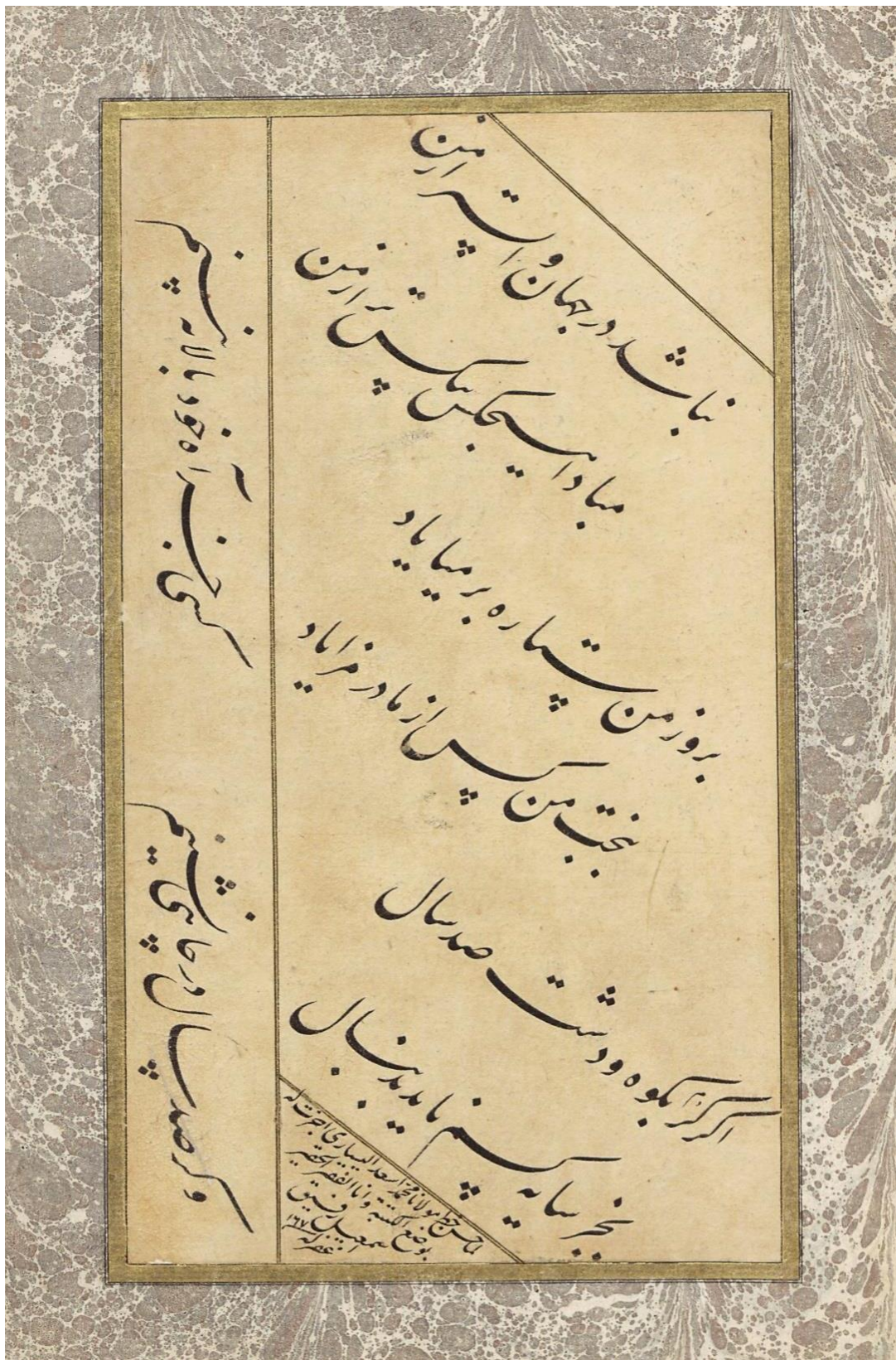
İcazet alan: Mehmed Es'ad Yesârî

İcazet türü: Tâ'lik Mail Kıt'a

İcazet metni: "...Mehmed Es'ad Yesârî'ye yazısının altına ketebe koyma icazeti verdim. Ben fakir Kâtibzâde Mehmed Refî'. Allah onu bağışlasın. 1167."

Şekil 55: Mehmed Es'ad Yesârî, tâ'lik icazetnamesi, mâil küt'a 3, 1167

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 324-89

Eser metni: Farsça

İcazet veren: İsmail Refik Efendi

İcazet alan: Mehmed Es'ad Yesârî

İcazet türü: Tâ'lik Mâil Kıt'a

İcazet metni: “Mevlana Mehmed Es'ad Yesârî'ye hattının güzelliği sebebiyle ketebe koyma izni verdim. Ben fakir, hakir İsmail Refik. Allah onu bağışlasın. 1167.”

Şekil 56: İsmail Zühdi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1180

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.321-107

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Şakir el-Mihalicî

İcazet alan: İsmail Zühdi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu mübarek kıt'anın yazarı Zühdi ismi ile ma'ruf olan İsmail Efendi'nin bu yazısı sebebi ile kıymetli üstâdı Hacı Mehmed Efendi'nin himmeti ile istihkâkı zahir olmuştur. Allah onlara ebedi izzet ikram eylesin. Bende hattının altına ketebe ünvânı koyarak ismini yazmasına izin verdim.

Ben Abdülkâsır Mehmed Şakir Mihalicî. Sene, şeref ve izzet sahibinin hicretinin 1180. yılı. Şaban ayının 7. günü.”

Şekil 57: Molla Abdülkerim Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1182

Görselin bulunduğu yer: Artam Antik A.Ş. Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Abdüllatif Kastamonî

İcazet alan: Molla Abdülkerim Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 58: Mustafa Rakım Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1183

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.324-6

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: İsmail Zühdi Efendi

İcazet alan: Mustafa Rakım Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın yazarı, Kur'an hafızı olarak tanınan Mustafa Râkım'a ketebe koyma izni verdim. Ben fakir İsmail Zühdi. Allah onları bağışlasın. Âmin. Sene 1183.”

Şekil 59: Hüseyin Çelebi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1194

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter Numarası: G.Y.321-107

Eser metni: Hadis-i Şerif, Salavat-ı Şerif

İcazet veren: Mustafa Rakım Efendi

İcazet alan: Hüseyin Çelebi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli, kalem-i matbu-a olan kıt'anın yazarı, Hüseyin Çelebi'ye ... (dua)... ketebe koyma izni verdim. Ben fakir, Kadir olan Rabb'inin rahmetine muhtaç kul Rakım Mustafa. Allah onların günahlarını bağışlasın. İzzet, saadet ve şeref sahibinin hicretinin 1194. senesinde.”

Şekil 60: Mehmed Emin Efendi, sülüs-nesih icazetnâmesi, kıt'a, 1197

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Yakup Efendi, Deli Osman Efendi

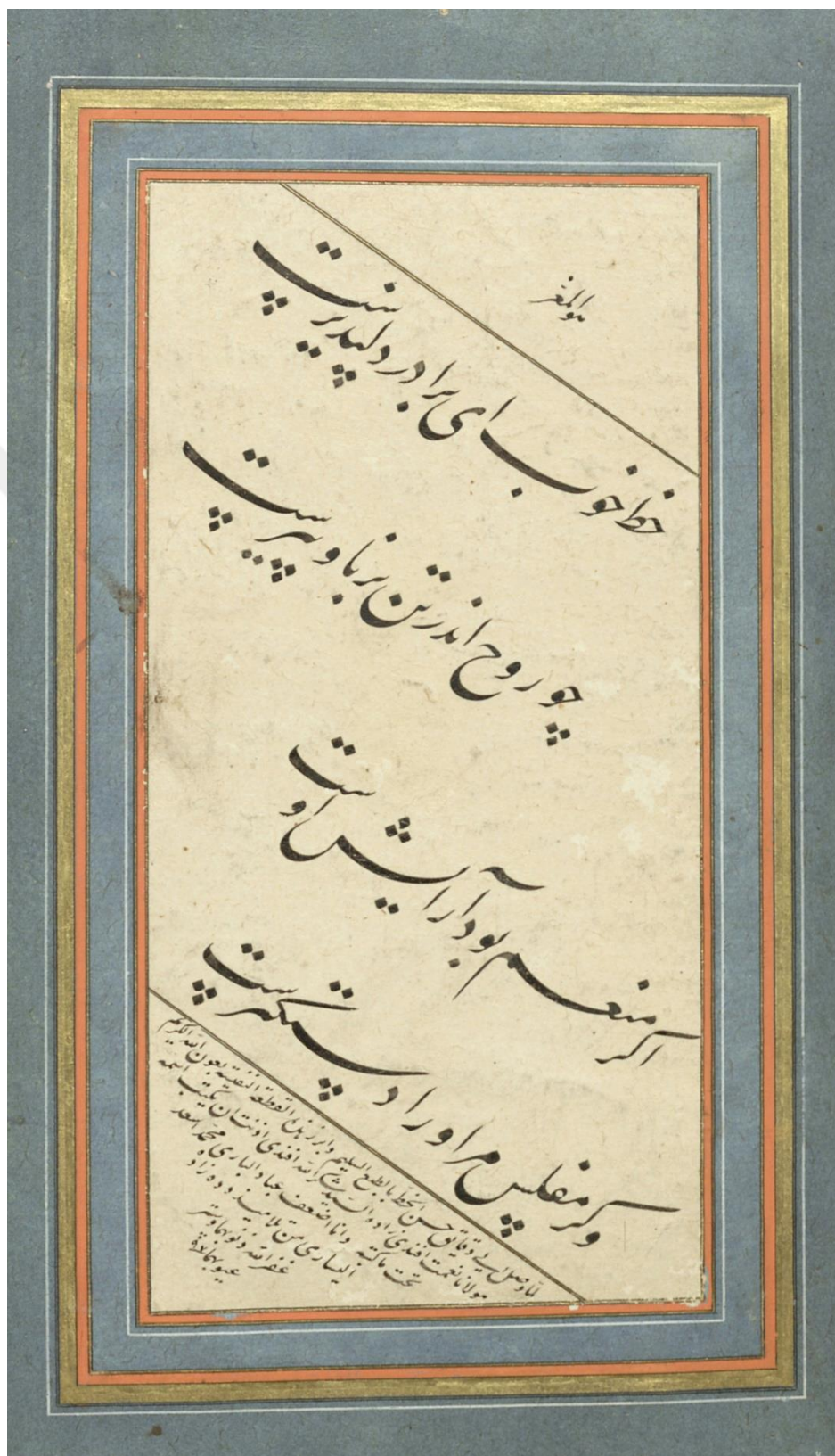
İcazet alan: Mehmed Emin Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın muharriri Mehmed Emin Efendi'ye ketebe izni verdim. Allah muradına nail eylesin. İrfânını arttırsın. Ben fakir Saray-ı ... meşk hocası Yakup.” (Sağda)

“Bu değerli kıt'anın yazarı Mehmed Emin Efendi'ye ketebe koyma izni verdim. Allah irfânını arttırsın. Ben günahkâr kul Seyyid Osman el-ma'ruf...” (Solda)nail

Şekil 61: Şükrullah Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1197

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter Numarası: G.Y.321-118

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Mehmed Es’ad Yesârî

İcazet alan: Şükrullah Efendi

İcazetname türü: Tâ’lik Mâil Kıt’a

İcazet metni: “Kerim olan Allah’ın yardımı ile... Hüsn-ü hattın ve tab’ı selimin inceliklerine ulaşan bu nefis kıt’anın yazarı Mevlana Nimetullah Efendizâde Seyyid Şükrullah Efendi’ye yazdığının altına ismini yazma izni verdim. Ben Dedezâde’nin talebelerinden, Allah’ın kullarının en zayıfı, Mehmed Es’ad Yesârî. Allah onların günahlarını bağışlasın, ayıplarını örtsün. 1197”

Şekil 62: Mustafa Vehbi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1199

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Kebecizâde Mehmed Vasfi Efendi

İcazet alan: Mustafa Vehbi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a, Osmanlı Türkçesi İcazet Metni

İcazet metni: “Bu hatt-ı latif ve kelim-i münîf, Hazreti Şeyh merhumun intihâb (?) ettiği kaidesi üzere, sahibü'l-hat Mustafa Vehbi Efendi'nin istihkâkı nümâyüz olmakla, üstadı olan Mehmed Vasfi Efendi... kıt'aları... verdim. Sene 1199.”

Şekil 63: Mustafa İzzet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1201

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 324-19

Eser metni: Hadis-i Şerif ve Tekerleme

İcazet veren: İsmail Zühdi Efendi

İcazet alan: Mustafa İzzet Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd, kalem ile yazı yazmayı öğreten Allah’a mahsustur. Salât ve selam lütuf ve kerem sahibi Muhammed’dir. Bu güzel kıt’ayı yazan Mustafa İzzet Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Ben muallimi, Hafız Osman’ın talebelerinden Hafız Seyyid Abdullah’ın talebesi olan Mehmed Rasim’in talebesi, Hacı Mehmed Emin Efendi’nin talebelerinden Kur’ani’l-azim hafızı olarak ma’ruf İsmail Zühdi. Allah onların günahlarını bağışlasın. Âmin. Sene 1204”

Şekil 64: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mail küt'a, 1202

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 324-17

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Mehmed Es'ad Yesârî

İcazet alan: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

İcazetname türü: Tâ'lik Mâil Kıt'a

İcazet metni: “Allah Teâla'nın yardımı ile bu kıymetli ve güzel kıt'ayı yazan evladım Mustafa İzzet'in yazısının altına ketebe koyma izni ve icazeti verdim. (Allah ona iki dünyada da kemal-i izzet versin.) Ve ben fakir, hakir, günahkâr, râci Mehmed Es'ad Yesârî olarak Allah onların günahlarını bağışlasın ve ayıplarını örtsün.”

Şekil 65: Mehmed Naili Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1202

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele ve Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Halimî Efendi, Hüseyin Hamid Efendi

İcazet alan: Mehmed Nâilî Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt’anın yazarı Mehmed Nailî Efendi’ye, yazılarının altına ketebe koyma izni verdim. Allah’ım onun ömrünü uzun eyle. Sabah ve akşam onun irfânını arttır. Ben hakir Seyyid Hüseyin Hâmid. Allah onu bağışlasın. Sene 1202.” (Sağda)

“Bu değerli kıt’anın yazarı Mehmed Nailî Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah eserlerinde hatının güzelliğini arttırsın. Ben günahkâr Seyyid Mustafa Hilmi. Sene 1202.” (Solda)

Şekil 66: Halil Hamid Efendi, sülüs icazetnamesi, kıt'a, 1203

Bulunduğu yer: Artam Antik A.Ş. Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: İsmail Rüşdî Efendi, İbrahim Ratıp Efendi

İcazet alan: Halil Hamid Efendi

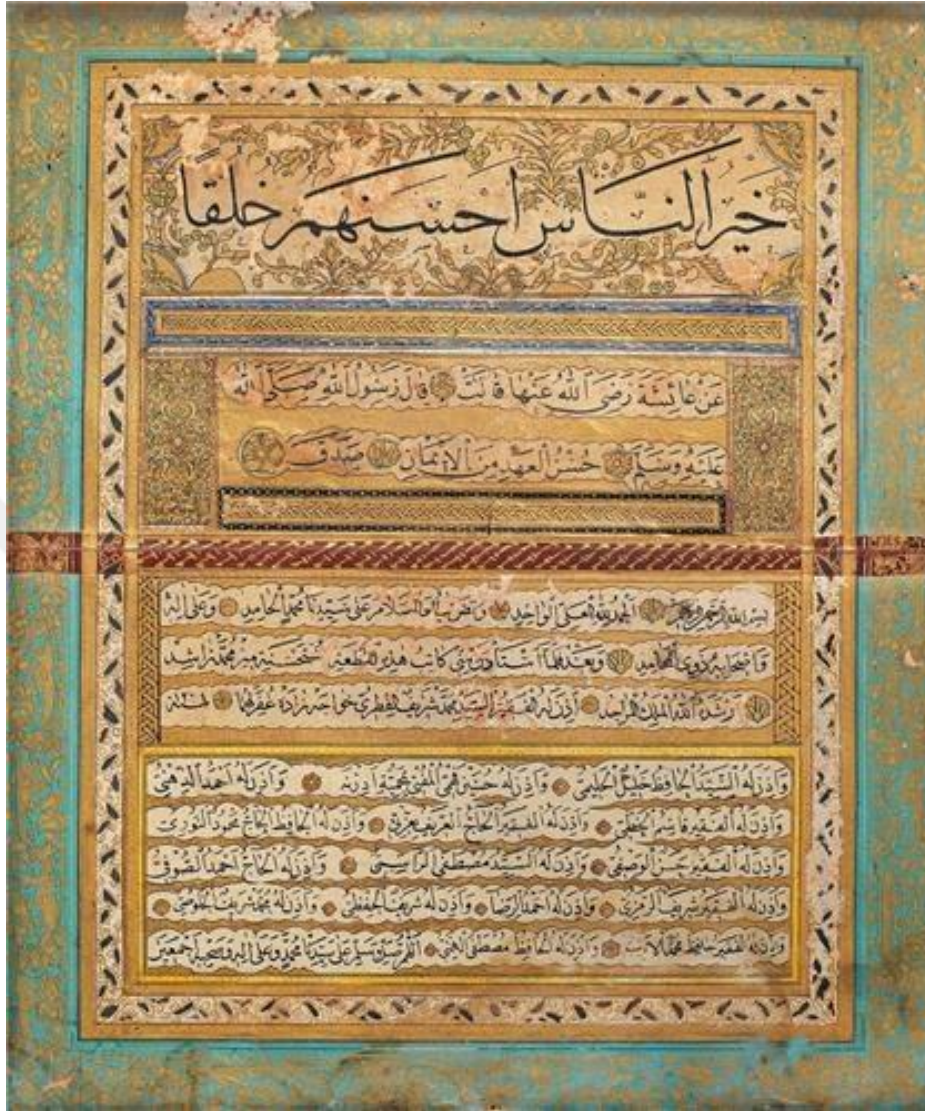
İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt’anın yazarı Halil Hamid Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Ben fakir İsmail Zühdi’nin talebelerinden İbrahim... Allah onların kusurlarını ve ayıplarını örtsün. Sene 1203.”
(Solda)

“Bu hattı Halil Hamid Efendi yazdı. Bende gördüm ve güzel buldum, ketebe için izin verdim. İsmail Zühdi’nin talebelerinden İsmail Rüşdî... 1203.” (Sağda)

“Hamd, kalem ile yazmayı öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam ümmetlerin en hayırlısı Muhammed a.s. üzerinedir. Bundan sonra bu mübarek kıt’anın sahibi Halil Hamid Efendi benden izin istedi. Ve ben onun muallimi ...” (Ortada)

Şekil 67: Mehmed Râşid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1204

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

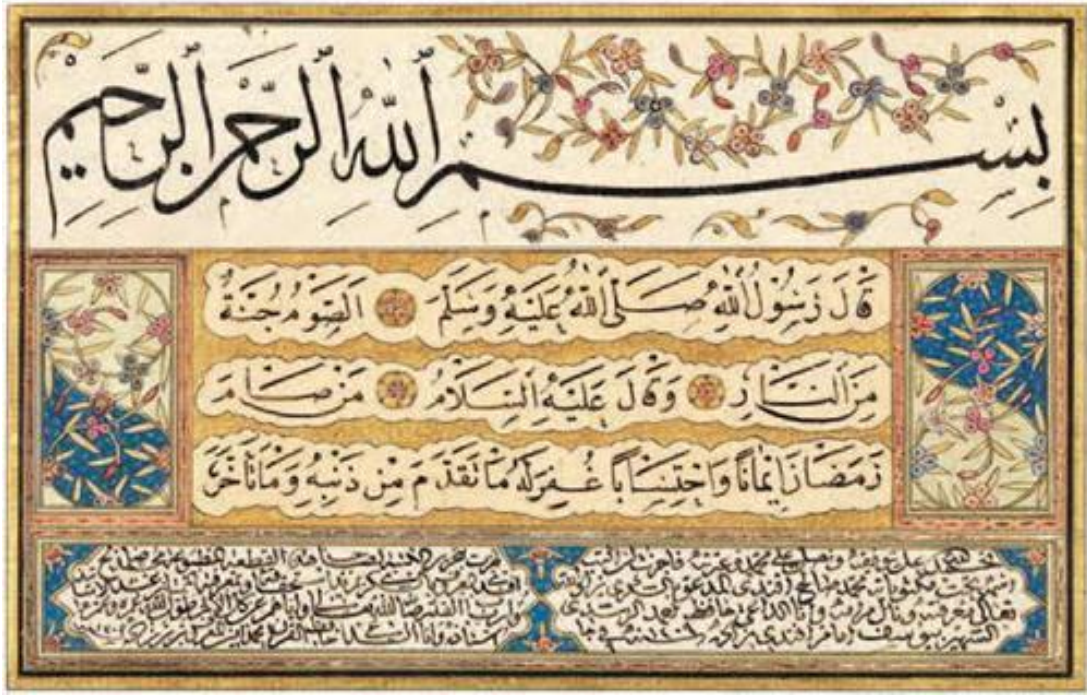
İcazet veren: Mehmed Şerif Fitrî Efendi, Halil Hilmi Efendi, Hüseyin Fehmi Efendi, Ahmed Zihnî Efendi, İzzeti, Mahmud Nuri, Hasan Vasfî Efendi, Mustafa Rasımî Efendi, Ahmed Sufî, Şerif Remzi Efendi, Ahmed Rıza Efendi, Şerif Hıfzî Efendi, Mehmed Şerif Hulusi Efendi

İcazet alan: Mehmed Râşid Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla... Hamd, tek ve yüce olan Allah’a mahsustur. Salat ve selam övülmüş olan Efendimiz Muhammed’e aleyhi selam, ashabına ve ailesinedir. Ve bâdû (bundan sonra), bu güzel kıt’anın yazarı Mir Mehmed Râşid (Allah onu doğruya ulaştırсын.) benden izin istedi. Hocazâde fakir Mehmed Şerif Fitrî ona izin verdi. Allah onları bağışlasın.”

Şekil 68: Mehmed Salih Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1209

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

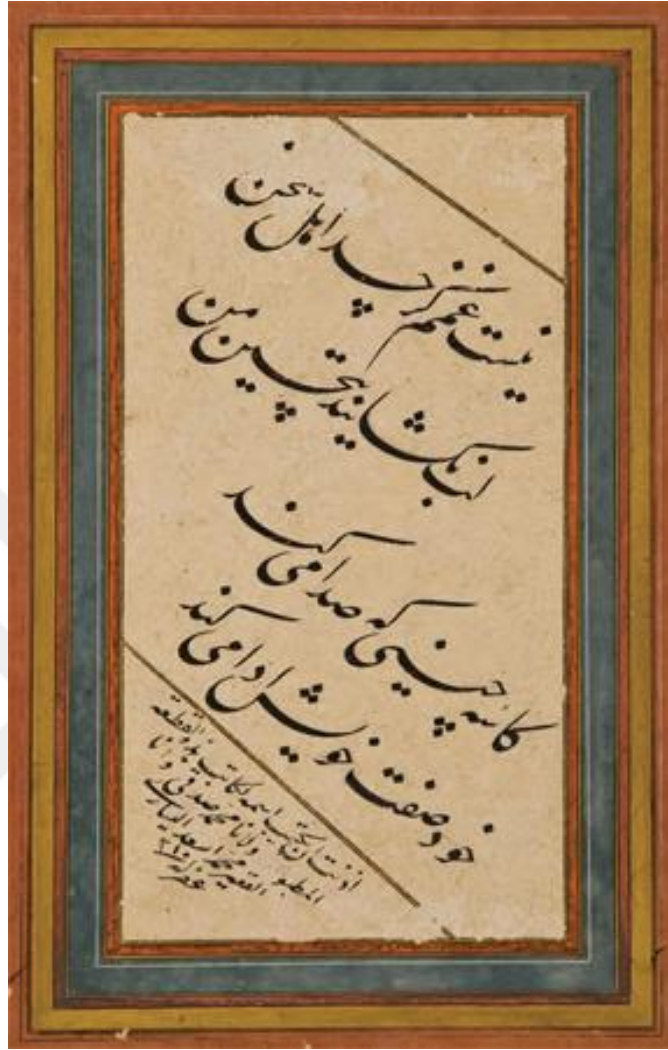
İcazet veren: Yusuf Efendizâde Ahmed Rüşdî Efendi, Berberzâde Mehmed Emin Efendi

İcazet alan: Mehmed Salih Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 69: Mehmed Sıtkı Efendi, tâ'lik icazetnamesi, kıt'a, 1210

Görselin bulunduğu yer: Portakal Müzayede Kataloğu

Eser metni: Farsça Şiir

İcazet veren: Mehmed Es'ad Yesârî Efendi

İcazet alan: Mehmed Sıtkı Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: “Bu matbu’ kıt’anın yazarı Mevlâna Mehmed Sıtkı’ya ismini yazma izni verdim. Ben fakir Mehmed Es’ad Yesârî. Allah onu bağışlasın. 1210”

Şekil 70: Ahmet Tahir Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1210

Görselin bulunduğu yer: Bali Müzayede Kataloğu

Eser metni: Farsça

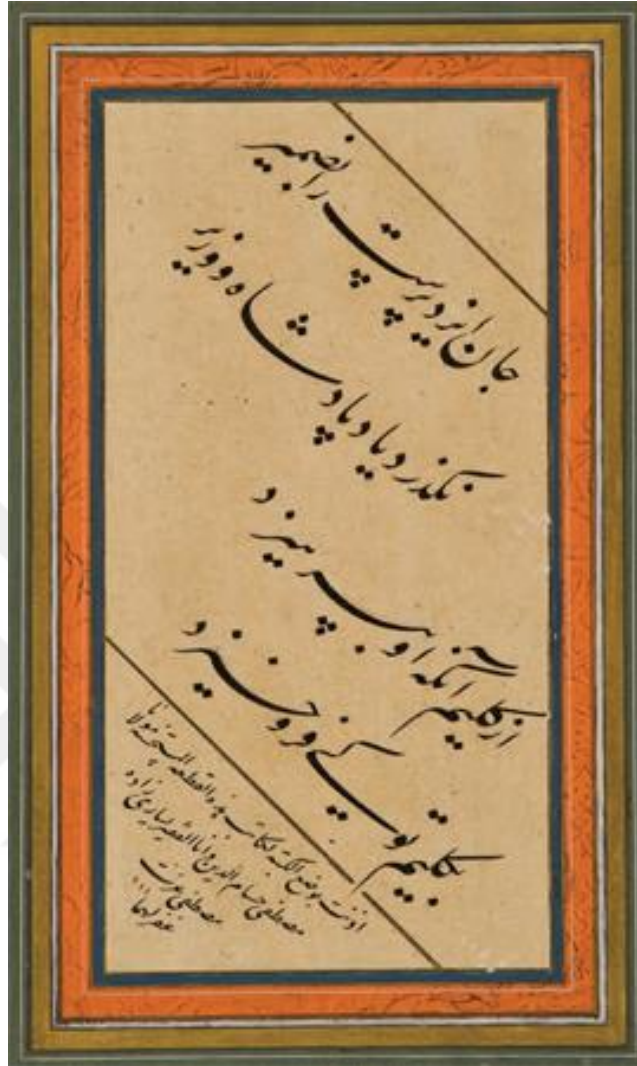
İcazet veren: Ahmed Reşid Efendi

İcazet alan: Ahmed Tahir Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın yazarı mevlana Seyyid Ahmed Tahir'e ketebe koyma izni verdim. Ben fakir Ahmed Reşit Allah onu bağışlasın. 1210.”

Şekil 71: Mustafa Hüsâmeddin Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1211

Bulunduğu yer: Portakal Müzayede Kataloğu

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

İcazet alan: Mustafa Hüsâmeddin Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: “Bu güzel kıt'anın yazarı Mevlânâ Mustafa Hüsameddin'e ketebe koyma izni verdim.
Ben fakir Yesârîzâde Mustafa İzzet. Allah onları bağışlasın. 1211”

Şekil 72: Mehmed Sadık Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1212

Bulunduğu yer: Türk İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4547

Eser metni: Hadis-i Şerif, İbn Hilal'in tavsiyesi

İcazet veren: Mahmud Celâleddin Efendi, İsmail Zühdi Efendi

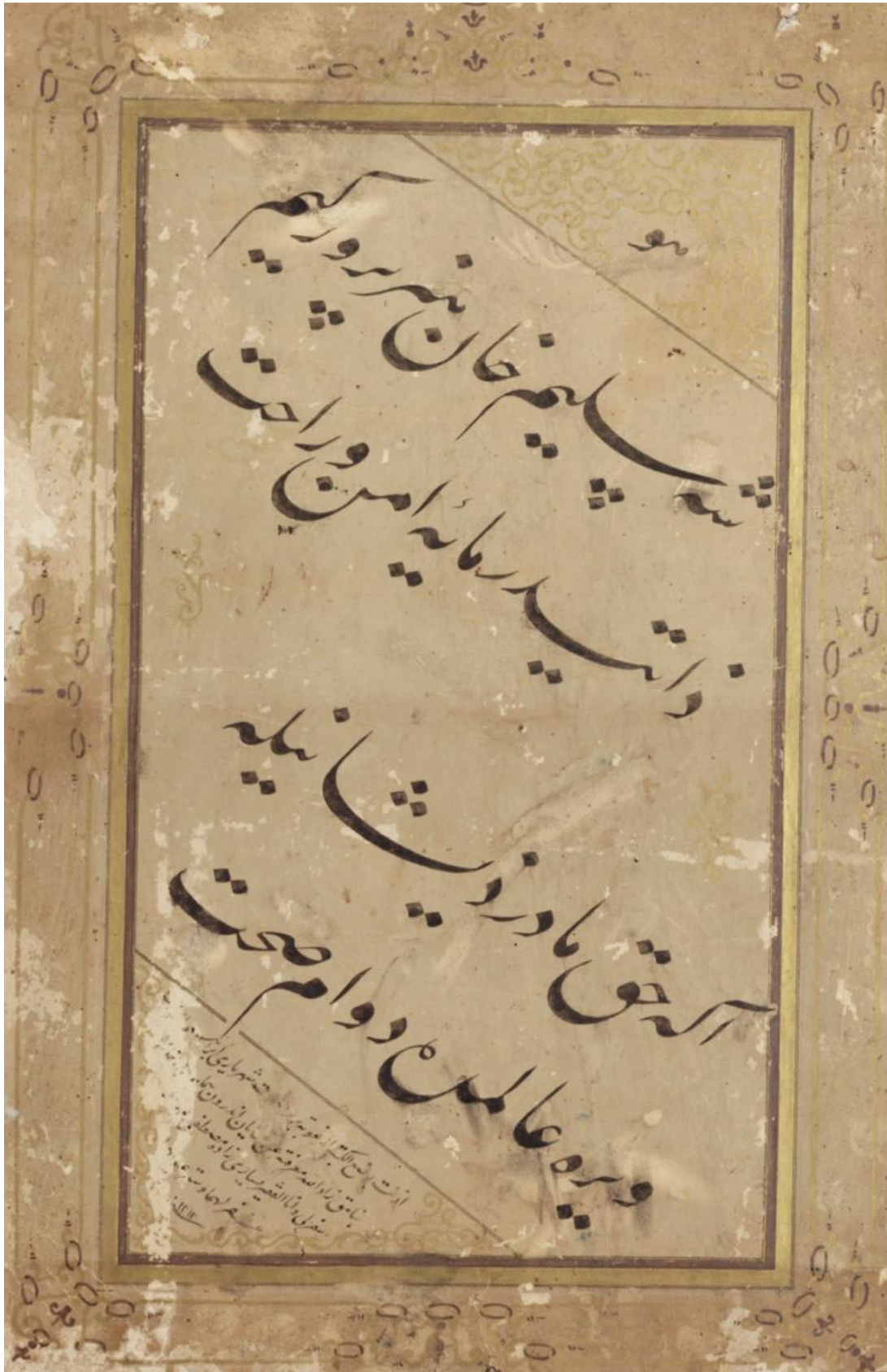
İcazet alan: Mehmed Sadık Efendi

İcazet türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu mübarek kıt'anın yazarı (namık) Mehmed Sadık Beyefendi'ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ilmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Ben hakir Mahmud denmekle maruf olan Celâleddin. Sene 1212” (Sağda)

“Aziz ve Celil olan Rabbi'min adıyla. Bu yüce kıt'ayı yazan mir Mehmed Sadık Efendi icazete layıktır. Ariflerin izin verdiği gibi bende ona izin verdim. Ben Kur'an hafızı günahkâr İsmail Zühdi.” (Solda)

Şekil 73: İbrahim Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1213

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.322-53

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

İcazet alan: Şehriyâri İbrahim Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: "... Enderun... Namık ismi ile ma'ruf olan Şehriyari İbrahim'e ketebe koyma izni verdim. Allah onun irfanını arttırsın. Ben fakir Yesârîzâde Mustafa. Allah onları bağışlasın ve ayıplarını örtsün. 1213."

Şekil 74: Mustafa Celâleddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1214

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4515

Eser metni: İbn Hilal'in tavsiyesi

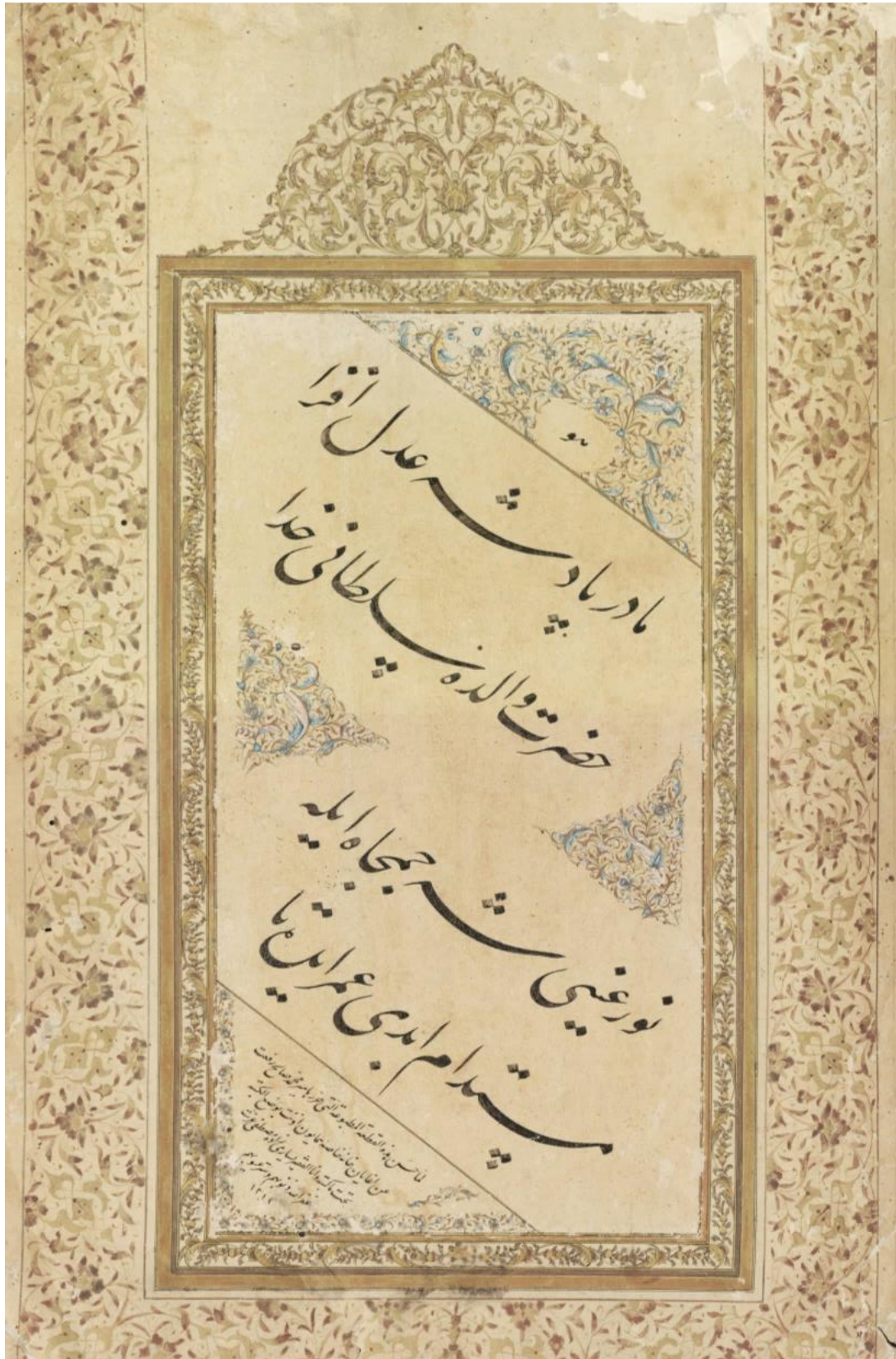
İcazet veren: Şeyh Ahmed Efendi

İcazet alan: Mustafa Celâleddin Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: "Seyyid Mustafa Celâleddin yazı ve tahrir sanatında kâmil olup, harflerin cevherleri ve satırlama hususunda bilgi ve tecrübeye ulaşınca isteğine nail oldu. Bende onun yazısını güzel bularak yazılarının altına ismini koymasına izin verdim. Ben fakir, duacı Şeyh Ahmed. Sene 1214."

Şekil 75: Mehmed Salih Rıf'at Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1214

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter Numarası: G.Y.322-2

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

İcazet alan: Mehmed Salih Rıf'at Efendi

İcazetname türü: Tâ'lik Mâil Kıt'a

İcazet metni: “Yazdığı bu matbu kıt'anın güzelliği sebebiyle Hane-i Hassa-ı Hümayun ağalarından Emir Mehmed Salih Rıfat'a yazısının altına ketebe koyma izni verdim. Ben fakir Yesârîzâde Mustafa İzzet. Allah onların günahlarını bağışlasın ve ayıplarını örtsün. 1214.”

Şekil 76: Mir Mehmed Münir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1219

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hilte-i Şerif

İcazet veren: Hüseyin Hamid Efendi

İcazet alan: Mir Mehmed Münir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Hilte-i Şerif

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 77: Ahmed Râci Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1221

Bulunduğu yer: Türk İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4514

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ahmed Nüzhet Efendi, Mustafa Efendi

İcazet alan: Ahmed Râci Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Seyyid Ahmed Râci’ye yazısının altına ismini yazma icazeti verdim. Allah onun irfanını arttırsın. Ben kâtiplerin en zayıfı, Hafız Üsküdar Mihrimah Camii imamı Mustafa.” (Sağda)

“Hazır bulunan âlimler, meşayih ve hattatların güzel bulması sebebi ile Seyyid Ahmed’in yazdığı bu kıymetli kıt’a için ketebe koyma izni verdim. Allah onun ilmini ve ömrünü arttırsın. Âmin. Ben fakir Seyyid Ahmed Nüzhet. Allah onun günahlarını bağışlasın ve ayıplarını örtsün.” (Solda)

Şekil 78: Ahmed Râşid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1222

Bulunduğu yer: Türk İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4543

Eser metni: Özlü söz, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ata'ullah Efendi, Hüseyin Rüşdî Efendi

İcazet alan: Ahmed Râşid Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a, Hadis-i Şerif

İcazet metni: “Bu kutlu, mübarek, güzel, latif, kıymetli kıt’ayı yazan Ahmed Râşid Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlmini, hilmini ve irfanını arttırsın. Amin. Ve ben Mehmed Vasfî Efendi’nin talebelerinden günahkâr Hüseyin Rüşdî. İzzet, saadet ve şeref sahibinin hicretinin 1222 senesinde.” (Solda)

“Bu kıymetli, mübarek kıt’ayı yazan Ahmed Râşid Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah’ım onun ömrünü uzun eyle. Sabah ve akşam onun irfanını arttır. Ben Kebecizâde denmekle ma’ruf olan Mehmed Vasfî Efendi’nin talebelerinden Mehmed Ata’ullah. Sene 1222.” (Sağda)

Şekil 79: Mehmed Faik Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1226

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter Numarası: 3016

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Hasan Zühdi Efendi, Ahmed Hamdi Efendi, ?

İcazet alan: Mehmed Faik Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın yazarı Mehmed Faik'e ketebe koyma izni verdim. Ben Hafız Abdullah Raşid'in talebelerinden günahkâr Hasan Zühdi. 1226.”

“Bu değerli kıt'a görüldü. İsmi Mehmed Faik. Ve ben Hafız Ahmed Râşid'in talebelerinden günahkâr Ahmed Hamdi.”

“Onların sözleri hak, kelimaları sıdktır. İsmi Mehmed Faik olan zâta bu değerli kıt'ayı yazma izni verdim. Allah irfanını arttırsın. Ben... İzzet ve şeref sahibinin hicretinin 1226 senesinde.”

Şekil 80: Zeliha Nazîre Hanım, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1227

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 1373-002

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Hulusi Efendi

İcazet alan: Zeliha Nazîre Hanımefendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “ Bu kıymetli ve güzel kıt'anın yazar Zeliha Nazîre Hanımefendi'ye yazısının altına ketebe koyma ve ismini yazma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın.

Ben zayıf kul Seyyid Mustafa Hulusi. Sene 1227.”

Şekil 81: Mehmed Ali Hulusi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1231

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: 00225

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ömer Vasfî Efendi, Mustafa Şükrî Efendi, Mustafa Şakir

İcazet alan: Mehmed Ali Hulusi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a, Hadis-i Şerif

İcazet metni: “Bu güzel, kıymetli, mübarek yazı... Mehmed Hulusi... Allah onun ömrünü uzun etsin, marifetini arttırsın. Ömer Vasfî'nin halifelerinden ben fakir Mustafa Şakir.” (Sağda)

“Allah başarıya ulaştırandır. O ne güzel arkadaşdır. Bu latif ve kıymetli yazıyı yazan Mehmed Ali Hulusi'ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. Âmin. Ben günahkâr Seyyid Mustafa Şükrî.” (Solda)

“Hamd, levh-i ve kalemi yaratan, insana bilmediklerini öğreten Allah'a mahsustur. Salat ve selam Muhammed'e ümmetlerin en hayırlısı olan Âli'nedir. Bu kutlu, güzel, latif kıymetli kıt'ayı yazan Mehmed Ali Hulûsî'ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Amin. Ben onun üstadı fakir kul Ömer Vasfî. Sene 1231.” (Altta)

Şekil 82: Mustafa Nuri Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1231

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter Numarası: 4540

Eser metni: Hadis-i Şerif, Salavat-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Emin İzzet Efendi, Mustafa Efendi

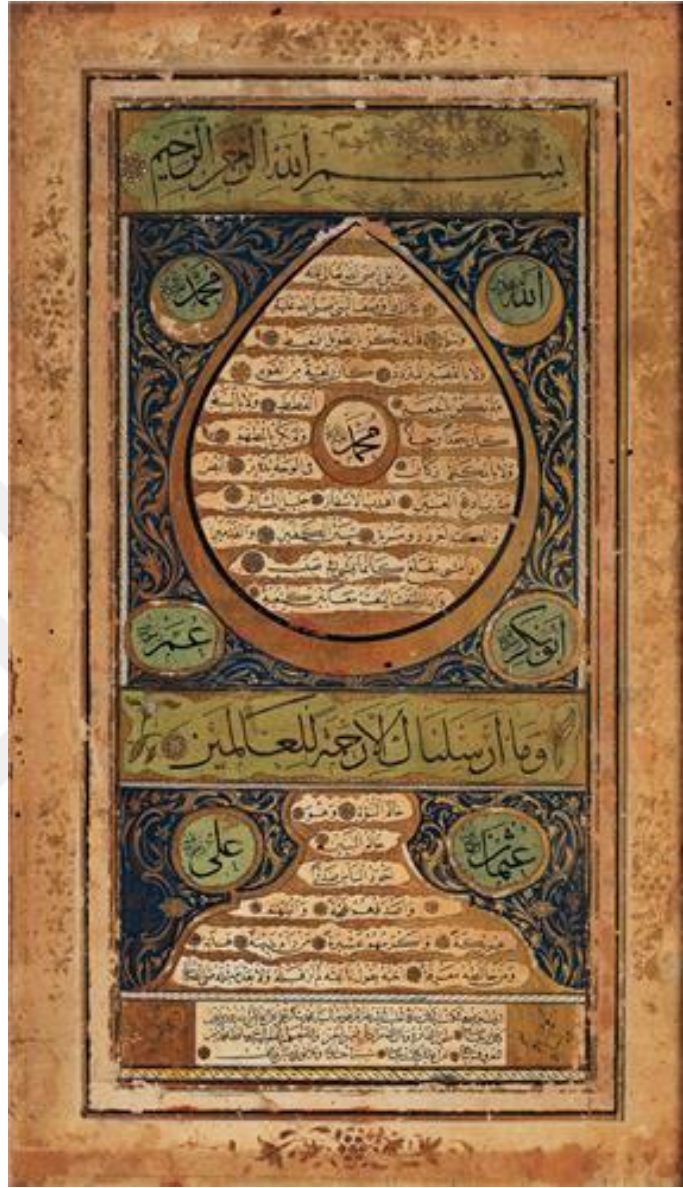
İcazet alan: Mustafa Nuri Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Ben fakir, Üsküdar Mihrimah Camii imamı Hacı Mustafa, Seyyid Mustafa Nuri el-Basrî'ye... ismini yazma izni verdim. Sene 1231” (Sağda)

“Ben İzzeti denilmek ile ma'ruf olan zayıf kul Mehmed Emin, bu kıymetli kıt'ayı yazan Basrî olarak bilinen Seyyid Mustafa Nuri'ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun marifetini, irfanını ve ömrünü arttırsın.” (Solda)

Şekil 83: Mehmed Şakir Hilmi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1231

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Emin Efendi

İcazet alan: Mehmed Şakir Hilmi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 84: Mehmed Nuri Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1232

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4501

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ali Vasfi Efendi, Mehmed Emin Rüşdî Efendi

İcazet alan: Mehmed Enver Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a, Hadis-i Şerif

İcazet metni: “Bu kıymetli, mübarek, güzel kıt'anın yazarı Mir Seyyid Mehmed Enver Efendiye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlmini ve marifetini arttırsın. Muradına nail eylesin. Âmin. Bi hürmeti Seyyidi'l-Mürselin. Ve ben günahkâr Ali Vasfi sene 1232.” (Sağda)

“Yazı ve tahrir sanatında kâmil olup, harflerin cevherleri hususunda bilgi ve tecrübeye ulaşan Mir Muhammed Nuri'ye... Allah onun ömrünü uzun etsin. Marifetini ve 'rif'atını'... arttırsın. Dünya ve ahiret muradına nail eylesin. Âmin. Ben Ömer Vasfi'nin talebelerinden, zayıf kul... hafız Mehmed Emin Rüşdî. Sene 1232.”

Şekil 85: Arif Niyazi Efendi, muhakkak-sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1232

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: Hasan Vehbi Efendi, Abdullah Hilmi Efendi

İcazet alan: Arif Niyazi Efendi

İcazetname türü: Muhakkak-Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 86: İbrahim Sabri Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1233

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Bisme, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Şeyhzade Süleyman Efendi ve Şeyhzade'nin talebelerinden Selim Efendi

İcazet alan: İbrahim Sabri Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu beğenilen kıymetli kıt'anın yazarı İbrahim Sabri'ye ketebe koyma izni verdim. Allah irfanını arttırsın. Ben fakir, Şeyhzade olarak bilinen Süleyman. Sene 1233.”

“Bu mübarek, kıymatli, latif kıt'anın yazarı İbrahim Sabri'ye ketebe koyma izni verdim. Allah irfanını arttırsın. Ben fakir, hakir Şeyhzade talebelerinden Selim. Sene 1233.”

Şekil 87: Hüseyin Hâmid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1237

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter Numarası: 4555

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ömer Vasfi Efendi, Mustafa Şakir Efendi

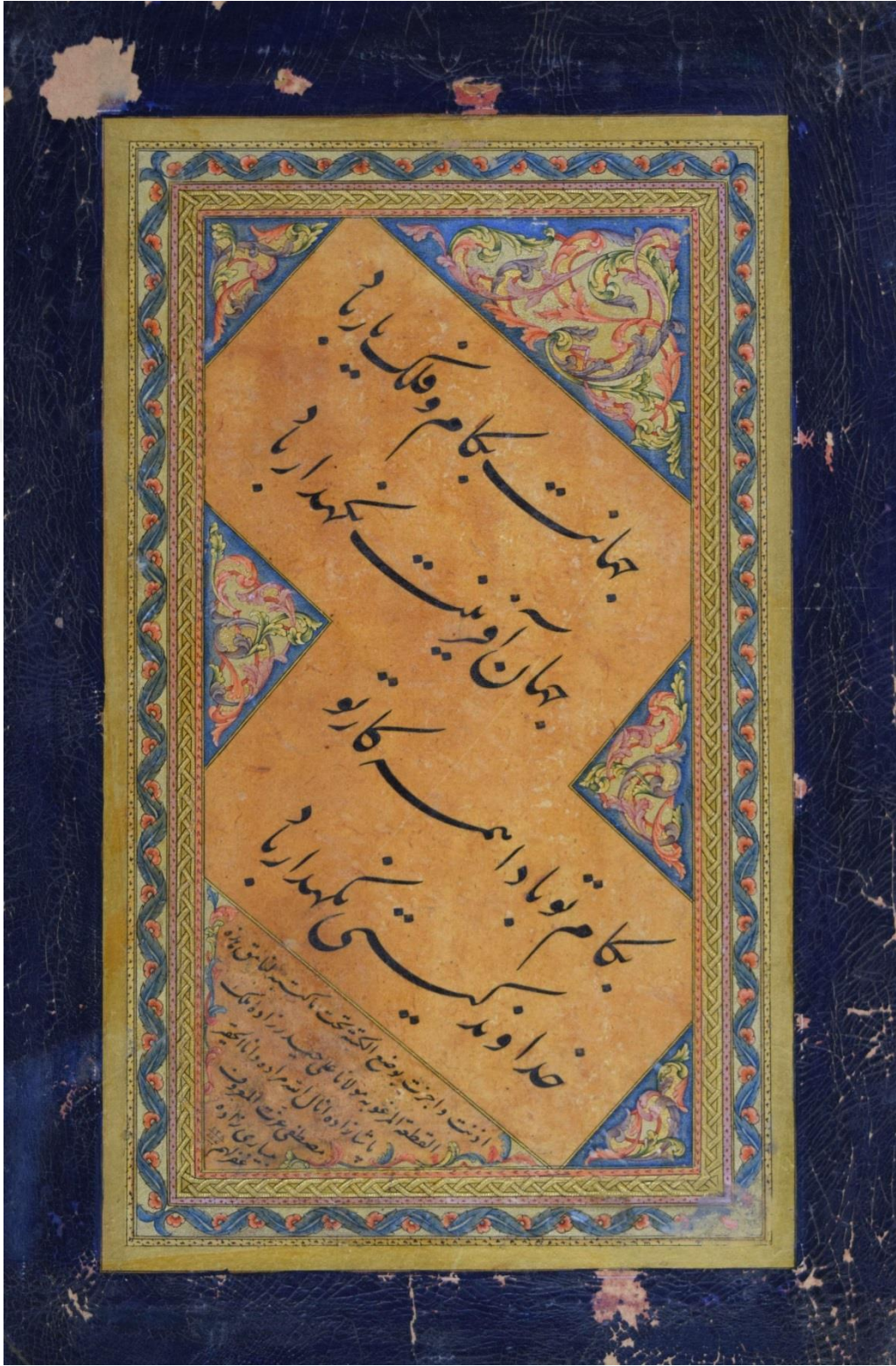
İcazet alan: Hüseyin Hâmid Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu kutlu, mübarek, latif ve güzel kıt’anın yazarı Hüseyin Hamid Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Fakir Ömer Vasfi. 1237”
(Solda)

“Bu kıymetli, kutlu, mübarek, güzel kıt’anın yazarı Hüseyin Hamid Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Ve ben onun muallimi Kur’an hafızı günahkâr Mustafa Şakir.” (Sağda)

Şekil 88: Alî Haydar Bey, tâ'lik icazetnâmesi, kıt'a, 1238

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 322-19

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

İcazet alan: Ali Haydar Bey

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: “Bu kıymetli kıt'anın yazarı Mevlana Ali Haydarzâde Melek Paşazâde'ye yazısının altına ketebe koyma izni ve icazeti verdim. Allah muradına nail eylesin. Ben fakir, Yesârîzâde adıyla ma'ruf Mustafa İzzet. Allah Onları bağışlasın. 1238”

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 321-120

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi, Abdülkadir bin Mehmed Emin

İcazet alan: Mehmed Es'ad Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın yazarı, Seyyid Dürriîzâde Mevlana hafîdi Mehmed Es'ad'a yazısının altına ketebe koyma izni verdim. Ben fakir Yesârîzâde ismi ile ma'ruf Mustafa İzzet. Allah onların günahlarını bağışlasın. 1238”

“Bu kıt'anın yazarına (diğer üstâdların icazet vermesi gibi) bende icazet verdim. Allah onun kemâlini arttırsın ve emeline ulaştırsın. Ve ben fakir, Mehmed Emin oğlu Abdülkâdir. Allah onları bağışlasın, âmin.”

Şekil 90: Mehmed Râciḥ Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1238

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 321-125

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

İcazet alan: Mehmed Râciḥ Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın sebebiyle Mevlana Seyyid Mehmed Racih'e yazısının altına ketebe koyma izni ve icazeti verdim. Ben hakir Yesârîzâde Mustafa İzzet. Allah onların günahlarını bağışlasın. 1238”

Şekil 91: Osman Şakir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1240

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.321-110

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Vâsıf Efendi, Ömer Vasfî Efendi

İcazet alan: Osman Şakir Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’ın ismi ile... İsm-i celiline teymün ederek. Bu mübarek kıt’anın yazarı Osman Şakir Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İlmini ve irfanını arttırsın. Amin. Fakir Mustafa Vasıf. Sene 1240.” (Solda)

“Hamd, Allah’a (c.c.) mahsustur. Ve Allah (c.c.) yeter. Seçkin kullarına selam olsun. Benim başarımla ve itisamım Allah’adır. Bu mübarek kıt’anın yazarı oğlum Osman Şakir Efendi’ye icazet verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlmini, irfanını arttırsın. Yazısının taliminde ve neşrinde başarıya ulaştırsın. Âmin. Mekanımda bana hayırlı bir halef nasip eyle. Dünya ve ahiret işlerimi kolaylaştırsın. Ben, Enderun-u Hümayun meşk muallimi, Kadir olan Rabb’inin rahmetine muhtaç fakir Ömer Vasfî. Sene 1240.” (Sağda)

Şekil 92: Ali Rüşdî Efendi, muhakkak- sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1240

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.1449

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: İzzetî

İcazet alan: Ali Rüşdî Efendi

İcazetname türü: Muhakkak-Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: “Bismillah zikr-i celiline teyemmün ederek... Bu kıymetli, kutlu, mübarek hilye-i şerifin yazarı Seferli hanesinden Enderûn-u Hümâyûn ağalarından Ali Rüşdî’ye ketebe koyma izni verdim. Ben Mustafa Vâsıf’ın talebesi, Enderûn-u Hümâyûn sakinlerinden İzzetî ismi ile maruf günahkâr Mustafa.”

Şekil 93: Mustafa Râşid Efendi, muhakkak- sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1240

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 889

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Ali Faik Efendi

İcazet alan: Mustafa Râşid Efendi

İcazetname türü: Muhakkak- Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: “Hamd, bizi hidayete erdiren ve bizi Müslümanlardan kılan Allah’a mahsustur. Bu mübarek hilye-i şerifin yazarı (namık), Harem-i Hümâyün ağalarından, müsahibi Hazreti Şehriyâri Mustafa Raşit Ağa’ya ketebe koyma izni verdim. Ben, muallimi Zülüflüyân kulları halifelerinden Küçük Mehmed Ali(?) Faik. Sene 1240.”

Şekil 94: Süleyman Vehbi Efendi, sülûs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1247

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 625

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: Ali Vasfi Efendi

İcazet alan: Süleyman Vehbi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: “Bu mübarek ve latif hilye-i şerifin yazarı Saray-ı Hümâyun Ağalarından Süleyman Vehbi’ye ketebe koyma izni verdim. Tabi’i Mihrimah Sultan, aliyyetüşşan. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlim ve irfanını arttırsın. Âmin. Ben duacı Ali Vasfi. Sene 1247.”

Şekil 95: Abdülfettah Paşa, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1248

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Kütüphanesi

Envanter Numarası: G.Y.322-22

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: İbrahim Şevki Efendi, Mehmed Emin Rüşdi Efendi

İcazet alan: Abdülfettah Ağa

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu latif kıt'anın yazarı şeyhü'l vüzerâ Mahmud Hüsrev Paşa gılmanlarından Abdülfettah'a ketebe koyma izni verdim. Allah bütün işlerinde dilediği şekilde onu başarıya ulaştırsın. Allah irfanını ve rif'atını arttırsın. Ben günahkâr Hacı Hafız Mehmed Emin Rüşdi. Sene 1247.”

(Sağda)

“Fettah ism-i şerifini anarak teberrük ettikten sonra, bu değerli vesikanın yazarı Abdülfettah Ağa'ya ketebe tahririne izin verdim. Mevla'nın tevfiği onun üzerine olsun. Duacı İbrahim Şevki. Sene 1247.”

(Solda)

Şekil 96: Şefik Bey, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1251

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: Levhalar-00091

Eser metni: Ayet-i Kerime, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Kazasker Mustafa İzzet Efendi

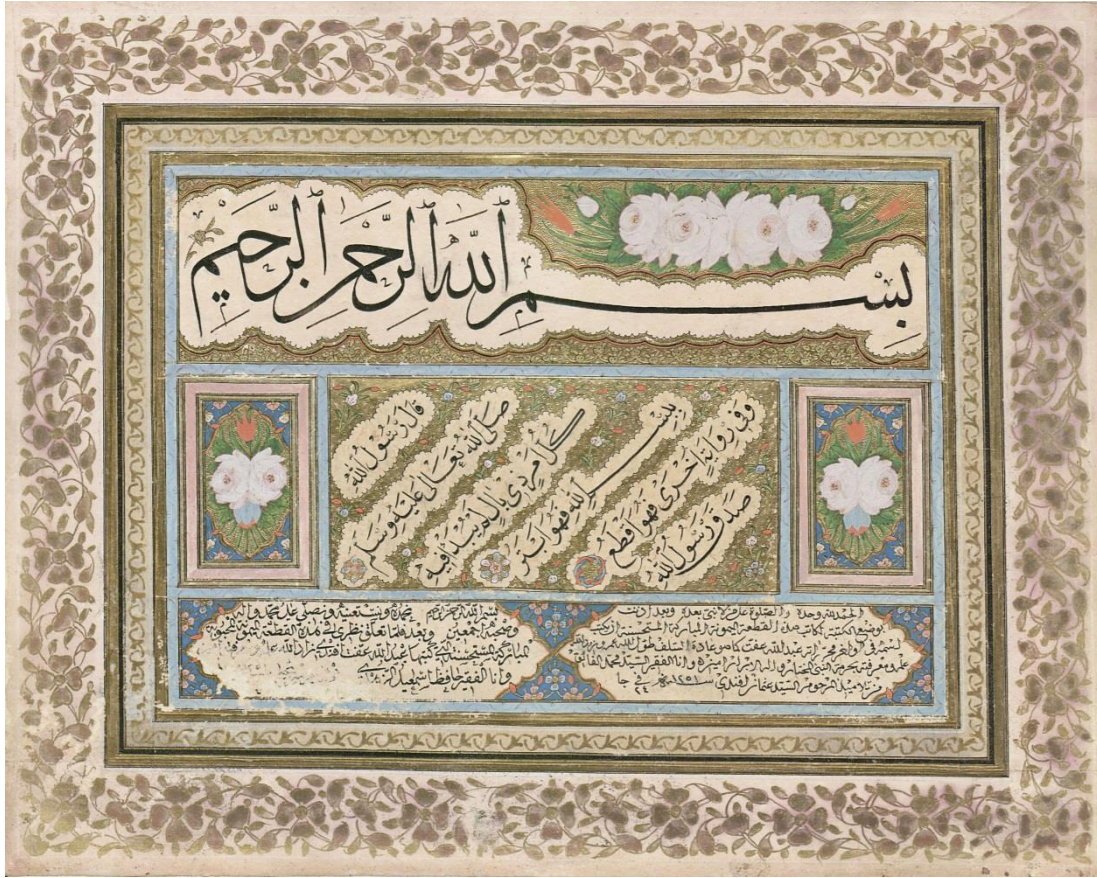
İcazet alan: Mehmed Şefik Bey

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıta

İcazet Metni: “Hamd, levh-i mahfuzu ve kalemi yaratan, insana bilmediğini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam yarattıklarının en hayırlısı, ümmi nebi, efendimiz Muhammed üzerinedir.

Bu mübarek ve kıymetli kıt’adaki yazının altına Mevlana mir Muhammed Şefik’in isminin yazılmasına izin verildi. Allah, onun ömrünü uzun etsin, ilmini ve irfanını arttırsın. Âmin bi hürmeti seyyidi’l-enbiyâ ve’l mürselin. Ben, fakir, Seyyid Hacı Mustafa İzzet. Sene 1251.”

Şekil 97: Abdullah İffet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1251

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 1520

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Faik Efendi, İsmail Zühdi Efendi

İcazet alan: Abdullah İffet Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd, tek olan Allah’a mahsustur. Salat, kendisinden sonra peygamber gelmeyecek olan Muhammed a.s. üzerine olsun. Selefın âdeti olduğu gibi, bu kutlu, mübarek ve güzel kıt’anın yazarı Abdullah İffet’e ketebe koyma ve yazılarının altına ismini yazma izni verdim. Nebiyyi muhtar ve onun seçkin ailesi hürmetine, Allah onun (Abdullah’ın) ömrünü uzun etsin. İlim ve irfanını arttırsın. Ben fakir Seyyid Mehmed Faik merhum Seyyid Osman Efendi’nin talebelerinden. Sene 1251.” (sağda)

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.. O’ndan yardım dileyerek, O’na hamd, Muhammed’e (s.a.v.) ailesine ve ashabına salat ederiz. Bundan sonra, ne zaman ki bakışım, Abdullah İffet Efendi’nin yazdığı bu mahbub, mübarek, güzel kıt’ayla tealluk etti, Allah onun ilmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Ben fakir, hafız İsmail Zühdi. Sene 1251.” (solda)

Şekil 98: Abdullah İffet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1251

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 1519

Eser metni: Hadis-i Şerif, Salavat

İcazet veren: Aziz Mahmud Efendi, Ali Vasfi Efendi

İcazet alan: Abdullah İffet Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd Allah’a mahsustur ve O kuluna kâfidir. Selam seçtiği kulların üzerine olsun. Benim başarım Allah’tandır. Sığınağım yalnız Allah’tır. Bu kıymetli ve mübarek kıt’anın yazarı Abdullah İffet Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Ben Ali Vasfî denmekle ma’ruf olan günahkâr. Sene 1251.” (Sağda)

“Hamd tek olan Allah’a mahsustur. Salat, kendisinden sonra peygamber gelmeyecek olan Muhammed aleyhi selam üzerinedir. Bundan sonra, bu kutlu, mübarek, güzel kıt’anın yazarı Abdullah’a, selefîn âdeti olduğu üzere ketebe koyma ve yazılarının sonuna ismini yazma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlim ve irfanını arttırsın. Seçilmiş Nebi ve onun hayırlı ailesi hürmetine. Âmin. Ben fakir Seyyid Aziz Mahmud. Cennet mekân Abdülhamid Han’ın hanesi muhafızı Mustafa’nın talebelerinden. Sene 1251.” (Solda)

Şekil 99: Mustafa Hilmi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1253

Görselin bulunduğu yer: Portakal Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Rüşdi Efendi, Mustafa Şâkir Efendi

İcazet alan: Mustafa Hilmi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’ın ismi ile Onun ism-i kerimine teymün ederek. Bu kıymetli, değerli, müstahsin, latif ve mübarek kıt’anın yazarı Mustafa Hilmi Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlim ve irfanını arttırsın. Âmin. Ben günahkâr Kur’an hafızı Mustafa Şâkir. Sene 1253.” (Solda)

“Ey insana kalemlle yazı yazmayı ve bilmediklerini öğreten Allah’ım! Bu kıymetli mübarek kıt’anın yazarı Mustafa Hilmi Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Murad eylediği hayırlara ulaşmayı ona kolaylaştırsın. Âmin. Ben onun muallimi ve üstadı Enderun-u Hümayun hocalarından Muhammed Rüşdi. Sene 1253.” (Sağda)

Şekil 100: Mehmed Tevfik Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1254

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: Levhalar-00162

Eser metni: Özlü Söz, Hadis-i Şerif

İcazet veren: İsmail Hakkı Efendi (Solda), Mehmed Mir Halis Efendi (Sağda), Osman Zeki Efendi (Sol altta), Mustafa Râsih Efendi (Sağ altta)

İcazet alan: Mehmed Tevfik Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Ben İbrahim Şevki’nin halifelerinden Seyyid Mustafa Râsih, bu kıymetli kıt’anın yazarı Seyyid Hafız Mehmed Tevfik Efendi’ye ketebe koyma icazeti verdim. Allah onun irfanını arttırsın. İşini kolaylaştırsın. Amin. Bi hürmeti seyyidi’l-mürselin.” (Sağ altta)

“Ben katiplerin en zayıfı Osman Zeki, bu şerefli vesikanın yazarı Seyyid Hafız Mehmed Tevfik Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İrfanını arttırsın. İşini kolaylaştırsın. Amin. Bi hürmeti seyyidi’l-mürselin.” (Sol altta)

“Maşallah la kuvvete illa billah. Bu kıt’anın sahibi Seyyid Hafız Mehmed Tevfik Efendi benden izin istedi. Bende ona izin verdim. Seyyid İsmail Hakkı.” (Solda)

“Bu güzel kıt’anın yazarı Seyyid Hafız Mehmed Tevfik Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ilmini arttırsın. Ve ben Mehmed Mir Halis.” (Sağda)

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 347

Eser metni: Hilye-i Şerif

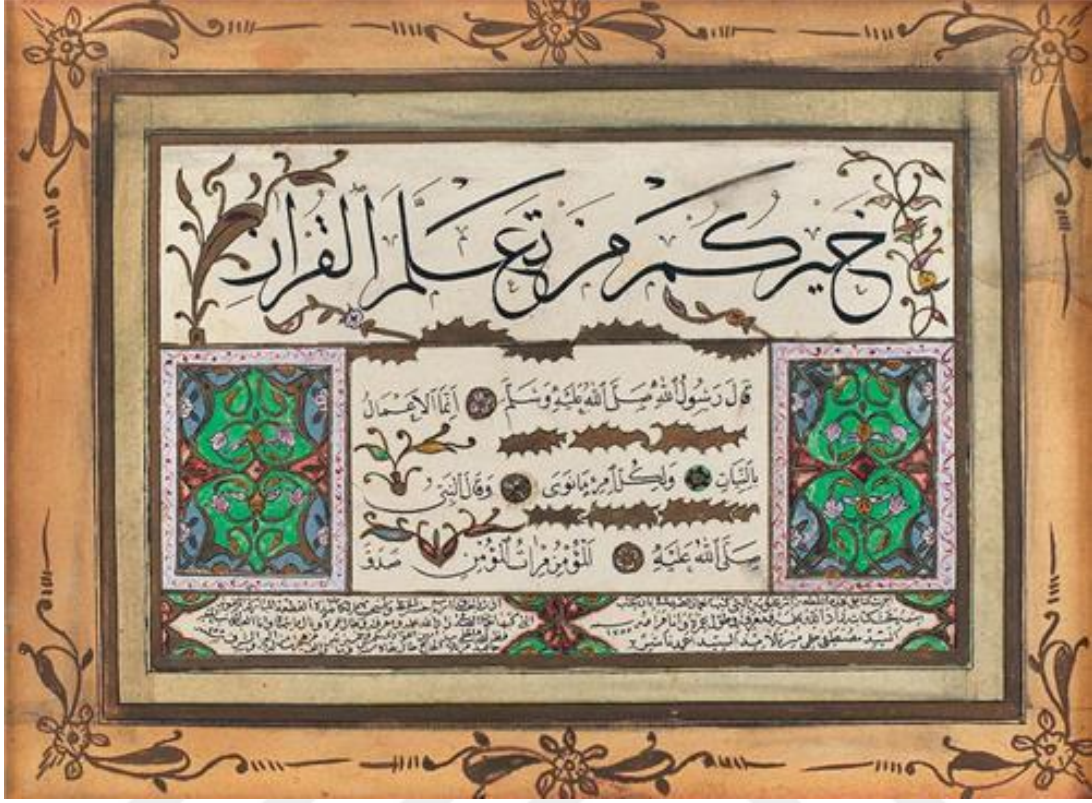
İcazet veren: İbrahim Sıtkı Efendi

İcazet alan: Cevher Ağa

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: “Hamd, ademoğlunu hüsn-i hat ve kalemin nuru ile süsleyen, bütün işlerimizi ilim ve hikmetle takdir ederek bizi başarıya ulaştıran, fazilet ve keremi ile ilmin inceliklerini bize ilham eden Allah’a mahsustur. Salat ve selam levh ve kalem sahibi Efendimiz Muhammed (a.s.)’a, âline ve ashabınadır. Bu mübarek hilye-i şerifin sahibi Sadık ismi ile müsemma, Harem-i Hümayun ağalarından Cevher Ağa. Allah .. kıyamet gününe kadar yaşatsın. Şevketmeâb, kadr-i tensâb, şehinşah-ı zaman Hazreti Abdülmecid Han, Allah onun saltanatını zamanın sonuna kadar ebedi kılsın. Âmin ya müstean. Sonra Allah onun kadrini arttırsın. Ömrünü uzun eylesin. Ben Ali Vasfî’nin (Allah ona bolca rahmet eylesin.) talebelerinden duacı İbrahim Sıtkı. Sene 1255.”

Şekil 102: Numan Sıtkı Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1255

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Hilmi Efendi

İcazet alan: Numan Sıtkı Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 103: Atiye Sultan, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1255

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.322-20

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Râsim Efendi

İcazet alan: Atiye Sultan

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Levhi kalem ile yazana hamd ederek... Yaratılmışların ve ümmetlerin efendisine, ailesine, irfan ve kerem sahibi ashabına salat ederek... Ve ba’dü; ... (Sultan Mahmud ile Sultan Atiye için övgüler)... Atiye Sultan Rahman’ın inayeti ile bu latif kıt’ayı yazdı. Kardeşlerine üstün geldi. Sultanımız onun icazetini bana emretti. Bende “Ya Rabbi, onun şevketli güneşini gelecekte doğu ve batıda parlak eylesin” diyerek onun emrine imtisal ettim. Ve ben duacı kul Seyyid Mehmed Rasim.

Sene saadet ve şeref sahibinin nebevi hicretinin 1255. yılı.”

Şekil 104: Atiye Sultan, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 2, 1255

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.322-18

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ebubekir Şükrî Efendi

İcazet alan: Atiye Sultan

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Levhi kalem ile yazana hamd ederek... Yaratılmışların ve ümmetlerin efendisine, ailesine, irfan ve kerem sahibi ashabına salat ederek... Ve ba’dü; ... (Sultan Mahmud ile Sultan Atiye için övgüler)... Atiye Sultan Rahman’ın inayeti ile bu latif kıt’ayı yazdı. Kardeşlerine üstün geldi. Sultanımız onun icazetini bana emretti. Bende “Ya Rabbi, onun şevketli güneşini gelecekte doğu ve batıda parlak eylesin” diyerek onun emrine imtisal ettim. Ve ben duacı Ebubekir Şükrî. Sene 1255”

Şekil 105: İbrahim Ethem Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1256.

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 3015

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Tufan Avni Efendi, Ahmed Şakir Efendi, Mehmed Kamil Efendi, Ali Kemal Efendi, Seyyid Süleyman Efendi, Mirzâde Hasan Rüşdî Efendi.

İcazet alan: İbrahim Ethem Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd, yarattığı şeylerde dilediği gibi tasarrufta bulunan, dilediğini yaratan Allah’a mahsustur. Salat, müttekilerin dayanağı Muhammed s.a.v. ’e aline ve küffara karşı şiddetli ve sert olan ashabına olsun. Ve ba’dü; Üstâd Mustafâ Kurrâ Efendi’nin (Allah kabrini nurlandırсын.) bana izin verdiği gibi, bende bu değerli kıt’anın yazarı ... aziz evladı İbrahim Ethem Efendi’ye izin verdim. Allah onu muhafaza eylesin. Talep ettiği hayırlarla onu rızıklandırsın. Ve ben Sadık Efendizâde günahkâr Ahmed Şakir . Sene 1256” (Nesih yazının hemen altı)

“Hamd kalem ile yazmayı ve insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam efendilerin ve ümmetlerin Efendisi’ne, aline ve ümmetlerin en hayırlısı olan ashabınadır. Ve ba’dü,

şüphesiz hüsn-ü hat, kalem ve lisanın vasıflandırmaktan (anlatmaktan) aciz kalacağı acip bir kemal ve garip bir sihirdir. Sevgili Peygamber s.a.v. ümmetine şöyle işaret etti: “Kim bismillahirrahmanirrahimi güzel yazarsa cennete girer.” Ne zaman ki, İbrahim Ethem Efendi hat ilmini tahsil için çalıştı, gayret etti, bende yazısının altına ketebe koymasına izin verdim. Allah onun hattını ziyadesiyle güzel eylesin.

İrfanını arttırsın. Âmin. Ben fakir, zayıf kul Seyyid Hafız-ı Kur’an Mirzâde ismi ile ma’ruf Hasan Rüşdi. Sene 1256.” (Alt üçlü)

“Hamd, kalem ile yazmayı ve insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam seyyidi’l-kevneyn ve sekaleyn’e. (Dünya ve ahiretin, insan ve cinlerin efendisi.) Üstadımın bana izin verdiği gibi bende, bu değerli ve kutlu kıt’anın yazarı İbrahim Ethem Efendi’ye izin verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve hilmini arttırsın. Âmin. Ben Ali Raşid Efendi’nin talebelerinden fakir Mehmed Kamil Efendi. (Sağ dikey 1)

“Hamd, kalem ile yazmayı ve insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam Muhammed s.a.v.’e aline ve bütün ashabınadır. Hocamın ve üstadımın bana verdiği gibi bu mübarek, kutlu, değerli kıt’anın yazarı İbrahim Ethem Efendi’ye izin verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve hilmini arttırsın. Âmin. Ve ben Ahmed Şakir’in talebelerinden (Allah onun kabrini nurlandırsın, ondan razı olsun.) fakir, hakir Ali Kemal. Sene 1260.” (Sağ dikey 2)

“Hamd... Tilmizim İbrahim Ethem Efendi’nin yazı ve tahririnin, Allah’ın inayeti ile kemâle ulaştığını, harflerin ve kelimelerin ve satırlamanın incelik ve kurallarını öğrendiğini gördüğüm için Üstadım Mustafa Nazif Efendi’nin bana izin verdiği gibi bende ona yazısının altına ismini koyma izni verdim. Ben Seyyid Mehmed Tufan Avni. Allah onu affetsin. Sene 1262.” (Sol dikey 1)

“Bu değerli, matbu, makbul, kıt’anın yazarı İbrahim Ethem Efendi’ye kalem koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve hilmini arttırsın. Rızıklandırsın. Onu fazılardan eylesin. Ve ben fakir, hakir Seyyid Süleyman... Allah onu bağışlasın. Sene 1262.” (Sol dikey 2)

Şekil 106: Mehmed Sezai Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1256

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hz. Ali'nin sözü

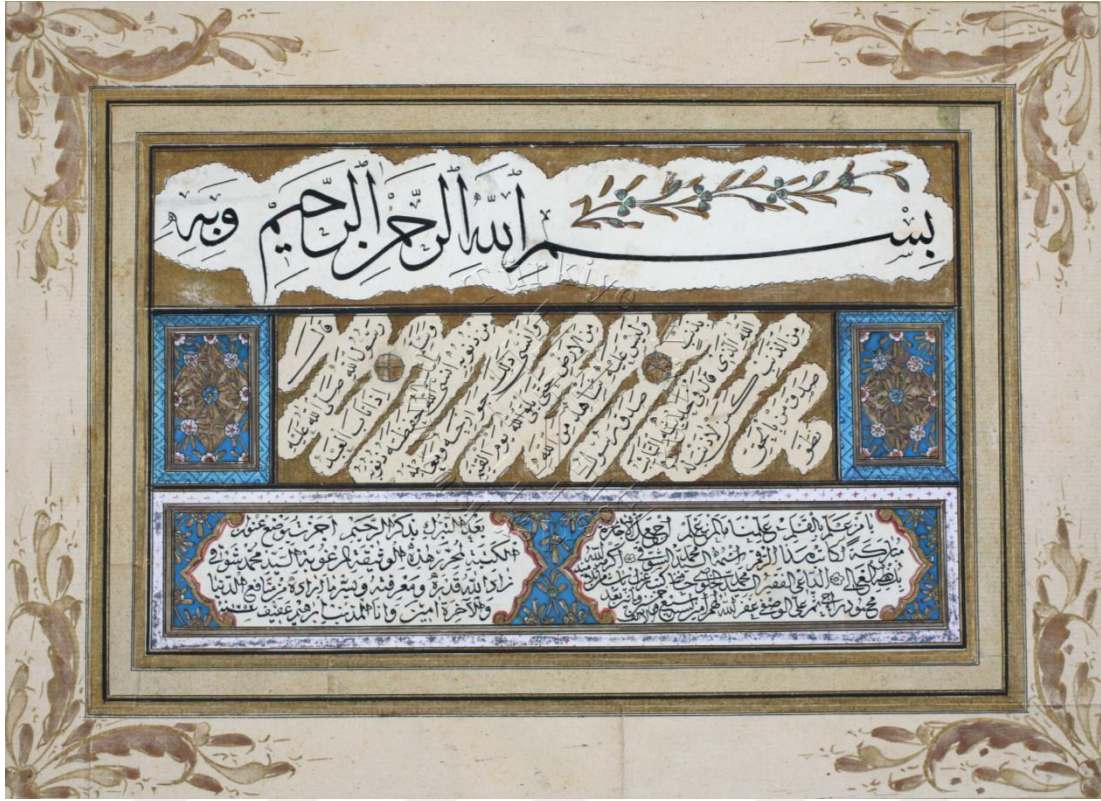
İcazet veren: Ali Hamdi Efendi, Mehmed Murad Efendi

İcazet alan: Mehmed Sezai Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 107: Şevki Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1257

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: Levhalar-00186

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Hulusi, İbrahim Afif Efendi

İcazet alan: Şevki Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “ Rahim olan Allah’ı anarak bereketlendikten sonra, Ben günahkar İbrahim Afif olarak, bu kıymetli vesikanın muharriri Seyyid Muhammed Şevki’ye unvan ketebeşi koyma icazeti verdim.

Allah onun kadrini ve marifetini yüceltsin, arttırsın. Dünya ve ahiret nimetlerinden olan muradını kolaylaştırsın. Amin. Sene 1257” (Solda)

“Ey kalemle yazı yazmayı öğreten Allah’ım, bize bilmediklerimizi öğret.Bu icazeti bu yazıyı yazan Mehmed Şevki için bereketli kıl. Allah yüce lutfu ile ona ikramda bulundu. Mahmud Raci’nin ile Ali Vasfi’nin talebelesi, Ragıb Paşa katibi günahkar Hafız Mehmed Hulusi.” (Sağda)

Şekil 108: Şevki Efendi, sülüs-nesih icazetname 2, kıt'a, 1257

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: Levhalar-00187

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Muhammed Zihni Efendi, Hamdi Efendi

İcazet alan: Şevki Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Ben günahkar Seyyid Hafız Muhammed Zihni olarak, (Allah onun günahlarını bağışlasın.) bu kıymetli ve latif kıt’ayı yazan Seyyid Muhammed Şevki Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırıp, muradını kolaylaştırsın. Amin.” (Sağda)

“Ben Merhum Filibeli Muhammed’in talebelerinden, günahkar Seyyid Hamdi, bu mübarek ve kutlu kıt’ayı yazan Seyyid Mehmed Şevki’ye ketbe koyma izni verdim. Allah’ın yardımı onun üzerine olsun.” (Solda)

Şekil 109: Mehmed Fehmi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1258

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter Numarası: 4548

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Hüseyin Zahidî Efendi, Hasan Aşıkî Efendi, Hüseyin Hamdi Efendi, İbrahim Ethem Efendi

İcazet alan: Mehmed Fehmi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu kutlu ve değerli kıt’ayı resmeden Seyyid Muhammed Fehmi’ye resmettiği yazının altına ismini yazma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. Fazlını arttırsın. Ben fakir Hasan Aşıkî. Sene 1258.” (Sağ altta)

“Bu değerli ve mübarek kıt’anın yazarı Seyyid Mehmed Fehmi’ye yazısının altına ismini yazma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İrfanını arttırsın. Fakir Hüseyin Zahidî. (Sol altta)

“Bu kıymetli kıt’anın yazarı Seyyid Mehmed Fehmi’ye icazet verdim. Ben günahkâr Hacı Hüseyin Hamdi.” (Sağda)

“Okunmuyor.” (Solda)

Şekil 110: Hasan Vehbi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1258

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

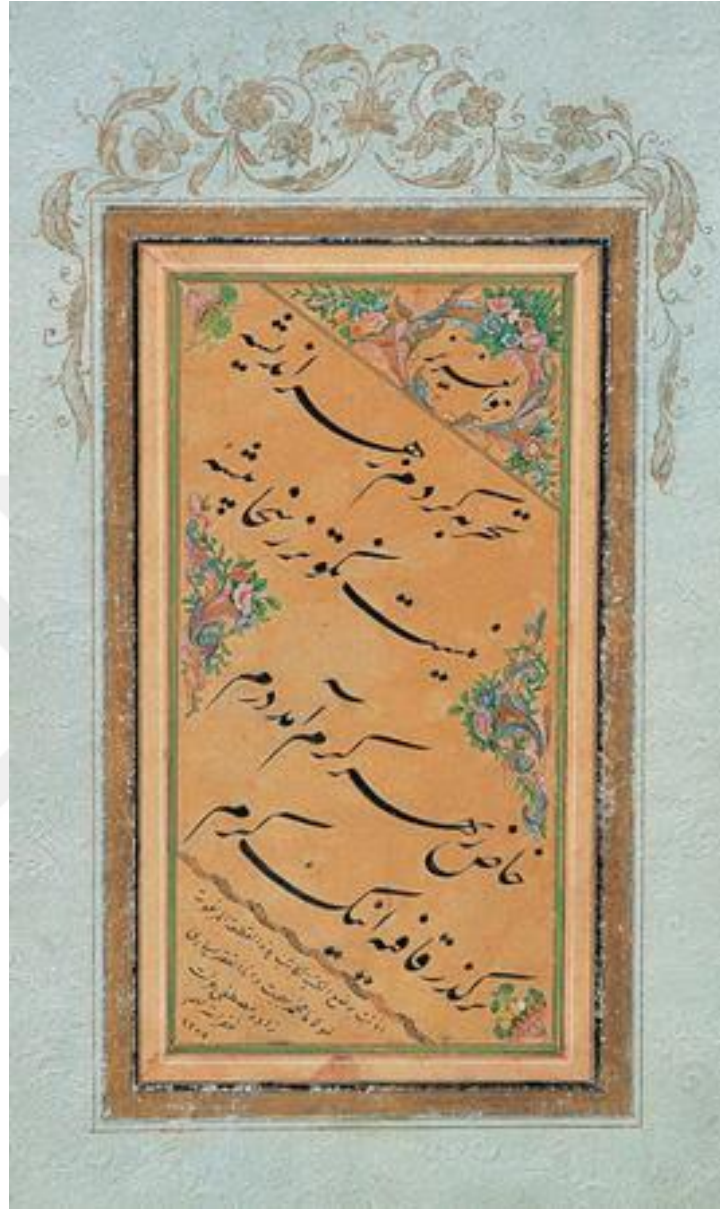
İcazet veren: Kâtipzâde Halil Rüşdî Efendi

İcazet alan: Hasan Vehbi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 111: Mehmed Behçet Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1258

Görselin bulunduğu yer: Portakal Müzayede Kataloğu

Eser metni: Farsça

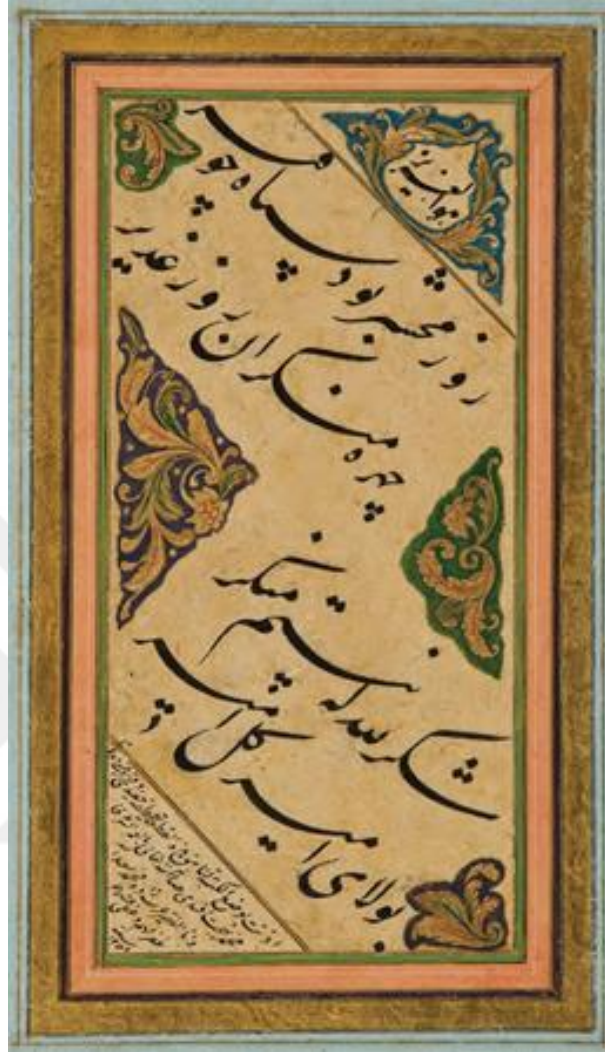
İcazet veren: Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

İcazet alan: Mehmed Behçet Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 112: Mehmed Behçet Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a 2, 1258

Görselin bulunduğu yer: Portakal Müzayede Kataloğu

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Arapzâde Mehmed Sadullah Efendi

İcazet alan: Mehmed Behçet Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 113: Mehmed Behçet Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a 3, 1258

Görselin bulunduğu yer: Portakal Müzayede Kataloğu

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Yağlıkızâde Abdülkadir Efendi

İcazet alan: Mehmed Behçet Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 114: Sultan Abdülmecid, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1259

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.322-21

Eser metni: Dua, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Kazasker Mustafa İzzet Efendi

İcazet alan: Sultan Abdülmecid

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Levhi kalem ile yazana hamd ederek... Salat, yaratılmışların ve ümmetlerin efendisine, kerem ve irfan sahibi ailesine olsun. Ve ba'dü, düsturu'l âzam, ulu hakan, adalet ile iyilik sancağını yükselten, karanlık, zulüm ve düşmanlığı yok eden, İslam memleketlerinin maliki, Osmanlı saltanatının varisi, Rabbani dinin temellerini döşeyen yayan, devleti sultanın binalarının müessisi, Haremeyni Şerifeyn'in hâdimi, Sultan oğlu sultan Mevlana Abdülmecid Han ne zaman benden izin istedi. -Allah'ım senin dinini desteklediği gibi sende onu destekle... Amin- Âli iradesine imtisal ederek bende ona icazet verdim.”

Şekil 115: Ahmed Necib Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1259

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: Levhalar-00121

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Abdullah Vasfi Efendi, Çörekçizâde Ahmed Nüzhed Efendi

İcazet alan: Ahmed Necib Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Kendisine sığınılanın ismi ile.. Bu değerli, müstesnâ kıt'anın yazarı mir Ahmed Necib. Allah onu gayb hazinelerinden (ummadığı) şekilde rızıklandırsın. Allah'ım onun hattını kutlu ve bereketli kıl. Âmin. Ben zayıf kul Çörekçizâde ismi ile ma'ruf Seyyid Ahmet Nüzhed. 1259.” (Sağda)

“Bismihi sübhanehü ve nes'elühü gufranehü ..Bu mübarek kıt'anın ... Seyyid mir Ahmed Necib Efendi'ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü, ilmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Ben Üsküdar Debbağlar mahalle camii imamı günahkâr Seyyid Abdullah Vasfi. Sene 1259.” (Solda)

Şekil 116: Mehmed Câvid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1260

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4516

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa İzzet Efendi, Bilinmiyor

İcazet alan: Mehmed Câvid Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Kadir olan Allah’ın zikri ile bereketlenerek, O’nun adıyla.. Bu kıymetli, matbu, müstahsin kıt’anın yazarı Mehmed Cavid Efendi’ye yazısının altına ismini yazma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Allah Teala onu temenni ettiği şeylere nail etsin. Amin.

Bi hürmeti seyyidi’l-enbiya ve’l-mürselin. Ve ben Allah’ın nimetlerine, habibi Muhammed’in s.av. şefaatine muhtaç... mirac Hz. Halid el-Ensârî Camii hatibi, Hacı Seyyid Mustafa İzzet. İzzet ve şeref sahibinin hicretinin 1260 senesinde.” (Solda)

“Okunamadı.” (sağda)

Şekil 117: Mehmed Tevfik Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1261

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4280

Eser metni: Besmele, Hadisi Şerif

İcazet veren: Mehmed Rüşdi Efendi,

İcazet alan: Mehmed Tevfik Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih kıt'a

İcazet metni: “Allah’ın ismi ile ism-i celiline teyemmün ederek. Bu mübarek, latif kıt’anın yazarı, Hafızı’l-Kur’an Seyyid Mehmed Tevfik Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allahım onun ömrünü uzun eyle, ilmini ve irfanını arttır. Âmin. Ben onun muallimi, Saray-ı Hümâyun hocalarından üstâd Hacı Mehmed Rüşdi. Sene 1261.” (Sağda)

“Bu değerli, mübarek kıt’anın yazarı Hafızı’l-Kur’an Seyyid Mehmed Tevfik Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Ben günahkâr Saray-ı Hümâyun hocalarından Mehmed Rüşdi’nin oğlu Ali Rasim. 1261” (Solda)

Şekil 118: Mehmed Süleyman Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1261

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4283

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ahmed Şevki Efendi, Ali Rasim Efendi

İcazet alan: Mehmed Süleyman Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’ım bu icazeti, bu kıt’anın sahibi Seyyid Mehmed Süleyman Efendi için bereketli kıl. Allah ömrünü uzun etsin, ilmini arttırsın. Âmin. Ve ben duacı Saray-ı Hümayûn hocası Hacı Mehmed Rüşdi’nin talebelerinden Ahmed Şevki.” (Sağda)

“Bu değerli ve mübarek kıt’anın yazarı Seyyid Mehmed Süleyman Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin, ilmini ve irfanını arttırsın, muradına nail eylesin. Âmin. Ve ben günahkâr Saray-ı Hümayûn hocalarından Mehmed Rüştü’nün oğlu Ali Râsim. Sene 1231” (Solda)

Şekil 119: Ahmed Nâsîh Efendi, muhakkak- sülüs- nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1262

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Kütüphanesi

Envanter numarası: G.Y. 348

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: İbrahim Rüşdî Efendi

İcazet alan: Ahmed Nâsîh Efendi

İcazetname türü: Muhakkak- Sülüs -Nesih Hilye

İcazet metni: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla... Hamd, levh-i ve kalemi yaratan, insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Efendimiz Muhammed (s.a.v.) ile onun mükerrem, muazzam ailesi ve ashabına salat ve selam olsun. Şanı aziz olan Allah Teala “O, yaratılıştta dilediğini arttırır. (Dilediğine fazlaca verir.)” buyurdu. Nebi s.a.v. “ Hüsni-ü hat...” buyurdu. Ve ba’dü, bu mübarek hilye-i şerifin yazarı kabiliyeti sebebiyle icazete hak kazanmış olduğu için Ahmed Nasih’e yazdığı yazıların altına ismini yazması için icazet verdim. Allah irfanını arttırsın ve muradına nail eylesin. Ben onun üstâdı, merhum ve mağfur, Damad-ı Afîfî olarak tanınan (İbrahim Afîfî’nin damadı olması sebebiyle) Osman’ın talebesi olan Mehmed Hamdi’nin talebelerinden Hacı İbrahim Rüşdi. Allah onları bağışlasın. Âmin. Ya Rabbe’l âlemin. 1262”

Şekil 120: Mehmed Şakir Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1262

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4279

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Hüseyin Vehbi Efendi, Mehmed Raşid El-Eyyübî

İcazet alan: Mehmed Şakir (Recai) Efendi

İcazetname türü: Sülüs –Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla... Hamd, levh-i ve kalemi yaratan, insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam ümmi Nebi Muhammed a.s.’a, fazilet sahibi âline ve ashabınadır. Ve ba’dü (bundan sonra), bu mübarek, kutlu, latif kıt’anın yazarı mahdumu eribi-erid ve asilen nesib, Eski Tophane-i Âmire müşiri, es-sard eş-şehid Seyyid Ali Rıza’nın torunu mir Seyyid Mehmed Şakir (Recai Efendi)’ye ketebe koyma izni verdim. Allah’ım bu icazeti sahibi için mübarek ve uğurlu eyle. Babasının ruhunu mesrur ve ferah eyle. Ben onun muallimi günahkâr Seyyid Hafız Hüseyin Vehbi. 1262” (Sağda)

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla... Hamd, levh-i ve kalemi yaratan, insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam ümmi Nebi Muhammed a.s.’a, fazilet sahibi âline ve ashabınadır. Ve ba’dü (bundan sonra), bu mübarek, kutlu, latif kıt’anın yazarı mahdumu eribi-erid ve asilen nesib, Eski Tophane-i Âmire müşiri, es-sard eş-şehid Seyyid Ali Rıza’nın torunu mir Seyyid Mehmed Şakir (Recai Efendi)’ye ketebe koyma izni verdim. Allah’ım bu icazeti sahibi için mübarek ve uğurlu eyle. Babasının ruhunu mesrur ve ferah eyle. Ben günahkâr Seyyid Hafız Mehmed Raşid El-Eyyübî. 1262” (Solda)

Şekil 121: Salih Vehbi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1262

Görselin bulunduğu yer: Bali Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Ayet-i Kerime

İcazet veren: Hüseyin Şükrî Efendi, Mehmed Rüşdî Efendi

İcazet alan: Salih Vehbi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 122: Mehmed İlmî Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1262

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Abdülkadir Efendi, Abdullah Vehhab Efendi

İcazet alan: Mehmed İlmî Efendi

İcazetname türü: Mâil Tâ'lik Kıt'a

İcazet metni:

Şekil 123: Ahmed Hamdi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1264

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4285

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Şefik Bey

İcazet alan: Abdullah Hamdi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’a hamd, Nebisine ve onun ailesine ve ashabına salat ederek... Bu değerli kıt'anın yazarı Mızıkâ-ı Hümayûn ... Abdullah Hamdi'ye yazısının altına ismini yazma icazeti verdim. Allah iki dünyada da aziz etsin. Âmin. Ben zamanın sultanının ikinci imamı olarak ma'ruf Hacı Seyyid Mustafa İzzet'in talebelerinden fakir Seyyid Mehmed Şefik. 1264”

Şekil 124: Mehmed Sadık Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1265

Görselin bulunduğu yer: Bali Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

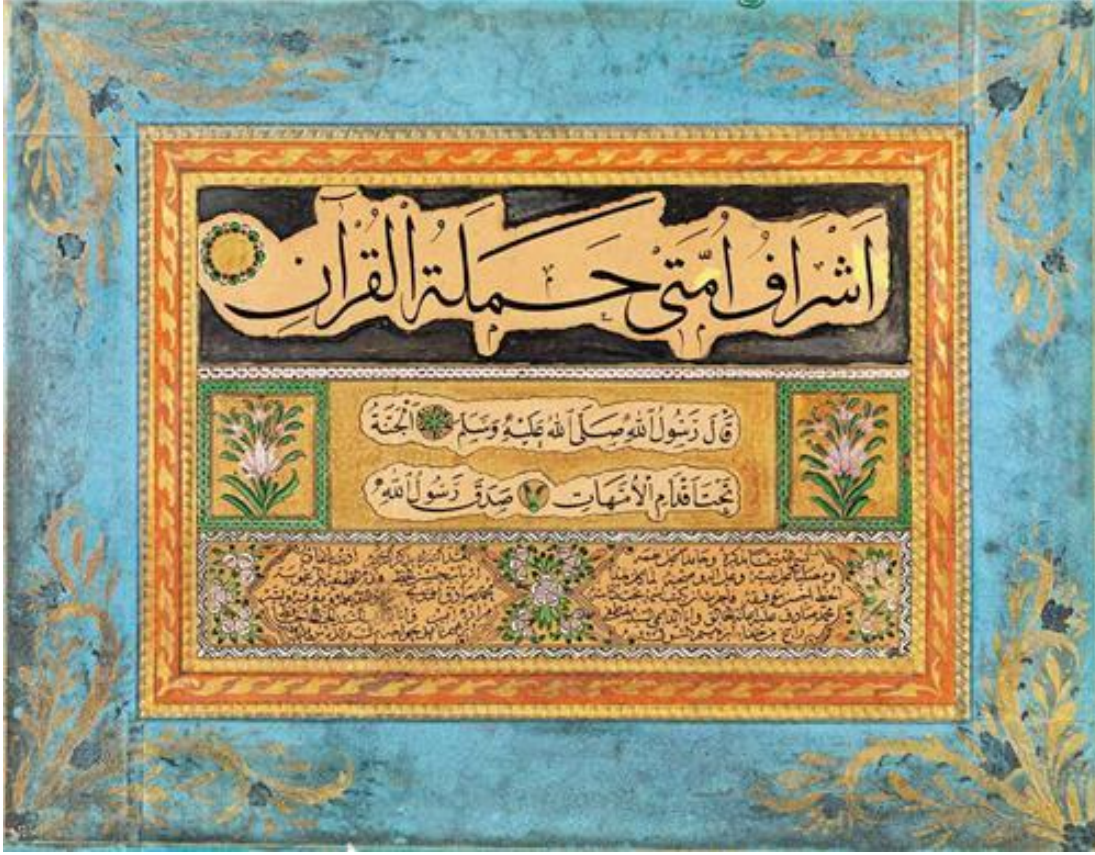
İcazet veren: İbrahim Sıtkı Efendi, Halil Şevki Efendi

İcazet alan: Mehmed Sadık Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih İcazetnamesi

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 125: Mehmed Sadık Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 2, 1265

Görselin bulunduğu yer: Bali Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Râsih Efendi, İbrahim Namık Efendi

İcazet alan: Mehmed Sadık Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 126: Ahmed Fahreddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1266

Görselin bulunduğu yer: Portakal Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

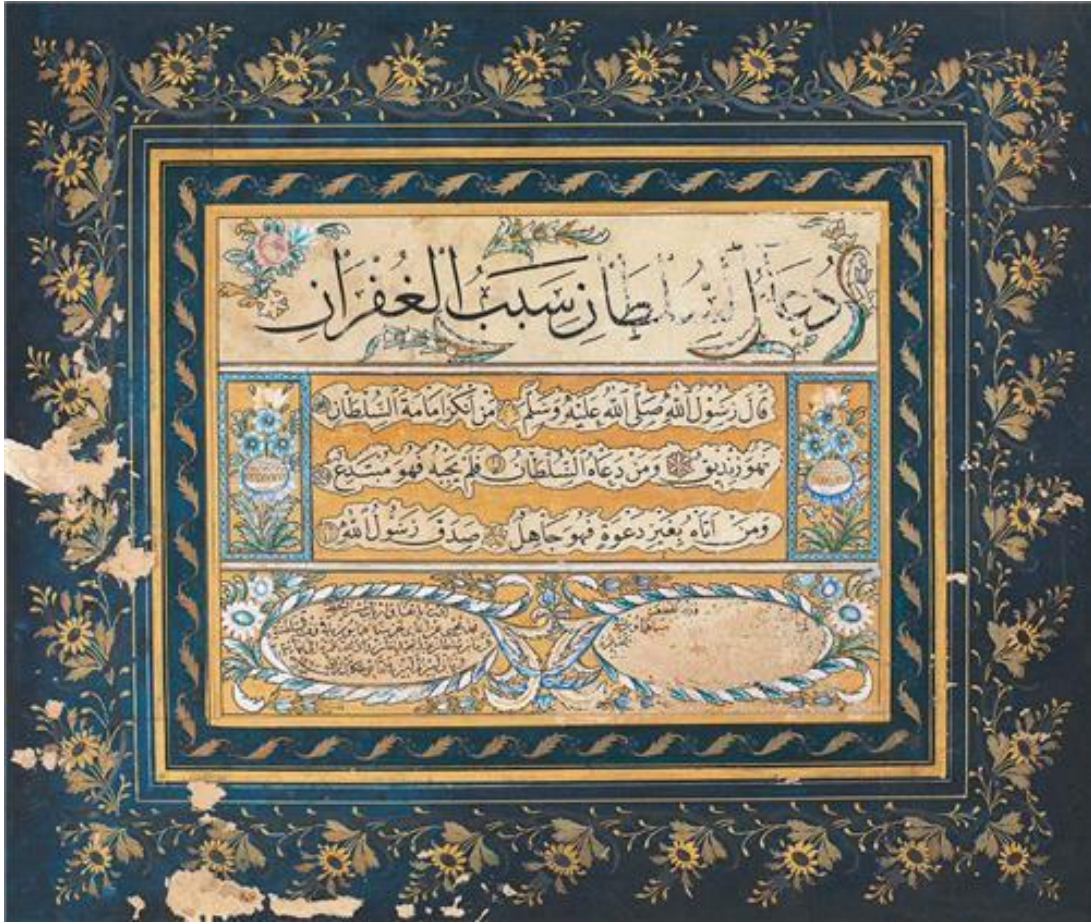
İcazet veren: Mustafa Hilmi Efendi, İbrahim Rüşdi Efendi

İcazet alan: Ahmed Fahreddin Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 127: Mehmed Muhyî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1267

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Katalogu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Hakkakzâde Mustafa Hilmi Efendi

İcazet alan: Mehmed Muhyî Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 128: Yahya Rakım Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1269

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: Levhalar-00364

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Rasih Efendi, Abdürrahim Hilmi Efendi

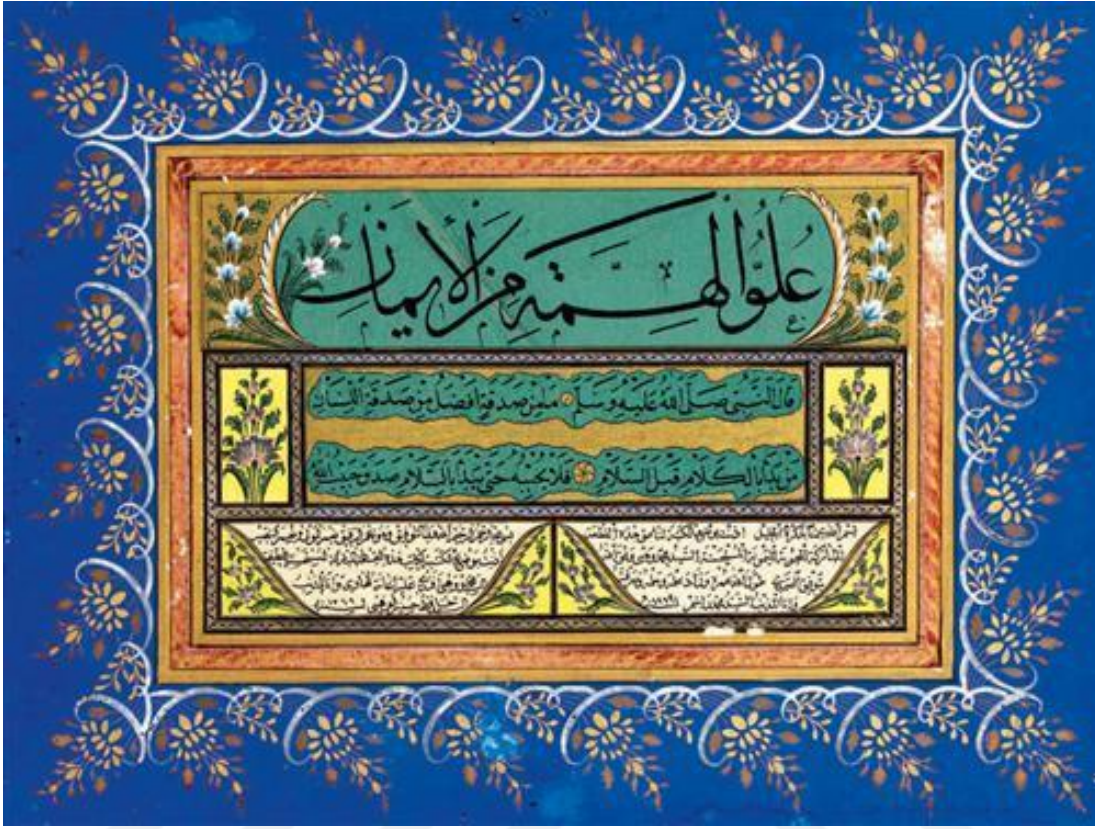
İcazet alan: Yahya Rakım Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’ın ismi ile... O’nun zikrine teyemmünen, nimetlerine hamd ederek, Nebi’sine, onun âline ve ashabına salat ederek... Bu hattın başarılı şekilde en güzele ulaşması sebebiyle Yahya Rakım Efendi’ye yazısının altına ismini yazma icazeti verdim. Allah’ın yardımı daima onun üzerinde olsun. Ben duacı Seyyid Mustafa Rasih. Sene 1269.”

“...Yahya Rakım Efendi... Allah ömrünü uzun eylesin. İrfanını arttırsın. Maksuduna nail eylesin. Âmin. Bi hürmet-i seyyidi'l-Enbiya vel mürselin. Ve ben günahkâr Seyyid Abdurrahman Hilmi. Sene 1269.”

Şekil 129: Mehmed Vehbi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1269

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

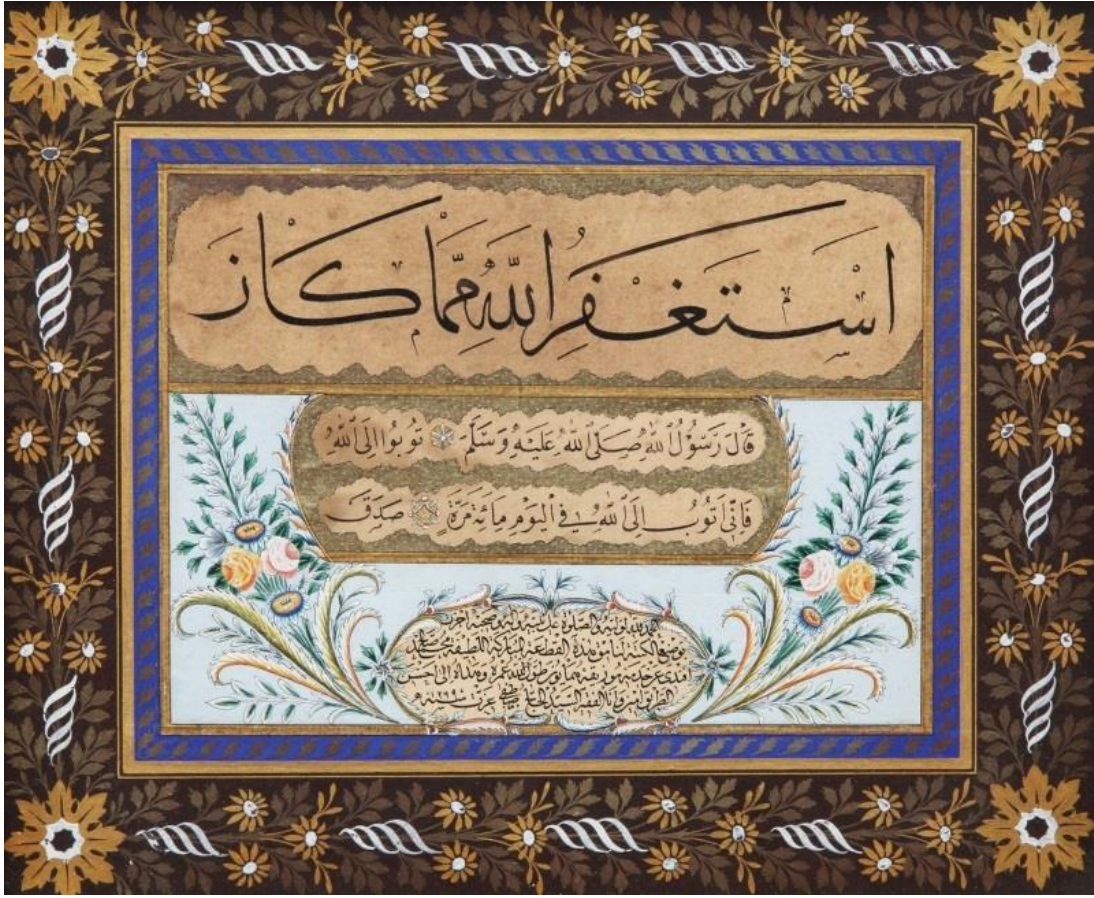
İcazet veren: Mehmed Rasim Efendi, Hüseyin Vehbi Efendi

İcazet alan: Mehmed Vehbi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 130: Mehmed Salih Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1269

Görselin bulunduğu yer: Artam Antik A.Ş. Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Kazasker Mustafa İzzet Efendi

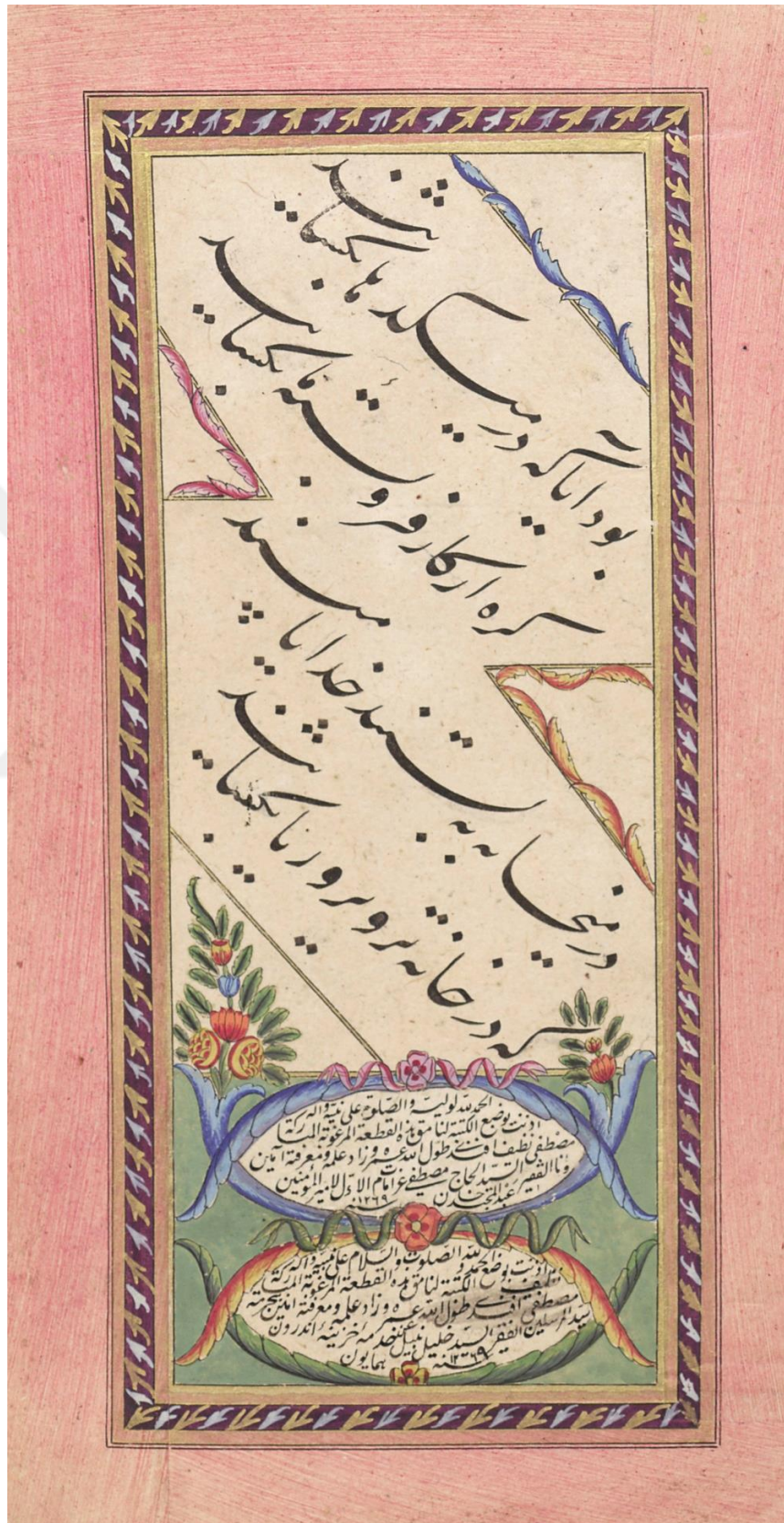
İcazet alan: Mehmed Salih Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bütün hamdler Allah’a mahsustur. Salat O’nun nebisine, âline ve ashabına olsun. Bu mübarek ve latif kıssanın yazarı Mızıka-ı Hümayûn hâmilelerinden Mehmed Salih Efendi’ye ketebe koyma icazeti verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. Onu en güzel yola ulaştırsın. Âmin ve ben fakir Seyyid Hacı Mustafa İzzet. Sene 1269.”

Şekil 131: Mustafa Nazif Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1269

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.321-116

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Halil Nebil Efendi

İcazet alan: Mustafa Nazif Efendi

İcazetname türü: Tâ'lik Mâil Kıt'a

İcazet metni: “Hamd Allah’a mahsustur. Salat O’nun Nebisine ve Nebi’nin ailesinedir. Bu değerli ve mübarek kıt’anın yazarı Mustafa Nazif Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun eylesin. İlmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Ve ben Emirü’l Mü’mimin’in birinci imamı (İmam-ı Evvel) fakir Seyyid Hacı Mustafa İzzet 1269.”

“Hamd Allah’a mahsustur. Salat ve selam O’nun Nebi’si ve ailesi üzerinedir. Bu değerli ve mübarek kıt’anın yazarı Mustafa Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İlmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Bi hürmeti seyyidi’l mürselin. Hazine-i Enderun –u Hümayun görevlilerinden fakir Seyyid Halil Nebil. 1269”

Şekil 132: Mustafa Celâleddîn Bey, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1270

Bulunduğu yer: Sakıp Sabancı Müzesi

Envanter numarası: 110-0597

Eser metni: Şiir Mısrası, Hadis-i Şerif

İcazet verenler: Abdullah Zühdi Efendi, Manısalı Ali Rıza

İcazet alan: Mir Mustafa Celâleddîn

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Yapılan hamde fazlasıyla karşılık veren Allah’a hamdeder, hamd sancağının sahibi Hz. Muhammed (a.s.)’a şükür ve hamd ile muttasıf olan ailesine ve ashabına salât ve selâm ederim. Temîm ed-Dârî sülalesinden bizzat ve şahsen Abdullah Zühdi Efendi olarak ben, –Allah kadirlerini yüceltsin, şereflerine şeref katsın– Eyüp Sabri Paşa’nın oğlu Mir Mustafa Celâleddîn Beyefendi’ye kâtiplerin vaadiyle bu mübarek ve değerli yazısıyla [bu hat için] icazet verdim.” (Sağda)

“Dost ve yâren olan Allah’a hamd, elçisi Hz. Muhammed Mustafa aleyhisselama, ailesine ve ashabına salât ve selâm ederim. Peygamberler serveri Hz. Muhammed Mustafa hürmetine, Hocası Fakir Manısalı Ali Rıza olarak ben 1270 senesinde, bu mübarek ve değerli hattı yazan Eyüp Sabri Paşa’nın oğlu Mustafa Celâleddîn Beyefendi’ye –Allah murad ettikleri işlerde kolaylıklar ihsan etsin– kâtiplerin vaadiyle icazet verdim.” (Solda)⁴⁰

⁴⁰ Bkz. digitalssm.org

Şekil 133: İbrahim Hilmi Bey, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1270

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4277

Eser metni: Besmele, Dua

İcazet veren: İbrahim Zühdi Efendi, Mehmed Zekai Efendi

İcazet alan: İbrahim Hilmi Bey

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd, levhi ve kalemi yaratan, insana bilmediği şeyleri öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam Muhammed s.a.v.’e, âline ve ashabınadır. Bu değerli kıt’anın yazarı İbrahim Hilmi Bey Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü ve irfanını arttırsın. Üstat fakir Hafız İbrahim Zühdi. Sene 1270” (Sağda)

“Allah-ü Teala’ya i’tisam ederek, Nebisi Muhammed s.a.v.’e ve bütün âline salat ederek... Ve ba’dü; bu latif kıt’anın yazarı İbrahim Hilmi Bey’e ketebe koyma icazeti verdim. Allah muvaffak eylesin. Hâdi olan Allah’ın tevfiği üzerine olsun. Âmin. Ben Hafız İbrahim Zühdi Efendi’nin talebelerinden günahkâr Hafız Mehmed Zekai. Allah onlara mağfiret eylesin.” (Solda)

Şekil 134: Mehmed Lütî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1272

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4660

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Üsküdarî Abdullah Vasfî Efendi, Ali Ulvî Efendi

İcazet alan: Mehmed Lütî Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’a hamd, Nebî’sine ve onun âline, ashabına salat ederek... Ve ba’dü, bu değerli kıt’anın yazarı Mir Seyyid Mehmed Lütî Vasfî’ye ketebe koyma icazeti verdim. Allah kemâlini arttırsın, istediklerine nail eylesin. Ve ben Ömer Zühdi’nin talebelerinden fakir Seyyid Ali Ulvi. Allah onu ve bütün mü’minleri bağışlasın. Âmin. 1272 19 Receb.”

“Hamd, keremi ve inayeti ile insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam Efendimiz Muhammed s.a.v.’e âline ve ashabına olsun. Ve ba’dü, bu değerli ve mübarek kıt’anın yazarı Lütî Efendi’ye ... ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Ben günahkâr Seyyid Abdullah Vasfî Üsküdârî. 1272 19 Receb.”

Şekil 135: Ali Vasfi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 1, kıt'a 2, 1273

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni 1: Besmele, Hadis-i Şerif

Eser metni 2: Özlü Söz, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ahmed Şevki Efendi, Mehmed Rüşdi Efendi

İcazet alan: Ali Vasfi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 136: Abdülkadir Şükrî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1274

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4556

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ali Râsim Efendi, Mehmed Şükrî Efendi

İcazet alan: Abdülkadir Şükrî Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’ın adı ile... zikr-i celiline teyemmün ederek. Bu değerli, mübarek, latif kıt’anın yazarı Seyyid Abdülkadir Şükrî Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İlmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Ben onun muallimi fakir Seyyid Mehmed Şükrî. Sene 74.”

“Teyemmün ederek ve nimetine şükrederek, habibine salat ederek Allah’ın ismini yazdım. Ve ba’dü, bu değerli ve mübarek kıt’anın yazarı Seyyid Abdülkadir Şükrî Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Ben günahkâr Mekteb-i Maarif ... hocası Ali Rasim Hocaâde. Sene 1274”

Şekil 137: Ahmed Şerâfeddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1274

Görselin bulunduğu yer: Artam Antik A.Ş. Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ahmed Hamdi Efendi, Mehmed Salih el-Hulusi

İcazet alan: Ahmed Şerâfeddin Efendi

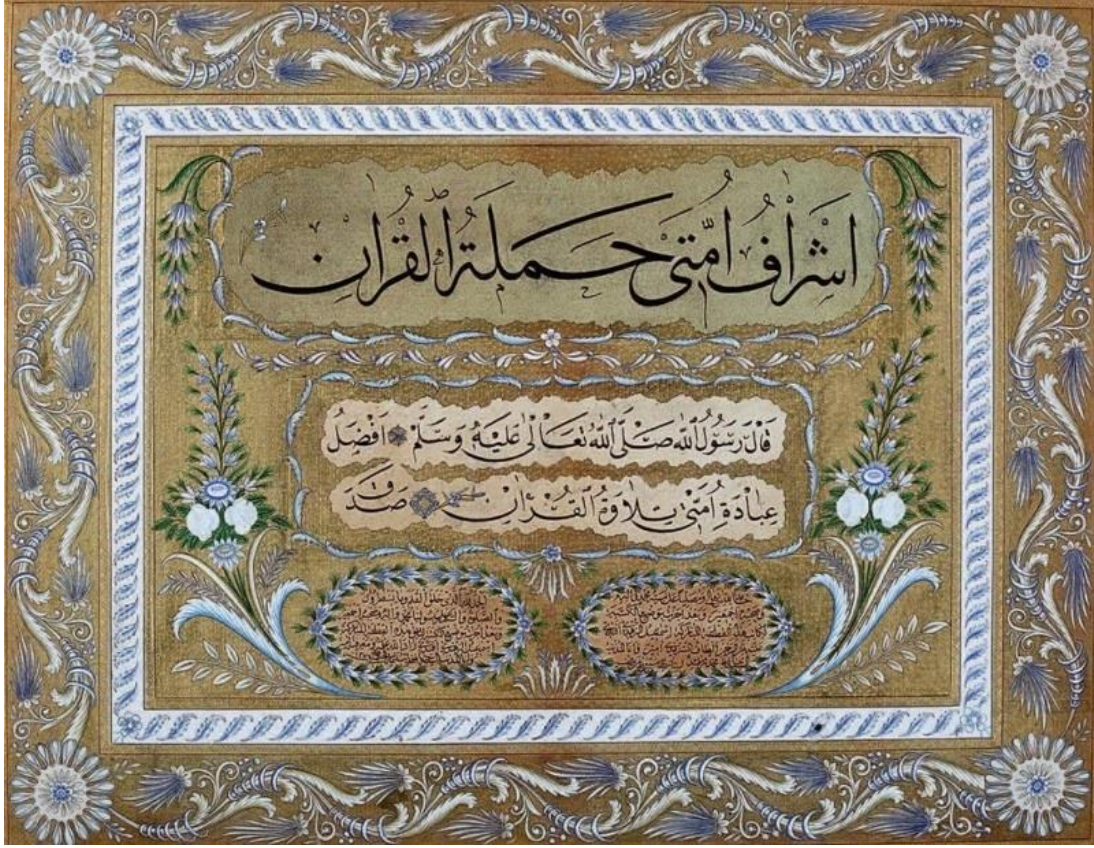
İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd, Levh’i ve kalemi yaratan, insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur.

Salat ve selam Efendimiz Muhammed’e ve ümmetlerin en hayırlısı olan âline olsun. Bu latif ve mübarek kıt’anın yazarı Ahmed Şerâfeddin Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İlmini ve irfanını arttırsın. Muradına nail eylesin. Âmin. Fakir üstad Ahmed Hamdi. Sene 1274.” (Sağda)

“Bu mübarek ve güzel kıt’anın sahibi Ahmed Şerâfeddin Efendi bizim meclisimizde istihkak zahir oldu. Bende ona teberruk ve imza koyma icazeti verdim. Allah’ın tevfiyatı üzerine olsun. Ben fakir hafız-ı kurrâ Seyyid Mehmed Salih Hulûsi el-yesârî, Abdurrahman Hilmi talebelerinden. Sene 1274.” (Solda)

Şekil 138: İsmail Zühdi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1274

Görselin bulunduğu yer: Artam Antik A.Ş. Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Râşid Efendi, Süleyman Hikmetî Efendi

İcazet alan: İsmail Zühdi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 139: Salih Selahaddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1275

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Râsih Efendi, İbrahim Namık Efendi

İcazet alan: Salih Selahaddin Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 140: Mehmed İsmet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1275

Görselin bulunduğu yer: Artam Antik A.Ş. Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Osman Rüşdî Efendi, Eyüp Arif Efendi

İcazet alan: Mehmed İsmet Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 141: Hüseyin Hüsnî Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1275

Görselin bulunduğu yer: Özbilenler Müzayede Kataloğu

Eser metni: Kaside

İcazet veren: Osman Rüşdî Efendi, Mehmed Sivâsî Efendi

İcazet alan: Hüseyin Hüsnî Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’a hamd, Nebi’sine salat ettikten sonra mü’minlerin imamı Muhiddin Münir...

Bu değerli kıt’anın yazarı Hüseyin Hüsnî Efendi’ye yazılarının altına ismini yazma izni verdim. Mühendishane-i ... Sultaniyye şakirtlerinden. Allah onu kıymet gününe kadar mamur kılsın. Âmin... Hocası fakir Seyyid Osman Rüşdî. Sene 1275.” (Sağda)

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adı ile... Ey kalemle yazmayı ve bize bilmediklerimizi öğreten Rabb’im. Bu yazının kâtibi Hüseyin Hüsnî Efendi’ye bu icazeti bereketli kıl. Allah ömrünü uzun eylesin. İlmini, irfanını ve kemalini arttırsın. Âmin... Ve ben fakir Seyyid Mahmud Sivasî. Allah onları bağlasın.” (Solda)

Şekil 142: Osman Akif Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1276

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4281

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Asım Efendi, Süleyman Sabri Efendi, Osman Nuri Efendi

İcazet alan: Osman Akif Efendi

İcazet metni: “Bu mübarek ve değerli ve makbul kıt'anın yazarı Osman Akif'e izin verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. Ben hakir Seyyid Süleyman Sabri.” (Solda)

“Bu mübarek kıt'anın yazarı Seyyid Osman Akif'e ketebe tahriri için izin verdim. Allah'ım onun ömrünü uzun eyle. İlmini ve irfanını arttır. Ve ben fakir, hakir Seyyid Mustafa Asım. 1276” (Orta)

“Bu mübarek, değerli ve makbul kıt'anın yazarı Seyyid Osman Akif'e izin verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. Ben hakir Seyyid Osman Nuri. 1276” (Sağda)

Şekil 143: Mustafa Sabri Bey, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1276

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

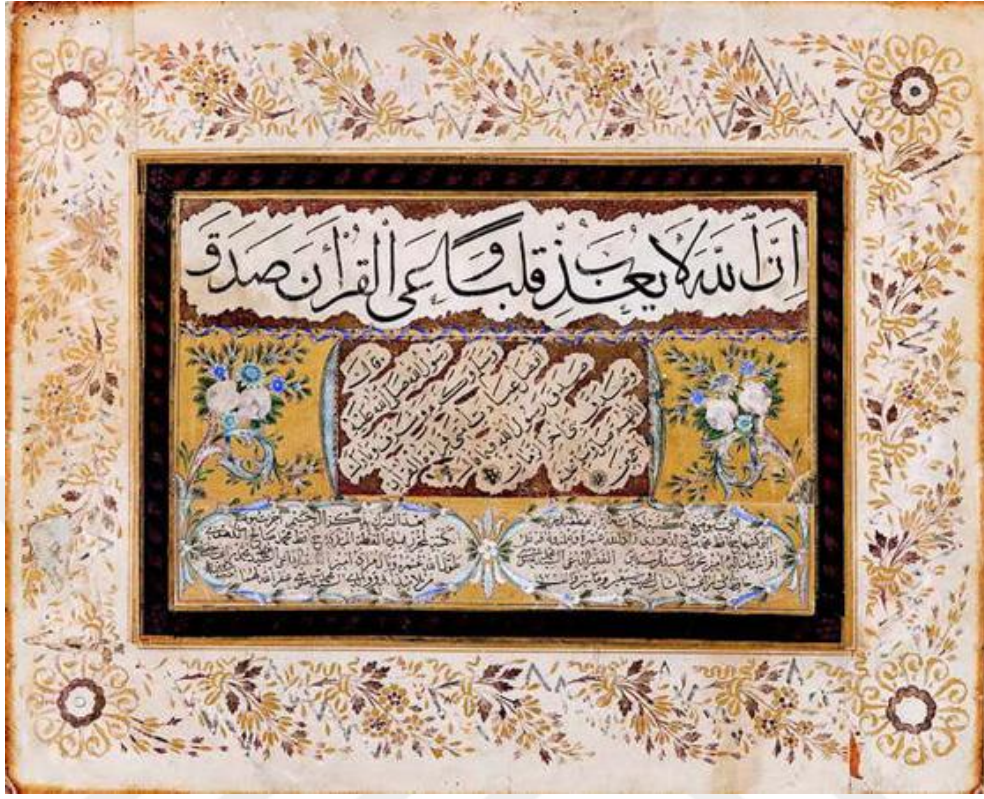
İcazet veren: İbrahim Hulusi Efendi, Ömer Hilmi Efendi

İcazet alan: Mustafa Sabri Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 144: Mehmed Salih Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1276

Görselin bulunduğu yer: Portakal Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Hulusi Efendi, Mehmed Ragıp Hıfzı Efendi

İcazet alan: Mehmed Salih Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 145: Sadeddin Necati Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1276

Görselin bulunduğu yer: Portakal Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Emin Efendi, Mehmed Niyazi Efendi

İcazet alan: Sadeddin Necati Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd Allah’a mahsustur. Salat ve selam Allah’ın Nebi’sine, ailesinin ve evlatlarının üzerine olsun. Bundan sonra, bu kutlu mübarek, latif kıt’anın yazarı Seyyid Sadeddin Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah’ım onu irfanında, ilminde ve kemalinde eşsiz, emsalleri ve akranları arasında mümtaz eylesin. Fakir Mekteb-i ... hat muallimi Emir.” (Sağda)

“Hamd Levh’i yaratan insana bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam şeref ve kerem sahibi Muhammed’e aline evladına ve ona tabî olan ashabına olsun. Bundan sonra bu kıt’anın yazarı Seyyid Sadeddin Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ilmini, hilmini ve feyzini arttırsın. Muradını kolaylaştırsın. Âmin... Yazan günahkâr Mehmed Niyazi. Sene 1276.” (Solda.)

Şekil 146: Mehmed Zühdi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1277

Görselin bulunduğu yer: Özbilenler Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Hulusî Efendi, Mehmed Şevki Efendi

İcazet alan: Mehmed Zühdi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 147: Mustafa Vasfi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1279

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Râsih Efendi, İbrahim Namık Efendi

İcazet alan: Mustafa Vasfi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur. Salat ve selam Nebi’si Muhammed (s.a.v.) üzerine olsun. Bu değerli ve güzel kıt’anın yazarı Seyyid Mustafa Vasfi Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah’ım onun ömrünü uzun eyle ve marifetini arttır. Muradını kolay eyle. Ben fakir Mekteb-i ... hocası Seyyid Hacı Hafız İbrahim Namık. Sene 1279.” (Sağda)

“Allah’ın adı ile... Rahim ismine teyemmün ederek... Bu kutlu, mübarek, güzel ve değerli kıt’anın yazarı Seyyid Mustafa Vasfi Efendi’ye ketebe unvanı koyma izni verdim. Allah marifetini ve kemalini arttırsın. Muradını kolaylaştırsın. Ben duacı Seyyid Mustafa Rasih. Sene 1279.” (Solda)

Şekil 148: İbrahim Ethem Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1280

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4289

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Efendi, Ömer Hulusi Efendi

İcazet alan: İbrahim Ethem Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd levhi ve kalemi yaratan, insana bilmediğini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam Muhammed s.a.v.’e, bütün ailesi ve ashabının üzerine olsun. Bu kutlu ve mübarek kıt’anın yazarı Seyyid İbrahim Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İlmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Üstat Seyyid Mustafa. Sene 1280.” (Sağda)

“Hüsn-ü hat erbabının ittifakı ile İbrahim Ethem Efendi’ye izin verdim. Allah ilmini ve irfanını arttırsın. Murad ve maksuda nail eylesin. Âmin. Nebilerin ve Rasullerin seyyidi hürmetine... Ben günahkâr Ömer Hulusi. Sene 1280. Rebiul evvel.” (Solda)

Şekil 149: Sami Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1281

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 322-23

Eser metni: Besmele, Hadis-i şerif

İcazet veren: Mehmed Şevki Efendi, Mehmed Hulusi Efendi

İcazet alan: Sami Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu mübarek kıt’anın yazarı icazet almaya liyakat gösterince bende yazısının altına ismini yazması için ona izin verdim. Allah yüce lütfundan ona ikram eylesin. Akran ve emsaline faik eylesin. Ben onun muallimi duacı Seyyid Mehmed Hulusi. Allah onu bağışlasın.” (Sağda)

“Rahman olan Allah’ın zikri ile teberrük ettikten sonra... Bu değerli ve latif kıt’anın yazarı Seyyid Mehmed Sami Efendi’ye ketebe ünvânı koyma izni verdim. Allah ömrünü, ilmini ve irfanını arttırsın. Âmin... Ben fakir Seyyid Mehmed Şevki. Allah onları bağışlasın. Sene hicri 1281.” (Solda)

Şekil 150: Ahsen Sunûhi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1281

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4291

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Hatipzâde Mehmed Celâleddin Efendi, Mehmed Emin Efendi

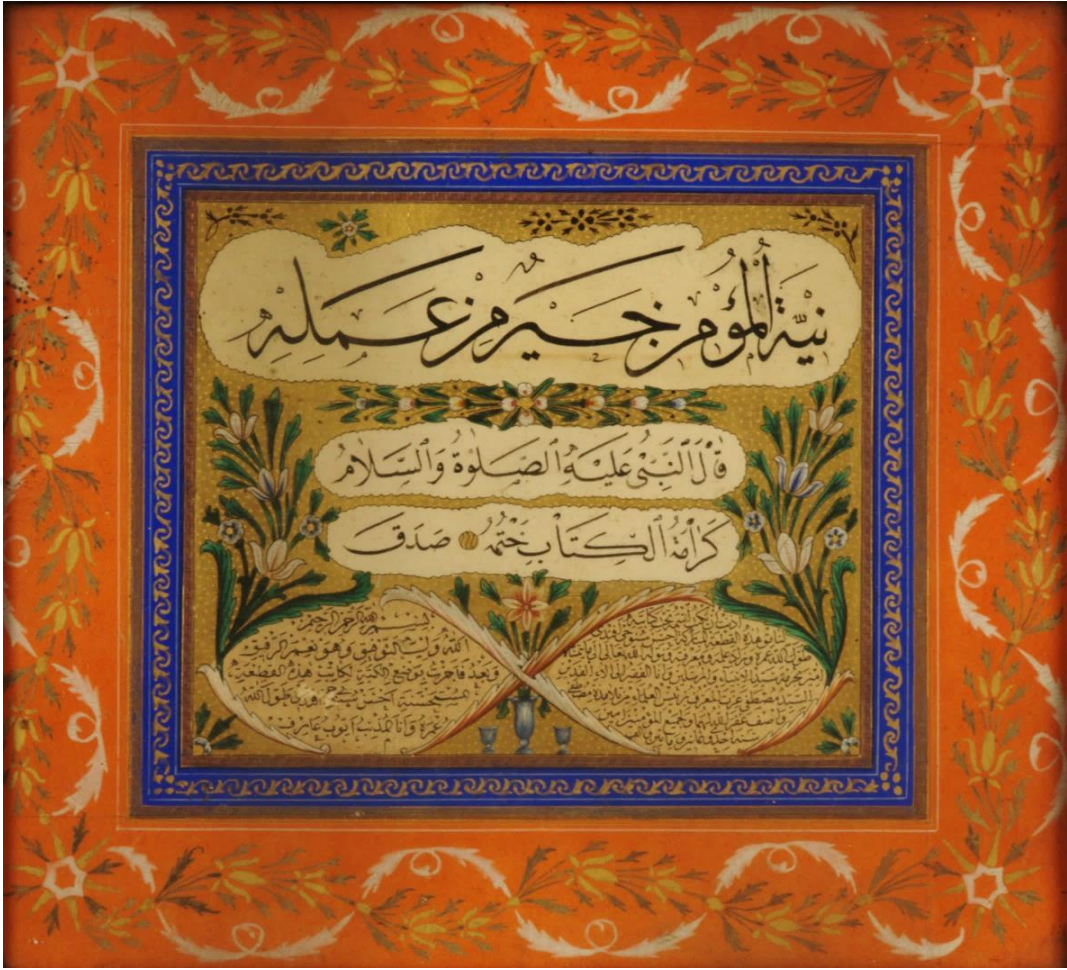
İcazet alan: Ahsen Sunûhi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd, hocalarımızın ihlaslı duaları ile hattı tamamlamaya bizi muvaffak kılan Allah’adır. Salat ve selam şeriat ve irşad sahibi Muhammed’e ve onun tâat ve inkıyad ehli aline ve ashabınadır. Ve ba’dü, hocamın bana icazet verdiği gibi bende bu kutlu kıt’anın yazarı Ahsen Sunûhi Efendi’ye icazet verdim. Hidayete ulaştıran Rabb’inin tevfikatı onun üzerine olsun. Ben günahkâr, zayıf, Seyyid Mehmed Celâleddin Hatipzâde. Allah onları bağışlasın. 1281.” (Solda)

“Allah’ın adıyla... Rahim isminin zikrine teyemmün ederek... Ve ba’dü, kitabetin tekniğini bilme ve hattın kusursuzluğu, nadir görülen kemalâtın en önemlilerinden ve muteber, övünç kaynağı bilgi ile kültürün en şerefliilerindendir. Allah onunla meşgul olanları onunla dünya ve ahirette aziz kıldı; bu kıt’ayı yazmakla şereflendirdiği Ahsen Sunûhi Efendi’nin Allah ilmini ve feyzini arttırsın. Âmin. Onun muallimi Mehmed Emin.” (Sağda)

Şekil 151: Ahsen Sunûhi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 2, 1281

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4278

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Eyyüb Arif Efendi

İcazet alan: Ahsen Sunûhi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu mübarek kıt'anın yazarı (nâmık) Ahsen Sunûhi Efendi'ye yazısının altına ismini yazma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. İlmini ve irfanını arttırsın. Temenni ettiği şeylere nail etsin. Âmin bi hürmet-i seyyidil enbiya-i vel mürselin. Ben Kadir olan Allah'ın nimetlerine muhtaç, Mustafa Vasıf'ın talebelerinden, Reisü'l ulemâ denmekle ma'ruf olan Seyyid Mustafa İzzet. Allah onları ve bütün mü'minleri bağışlasın. Âmin. Sene 1281.”

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla... Allah, başarıya ulaştıran ve ne güzel arkadaştır. Ve ba'dü, bu kıt'anın yazarı Ahsen Sunûhi Efendi'ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun etsin. Ben günahkâr Eyyüb Arif.”

Şekil 152: Mir İzzet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1281

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Vehbi Efendi, Ahmed Fahri Efendi

İcazet alan: Mir İzzet Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 153: İbrahim Şevket, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1282

Bulunduğu yer: Sakıp Sabancı Müzesi

Envanter numarası: 110-0603

Eser metni: Besmele, Hz. Ali'nin (r.a) sözü

İcazet veren: Mustafa Rakım Efendi, Mehmed Hulûsî Efendi, Mehmed Şevki Efendi

İcazet alan: İbrahim Şevket Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Ey kalemle [yazmayı] öğreten, insana bilmediğini öğreten! Bu lâtif, mübarek ve beğenilmiş kıt'anın yazarı İbrahim Şevket Efendi'ye – Allah ömrünü uzun etsin, ilmini ve marifetini artırsın ve maksadını hayır eylesin, âmin – [yazılarının altına] ketebe/imza koyma icazeti verdim. Ben hocası, el-hâc Ebû Bekir Raşid Efendi'nin ve el-Hâc Muhammed/Mehmed Şükrü Efendi'nin talebelerinden el-Hâc Mustafa Râkım. 1282.” (Altta)

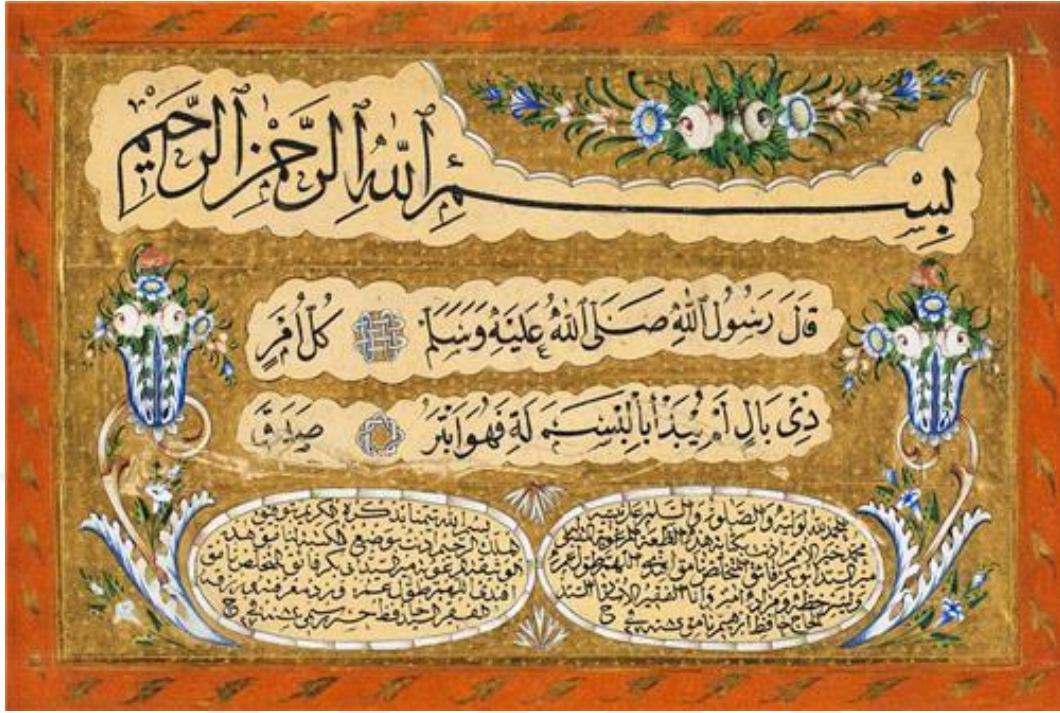
“Bu mübarek kıt'anın yazarı olan İbrahim Şevket Efendi'ye –Allah ona ebedî saadet nasip etsin – [yazılarının altına] imza koyma icazetini verdim. [Bu icazeti veren] –Allah'ın yoluna çağırان, davetçi es-Seyyid Muhammed Hulûsî– Allah günahlarını bağışlasın.” (Sağda)

“Rahîm olan Allah’ı anmak suretiyle teberrük ettikten sonra, bu mübarek, uğurlu, lâtif ve beğenilmiş kıt’anın yazarı olan İbrahim Şevket Efendi’ye – Allah ömrünü ve ilmini artırsın, âmin – ketebe/imza koyma icazeti verdim. Ben, günahkâr es-Seyyid Muhammed/Mehmed eş-Şevki.” (Solda) ⁴¹

⁴¹ Bkz. digitalssm.org

Şekil 154: Ebubekir Fâik Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1282

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: İbrahim Namık Efendi, Hasan Resmî Efendi

İcazet alan: Ebubekir Fâik Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd Allah’a mahsustur. Salat ve selam ümmetlerin en hayırlısı olan Nebi Muhammed üzerinedir. Bu değerli ve makbul kıt’anın yazarı Mir Seyyid Ebubekir Faik... Efendi’ye izin verdim. Allah’ım onun ömrünü uzun eyle. Hattını ve muradını kolaylaştır. Âmin. Ben fakir üstat Seyyid Hacı Hafız İbrahim Namık. Sene 1282.” (Sağda)

“Allah’ın adı ile... Kerim ismine teyemmün ederek. Melik ve Rahim olanın tevfiği ile. Bu değerli vesikanın yazarı Mir Seyyid Ebubekir Faik... Efendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah’ım onun ömrünü uzun eyle. Marifetini ve rızkını arttır. Fakir Seyyid Hafız Hasan Resmî.” (Solda)

Şekil 155: İbrahim Şevket Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1282

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Şevki Efendi, Mehmed Şükrî Efendi, Mehmed Hulûsî Efendi

İcazet alan: İbrahim Şevket Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 156: Mir Aleaddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1284

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4275

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Mecdi Efendi, Ali Efendi

İcazet alan: Mir Aleaddin Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd Allah’a mahsustur. Salat O’nun Nebi’sine âline ve ashabınadır. Bu değerli, mübarek, latif kıt’anın yazarı Mızıkâ-ı Şahane görevlilerinden Mir Alaeddin’e ketebe koyma izni verdim. Allah ona dilediğini kolaylaştırsın. Ben günahkâr Seyyid Ali. Allah onların günahlarını bağışlasın. Ayıplarını örtsün. Âmin. Sene hicri 1284.” (Sağda)

“Nimetleri sebebiyle Allah’a hamd ederiz. Muhammed s.a.v.’e onun âline ve... salât ve selam ederiz.

Ve ba’dü, bu değerli, mübarek, latif kıt’anın yazarı Mızıkâ-i Sultaniyye görevlilerinden Mir Aleaddin’e ketebe koyma izni verdim. Allah kadrini ve izzetini arttırsın. Ben günahkâr Seyyid Mehmed Mecdi. Allah onları bağışlasın. Sene 1284.” (Solda)

Şekil 157: Hüseyin Bedreddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1284

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 2962

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Hüseyin Bedreddin Efendi

İcazet alan: Mustafa İzzet Efendi, Mehmed Salih Hilmi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Kadir isminin zikrine teyemmün ederek, Allah’ın ismi ile... Bu değerli kıt’anın yazarı Mevlana Seyyid Hüseyin Bedreddin el-kadirîye yazısının altına ismini yazma izni verdim. Allah ilmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Bende-i âli abâ Seyyid İzzet Mustafa. Sene hicri 1284.” (Sağda)

“Hallâk olan ismine teyemmün ederek.. Bu mübarek kıt’anın yazarı Seyyid Hüseyin Bedreddin el-kâdirîye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun etsin. İlmini arttırsın. Ben onun muallimi, Menâsıb-ı Divaniyye’den fakir Mehmed Salih Hilmi. Sene 1284” (Solda)

Şekil 158: Hüseyin Bedreddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a 2, 1284

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 2970

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Vasfi Efendi, Mehmed Şefik Efendi

İcazet alan: Hüseyin Bedreddin Kâdirî

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adı ile... Hamd, Levh’i ve kalemi yaratan ve insana bilmediğini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam Efendimiz Ümmi Nebi Muhammed a.s.’e, fazilet sahibi âline ve kerem sahibi ashabına olsun. Ve ba’dü; bu mübarek ve latif kıt’anın yazarı Seyyid Hüseyin Bedreddin el-kâdiriye ketebe koyma icazeti verdim. Rahman’ın ebedi nimetleri ve lütfu onun üzerine olsun. Âmin. Ben günahkâr Mehmed Vasfî. 1284” (Sağda)

“Allah’a hamd ederek, seçkin kuluna, onun ailesine salat ederek... Bu değerli, mübarek ve latif kıt’anın yazarı Seyyih Hüseyin Bedreddin el-kâdiriye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünün bereketi ile hattının güzelliğini ve kıymetini arttırsın. Âmin... Ben günahkâr Mehmed Şefik. Sene hicri 1284.” (Solda)

Şekil 159: Mehmed Sadettin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1285

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 3048

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Şefik Efendi, Mustafa İzzet Efendi

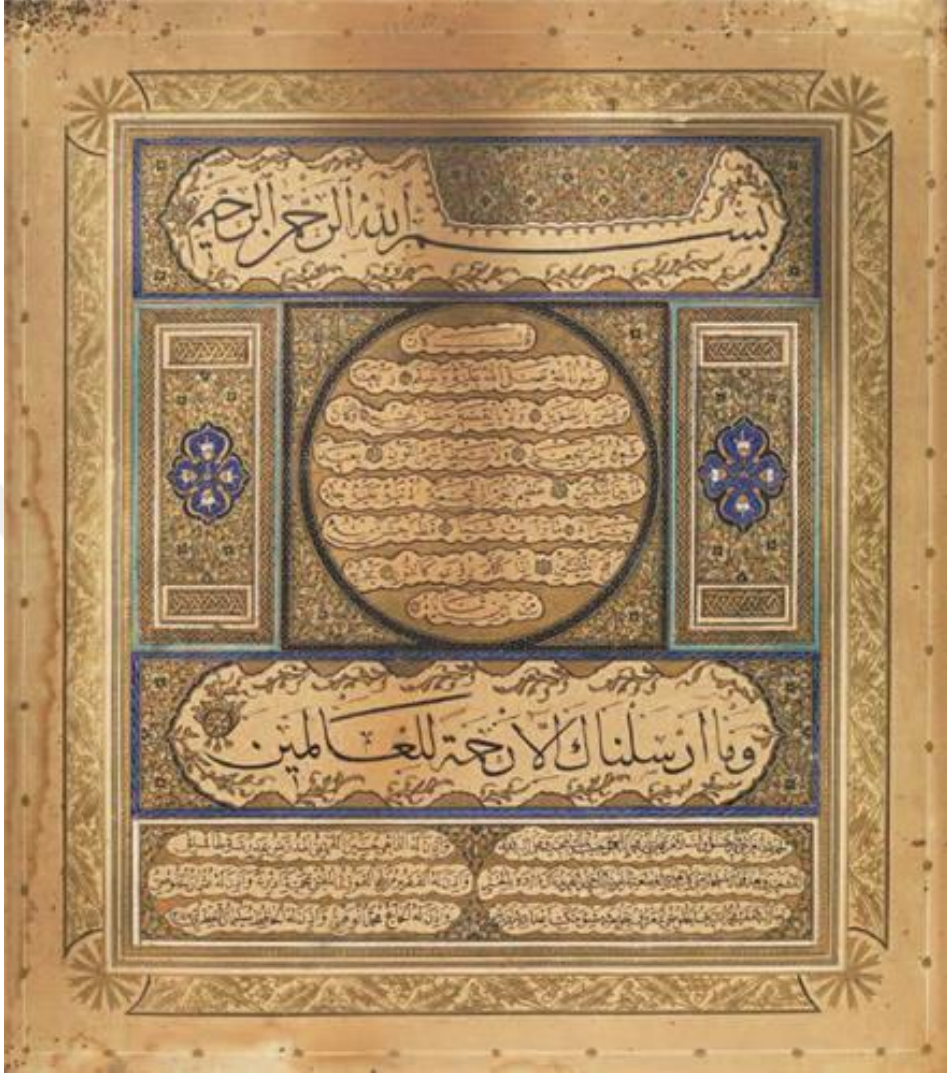
İcazet alan: Mehmed Sadettin Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Hamd... Salat... Bu değerli ve mübarek kıt'anın yazarı Seyyid Hafız Mehmed Sadettin Efendi'ye ketebe koyma izni verdim. Allah onu iki dünyada da aziz eylesin. Âmin. Bende-i âli abâ Mehmed Şefik pür hata. Sene 1285.” (Solda)

“Allah'ın ismi ile Celil olan zatının zikrine teyemmün ederek... Bu mübarek kıt'anın yazarı Mevlana Seyyid Hafız Mehmed Sadettin'e yazısının altına ismini yazma izni verdim. Allah onu iki dünyada mesut eylesin. Ona dareyn saadeti versin. Âmin. Bende-i ali aba Seyyid İzzet Mustafa. 1285.” (Sağda)

Şekil 160: Ahmed Ferid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1286

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hilye-i Şerif

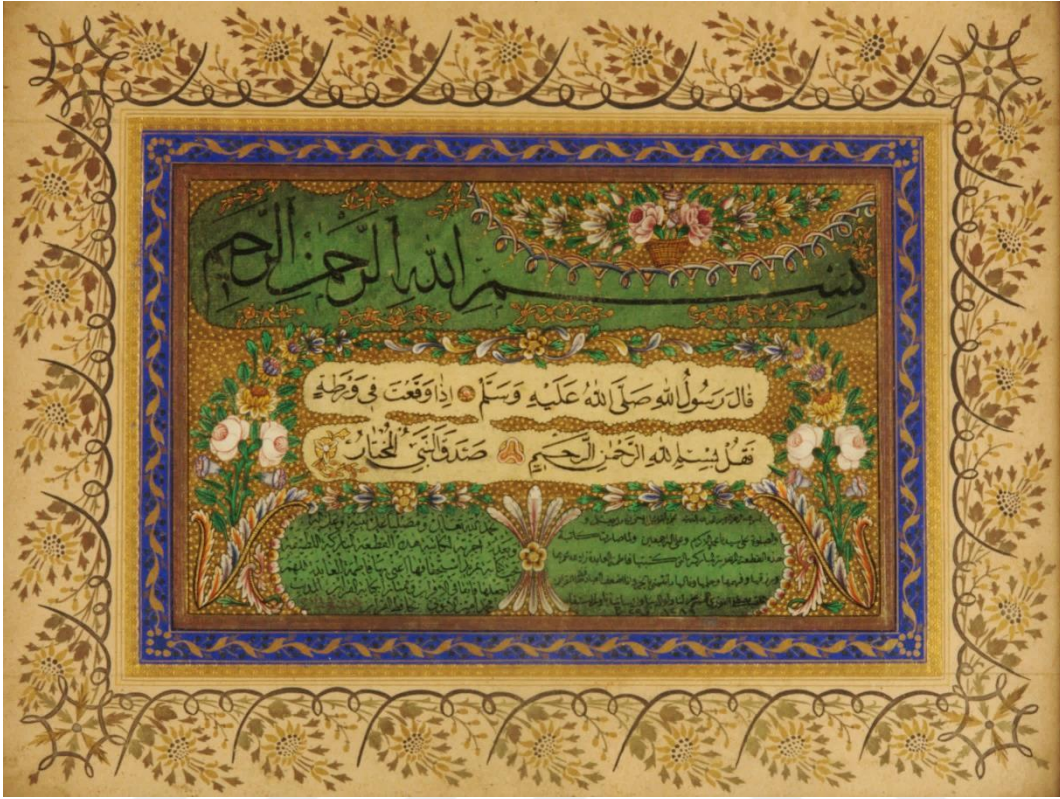
İcazet veren: Mehmed Şerif, Hulusi Efendi

İcazet alan: Ahmed Ferid Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 161: Fatıma Abide Hanım, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1289

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4286

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mustafa Fevzi Efendi, Eyyübi Emin Efendi

İcazet alan: Fatıma Abide Hanım

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Rahman ve Rahim olan Allah'ın izni ile... Hamd, kalem ile yazmayı öğreten ve insana bilmediğini öğreten Allah'a mahsustur. Salat Efendimiz Muhammedü'l Ekrem'e ve bütün ailesine olsun. Bu değerli, mübarek kıt'anın yazarı ki, Fatıma Abide yazdı. Allah onun ömrünü, rızkını, fehmini ve hilmini arttırsın. Hayırlı dileklerine nail eylesin. Ben kulların en zayıfı, Kur'an hafızı Mustafa Fevzi. Allah'ım bizi, ana-babamızı, üstatlarımızı bağışla. 1289." (Sağda)

"Allah-ü Teala'ya hamd ve O'nun Nebi'sine ve onun ailesine salat ederek... Ve ba'dü; bu mübarek ve latif kıt'anın katibesi Fatma Abide'ye, ziyadesiyle hak ettiği için yazısının altına ketebe koyma icazeti verdim. Allah'ım Kur'an kitabeti ile akranları arasında onu üstün ve mümtaz eyle. Kur'an hafızı, günahkâr Emin el-Eyyübi." (Solda)

Şekil 162: Fatma Abide Hanım, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1289

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4290

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Osman Hilmi Efendi, Mehmed ... Efendi

İcazet alan: Fatma Abide Hanım

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Levh-i ve kalemi yaratan Allah’a hamd olsun. Salat ve selam, ümmetlerin Nebi’sine, ailesine, kerem ve fazilet sahibi ashabına olsun. Bu değerli kıt’anın yazarı Fatma Abide’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İrfanını ve hilmini arttırsın. Âmin. Ve ben fakir Osman Hilmi. Sene 1289.” (Sağda)

Kendinden başka ilah olmayan Allah’a hamd olsun. O Hâlık ve mabuddur. Biz sadece ona kulluk ederiz. Kişinin eli ile takdim ettiklerini göreceği gün şefaet edecek olan Muhammed a.s.’a salat ve selam olsun. Bu değerli kıt’anın yazarı Fatma Abide’ye ketebe koyma izni verdim. Allah onun ömrünü uzun eylesin. İrfanını arttırsın. Âmin. Ben fakir Hafız Mehmed... ” (Solda)

Şekil 163: Ahmed Cevdet Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1292

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4276

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Fahreddin Efendi, Mustafa Niyazi Efendi

İcazet alan: Ahmed Cevdet Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu kıymetli ve müzeyyin kıt’ayı görünce onu güzel buldum ve yazarı Ahmed Cevdet Beyefendi’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ona mübarek eylesin. İlmini, irfanını ve selahiyetini arttırsın. Ömrünü uzun eylesin. Âmin ya Muin. Ve ben Mekteb-i Rüşdiye-i Âliye muallim-i sanisi Zeynel Abidin’in talebelerinden fakir, hakir Mehmed Fahreddin. Allah onları ve anne babalarını bağışlasın. Sene 1292.” (Sağda)

“Rahim isminin zikri ile teberrük ettikten sonra; bu değerli ve müzeyyin kıt’anın yazarı Ahmet Cevdet Beyefendi benden izin istedi. Allah ona mübarek kılsın. İlmini, selahiyetini ve irfanını arttırsın. Ömrünü uzun eylesin. Onun isteğine icabet ettim ve ona ketebe koyma icazeti verdim. Balıkesirli Salih Rüşdi’nin ve Seyyid Mustafa Şerif el-Bursevi’nin talebelerinden fakir Mustafa Niyazi ona öğretti.” (Solda)

Şekil 164: Adil Âbid Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1294

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 2969

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Ahmed Hilmi Efendi, Mehmed Vasfi Efendi

İcazet alan: Adil Âbid Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın yazarına ki ismi Adil Âbid Efendi'dir. Ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İrfanını arttırsın. Ve ben fakir Hafız Ahmed Hilmi'nin talebelerinden Seyyid Mehmed Vasfî. Sene 1294.” (Solda)

“Bu kıt'anın yazarı Adil Âbid Efendi'ye tahrir ettiği yazılarının altına ismini koyması için ona icazet verdim. Alla Teala onu inayeti ile Kelâm-i Hadi'yi tahririne nail eylesin. Ve ben Hafız Ali Şükri Efendi'nin talebelerinden günahkâr Hafız Ahmed Hilmi. Allah onları bağışlasın. Sene 1294.” (Sağda)

Şekil 165: Mehmed Behaeddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1294

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4558

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

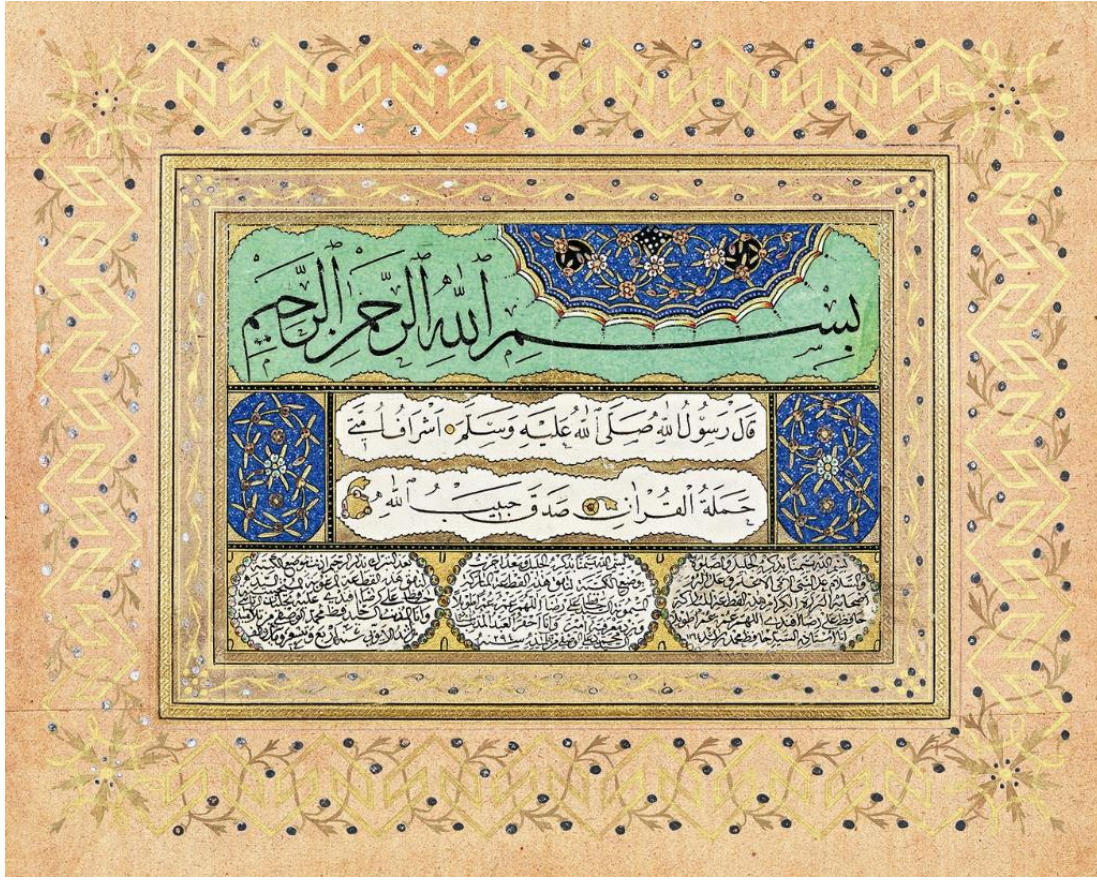
İcazet veren: Mustafa İzzet Efendi

İcazet alan: Mehmed Behaeddin Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’ın ismi ile... Celil isminin zikrine teyemmün ederek... Bu değerli, kutlu, mübarek, güzel ve latif kıt’anın yazarı Mevlana Muhammed Bahaeddin Efendi’ye yazılarının altına ismini yazması için izin verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İrfanını arttırsın. Dünya ve ahiret menfaati olarak temenni ettiği şeylere nail eylesin. Âmin ya Muin... Ben Kadir olan Rabb’inin nimetlerine muhtaç, bende-i âli aba Seyyid İzzet Mustafa. 1294”

Şekil 166: Ali Rıza Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1294

Görselin bulunduğu yer: Özbilenler Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

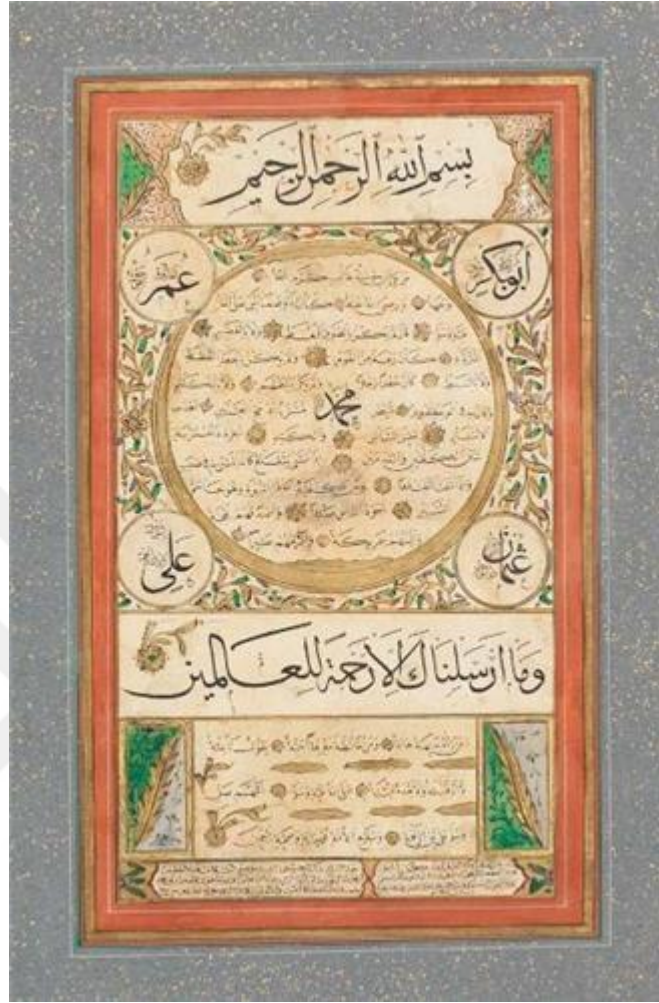
İcazet veren: Eyüplü Mehmed Râşid Efendi, Ali Vasfî Efendi, Mehmed Vasfî Efendi

İcazet alan: Ali Rıza Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamıyor.

Şekil 167: Abdullah Hilmi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1298

Görselin bulunduğu yer: Alif Art Müzayede Kataloğu

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: Hamdi Bursevi Efendi, Mehmed Rıza Efendi

İcazet alan: Abdullah Hilmi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: Okunamıyor.

Şekil 168: Ahmed Kamil Akdik, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1301

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Kütüphanesi

Envanter numarası: G.Y. 325-40

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: Sami Efendi, Şevki Efendi

İcazet alan: Ahmed Kâmil Akdik

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın ismi ile... Hamd Levh’i ve kalemi yaratan Allah’a mahsustur. Salat ve selam, Arap ve Acem’in efendisi, Resulümüz, peygamberimiz Muhammed’e âline ve ümmetlerin en faziletlisi olan ashabına olsun. Amma ba’dü, Bu mübarek hilye-i şerifin yazarı Ahmed Kamil benden icazet istedi. Bende ona yazılarının altına ismini yazması için icazet verdim. Allah ömrünü uzun eylesin, ilmini ve kemalini arttırsın. Ve ben onun muallimi fakir Mehmed Sami. Allah onu bağışlasın. Sene 1301 Hicri.” (Solda)

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla... Hamd insana kalem ile yazmayı ve bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam sancak (liva) ve alem sahibi Resulümüz Muhammed’e aline ve ümmetlerin en faziletlisi olan ashabına olsun. Ve ba’dü, bu kutlu ve mübarek hilye-i şerifin yazarı Ahmed Kamil icazeti hak ettiği için ona yazılarının altına ismini yazabilmesi için icazet verdim. Allah ömrünü, ilmini ve kemalini arttırsın. Âmin. Duacı Seyyid Mehmed Şevki. Sene 1301.” (Sağda)

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Kütüphanesi

Envanter numarası: G.Y. 335

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Şevki Efendi, Yahya Hilmi Efendi

İcazet alan: Ahmed Arif Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adı ile... Hamd, insana kalem ile yazı yazmayı ve bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam Muhammed s.a.v.’e âline ve ümmetlerin en hayırlısı olan ashabına olsun. Ve ba’dü Filibeli ismi ile ma’ruf Seyyid Hacı Ahmed Arif bu hilye-i şerifi, kabul olunan şekilde, geçerli olan kurallara göre düzenleyerek yazdı. Konulan kurallara ve sınırlara uygun olarak resmedildi. Ben de kıymetli hocasının bilgisi dâhilinde yazılarının altına ismini yazmasına izin verdim. Allah onun hattının güzelliğini arttırsın. Ben fakir Yahya Hilmi, Allah onun günahlarını gönderilenlerin efendisi hürmetine bağışlasın. Sene 1301.” (Sağda)

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adı ile... Hamd, kitabında “Oku! Senin Rabbin kerem sahibidir. O ki kalemle yazmayı öğretendir.” buyuran Allah’a mahsustur. Salat ve selam hadisinde “Allah’ın ilk yarattığı şey kalemidir.” Buyuran Resulümüz Muhammed’e, ailesine ve ilim ve makam sahibi ashabına olsun. Ve ba’dü, Yazı sanatında nadir görülen kemalâta ulaştı. Övünç kaynağı olan maarifin en şerefliisini tahsil ile şereflendi. Bunun için benden izin istedi. Diğer kıymetli hocaları gibi bende seyid Ahmed Arif’e ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İlmini ve irfanını arttırsın. Akranları ve emsalleri arasında onu seçkin kılsın. Âmin ya Muin. Ben onun muallimi fakir Seyyid Mehmed Hulusi’nin talebelerinden, Şevki denmekle ma’ruf olan Seyyid Mehmed. Sene 1301” (Solda)

Şekil 170: Mehmed Said Naili Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1301 (?)

Bulunduğu Yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter Numarası: Levhalar-00092

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Mehmed Arif Efendi, Yahya Hilmi Efendi, Ali Vasfi Efendi

İcazet alan: Mehmed Said Naili Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 171: Ömer Fevzi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1306

Görselin bulunduğu yer: Özbilenler Müzayede Kataloğu

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Bakkal Arif Efendi, Yahya Hilmi Efendi

İcazet alan: Ömer Fevzi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: Okunamadı.

Şekil 172: Mehmed Necmeddin Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1324

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 4512

Eser metni: Besmele, Hz. Ali (r.a.) Sözü

İcazet veren: Ahmed Kamil Efendi, Mehmed Kamil bin Numan, Mustafa Rakım Efendi

İcazet alan: Mehmed Necmeddin Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adı ile... Hamd, insana kalem ile yazmayı ve bilmediklerini öğreten Allah’a mahsustur. Salat ve selam liva ve alem sahibi Resulümüz Muhammed’e âline ve ümmetlerin en faziletlisi olan ashabına olsun. Ve ba’dü, bu değerli kıt’anın yazarı Hafız Mehmed Necmeddin Efendi’nin icazete hak kazanmış olması sebebiyle yazıların altına ismini yazması için ona icazet verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. Ben duacı Hacı Ahmed Kamil. Allah onu bağışlasın. Hicri 1324.” (Sağda)

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adı ile... Hamd, nimetlerine ulaştıran Allah’a mahsustur. Salat, Nebi’sine ve onun ailesine olsun. Bu değerli kıt’anın yazarı kardeşimiz Mehmed Üsküdarî’nin oğlu Hafız Mehmed Necmeddin imzaya layık olduğunu gösterdi. Bende ona icazet verdim. Allah feyzini arttırsın. Ben aciz Mehmed Hamdi bin Numan. Allah onları bağışlasın.” (Ortada)

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.. Hamd Allah’a mahsustur. Salat Allah’ın Nebi’sine ve onun ailesine olsun. Ve ba’dü, bu mübarek kıt’anın yazarı Abdünnebi el-Üsküdarî’nin oğlu Hafız Mehmed Necmeddin Efendi hüsn-ü hat konusunda uzmanlaştı ve kendisine meşhur Mehmed şevki’nin talebesi Filibeli Hacı Arif tarafından icazet verildi. Beni de buna şahit etti. Benden istediği gibi onun izni ile bende izin yazdım. Allah çalışmalarının karşılığını bolca versin. Fakir Hafız Mustafa Rakım. 1324.” (Solda)

Şekil 173: Mehmed Nazif Bey, tâ'lik icazetnamesi, mâil küt'a, 1325

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 321-122

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Sami Efendi

İcazet alan: Mehmed Nazif Bey

İcazetname türü: Tâ'lik Mâil Kıt'a

İcazet metni: “Bu latif kıt'anın yazarı mevlana Hacı Mehmed Nazif Efendi'nin istidadı görölmüş olması sebebiyle kendisine ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü ve irfanını arttırsın. Ve ben günahkâr Sami. Allah onların günahlarını bağışlasın. Ayıplarını örtsün. 1325.”

Şekil 174: Ömer Vasfî Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1325

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y. 321-123

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Sami Efendi

İcazet alan: Hatip Ömer Vasfı Efendi

İcazetname türü: Tâ'lik Mâil Kıt'a

İcazet metni: “Bu latif kıt'anın yazarı Hırka-ı Şerif Camii hatibi Mevlana Ömer Vasfı Efendi'ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü ve irfanını arttırsın. Ben günahkâr Sami. Allah onları bağışlasın. 1325.”

Şekil 175: Mevlana Muhammed Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1326

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: Levhalar-00672

Eser metni: Besmele, Hadis-i Şerif

İcazet veren: Muallim Hüseyin Rıza, Mehmed Nazif Efendi, Hafız Tahsin Efendi

İcazet alan: Mevlana Muhammed Efendi

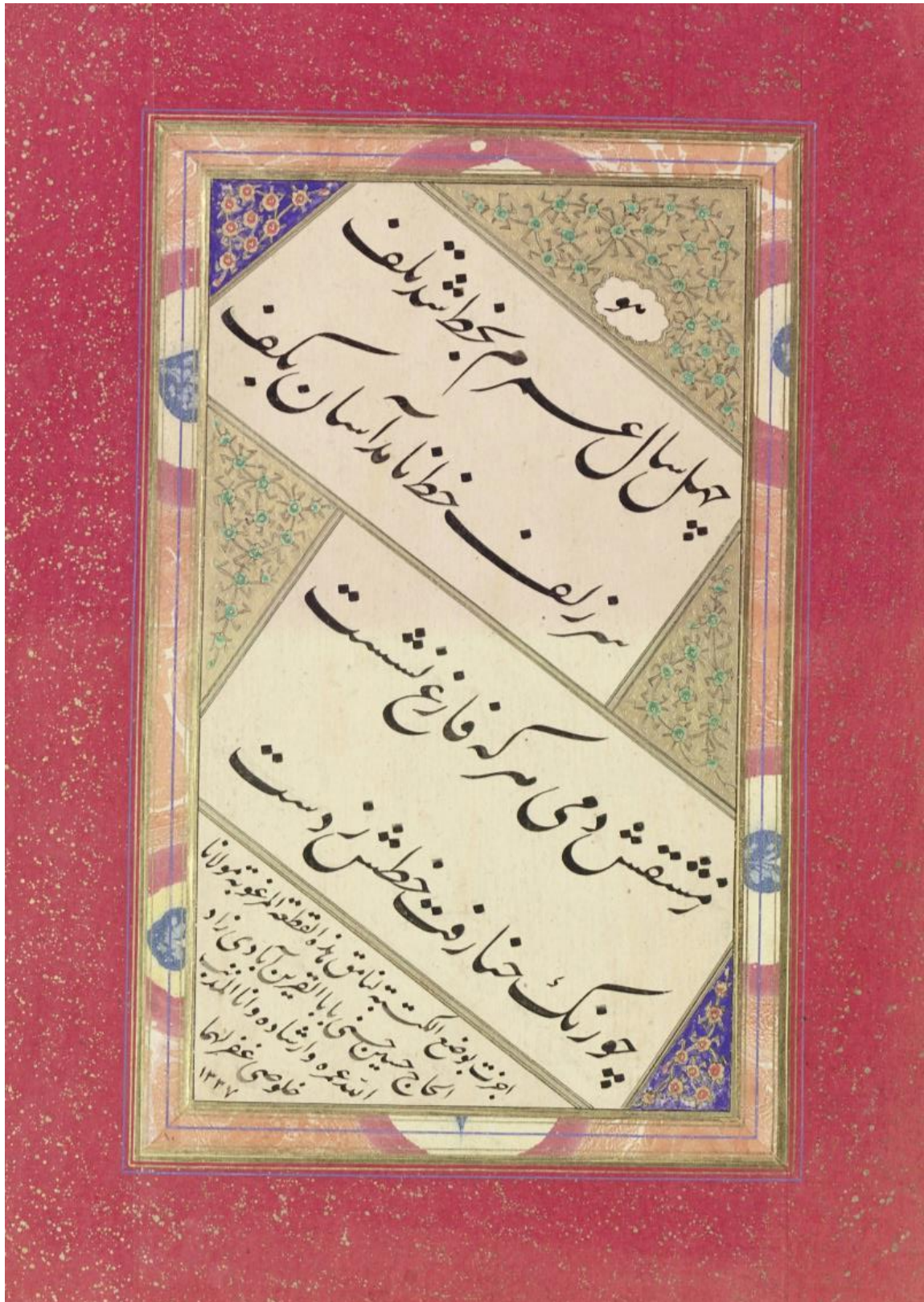
İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Allah’ın adı ile... Zikr-i Celil’ine teyemmün ederek, Nebi’si Muhammed’e, âline ve bütün ashabına salat ederek. Amma ba’dü; bu kutlu ve mübarek kıt’anın yazarı Mevlana Mehmed Efendi’ye yazısının altına ismini yazma icazeti verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. İlmini ve irfanını arttırsın. Temenni ettiği şeylere nail eylesin. Âmin. Ve ben fakir onun muallimi Hacı Seyyid Hüseyin Rıza. Allah onun günahlarını bağışlasın. Sene 1326 hicri.” (Solda)

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adı ile... Hamd, Kerim olan ve kitabında ‘Oku! Senin Rabbin kerem sahibidir. Kalem ile yazmayı öğretendir.’ buyuran Allah’a mahsustur. Salat ve selam; hadis-i şerifinde ‘Allah’ın yarattığı ilk şey kalemdir.’ buyuran Muhammed s.a.v. üzerine olsun. Ve ba’dü; bu kıt’ayı şerifin yazarı Mevlana Mehmed Efendi’ye izin verdim. Allah ilmini arttırsın. Muradına hayır ile nail eylesin. Âmin. Ve ben günahkâr Hafız Tahsin. Sene 1326.” (Sağda)

“Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur. Salat ve selam, Efendimiz Muhammed’e, âline ve bütün ashabına olsun. Ve ba’dü, bu mübarek ve kutlu kıt’anın yazarı Mevlana Mehmed Efendi’ye yazılarının altına ismini yazma izni verdim. Allah, ilmini ve irfanını arttırsın. Temenni ettiği şeylere nail eylesin. Âmin. Ve ben hakir, Erkân-ı Harbiye hattatı Mehmed Nazif. Allah onu bağışlasın. Âmin. Sene 1326.” (Ortada)

Şekil 176: Hüseyin Hüsni Efendi, tâ'lik icazetnamesi, mâil kıt'a, 1337

Bulunduğu yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter numarası: G.Y.321-121

Eser metni:

İcazet veren: Hulusi Efendi

İcazet alan: Hüseyin Hüsni Efendi

İcazetname türü: Tâ'lik Mâil Kıt'a

İcazet metni: “Bu değerli kıt'anın yazarı mevlana Hacı Hüseyin Hüsni ... Allah ömrünü ve irşadını ziyade eylesin. Ve ben günahkâr Hulusi. Allah onları bağışlasın. 1337.”

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: Levhalar-00122

Eser metni: Farsça

İcazet veren: Aziz Rıfâi Efendi

İcazet alan: Mehmed Salahaddin es-Sa'di

İcazetname türü: Talik Mail Kıt'a

İcazet metni: “Bu mübarek kıt'anın yazarı Mehmed Salahaddin Sa'di'ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü uzun eylesin. Ve ben onun muallimi fakir Abdülaziz er-Rıfai. Allah onu bağışlasın. 1338.”

Şekil 178: Mehmed Salahaddin es-Sa'di Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, hilye-i şerif, 1338

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: 00184

Eser metni: Hilye-i Şerif

İcazet veren: Kamil Akdik, Hamid Aytacı, ?

İcazet alan: Mehmed Salahaddin es-Sa'di Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Hilye-i Şerif

İcazet metni: “Hamd, gerçek manada Allah’a mahsustur. Salat ve selam; Nebi’si Muhammed s.a.v. ailesine ve bütün ashabına olsun. Bu mübarek hilye-i şerife’nin yazarı Seyyid Mehmed Salahaddin es-Sa’di’ye ketebe koyma izni verdim. Allah ömrünü, ilmini ve irfanını arttırsın. Âmin. Ben fakir, Şeyh Musa Azmi Hamdü’l-Amidî. Sene 1338.”

Şekil 179: Hüseyin Hüsni Hıfzi Efendi, sülüs-nesih icazetnamesi, kıt'a, 1363

Bulunduğu yer: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Envanter numarası: Levhalar-00365

Eser metni: Hadis-i Şerif

İcazet veren: Muhammed ?, İbrahim Namık Efendi

İcazet alan: Hüseyin Hüsni Hıfzi Efendi

İcazetname türü: Sülüs-Nesih Kıt'a

İcazet metni: “Rahim isminin zikri ile teberrük ederek... Bu mübarek ve değerli kıt'anın sahibi ... ismi ile ma'ruf hafız Hüseyin Hüsni Efendi. Allah ömrünü, ilmini ve irfanını arttırsın. Ben Veled-i Sultan mektebi hocası duacı seyyid hacı Hafız İbrahim Namık.” (Sağda)

6. DEĞERLENDİRME

Tezimizin *ikinci bölümünde* hat sanatı tarihinden kısaca bahsedilmiştir. *Üçüncü bölümünde* ise ‘icazetin’ İslam eğitimindeki yeri, kullanım alanları, türlerine değinilmiştir. Hat sanatında asırlardan bu yana icazete dayalı bir eğitim sürdürüldüğü belirtilmiş, hattat icazetnameleri, bu noktada kavramsal açıdan ve bir sanat eseri olmaları bakımından ele alınmıştır. Bu bölüm sonunda, temeşşuk sürecinden bahsedilmiştir. *Dördüncü bölümde*, icazet ve icazetname geleneği ile doğrudan bağlantılı olan ketebe geleneği ele alınmıştır. İmzanın hattatlara has hali olan ketebenin tanımı yapılarak, kullanım amacı ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Sonrasında, ketebelerin dört türe ayrılarak incelenebileceğinden bahsedilmiştir. Söz konusu türler *satır imza, üslûplaştırılmış imza, istifli imza, tuğra imza* olarak tespit edilmiş, her bir tür görseller kullanılarak örneklendirilmiştir. Devamında, hat estetiğinde imzanın yeri ve imzadaki estetikten bahsedilmiştir.

Asırlar öncesinden günümüze ulaşan icazetnamelerden bizim tespit edebildiğimiz 150 kadar icazetname, üstlerinde bulunan hicri tarihlere göre sıralanarak; tezimizin *beşinci kısmını* oluşturan katalog içerisinde derlenmiştir. Kataloğa alınan icazetnamelerin bulundukları yerler ve envanter numaraları, ilgililerin, eseri doğrudan yerinde görebilmeleri amacıyla belirtilmiş, icazetnameler teker teker incelenip okunmuştur. Eser metni, icazet alanlar ve verenler tespit edilmiş, icazetnameler üzerinde bulunan Arapça icazet cümlelerinin çevirisi yapılmıştır. Bu çevirilere katalog içerisinde her biri ilgili eserin altında olmak üzere yer verilmiştir. Müzayede kataloglarından ulaşılan eserlerin bir kısmında ise netlik sıkıntısı olması nedeniyle bu şekilde olanların çevirisi yapılmamıştır. Çalışmamızın değerlendirme kısmında ise katalogda yer alan icazetnameler değerlendirilecektir.

Katalog bölümü sayı olarak toplamda 148 icazetnameden oluşur. Bu kısımda derlenen icazetnamelerin tarih aralığı hicri 1098 ile 1363 yılları arasındadır. Yaklaşık üç asırlık söz konusu zaman dilimi, miladi olarak 1687 ile 1943 yılları arasına denk düşer. 17. yüzyıl sonlarından başlayarak 20. yüzyılın ilk yarısı arasında kalan bu süre zarfında verilen icazetnameleri içerik ve biçim bakımından inceleme fırsatı buluruz. Rastladığımız en erken tarihli icazetname, 17. yüzyılın sonlarında verilmiş olan

Mustafa Efendi'ye ait icazetnamedir. (Şekil 34) Varlığını, herhangi bir değişikliğe uğramadan asırlarca muhafaza etmiş olan icazetname geleneği gibi icazetnamelerin kendileri de, çalışmamızın kapsamı olan söz konusu üç asırlık zaman diliminde biçim, form, içerik olarak herhangi bir değişime uğramamıştır. Ancak gayet tabî şekilde, eserlerin tezyinatları ve hatları, ait oldukları dönemin sanat ve 'estetik' anlayışı doğrultusunda şekillenmiştir. İcazetnamelerde bu bakımlardan mevzu bahis olan tarihi seyir, katalog incelendiğinde gözlemlenebilir.

6.1. İcazetname Türleri

6.1.1. Yazı Türü Bakımından

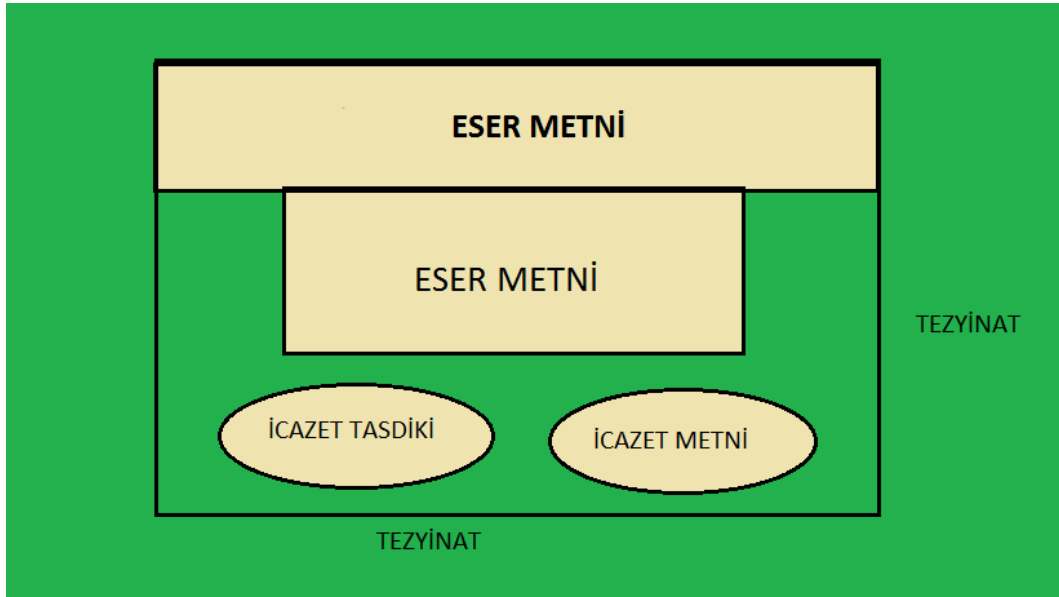
Araştırmamızda gördüğümüz kadarıyla icazetnameler, *tâ'lik*, *sülüs-nesih*, *muhakkak-sülüs-nesih*, *yalnızca sülüs*, *yalnızca nesih* yazı türlerinde söz konusudur. Bunlardan yalnızca nesih yahut sülüs olanlar, sülüs-nesih icazetnamelerine kıyasla oldukça az sayıdadır. İcazetnamede eser metni hangi yazı türü ile yazıldı ise kişiye o yazı türünden icazet verildiği anlaşılır. Katalogdaki eserlerin icazetname türleri 'eser metnini oluşturan yazı cinsi+ icazetname formu' şeklinde tespit edilmiştir.

6.1.2. Formları Bakımından

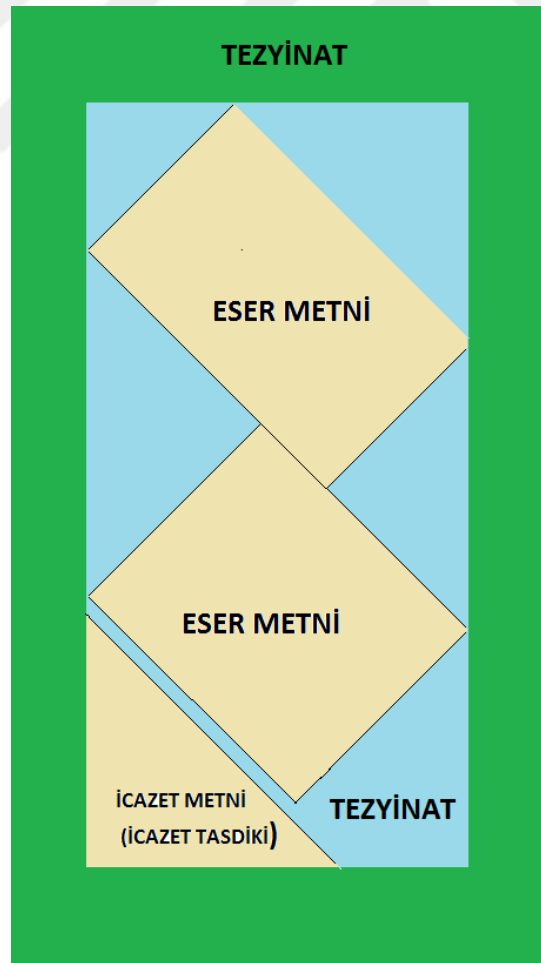
Katalogda yer alan icazetnamelerin çok büyük kısmı *kıt'a* formundadır. Bundan başka *klasik hilye formunda* icazetnameler vardır. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde rastladığımız, hicri 1161 tarihli Aşir Efendi'ye ait 13 adet kıt'anın (*icazetname serisi*) birleştirilmesi ile oluşturulmuş olan *murakka'* da, farklı formu sebebiyle ilgi çekicidir. (Şekil 40, Şekil 41, Şekil 42, Şekil 43, Şekil 44, Şekil 45, Şekil 46, Şekil 47, Şekil 48, Şekil 49, Şekil 50, Şekil 51, Şekil 52) Ayrıca Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan ve ulaşabildiğimiz en eski icazetname olan Mustafa Efendi icazetnamesinde eser kısmı bulunamamış ancak icazet metni *murakka'* olarak yazılmıştır. (Şekil 34) Şekil 36'te ise istisnai bir durum olarak eser metni *karalamadan* oluşmuştur.

Tâ'lik yazıda icazetnameler her zaman *kıt'a* olarak yazılırken, sülüs-nesih icazetnamelerinin *hilye-i şerif* formunda hazırlandığı da görülür.

Şekil 180: Taslak 1- Sülüs-nesih icazetnamesi

Şekil 181: Taslak 2- Tâ'lik icazetnamesi

6. 2. İcazetname Serileri

Bir hattata ait, gerek form gerekse tezyinat yönünden umumiyetle birbirine benzer olan aynı tarihli, birden çok sayıda icazetnameye rastlanmıştır. Bunlar *icazetname serisi* olarak adlandırılabilir.

Ta'lik yazıda her icazet için ayrı bir kıt'a hazırlandığı görülür. Mehmed Es'ad Yesârî'ye verilen katalogdaki birbiri ile aynı tarihli olan 1167 yılına ait üç adet icazetname buna örnek olarak gösterilebilir. (*Şekil 53, Şekil 54, Şekil 55*) Bunun haricinde Mehmed Behçet Efendi icazetnameleri, tâ'likte tasdik için ayrı kıt'a yazımına örnek olması bakımından katalogda topluca bulunan bir başka örnektir. (*Şekil 111, Şekil 112, Şekil 113*)

Sülüs-nesih icazetnamelerinde ise tasdik için birden fazla kıt'a hazırlandığı, bunların üzerine ise icazet metnlerinin genellikle ikili olarak yazıldığı görülür. Bu hususta, yukarıda bahsi geçen Mustafa Aşir Efendi'ye verilmiş 13 icazetnameyi içeren murakka', gerek formu, gerekse seriyi oluşturan icazetname sayısı bakımından istisna teşkil etmektedir. Bunun dışında, araştırmamız esnasında rastladığımız sülüs-nesih serilerin neredeyse tamamı iki icazetnameden meydana gelmektedir. Ya da serileri oluşturan icazetnamelerden bizim ulaşabildiğimiz, yalnızca ikişer tane olmuştaki olabilir. Bunlara katalogdan, *Şekil 97 ve Şekil 98*'de Abdullah İffet Efendi, *Şekil 103, Şekil 104*'de Atiye Sultan, *Şekil 107, Şekil 108*'da Şevki Efendi, *Şekil 124, Şekil 125*'de Mehmed Sadık Efendi, *Şekil 135*'da Ali Vasfi Efendi, *Şekil 150, Şekil 151*'de Ahsen Sunûhî Efendi ve *Şekil 157, Şekil 158*'da ise Hüseyin Bedreddin Kâdirî'ye ait olan icazetnameler örnek gösterilebilir.

İcazetname serilerindeki icazetnamelerin bir takım ortak özelliklerinin bulunduğu gözlenmiştir. İlk bakışta, tezyinatlarının kendi içlerinde benzer olduğu göze çarpar. Buna ek olarak bu serilerin tamamı kıt'a formundadır. Araştırma kapsamında, hilye-i şerif formundaki icazetnamelerde tasdik için ayrı icazetname yazıldığına rastlanmamıştır. Diğer bir ortak özellik ise sülüs-nesihte genellikle her bir kıt'ada iki adet icazet metni bulunmasıdır. Başka bir husus ise; söz konusu serilerde yer alan ikili icazetnamelerden birinde mutlaka, kıt'a formun üst bölümünde yer alan eser metninin sülüs kısmında besmele görülmesidir. Örneğin; Şevki Efendi'nin

icazetnamesinde (*Şekil 107*) Şevki Efendi'nin dayısı ve aynı zamanda hocası olduğu bilinen Mehmed Hulusi Efendi'nin icazeti, besmelenin olduğu kıt'ada sağ tarafta yer almaktadır. Ahsen Sunûhî Efendi'nin muallimi olduğunu belirten Mehmed Emin Efendi'nin icazeti yine besmelenin olduğu kıt'anın sağ tarafında yer almaktadır. (*Şekil 150*) Hüseyin Bedreddin Efendi'nin de muallimine ait icazet yine besmele kıt'asında, yalnız bu defa sol tarafta yer almaktadır. (*Şekil 157*) Görüldüğü üzere çoğunlukla besmelenin bulunduğu kıt'a muallim icazetini barındırmaktadır. Ancak Mustafa Aşir Efendi'nin murakkaa'sında, eser metni sülüs besmele ile başlayan ilk icazetnamede Mehmed Rasim Efendi'nin icazetinin bulunduğu görülür. Kaynaklarda⁴² üstadı olarak geçen Kâtipzâde Mustafa Efendi'nin icazeti ikinci sıradaki kıt'ada hiç de özel olmayan bir konumda bulunur.

6. 3. İcazetname Unsurları

6. 3. 1. Eser Metni Bakımından

Katalogda yer alan tâ'lik icazetnamelerinde eser metinlerinin *Farsça* olduğu görülür.

Sülüs-nesih, muhakkak-sülüs-nesih yalnız sülüs ve yalnız nesih icazetnamelerinde, eser metinlerinin *Arapça* olduğu, umumiyetle hadis-i şerifler yazılırken, bazılarında buna ek olarak ayet-i kerimelere yer verildiği görülür. (*Şekil 63, Şekil 96*) Bazılarında ise yazının tam (kâmil) olması üzerine İbn Hilal'den nakledilen tavsiyelere (*Şekil 72, Şekil 74*) yahut Hz. Ali'ye atfedilen sözlere (*Şekil 106*) rastlanmıştır. Bu metinlerde, salavat-ı şeriflere yer verildiği görülür.

Klasik hilye-i şerif formunda üst kısımda yer alan 'besmele'nin, kıt'a formundaki icazetnamelerde de yine en üste, sülüs ile yazılması çok sık tercih edilen bir durumdur. (*Şekil 65, Şekil 68, Şekil 81, Şekil 86, Şekil 87, Şekil 99, Şekil 106, Şekil 107, Şekil 110...*) Kıt'alarda yine aynı yere "Allah-ü veliyyü't-tevfik" ibaresinin (*Şekil 60, Şekil 80*) veya bir kısım özlü sözlerin de sülüs ile yazıldığı görülür. (*Şekil 78, Şekil 100*) *Şekil 63*' deki icazetnamede bu kısma tekerleme yazıldığı görülür.

⁴²Bkz. Müstakimzâde Süleyman Saadeddin Efendi (2014). Tuhfe-i Hattâtîn. İstanbul: Klasik Yayınları. Sayfa 485.

6. 3. 2. İcazet Metni Bakımından

Hattatlar arasında icazetlerin Arapça yazılması geleneğinin olduğundan önceki bölümlerde bahsedilmişti. Araştırmamız içerisinde de bu durumun 17. yüzyıldan bu yana çok az istisna dışında böyle olduğu görülmüştür.

Katalogda bulunan Mustafa Efendi için yazılmış olan murakka' formundaki icazetin bir kısmının *Osmanlı Türkçesi* olmasından dolayı bu icazet; yalnızca murakka' olması ile değil, bu yönüyle de istisnalardan sayılır. (Şekil 34) Osmanlı Türkçesi'nin icazet metinlerinde kullanımı ile ilgili başka bir istisna ise Sultan II. Mahmud'un, Kebecizâde Mehmed Vasfi Efendi'den aldığı hilye-i şerif şeklindeki icazetnamedir. (Derman, 1973: 724) Topkapı Sarayı'nda olduğunu bildiğimiz bu icazetname, Saray kütüphanesindeki katalog ve tasnif sıkıntısı sebebiyle temin edilemeyen eserlerdendir. Müzayede kataloglarından birinde rastladığımız Kebecizâde Mehmed Vasfi Efendi'nin, Mustafa Vehbi Efendi'ye verdiği kıt'a şeklindeki başka bir icazetnamede ise icazet metninin yine istisnai olarak Osmanlı Türkçesi ile yazıldığı görülür. (Şekil 62) İcazet metni: “*Bu hatt-ı latif ve kelam-i mûnîf, Hazreti Şeyh merhumun intihâb (?) ettiği kaidesi üzere, sahibü'l-hat Mustafa Vehbi Efendi'nin istihkâkı nümâyüz olmakla, üstadı olan Mehmed Vasfi Efendi... kıt'aları... verdim. Sene 1199.*” şeklindedir. Demek ki icazet yazarken Osmanlı Türkçesi ile yazmak Kebecizâde Mehmed Vasfi Efendi'nin benimsediği genel bir tutumdur.

İcazet metinleri incelendiğinde, çoğunlukla benzer ifadelerin, belirli bir sıra ile kullanıldığı görülmüştür. Bu metinlere umumiyetle, *ezintü* (izin vermek) ve ya *ecetzü* (icazet vermek) fiilleri ile başlanmıştır. Metnin devamında, izin ya da icazetin (ki, ikisi de aynı maksat ile kullanılır), söz konusu şahsın yazılarının altına ya *ismini yazması* ya *ketebe veya ismini koyması* ya da *ketebe unvanını yazması* için verildiği belirtilir. Bazen bundan önce *selefin âdeti olduğu üzere* yahut *ariflerin izin verdiği* gibi ifadelerle de rastlanır. (Şekil 72)

Katalogda rahatlıkla fark edileceği üzere, icazet metinlerinde çok sık tercih edilmesiyle geleneksel hale gelmiş olan belirli bir icazet taslağı söz konusudur. Ancak bu taslağın dışına çıkılarak, daha farklı şekillerde icazetin yazıldığı da

görülür. Örneğin, hattat olmak için elde edilmesi gerekli olan sanat seviyesinin tanımının yapıldığı, Şeyh Ahmed Efendi'nin 1214 yılında Mustafa Celâleddin'e verdiği icazetnamede geçen icazet metni, "*Seyyid Mustafa Celâleddin yazı ve tahrir sanatında kâmil olup, harflerin cevherleri ve satırlama hususunda bilgi ve tecrübeye ulaşınca isteğine nail oldu. Bende onun yazısını güzel bularak yazılarının altına ismini koymasına izin verdim...*" şeklinde devam eder. (Şekil 74) Buna başka bir örnek olarak, Mehmed Emin Efendi'nin Ahsen Sunûhi Efendi'ye yazdığı "...Ve ba'dü, kitabetin tekniğini bilme ve hattın kusursuzluğu, nadir görülen kemalâtın en önemlilerinden ve muteber, övünç kaynağı bilgi ile kültürün en şerefliyelerindendir. Allah onunla meşgul olanları onunla dünya ve ahirette aziz kıldı; bu kıt'ayı yazmakla şerefliendirdiği Ahsen Sunûhi Efendi'nin Allah ilmini ve feyzini arttırsın..." şeklindeki icazeti gösterilebilir. (Şekil 150) Buna bakımdan başka örnekler kataloğa bakıldığında görülebilir.

İcazet cümlesi yazılmadan önce, *besmele* yazılarak ile Allah'ın adının anıldığı ya da *hamdın yalnızca Allah'a mahsus olduğunun belirtildiği* ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) *salat ve selam getirildiği* de icazet metinlerinin genelinde görülür. Dikkat çeken diğer bir husus ise katalogdaki icazetnamelerin neredeyse tamamında, eserin hoca veya tasdik eden üstatlar tarafından "*güzel, latif, mübarek, kıymetli, beğenilmiş, matbu, değerli, müstahsin, şerefli, kutlu gibi...*" farklı kelimelerle vasıflandırılarak övülmesidir. Bazı icazetnamelerde bunlardan yalnızca biri, bazılarında ise birkaç tanesinin kullanıldığı görülür.

Zorlu temesşukun bittiğinin belgesi olan icazetnamelerdeki icazet ve tasdik metinlerinin en başında sık sık "*O, insana kalemle yazı yazmayı öğretendir. İnsana bilmediğini öğretendir.*" (Alak sûresi 4-5) âyetlerine yer verilmesi, ulaşılan icazet yeterliliğinin Allah'ın yardımı ve lütfu ile kazanıldığını, kişinin başarısını kendinden bilmemesi gerektiğini hatırlatır. Bu ayetin icazetnamelerde kullanımı bu bakımdan anlamlıdır. Örneğin, Şekil 107'da bulunan Şevki Efendi'nin icazetnamesinde hocası Mehmed Hulusi'nin icazete bu ayet ile başladığı, ardından '*bize bilmediklerimizi öğret*' diyerek dua ettiğini görmekteyiz. Şekil 99'de Mustafa Hilmi Efendi'nin icazetnamesi de bu ayetin kullanıldığı bir icazeti içerir.

Katalogdaki icazet metinlerine bakıldığında besmele, hamd, salavat üçlüsünden sonra esere övgü ve eserin kim tarafından yazıldığı belirtilir. Ardından icazet alacak hattat namzedine hoca tarafından *muhtelif duaların* edildiği görülmüştür. Kataloğa aldığımız icazetnamelerin neredeyse tamamında görülen en sık zikredilen dua, eser sahibinin *ömrünün uzun olması, ilim ve irfanının artması* için edilen duadır. İlim ve irfan ‘sahibi olunması’ değil de ‘artması’ kelimesinin kullanımı; hat sanatı ile meşgul olup harf ilmine talip olan bir şahısta, ilim ve irfanın mevcut olması gerektiğini düşündürmektedir.

Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi’ye tâ’lik yazıda hocalık eden babası Mehmed Es’ad Yesârî’nin yazdığı icazette, ondan “*evladım Mustafa İzzet*” diyerek bahsettiğini, sonrasında “*Allah ona iki dünyada da kemal-i izzet versin.*” şeklinde dua ettiğini görüyoruz. (Şekil 64) Buradaki dua da hattatın ismine bir gönderme olduğu ve ikisi arasında bir uygunluk gözetildiği fark edilir.

Örneğin; hocası Mehmed Hulusi Efendi, Şevki Efendi’ye, “*bu icazeti, bu yazıyı yazan Mehmed Şevki için bereketli kıl.*” diyerek dua etmiştir. (Şekil 107) Yine aynı icazetnamede tasdik edenler ise (Şekil 108) “*Allah onun kadrini ve marifetini yüceltsin, arttırsın. Dünya ve ahiret nimetlerinden olan muradını kolaylaştırsın. Allah’ın yardımı onun üzerine olsun.*” gibi temennilerde bulunmuştur. İcazetnamelerin neredeyse tamamında rastlanan bu duaların çeşitleri, katalogdaki icazetnameler incelendiğinde görülecektir.

Hattatların ketebelerde benimsedikleri mahviyetkâr tutum, icazet metinlerinde de ilk bakışta göze çarpar. İcazetnamelerin tamamında, hocanın kendi ismini “*ben fakir/ hakir/ günahkâr/ kâtiplerin zayıfı falan kişi...*” şeklinde zikrederek, imza yazdığına şahit oluyoruz.

Ketebelerde sözünü edip, sıkça rastladığımız, özellikle belirli hattatlar tarafından çok kullanılan “*bende-i ali aba, Seyyid İzzet Mustafa vb. ...*” gibi mahviyet içeren manzum ibareler, icazetnamelerde de hocaların imzaları olarak nadiren de olsa kullanılmıştır. Şekil 165’de görülen bu manzum icazet ketebesini, Mehmed Behaeddin Efendi’ye ait olan icazetnamede bulunan tek icazet metnine aittir. Kazasker Mustafa İzzet Efendi’nin ketebelerinde çok sık kullandığı bu

manzum kalıp, icazette adı geçen Mustafa İzzet'in o olduğu düşüncesini uyandırır da, 1294 olan eser tarihi öyle olmadığını gösterir. Çünkü Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin vefat tarihi birçok kaynakta Şevval 1293 olarak geçmektedir.

Sülüs-nesih icazetnamelerinin bazılarında, tek bir icazet metni yer aldığı görülür. (Şekil 62, Şekil 74, Şekil 76...) Tâ'lik icazetnamelerinde zaten çok nadir rastlanan istisnalar dışında, esas hocaya ait de olsa tasdik amaçlı da olsa, her kıt'ada bir icazet metni yer aldığı görülmüştür. (Şekil 53, Şekil 64, Şekil 69...) İstisnai olarak, katalogda yer verilen tâ'lik icazetnamelerden yalnızca iki tanesinde, aynı eser üzerinde birden fazla hattata ait icazet metni söz konusudur. Bu oldukça nadir rastlanan bir durumdur. Bu icazetnamelerden ilki, 1238 tarihinde Mehmed Es'ad Efendi'nin (Şekil 89) Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi ve Abdülkadir bin Mehmed Emin Efendi'den almış olduğu icazetnamedir. Diğeri, üzerinde Kazasker Mustafa İzzet Efendi ve Halil Nebil Efendi'nin icazetlerinin bulunduğu Mustafa Nazif Efendi'ye ait olan 1269 tarihli kıt'adır. (Şekil 131) Ayrıca, Mustafa Nazif Efendi'nin bu icazetnamesinde icazet metinlerinin, eser metni gibi mâil değil, düz şekilde oval formda yazıldığı görülür.

Hocanın yazdığı icazet metinlerinin, içerik veya biçim bakımından, diğer hattatların yazdığı tasdik metinleri ile aynı olduğu görülmüştür. Ancak meşk hocası, üstat yahut muallim olduğunu, kendi isminden hemen önce '*ben onun muallimi falan kişi*' (Şekil 63, Şekil 87, Şekil 93, Şekil 175, Şekil 150) ve ya '*ben onun üstadı falan kişi*' (Şekil 81) yazarak belirtti ise bunun doğrudan anlaşılması mümkün olur. Hem muallim, hem de üstat kelimesinin aynı anda kullanıldığına da rastlanmıştır. (Şekil 99) Hat silsilelerinin doğrudan tespitini mümkün hale getiren bu mühim ayrımın, hocanın tercihiyle bağlı olan bir husus olduğu anlaşılmaktadır.

Sadrazam Numan Paşa'nın oğlu Köprülüzâde ismi ile bilinen Ahmed Paşa'ya⁴³ ait olup Şekil 35, Şekil 36, Şekil 37, Şekil 38'de yer alan icazetnamelerdeki icazet metinleri içerikleri ile farklı hususiyettedir. Bunun sebebi, icazet yazarların, icazetlerini tasdik gayesi ile yazdıklarının icazet metninden anlaşılıyor olmasıdır.

⁴³ "...Devr-i Sultân Ahmed Hânî'den vezâretle be-kam ve rikâbda ka'im makam dahi olmuştur..." (Müstakimzâde, 2014, 86)

Nadir rastlanılır şekilde, tasdik yazan kişiler Ahmed Paşa'nın üstâdının Hüseyin Habli Efendi olduğunu belirtmişlerdir. Yani; icazet metninde, 'muallim' ayrımı bu defa hocanın kendisi tarafından değil, icazeti tasdik edenler tarafından yapılmıştır. Burada söz konusu icazet cümlelerinden bir tanesine yer verelim. “...*Havas ve mukarrabinin övünç kaynağı, sultan ve meliklerin mûtemedi, seçilmiş peygamberin kelimeleri olan bu hadis-i şerifin yazarı, melik ve mücib olan Allah'ın yardımı ile Niş Kalesi fatihi (Allah'tan yardım ve yakın bir fetih), vezirlerin en şerefli Ahmed Paşa... üstâdı Hacı Hüseyin bin Ramazan'dan izin istedi... Bu sanatta mahir olanların güzel bulmasıyla, yazısının altına ketebe unvanı olarak ismini yazması için kendisine izin verildi. Ben fakir, Çörekçizâde ismi ile meşhur (eş-Şehîr) Mehmed... Sene 1151.*”

Müzayede katalogunda rastlanmış olan Mehmed Raşid Efendi'ye ait, 1204 tarihli icazetname genele kıyasla farklı hususiyettedir. Aslına erişilemediğinden, görselinden anlaşıldığı kadarıyla iki kıt'a birleştirilerek, sırsız biçimde birbiri üzerine kapanacak şekilde tasarlanmıştır. Söz konusu icazetnamenin ayırt edici özelliği, üst kısımda kalan kıt'anın tamamının hattat namzedinin yazısını ihtiva etmesi, icazet metni ve çok sayıdaki tasdikın diğer kıtada bulunmasıdır. (Şekil 67) Halil Hilmi Efendi, Hüseyin Fehmi Efendi, Ahmed Zihnî Efendi, İzzeti, Mahmud Nuri, Hasan Vasfî Efendi, Mustafa Rasımî Efendi, Ahmed Sufî, Şerif Remzi Efendi, Ahmed Rıza Efendi, Şerif Hıfzî Efendi, Mehmed Şerif Hulusi Efendi'ye ait on iki adet icazet tasdikinin, birer cümle ile yan yana sıralandığı bu icazetnamede, esas hocanın Mehmed Şerif Fıtrî Efendi olduğu, icazet metninin birden fazla cümleden oluşması ve konum itibarıyla tasdiklerin üzerinde yer almasından anlaşılmaktadır. Miladi olarak 18. yüzyılın son yarısına tekabül eden yukarıdaki icazetnamede icazet veren hattatların, özellikle esas hoca da dâhil olmak üzere Edirneli olması ve çok sayıda hattattın icazetini aynı anda barındırması sebebi ile bu icazetnamenin Edirnekârî icazetnamelere bir örnek teşkil ettiği söylenebilir.

1204 tarihli, Mustafa İzzet Efendi'ye ait olan, sülüs-nesih kıt'a formundaki icazetnamenin alt kısmında, yan yana iki adet icazet alanı olup, genelde bu boş alanlardan birine tasdik, diğerine de esas hocanın icazeti yazılması adet iken, muallim olduğunu belirten İsmail Zühdi Efendinin iki alanı da kendisine tahsis

ettiğini görmekteyiz. (Şekil 63) İlk bakışta hocanın icazetiyle birlikte, bir adette tasdik içerdiği intibai oluşturan bu icazetname, esasında yalnızca muallimin icazetini barındırmaktadır.

Katalogda bulunan icazet verenin isminin geçmediği tek icazetname Sultan Abdülmecid'e aittir. (Şekil 114) Sultan Abdülmecid'in Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin talebesi olduğu, ondan icazet aldığı hat kaynaklarından bilinmektedir.

Bunun yanında icazetnamelerin her birinde, icazet metninin sonuna tarihin *hicri* olarak kaydedildiği görülür. İstisnalar haricinde çoğunlukla her icazet metninin sonuna tarih eklenir. Bu bazen "... *Ben fakir falan kişi. Sene ...*" şeklinde rakam ile yazılırken, bazen de "...*İzzet ve şeref sahibinin hicretinin falanca senesi.*" denilerek Arapça olarak yazı ile yılın yazıldığı görülür. İcazet metinleri sonunda yer alan tarih icazetnamelerin biri hariç olmak üzere tamamında tutarlıdır. Yani bir eser üzerinde kaç icazet metni var ise hepsinde aynı tarih söz konusudur. İstisnai olarak, Şekil 105'te bulunan İbrahim Ethem Efendi'nin icazetnamesine yazılmış altı adet icazet arasında tarih tutarsızlığı söz konusudur. İcazet verenlerden Ahmed Şakir Efendi ve Mirzâde Hasan Rüşdî Efendi esere 1256 tarihini düşerlerken, Ali Kemal Efendi'nin 1260, Mehmed Tufan Avni ve Süleyman Efendilerin 1262 tarihini düştüklerine şahit oluruz. Mehmed Kamil Efendi'nin ise tarih belirtmediğini görürüz. Bu icazetname, üzerindeki en erken tarih esas alınarak katalog içerisine yerleştirilmiştir.

6.3.3. Tezhip ve Tezyinat

Katalogda yer alan icazetnamelerde yazılar, onları çevreleyen tezhip ve tezyinatlar ile bir bütündür. Esasında ise kataloğa bakıldığında icazetnamelerin büyük bir kısmında oldukça yoğun şekilde tezyinata yer verildiği görülür. Eser metninin 'yalnızca nesih' olması dolayısı ile istisnai icazetnamelerden biri olan Şekil 39'da bulunan, Mir Ahmed Efendi'ye ait icazetnamede, tezyinatın nesih satırların aralarına kadar girdiğine şahit oluruz. Âşir Efendi murakka'sında da (Şekil 40- Şekil 52) ebru ile çerçeve yapıldığı, tezyinatın özellikle kıt'aların sülüs kısmında yazıyı yakinen çevrelediği görülür.

Şekil 34'te yer alan Mustafa Efendi için yazılmış murakka' formundaki icazet metninde her bir sayfanın muhtelif ebrular ile çerçevelendiğine şahit oluruz. Ahmed

Paşa'nın icazetname serisi ise tezhip yönünden oldukça sade görünmektedir. (*Şekil 35, Şekil 36, Şekil 37, Şekil 38*)

Sülüs-nesih kıt'alardan *Şekil 56'da* İsmail Zühdi Efendi, *Şekil 58'de* Mustafa Rakım Efendi, *Şekil 59'da* Hüseyin Çelebi, *Şekil 79'da* Mehmed Faik Efendi icazetnamesi katalog içerisinde yer alan en sade ve en az tezyinata sahip olan icazetnamelerdir. Sülüs-nesih icazetnamelerinin pek çoğu oldukça yoğun şekilde tezhiplenmiştir. İcazetnamelerin birçoğunda tezyinatın, yazı zemininde olduğu ve yazıları çok yakından çevrelediği görülür. (...*Şekil 110, Şekil 121, Şekil 126, Şekil 132, Şekil 133...*)

Katalogdaki tâ'lik icazetnamelerin, diğer yazı türlerindeki icazetnamelere kıyasla daha sade tezyin edildiği söylenebilir. (*Şekil 55, Şekil 61, Şekil 69, Şekil 71, Şekil 73, Şekil 90, Şekil 173, Şekil 174*) Tezyinatın yoğun olduğu tâ'lik icazetnameler de söz konusudur. (*Şekil 88, Şekil 89, Şekil 111, Şekil 112, Şekil 113, Şekil 122, Şekil 131, Şekil 176*)

Katalog, tezhip ve tezyinat bakımından ele alındığında icazet serilerini oluşturan icazetnamelerin tezhiplerinin, aynı olduğu ya da renkler aynı olacak şekilde çok benzer olduğu göze çarpar. *Şekil 107, Şekil 108'de* Şevki Efendi icazetnameleri, *Şekil 103, Şekil 104'da* Atiye Sultan icazetnameleri, *Şekil 135'de* Ali Vasfi Efendi icazetnameleri söz konusu serilerden bazılarıdır.

7. SONUÇ

Hat sanatı eğitimi meşk ile olur. Hat sanatında usûl, esas ve kâidelerin muhafazasını ve aktarımını (Tüfekçioğlu, 2014, 110) mümkün kılan *temeşşuk*, baştanbaşa gelenekler ile yoğrulmuş olan bir süreçtir. Bu süreç bitiminde ise kişiye icazet verilmesi ve verilen icazetin hattat namzedinin yazıp tezhipllettirdiği eseri üzerine yazılmak suretiyle kaydedilmesinden sonra kişinin ancak hattat sayılıp, eserlerine ketebesini (imza) yazabilir hale gelmesi geleneğine, ilgili camia içerisinde katı bir bağlılık söz konusudur. İcazetname ve ketebe geleneği, hat sanatında ‘asgari bir kalite düzeyi’⁴⁴ oluşmasını ve onun korunabilmesini sağlayan yapılardır. Bu iki temel gelenekten, istisnalar haricinde, taviz verilmemiştir. Hat sanatında, dönemlere göre revaç bulan yazı ‘estetliği’ zevki ve güzellik anlayışı farklılık gösterse de; yukarıda bahsi geçen istisnalar, bu farklılıklara uygun olarak kendiliğinden oluşan kalite düzeyini hiçbir dönemde etkilememiştir. Yalnızca Osmanlı Dönemi incelendiğinde dâhi devamlı olarak yeniliklerin denendiğine, bunların bir kısmının revaç bulmalarıyla birlikte yeni ekoller, yeni tarzlar olarak benimsendiklerine ve bu sanat çerçevesinde, dönemlerin güzellik anlayışını şekillendirdiklerine şahit oluruz. Öyle ise hat sanatında var olan geleneklerin, yeniliğe ve değişime asla engel teşkil etmediğini görmeliyiz.

Her ne kadar her sanatta var olduğu söylene de⁴⁵ hat sanatı içerisinde geleneğin, geçmişte ve günümüzde, sanat eğitiminden, icrasına, hoca-talebe, talebe-talebe, sanatkâr-kâinat gibi ilişkilerden, sanatkârın günlük yaşamına geniş bir alanda hâkim olduğunu görmekteyiz. Dönemlere göre geleneğe olan bağlılık düzeyi yahut geleneğin ve ona olan bağlılığın bir sanat için gerekli olup olmadığı tartışılın ya da tartışılmasın, ortada olan gerçeklik, hat sanatı denildiğinde geleneğin göz ardı edilmesinin içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda dâhi mümkün olmamasıdır. Göz ardı edilememesi gereken başka bir husus Arap yazısının İslam sanatı haline gelmesi neticesinde, söz konusu geleneklerin bize, yani milliyet ayrımı yapmadan İslam kültürüne ait olmasıdır. Köklerimize ve özümüze her bakımdan hitap etmesi

⁴⁴ Bkz. Schick, İrvan Cemil (2017). İslâmî Kitap San’atlarında Standartlaşma: Usta-Çırak İlişkisi ve İcazet Geleneği. Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies,(49), 259-294.

⁴⁵ Bkz. İrvan Cemil Schick, Gelenek mi Gelenekçilik mi? Ebru Örneği

sebebiyle Osmanlı toplumunda ve sarayda hat sanatı kendine yer ve destek bulmuş, bu sanatın seyrini dünya çapında yönlendiren ekoller böylece ortaya çıkmıştır.

Bahsettiğimiz geleneklerin en mühimlerinden olan icazetname geleneğinin kapsamının sülüs, nesih ve tâ'lik yazı ile sınırlı kaldığı görülmüş, bunun dışındaki bir yazı türüne ait bir icazetnameye rastlanmamıştır. İstisnalar daha sonra görülse bile bunlar gelenek denemeyecek kadar sınırlı sayıda kalacaktır.

Geleneğe göre talebenin hocasına dersini ne zaman geçeceğini ya da icazetnamesini ne vakit alacağını sorması usule terstir. Talebe bu sürecin maddi ve manevi olgunluk için olduğunun ve yeterli olgunluğa geldiğine hocasının kendi saf iradesi ile karar vereceğinin bilincinde olmalıdır. Öyleyse, icazet metinlerinde geçen, '*falan benden izin istedi bende ona izin (icazet) verdim*' cümlesinde '*izin istedi*' den kastedilen, icazet cemiyetinin toplanmasından sonra, hattat namzedinin hazırladığı icazetnamesini cemiyette bulunan üstatlara sunduğu esnadaki izin isteyişidir.

İcazetin tasdik ettirilip ettirilmemesi, kaç kişiye tasdik ettirileceği hususu tamamen tercihe bağlıdır. Tek bir icazetin olması kişinin hattat olması için yeterlidir. Hattatlar tarafından yazılan icazet metinlerinin, tasdik amaçlı mı yoksa esas hocaya mı ait olduğu, incelenen icazetnamelerin birçoğunda metin içeriğine bakılarak ayırt edilememektedir.

'Ketebe geleneği' bölümünde, icazetini alarak eserlerini ortaya koymaya başlayan hattatın, ketebelerini yazarken hocasının ismini andıktan sonra, kendisi ile hocasını kastederek, "*Allah onları bağışlasın.*" gibi ibarelere yer verdiğiinden bahsetmiştik. Hocanın yıllarca verdiği emeğin nihayetinde, icazeti verirken ettiği dua ile sonrasında talebenin ömür boyu ortaya koyduğu eserlerinde hocasının ismini anarak ettiği, dolaylı olarak ketebesini her okuyana da ettirmiş olduğu dua; hoca ile talebe arasındaki sevgi bağının, karşılıklı muhabbetin, talebe tarafından hocaya gösterilen vefa ve hürmetin açık ifadesidir.

İcazetnamelerde *eser metni*, *icazet metni* ve *tezyinat* olmak üzere üç unsur tespit edilmiştir. İcazetname üzerindeki eser metni talebe tarafından yazılan yazı olup, icazet metni hem yazı hocasının hem de icazeti tasdik eden üstatların

icazetlerini kapsayan bir unsurdur. Talebenin meşk aldığı hoca, yazdığı icazette üstat ya da muallim olduğunu belirtmediğinde, icazet cemiyetinde bulunan üstatların tasdik amaçlı icazetleri, içerikleri ve görünüşleri itibarıyla çoğu zaman meşk hocasının icazetinden ayırt edilemez durumdadır. Dolayısı ile ne maksat ile yazılmış olursa olsun, geleneğe göre icazet, icazettir. İcazet veren kişinin hattat olması, icazetin geçerli olması için yeterlidir. Burada vurgulamak istediğimiz nokta tek geçerli olan icazetin meşk hocasından alınan icazet olmadığıdır.

İcazetname sahiplerinin meşk hocaları, icazetlerini yazarken muallim yahut üstat olduklarını belirtseler dâhi, söz konusu kişilerin hattat silsileleri bakımından net olarak tespiti, aynı isme sahip birden fazla hattat bulunabilmesi sebebiyle ayrı bir emeğin ürünü ve ayrı bir uzmanlık konusu olacaktır. Kaldı ki, birçok icazetnamede hocaların muallimlik vasıflarını gelenekten gelen tevazu hissi sebebi ile saklı tutmayı tercih ederek belirtmediklerini görmekteyiz. Yine de bu durum icazetnamelerin, hattat silsileleri yahut bir hattat özelinde hoca-talebe bağının tespiti ile ilgilenen araştırmacılar için önemli bir kaynak olduğu gerçeğini değiştirmez.

Hattatların hocalık vasıflarını icazet metinlerinde belirtmemelerinin ise ketebelerinde açıkça görüldüğü üzere, benimsedikleri mahviyetkâr tutum ve hattatlığın ana karakterinden olan tevazu' ile bir bağlantısı olduğu düşünülebilir. Araştırmamız esnasında rastlayıp katalogda yer verdiğimiz Sultan Abdülmecid'e ait olan icazetnamede, icazeti veren hattatın ismini yazmadığına şahit olmaktayız. Bu durum, muallimliği belirtmemenin de ötesindedir. İcazet verilen kişi padişah olduğu halde, icazet verenin ismini yazmaktan geri durması, günümüz sanat anlayışı ile bakıldığında anlaşılması güç olan bir tutumdur. Lakin bu çalışmanın kapsamını oluşturduğundan dolayı, Osmanlı döneminden bahsettiğimizde, söz konusu tutum hat sanatı geleneğinin bir parçası olarak hocadan talebeye, temeşşuk içerisinde aktarılır.

Bu çalışma içerisinde ayrıca hattat imzaları olan ketebelerin türleri tespit edilmeye gayret edilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda, şekilsel olarak dört ayrı sınıfta incelenebilecekleri görülmüştür. Bunlar *satır imza*, *üslûplaştırılmış imza*, *istifli imza* ve *tuğra imzadır*. Bazı kaynaklarda Mustafa Rakım'a has olduğu söylenen ve onun icadı olarak geçen üslûplaştırılmış imza kavramı, bu tez içerisinde yeniden

tanımlanarak kapsamı genişletilmiştir. Mustafa Rakım'ın meşhur imzasının, bu imza türünün en revaç bulan denemesi olduğu ortaya koyulmuştur. Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla imzasını ilk üslûplaştıran hattat, III. Ahmed'tir.

Tüm bu incelemeler ve değerlendirmeler doğrultusunda sonuç olarak, icazetnamelerin, talebelikten hattatlığa geçişin belgesi oldukları kabul edilmekle birlikte, bir diplomadan ziyade, birden çok hattatın yazısını aynı anda barındıran, ait oldukları şahsın hattat olduktan sonraki sanatsal tekâmülünün başlangıcı olan kıymetli tezyinatlara sahip nadide eserler olduklarını düşünmekteyiz. Aynı zamanda hat sanatı tarihine de içerikleri ile ışık tutabilecek tarihi belgeler oldukları kanaatindeyiz. Bu kıymetleri dolayısı ile tezimiz içerisinde icazetnameler derlenmiş, incelenmiş ve değerlendirilmiştir. 140'dan fazla icazetnamenin topluca yer aldığı, bu icazetnamelerin üstlerinde bulunan Arapça icazet metinlerinin Türkçeye çevrildiği, aynı zamanda hattat imzaları olan ketebelerin türlerinin tespitine gayret edilen, icazetname ve ketebe geleneğinin ayrıntılı olarak ele alındığı bu çalışmanın ilgili araştırmacılara yardımcı bir kaynak olması, başka çalışmalara ışık tutması en büyük temennimizdir.

KAYNAKÇA

Akpınar, Cemil (2000). İcazet. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 21, 393-400. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Aktan, Ali (1988). Arap Yazısının Doğuşu Gelişmesi ve İslam Yazısı Haline Gelmesi. İslâmi Araştırmalar, 2 (6), 61-67.

Alparslan, Ali (1985). İslam Yazı Çeşitleri: 3, Celi Sülüs. Sanat Dünyamız, 11 (33), 27-35.

Alparslan, Ali (1988). Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik. İbn Mukle'nin İslam Yazısına Hizmeti. 1986. İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 11-14.

Alparslan, Ali (1993). Celi. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 7, 265-267. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Alparslan, Ali (2012). Osmanlı Hat Sanatı Tarihi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Aslanapa, Oktay (1989). Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Atay, Hüseyin (1981), Fatih-Süleymaniye Medreseleri Ders Programları ve İcazetnameler. Vakıflar Dergisi, 13, 172-234.

Ayverdi, Ekrem Hakkı (1953). Fatih Devri Hattatları ve Hat Sanatı. İstanbul: İstanbul Matbaası.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı (1993). Türklerde Yazı Sanatı. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Beksaç, A. Engin (1995). Emevîler. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 11, 104-108. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Celal, Melek (1948). Şeyh Hamdullah. İstanbul: Kenan Matbaası.

Çetin, Nihad M. (1995). İslam Hat San'atının Doğuşu ve Gelişmesi. İslam Tetkikleri, 9, 1-50.

Çiğ, Kemal (1948). Hattat Hâfız Osman Efendi. İstanbul: Uzman Laboratuvarı.

Derman, M. Uğur (1965). Edirne Hattatları ve Edirne'nin Yazı Sanatımızdaki Yeri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Derman, M. Uğur (1970). Kanunî Devrinde Yazı Sanatımız. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Derman, M. Uğur (1973). Türk Yazı San'atında İcazetnâmeler ve Taklid Yazılar. VII. Türk Tarih Kongresi. 25-29 Eylül 1970. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 716-728.

Derman, M. Uğur (1973). Yazı Tarihimizde Hattat İmza ve Şecereleri. VII. Türk Tarih Kongresi. 25-29 Eylül 1970. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 728-733.

Derman, M. Uğur (1990). Sultan II. Mahmud ve Reformları. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Derman, M. Uğur, Çetin, Nihat M., İhsanoğlu Ekmeleddin (1992). İslam Kültür Mirasında Hat San'atı. İstanbul: İRCİCA.

Derman, M. Uğur (1997). Hattat. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 16, 493-499.

Derman, M. Uğur (1998). Hilye. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 18, 47-51. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Derman, M. Uğur (2003). Mahmud Celâleddin Efendi. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 27, 359. Ankara: Türk Diyanet Vakfı.

Derman, M. Uğur (2006). Kazasker Mustafa İzzet Efendi. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 31, 304-306. Ankara: Türk Diyanet Vakfı.

Derman, M. Uğur (2012). Tuğra. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 41, 336-339. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Derman, M. Uğur (2013). Osmanlı İstanbul'unda Hat. Osmanlı İstanbulu I. 29 Mayıs- 1 Haziran. İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi/ Kültür A.Ş., 475-494.

Derman, M. Uğur (2015). Medresetü'l Hattâtin Yüz Yaşında. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Düzenli, Muhittin (2004). İslâm Rivâyet Geleneğinde İcâzet. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17 (17), 265-300.

El-Belâzurî (1987). Fütuhu'l-Büldan. (Çeviren: Mustafa Fayda). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Erul, Bünyamin (2012). Übey bin Kâ'b. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 42, 272-274. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Günüç, Fevzi (1991). XV. ve XX. yüzyıl Osmanlı Dini Mimarisinde Celi Sülüs Hattı Uygulama ve Teknikleri, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Günüç, Fevzi (2004). Hat San 'atının Asr-ı Saadet'teki Durumu ve Gelişmesi Hakkında Bazı Düşünceler. İSTEM, 2 (4), 145-157.

Habibullah, İsfahanî (1889). Hat ve Hattatan. İstanbul: Matbaa-i Ebüzziya.

Hâmidullah, Muhammed (1972). Hz. Peygamber ve Sahabe Devrinde Kitabet Sanatı. İslâm Medeniyeti, (25), 2-10.

Idriz, Mesut (2003). İslam Eğitim Yaşamında İcazet Geleneği. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 169-188.

Keleş, Ahmet (2001). Kur'ân'ın Cemi ve Terkibi Kur'ân Âyetlerinin Tevkifîliği Konusundaki Buhârî Hadislerine ve Kur'ân İlimlerindeki Rivâyetlerine Eleştirel Bir Yaklaşım. İslâmi Araştırmalar Dergisi, 14 (1), 103-126.

Memiş, Mehmet (2015). Hocam Hüseyin Öksüz. Akademik Sayfalar Dergisi, 15 (16), 250-253.

Memiş, Mehmet (2018). Osmanlıda Hat Sanatını Zirveye Çıkaran Eğitim Yöntemi: Meşk ve İcazet Geleneği. Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (3), 53-77.

Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin Efendi (2014). Tuhfe-i Hattatin. İstanbul: Klasik Yayınları.

Okumuş, Mehmet (2010). Kur'ân İmlâsının Gelişim Süreci Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (17), 5-37.

Özkafa, Fatih (2007). Hat Sanatında Estetiğin Gelişimi. Konya'da Kültür ve Medeniyet, (5), 91-95.

Özkafa, Fatih (2008). İstanbul Selatin Camileri Kuşak Yazıları, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özkafa, Fatih (2010a). Türk Hat Sanatında Tasavvuf Etkisi. IV. Uluslararası Türk Kültürü ve Sanatları Kongresi/Sanat Etkinlikleri (Editör: Yusuf Küçükdağ-Ahmet Aytaç). 2-9 Kasım 2009. Konya: 421-427.

Özkafa, Fatih (2010b). Hat Sanatı Bakımından Mushaf Kitabedinin Tarihi Seyri. Mârifet Dergisi 10 (3), 307-326.

Özkafa, Fatih (2011a). Zor Bir Başlangıç. Mahalle Mektebi Hayat Edebiyat Dergisi, 1 (1), 9.

Özkafa, Fatih (2011b). Sanatta Usûl-Vüsûl İlişkisi. Mahalle Mektebi Hayat Edebiyat Dergisi, 2, 12.

Özkafa, Fatih (2013). Kur'an Sanatını Koruyan Gelenek: Meşk ve İcazet Usûlü. 1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi, (18), 28-31.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı

Pehlivanlar, Zeynep (2010). Osmanlı Döneminde Hattat İmzaları. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sarı, Mevlüt (1982). El-Mevarid Arapça Türkçe Lugat. İstanbul: Bahar Yayınevi.

Schick, İrvin Cemil (2013). Gelenek mi, Gelenekçilik mi? Ebru Örneği. *Notos Öykü*, (40), 50-54.

Schick, İrvin Cemil (2017). İslâmî Kitap San'atlarında Standartlaşma: Usta-Çıracak İlişkisi ve İcazet Geleneği. *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*,(49), 259-294.

Serin, Muhittin (2004). Meşk. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 29, 372-374. Ankara: Türk Diyanet Vakfı.

Serin, Muhittin (2008). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Serin, Muhittin (2013). Yakut El-Musta'sımî. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43, 291-293. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Serin, Muhittin (2005). Muhammed. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 30, 461-465. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Sertoğlu, Midhat (1989). Eski Yazımımızın Menşei ve Tekâmülü. *Türk Tarih*, 3 (25), 14-17.

Sungur, Necati (1989). Hattat Şeyh Hamdullah. *İlim ve Sanat*, (23), 64-66.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit (2001). Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit (2014). Hat Sanatında Meşk ve İcazet. *İSMEK El Sanatları Dergisi*, (17), 110-113.

Ünver, Süheyl (1958). Hattat Ali bin Hilal Hayatı ve Yazıları. İstanbul: Yeni Laboratuar Yayınları.

Ünver, Süheyl (1964). Hattat Ahmed Karahisârî. İstanbul: Afyon Turizm Derneği Yayınları.

Yazır, Mahmud Bedreddin. (1981). Medeniyet Âleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli I, II (2.Baskı). Ankara: Ayyıldız Matbaası A. Ş.

Yazır, Mahmud Bedreddin. (1989). Medeniyet Âleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli III. Ankara: Gaye Matbaacılık A. Ş.

Yılmaz, Abdulkadir (2003). Hat Sanatında Hareke ve Noktalamanın Tarihi Seyri. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi, (19), 43-80.

